

8 T.I. 7
พ ๒ 34 ๗
๑.3

ศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสุโขทัย
ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10660

ปริญญานิพนธ์

ของ

พิทยา เจริญสุวรรณ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสุโขทัย
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาโททางการศึกษามหาบัณฑิต

กันยายน 2520

30 ส.ค. 2521

68004

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปัญหานี้เรียบร้อยแล้ว เห็น
สมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

..... ประธาน

..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิชา กงกะนันท์ ประธานกรรมการ ที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ ให้ข้อคิดและความรู้ต่าง ๆ ทั้งยังสนับสนุนให้กำลังใจและสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่ยิ่ง อาจารย์ สุวคนธ์ จงตระกูล กรรมการได้กรุณาสละเวลาตรวจแก้ไขให้ข้อคิด และกำลังใจ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ รองศาสตราจารย์ สมปอง พิริยกิจ และอาจารย์เจolim อยู่เวียงชัย ที่กรุณาให้ความรู้และข้อคิดทางประการที่เป็นผลให้ปริญญานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนได้รับความกรุณาเป็นพิเศษจากคุณองการ กัลยาณพงศ์ ที่อนุญาตให้นำผลงานด้านกวีนิพนธ์มาศึกษาทั้งยังให้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติ ให้คำอธิบายและแนวคิดที่เป็นประโยชน์ยิ่ง ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มาโนช กงกะนันท์ คุณสมจิตต์ ไชยมุสิก คุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ คุณอนันต์ วิริยพิณี "น.ณ. ปากน้ำ" อาจารย์อวบ ธาระเสน คุณทวีชัย คັນธี คุณนันทะ เจริญพันธุ์ คุณอุณเรื้อน กัลยาณพงศ์ และอาจารย์ฉัตรชัย สุกระกาญจน์ อาจารย์วิเชียร ณ นคร อาจารย์วิเชียร มาลากาญจน์ อาจารย์ชวน เพชรแก้ว แห่งวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ที่กรุณาให้คำแนะนำให้ความช่วยเหลือ และให้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติของคุณองการ

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้รับความกรุณาจากอาจารย์เสาวรัตน์ การาวงษ์ อาจารย์ศรีภูมิ แป้นพจน์ อาจารย์สมสมัย บุญออน และ ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม ที่ให้ความช่วยเหลือด้านเอกสารที่เป็นประโยชน์แก่การวิจัยครั้งนี้ จึงขอขอบพระคุณทุกท่านที่เอื้อนนามไว้ ณ ที่นี้

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ พี่ เพื่อน และน้องที่ให้กำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา.

พิทยา เจริญสุวรรณ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	3
	สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	4
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	5
	ข้อตกลงเบื้องต้น	5
	วิธีดำเนินการค้นคว้า	6
	วิธีการศึกษาค้นคว้า	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้อง	7
2	ชีวประวัติของอังคาร กัลยาณพงศ์	12
	กำเนิด	12
	การศึกษาในสถานศึกษา	14
	ชีวิตในกรุงเทพมหานคร	14
	อุปสมบท	17
	อังคารกับศิลปกรรม	17
	อังคารกับการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์	25
	ชีวิตครอบครัว	34
3	ลักษณะทั่วไปในกวีนิพนธ์ของอังคาร	36
	รูปแบบคำประพันธ์	36
	กลอนสุภาพ	36
	กาพย์ห่อโคลง	42

โคลงสี่สุภาพ 44

กาพย์ยานี 48

ร่ายแก้ว 49

เนื้อหา 55

ความรัก 56

ความรักที่อยู่ให้กำเนิดของกวี 56

ความรักสตรี 60

ความรักศิลปะ 83

ความรักวรรณคดี 92

ความรักธรรมชาติ 101

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ 110

การเสียสละสังคม 110

แนวความคิดในการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม 126

บทเบ็ดเตล็ด

บทอาศรัย 131

คำไว้อาลัย 134

บทกวีนิพนธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย 136

บทเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ 139

อ่านนำอุกกระตึง 140

บางบทจากสวนแก้ว 150

4 โวหารที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ 155

บุคคลาธิษฐาน 158

อุปมา 162

บทกวี

บทกวี

บทกวี

นามนับ	165
โวหารกล่าวเกินจริง	168
อาวักพากย์	169
โวหารเลียนแบบ	171
โวหารเปรียบเทียบ	172
อุทาหรณ์	173
สมพจน์	175
โวหารถามชวนคิด	175

5

วิเคราะห์การใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพในกวีนิพนธ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์	177
พิภพ	194
แก้ว	205
สววรรค์	216
ทอง	223
ป่าช้า	227
ดิน	236
สัตว์	242
เพชร	250
ทะเล	255
นรก	259
ประเภทของคำที่อังคารนำมาใช้เปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพ	267
คำที่ได้รับอิทธิพลจากกวีโบราณ	267
คำที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ	280

บทที่

หน้า

6

บทสรุป

300

สรุปผลการค้นคว้า

300

อภิปรายผล

306

ข้อเสนอแนะ

307

308

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

316

ภาคผนวก ก. รายชื่อกรณิพนธ์ของอังคาร ตั้งแต่ พ.ศ.

2490 - 2518

(1)

ภาคผนวก ข. บทกรณิพนธ์ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ

(7)

ภาคผนวก ค. ความคิดเห็นของคณะกรรมการตัดสินกวีดีเด่น

ของมูลนิธิ เสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป

เกี่ยวกับงานประพันธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

(18)

บัญชีตาราง

ตาราง

๗
หน้า

1 แสดงการใช้ค่าเปรียบเทียบของอังคาร ตั้งแต่ พ.ศ.

2490 - 2518

287

บัญชีภาพประกอบ

ภาพ		หน้า
1	ภาพลายเส้น ฝีมือของอังคาร กัลยาณพงศ์	23
2	ภาพลายเส้น ฝีมือของอังคาร กัลยาณพงศ์	24
3	บทกวีนิพนธ์ "วัฏทะเล" ลายมือของอังคาร กัลยาณพงศ์	29
4	ลายมืออีกแบบหนึ่งของอังคาร กัลยาณพงศ์	30
5	ภาพถ่ายของอังคาร กัลยาณพงศ์	35

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ได้รับรางวัลวชิรวิทย์เคนจากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ได้รับการยกย่องว่าเป็นกวีที่สะท้อนความคิดของคนยุคใหม่ได้อย่างชัดเจน¹ บทกวีนิพนธ์ของเขานอกจากมีความไพเราะงดงามทางภาษาแล้ว ยังเสนอความงดงามของธรรมชาติ ตลอดจนทัศนะที่มีต่อโลก และชีวิตในแง่มุมที่น่าสนใจ บทกวีนิพนธ์ของเขาจึงเป็นบทกวีที่เร้าให้ใช้สมองและอารมณ์ไปพร้อมกัน²

อังคารเป็นทั้งจิตรกร และกวี งานของเขา คือ การเขียนทั้งรูปและบทกวีนิพนธ์ "ภาพเขียนของเขามีอารมณ์ก็แฝงอยู่ด้วย"³ ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาบทกวีนิพนธ์ของเขาพบว่า เขาได้นำความรู้ความสามารถทางจิตรกรรม มาใช้ในการเขียนบทกวีนิพนธ์ ด้วยการสร้างองค์ประกอบของภาพได้อย่างเหมาะสม เป็นผลให้บทกวีนิพนธ์ของเขามีภาพ

¹รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาบทกวีดีเคน ของมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป ครั้งที่ 6/2515 หน้า 2.

²ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวใจของวรรณคดีไทย" วรรณคดี : วรรณไวทยาการ หน้า 126.

³น.ฉ. ปากน้ำ "ศิลปะกับวิญญาน" รอยอดีต หน้า 404

น.ฉ. ปากน้ำ อธิบายเพิ่มเติมเรื่องภาพเขียนที่มีอารมณ์กวีว่า "เป็นภาพเขียนที่สร้างออกมาอย่างงดงามอ่อนไหว มีลีล่าน่าหนัก ความอ่อนหวาน รวมทั้งความคึกคักอยู่ในตัว"

และบรรยากาศที่งดงามราวกับภาพเขียน ดังตัวอย่าง

ท่ามกลางความฝันสีพิพม์ทองเงินยวง มือสรวินนิลสนิท เหลือบแว่นน้ำเงินวาว
ละออง รอบลำตัวงอกใบไม้ และคอกขาวหอมบริสุทธ์ มันเลื้อยซอนเรนมาใต้
ละลอกแนวเบาของกระแสนคลื่นเสียงกำลังซัดชนคณิงรอคอยจะกักกินความตาย

ความฝันของเทือกผาหลวง : กวีนิพนธ์ : หน้า 68

อังคารมักใช้คำบ่งบอกสีไว้อย่างเห็นได้จากคำที่ขีดเส้นใต้ หรือใน "ลำนาง
กระตึง" อังคารพรรณนาภาพดวงจันทร์ไว้อย่างงดงาม โดยใช้คำบ่งบอกสีไว้เช่นเดียวกัน
ดังนี้

ไหว้พระจันทร์เจ้าสกาแสง
เพียบราชมรณฟ้าพิภสย
โคมเทพเจ้าขาวใต้เศวตฉัตร
ฉลององค์ทรงเครื่องเรืองรอง
งามนูนบกมีดั่งก่เรืองรุ่ง
เพดานซอนกลีบจงกลแก้ว

แจ้ราตรีสีเงินยวงใส
เฝรินทะเลเมฆขาวละออง
แจ่มชัดรังสีทองมุกดอง
ล้วนผ่องนพรัตน์พราวแพรว
ร่วงรุ้งมุกครามมาศพราวแพรว
แวววระยิบระย้าคาราราย

ลำนางกระตึง : หน้า 5

กวีนิพนธ์ของอังคารเริ่มปรากฏต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2506
เขาเสนองานเขียนที่แตกต่างไปจากนักเขียนสมัยเดียวกันทั้งทางรูปแบบทางฉันทลักษณ์และ
เนื้อหา เช่น เขียนโดยไม่เคร่งครัดต่อจำนวนคำในวรรค หรือเขียนกลอนโดยละสัมผัส
ในแบบสุนทรภู่ เป็นต้น จึงมีผู้ให้ความเห็นว่า อังคารเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยน
แปลงในวงวรรณกรรมไทย¹ บทกวีนิพนธ์ของเขาได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางเห็น

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย" วรรณคดี :
วรรณไวทยาการ หน้า 126

ได้จากการสำรวจของนัยนา สุทธิธรรม¹ เกี่ยวกับผลงานของกวีที่ผู้ทรงคุณวุฒินิยม ปรากฏ
ผลว่า งานของอังคารได้รับความนิยมนสูงสุด นอกจากนี้กวีนิพนธ์ที่ได้รับการพิมพ์รวมเล่มได้
รับการคัดเลือกให้เป็นหนังสืออ่านประกอบการเรียนวิชาวรรณกรรมไทยปัจจุบัน และกวี
นิพนธ์บางบทได้รับการคัดเลือกจากกรมวิชาการให้เป็นแบบเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลาย² ทั้งยังมีผู้นำกวีนิพนธ์บางบทแปลเป็นภาษาต่างประเทศพิมพ์เผยแพร่อีกด้วย³
ในขณะที่ผู้อ่านบางกลุ่มเห็นว่า อังคารเขียนกลอนไม่เป็น ไม่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์โบราณ⁴

ความคิดเห็นขัดแย้งเหล่านี้เป็นแรงจูงใจให้ผู้เขียนเกิดความคิดว่า น่าจะได้นำ
บทกวีนิพนธ์ของอังคารมาศึกษาเพื่อจะไ้รู้ถึงงานประพันธ์และตัวเขาให้ดีขึ้น ผู้เขียนเลือก
ศึกษากวีนิพนธ์ในการประพันธ์โดยเฉพาะเรื่องศิลปะการใช้ภาษาของอังคาร ซึ่งเป็นกุญแจ
สำคัญในการเข้าถึงบทกวีนิพนธ์และบุคลิกภาพของเขาทั้งทางภูมิปัญญา และอารมณ์

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ซึ่งอาจช่วย
ให้เรทราบ ความรู้ ความคิด จินตนาการ อารมณ์ และทัศนะส่วนตัวของกวี

¹นัยนา สุทธิธรรม ฉันทลักษณ์ไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ระดับ
มัธยมศึกษาตอนปลาย 462 หน้า

²กวีนิพนธ์บทที่ชื่อ "ปณิธานของกวี"

³ดูภาคผนวก ข.

⁴ประยอม ขว่งทอง และเจษฎา วิจิตร "กวีนิพนธ์" สามทหาร

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ มีคุณค่าทางคำนวนวรรณศิลป์ โดยเฉพาะเรื่องการใช้โวหารเพื่อสร้างจินตภาพ

2. การใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร แสดงอารมณ์ จินตนาการ ความรู้ ความสนใจ และความนึกคิดของกวีได้ชัดเจน

3. การใช้ภาษาของอังคารแสดงให้เห็นอิทธิพลของวรรณคดีโบราณไทย

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ

1. เป็นแนวทางสำคัญในการเข้าถึงกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

2. แสดงให้เห็น ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับกวี

3. เป็นเอกสารอ้างอิงประกอบการเรียนการสอนวิชาวรรณคดีไทยในระดับ

อุดมศึกษา

4. เป็นแนวทางแก่ผู้ที่ศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของกวีอื่น ๆ

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

1. การศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ จะศึกษาเฉพาะเรื่องการใช้โวหารเพื่อสร้างจินตภาพ

2. ผลงานของอังคารที่นำมาศึกษา คือ ผลงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2518¹ ดังนี้

2.1 บทกวีนิพนธ์ที่ได้รับการพิมพ์รวมเป็นเล่ม จำนวน 3 เล่ม คือ

2.1.1 กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

¹ดูภาคผนวก ก.

2.1.2 ถ้านำกฎกระทิง

2.1.3 บางบทจากสวนแก้ว

2.2 บทกวีนิพนธ์ที่ลงพิมพ์ในนิตยสารรายบักษ์ "ลลนา" ตั้งแต่วันที่ 7 (เมษายน 2516) ถึงฉบับที่ 71 (ธันวาคม 2518)

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

กวีนิพนธ์ ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้คำกวีนิพนธ์ตามความหมายที่อังคาร ไร่เรียกงานประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองของตน ซึ่งเป็นความหมายที่ดัดไปจากประเพณีวรรณกรรมเดิม¹

จินตภาพ² (image) หมายถึง ภาพในใจที่เกิดจากจินตนาการ เมื่อใดอ่านหรือฟังวรรณคดี

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การยกตัวอย่างบทกวีนิพนธ์ของอังคาร จะกล่าวถึงชื่อเรื่อง ชื่อหนังสือและหน้า ไว้ข้างท้ายคำประพันธ์นั้น ๆ ดังตัวอย่าง

ดาใจไทยทั้งชาติ
เลือกทวนเท้าธำมา

วินาศชุกเข็ญทุกเส้นหญ้า
เป็นป่าช้าหัวขั้วนิรันดร์

กลปอยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 17

¹ กวีนิพนธ์ไทย หมายถึงบทร้อยกรองเท่านั้น ซึ่งได้แก่ คำพืด กลอน โคลง ฉันท์ ร่าย (การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ : หน้า ๕)

² คำนี้วิภา กงกะนันท์เป็นผู้ใช้แทนคำว่า "มโนภาพ" หรือ "จินตภาพ"

2. การคัดลอกบทกวีนิพนธ์จะคงตัวสะกดการันต์ไว้ตามต้นฉบับเดิม

วิธีดำเนินการค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ข้อมูลที่ใช้ศึกษาค้นคว้าเป็นข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นต้นและชั้นรอง ดังนี้

- บทกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2518
- สัมภาษณ์ อังคาร กัลยาณพงศ์ และ

1. ถวัลย์ ศัทธี
2. น. ณ. ปากน้ำ
3. นันทะ เจริญพันธุ์
4. สมจิตต์ ไชยมุสิก
5. อนันต์ วิริยะพิจ
6. อวบ สาธะเสน

วิธีการศึกษาค้นคว้ามี่ดังนี้

1. ศึกษาประวัติ และผลงานทางด้านกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์
2. เก็บรวบรวมลักษณะของโวหารที่ปรากฏในกวีนิพนธ์
3. วิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ¹ กล่าวถึง อังคาร กัลยาณพงศ์ว่า เป็นผู้ที่ทำให้เกิดหัวเลี้ยวในวรรณกรรมปัจจุบัน และชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในกวีนิพนธ์ของอังคารว่า ต่างจากบทกวีเดิมของไทย ที่สำคัญคือ กวีนิพนธ์ของอังคาร "เราให้ใช้สมองพร้อมกับเราอารมณ์ให้ประติที่ซึ่งน่าจะเป็นความก้าวหน้า"² และกล่าวว่า โดยแท้จริงแล้วอังคารมิได้ทิ้งประเพณีการประพันธ์ของไทยมากนัก เพียงแต่เปลี่ยนจังหวะกลอนหรือกาพย์เสียใหม่ โดยมิได้ทิ้งสัมผัสสระหรือสัมผัสนอก และเห็นว่าผลงานของอังคารมีลักษณะคล้ายกวีตะวันตกในระยะใกล้เคียงศตวรรษที่ 2 คือใช้อธิบายคำกระทบอารมณ์และเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสภาพสังคมในสมัยที่ตนมีชีวิตรอยู่

กระแสร มาลยาภรณ์³ กล่าวถึงอังคาร กัลยาณพงศ์ว่า เป็นกวีที่มีอิสรภาพ มีความคิดลึกซึ้งและบางครั้งรุกรานสังคม คำที่อังคารใช้เป็นคำที่ให้อารมณ์แก่ผู้อ่านมาก และเห็นว่าอังคารมีความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นผู้เดียวที่เรียกตนเองว่า กวี อังคาร

¹ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวเลี้ยวของวรรณคดีไทย" วรรณคดี : วรรณไวทยาการ หน้า 126

²ค.

³กระแสร มาลยาภรณ์ วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น หน้า 30 - 49.

เป็นศิลปินทั้งทางจิตรกรรมและวรรณกรรม และเป็นผู้นำกลุ่มกวีนอกคอก¹

เปลื้อง ณ นคร² แสดงความคิดเกี่ยวกับลำนำฎกระตึงของอังคารว่า เป็นกวีที่มีรสใหม่ มีความละเอียดใจ หัตถ์ของกวีและโวหารอย่างใหม่ ไม่เลียนแบบวรรณคดี นิราศโบราณ และเห็นว่า "ลำนำฎกระตึงเป็นวรรณกรรมกาพย์กลอนชิ้นเอกยุคหลังจาก น.ม.ส."³

เฉลิม อยู่เวียงชัย⁴ กล่าวถึงลำนำฎกระตึงในฐานะที่เป็นกวีนิพนธ์เรื่องใหญ่เล่มแรกของอังคารว่า เป็นบทกวีที่มีคุณค่าสูง "ฉายให้เห็นความรู้ลึกนึกคิดของกวี ว่าซัดแย้งกับสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่น ความปรารถนาจะหลุดพ้นห่วงเวลา กับ "กาลจักร" ความหวังพึ่งต้นโคะกับโลกีย์วัตร ค่านิยมอุดมคติของกวีกับค่านิยมของสังคมปัจจุบัน เป็นลัทธิกวีนิพนธ์ เพราะกวีสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความรู้สึกแก่แท้ ด้วยความจริง

¹ กระแส มาดยาภรณ์ อธิบายคำ "กวีนอกคอก" กล่าวโดยสรุป ดังนี้

1. ไม่ค่อยสนใจกับประเพณีวรรณกรรมของกวีนิพนธ์ไทยมากนัก
2. มีอิสระในการเลือกใช้แบบประพันธ์ และสร้างแบบใหม่
3. มักวิจารณ์สังคม ทั้งแบบสุภาพและรุนแรง
4. มักถือว่าตนมีฝีมือ

² นายคำรา ณ. เมืองใต้ (นามแฝง) "ลำนำฎกระตึง กวีรสใหม่ของอังคาร กลายาหงส์" วิทยาสาร 20 : 11 : 18 - 19 (15 มีนาคม 2512)

³ ด.ค. หน้า 19

⁴ เฉลิม อยู่เวียงชัย "ลำนำฎกระตึง" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 4 : 137 - 142 (มีนาคม 2512)

ใจบริสุทธิ์ จากประสบการณ์ในชีวิตจริง จากสัญชาตญาณ จากความเคารพตนเอง"¹

เสถียร จันทิมาธร² เห็นว่า อังคารเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษาด้วยรูปแบบการเขียนเสนองานที่ชื่อสัจยต่ออารมณ์และความคิดอย่างเต็มที่ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นภาวะของสังคมด้วยการใช้คำและความคิดที่เป็นอิสระ และเห็นว่าความเด่นในกวีนิพนธ์ของอังคารอยู่ที่โวหารที่แสดงจินตนาการอันกว้างใหญ่

สุชาติ สวัสดิ์ศรี³ เห็นว่า อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นตัวแทนความเก่าของ ความงามแบบใหม่ที่ใช้สิ่งตีความการรู้เก่า กล่าวหาว่า "ฉันทันท์ลักษณ์" หรือไม่ใช่ กวีนิพนธ์ แม้เนื้อความของอังคารดูจะไม่เป็นจริงทางโลกมากนัก แต่ก็ถือได้ว่า เขาเป็น ผู้กล้าหาญคนแรกที่ท้าทายกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ และเห็นว่าจังหวะและลีลาการประพันธ์ ในกวีนิพนธ์ของอังคารค่อนข้างจะกระด้าง และมีอารมณ์รุนแรง ส่วนการใช้ภาษานั้นรวม รัดตรงไปตรงมาและให้ความหมายที่ น่าเบื่อคือ อังคารสามารถนำเอาลีลากลอน โบราณสมัยอยุธยามาใช้แสดงความคิดเห็นได้จับใจ

สุเทพ สุนทรเกส⁴ ให้ความเห็นว่า การรวบรวมบทกวีนิพนธ์ของอังคารพิมพ์ เป็นเล่ม เป็นโอกาสดีในการศึกษาวิวัฒนาการในทางความคิด และลีลาการประพันธ์ของ

¹ เฉลิม อยู่เวียงชัย "สำนวนกุกระถึง" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 4 : 137 - 142 (มีนาคม 2512)

² เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 13, 53, 56, 83, 85, 89.

³ สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทย" วรรณกรรมไทย ปัจจุบัน หน้า 47

⁴ สุเทพ สุนทรเกส "อังคาร กัลยาณพงศ์ กับยุคใหม่ทางกวีนิพนธ์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 : 2 : 95 - 98. (ตุลาคม 2507)

อังคาร และเห็นว่า ชีวิตและงานของอังคารเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนทางด้านรูปแบบคำประพันธ์หรือกรอบของอังคารนั้น สุเทพ เห็นว่า อังคารเป็นเพียงผู้ฟื้นฟูต้นหลักของโบราณมาได้ในเนื้อหาใหม่ ส่วนรูปแบบคำประพันธ์แบบร้อยแก้วเป็นความคิดริเริ่มของอังคารและเชื่อว่า อังคารประสบความสำเร็จในการใช้คำประพันธ์ประเภทนี้เป็นเครื่องมือเสนอความคิดเชิงปรัชญาและศีลธรรม

ปีเตอร์ บี¹ กล่าวถึง อังคาร กัลยาณพงศ์ว่า เป็นทั้งจิตรกรและกวี ดังนั้นกวีนิพนธ์ของเขาจึงเป็นทั้งศิลปะทางภาษาและศิลปะทางการเขียนรูป อังคารสร้างรูปแบบคำประพันธ์ใหม่โดยละทิ้งประเพณีทางต้นหลักอย่างประการ เช่น การเล่นสัมผัสในอย่างแพรวพราว ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะอังคารต้องการให้ผู้อ่านเข้าถึงเนื้อหาสาระที่มุ่งยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้สูงขึ้นมากกว่าคำนึงถึงความงดงามทางต้นหลัก และเห็นว่า อังคารเป็นกวีกลุ่ม Surrealist คือ กลุ่มที่ใช้ศิลปะแสดงความรู้สึกภายในของมนุษย์ เช่น ความเพ้อฝัน ความกระวนกระวายใจ และปัญหาสงคราม เป็นต้น²

วิทยากร เชียงกุล³ กล่าวถึง "ลำนํ้าภูกระดึง" ของอังคาร กัลยาณพงศ์ว่า เป็นงานที่เป็นเครื่องที่ท้าทายว่า ลักษณะของงานกวีนิพนธ์ยาว ๆ ท่านองนิราศนี้จะกลับมาอยู่ใดต่อไปหรือไม่ และเห็นว่าลักษณะเด่นของลำนํ้าภูกระดึงอยู่ที่ การเขียนบรรยายความรู้สึกที่ผูกพันอันเกิดจากความประทับใจในธรรมชาติ

¹Peter Bee, "A Living and Breathing Poet"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 . 1 . 70 - 81 (มิถุนายน - สิงหาคม 2511)

² ๑.

³วิทยากร เชียงกุล "ลำนํ้าภูกระดึง" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา

7 : 65 - 67 (กุมภาพันธ์ 2512)

นิตยา มาศวิสุทธิ¹ เห็นว่าวิถีพนธ์ของฮังการเป็นที่นิยมในหมู่นิสิตนักศึกษา
ด้วยลีลาการใช้ภาษาและการสร้างภาพพจน์ที่เร้าอารมณ์และเร้าจินตนาการที่นำไปสู่สัจ
ธรรมของชีวิต

ชลธิรา สัตยาวัดนา² ศึกษาการวิจารณ์วรรณคดีในแง่สุนทรียศาสตร์ โดยใช้
ทฤษฎีของ ไอ. เอ. ริชชาร์ท มาวิเคราะห์วิถีพนธ์ของฮังการ ผลการวิจัยพบว่า ฮังการ
ใช้คำและสัญลักษณ์ไม่คงที่ แสดงว่าเป็นผู้มีอารมณ์อ่อนไหว การเสนอภาพพจน์ค่อนข้าง
แปลก ส่วนวนค่อนข้างกำกวม โอหัง แสดงความเชื่อมั่นตนเองอย่างมาก

นัยนา สุทธิธรรม³ ศึกษาต้นตอลักษณะไทยร่วมสมัยพบว่า ลักษณะเด่นในวิถีพนธ์
ของฮังการ คือ การเลือกใช้คำไทยง่าย ๆ มีเสียงสัมผัสที่ไพเราะ ท่วงทำนองค่อนข้าง
ซ้ำ พร้อมทั้งเสนอการใช้โวหารของฮังการ 5 แบบคือ โวหารเปรียบเทียบ โวหารแบบ
บุคคลาธิษฐาน โวหารแบบอะโพสทรอฟ โวหารแบบไฮเพอร์โบล และการเลียนเสียง
ธรรมชาติ

¹นิตยา มาศวิสุทธิ "แนวโน้มนิยมของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" วรรณกรรมไทย
ปัจจุบัน หน้า 65 - 67

²ชลธิรา สัตยาวัดนา การนำวรรณคดีวิจารณ์แบบใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับ
วรรณคดีไทย หน้า 226 - 267

³นัยนา สุทธิธรรม ต้นตอลักษณะไทยร่วมสมัยในการสอนคำประพันธ์ในระดับ
มัธยมศึกษาตอนปลาย, 462 หน้า

ชีวประวัติของอังคาร กัลยาณพงศ์

อังคาร กัลยาณพงศ์ มีผลงานเป็นที่รู้จักทั่วไปทั้งงานทางจิตรกรรมและวรรณกรรม แต่ประวัติของเขาไม่ปรากฏแพร่หลายนัก เป็นที่ยอมรับกันว่า ประวัติของกวีจะช่วยให้เราเข้าใจผลงานของเขาดียิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้รวบรวมประวัติของอังคารโดยการสัมภาษณ์ตัวกวีและผู้ใกล้ชิดทั้งที่กล่าวไว้ในแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้า ทั้งยังรวบรวมจากบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

กำเนิด

อังคาร กัลยาณพงศ์ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ณ บ้านหน้าวัดจันทาราม ตำบลท่าวัง อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บิดาเป็นกำนันตำบลท่าวัง ชื่อ เข็ม กัลยาณพงศ์ มารดาชื่อ ชุ่ม กัลยาณพงศ์ พี่สาวร่วมบิดามารดา คือ สมจิตต์ ไชยมุสิก ชื่อเดิมของอังคารที่บิดาทั้งให้ คือ สมประสงค์ แต่เมื่อบิดาพาไปเยี่ยมย่า ย่ากล่าวด้วยความปิติยินดีว่า "บุญส่งมาเกิดแล้ว" บิดามารดาจึงเปลี่ยนชื่อให้เป็น บุญส่ง อนุโลมตามคำของย่าและเพื่อให้สอดคล้องกับชื่อของปู่คือ สงฆ์¹ ภายหลังเขาได้เปลี่ยนชื่อเป็นอังคาร หลังจากที่อยู่จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

ในวัยทารก อังคารป่วยหนักครั้งหนึ่งมีอาการแน่นิ่งไปจนญาติคิดว่าเขาคงสิ้นชีวิต การป่วยคราวนั้นหมอญี่ จรประดิษฐ์รักษาด้วยยากวาดแสงหมึกจนหายเป็นปกติ²

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 437/56 ซอยวัดเงิน ชนบุรี เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2519.

² สมจิตต์ ไชยมุสิก ผู้ให้สัมภาษณ์ วิเชียร ณ นคร และชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านตำบลท่าโพธิ์ อ. เมือง จ. นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2519.

และเมื่ออายุประมาณ 5-6 ขวบ เขาป่วยหนักอีกครั้งหนึ่ง มีอาการเข้าอนไม่สามารถเดินได้ตามปกติ เมื่ออาการทุเลา อังคารทองเกาะราวเพื่อหัดเดินใหม่อีกครั้ง¹

อังคารหักพักเมื่ออายุประมาณ 4 ขวบ ซึ่งช้ากว่าปกติของเด็กทั่ว ๆ ไปจนมารดาบอกว่าเขาจะเป็นใบ้ เมื่อหัดพูดใหม่ ๆ จึงติดอ่างและมักกลบคำ เช่น ชุนทางเขาชุนทอง เรียกว่า เขาหอพุม รดสองล่อ เรียก รดล่อสี่ เวลาเขายกขง เรียกว่า ขงฮก ทั้งนี้เป็นต้น² สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่ง คือ การมีวาจาขลังมาแต่กำเนิด ดังเช่น สมัยเมื่อเป็นเด็กเล็ก ๆ บิดาพาไปวัดจันทร์าราม พระภิกษุที่ถูกอภัยาศัยกับบิดาขอร้องให้เต็นท่าหนึ่งทะลุ ออกท่าเป็นฤๅษี อังคารเดินได้อย่างดีเป็นที่ถูกอารมณ์คนที่ลอมวงดู พระจึงออกปากให้รางวัลโดยถามว่าอยากรับประทานอะไร อังคารตอบว่าอยากกินขนุน พอขาดคำ ขนุนขนาดใหญ่วิ่งอยู่บนต้นใกล้ ๆ หล่นลงมาทันที³ อีกครั้งหนึ่ง อังคารหักแมวบนบ้านว่า มีคนจะบาดเอาสักที่เป็นแน่เนื่องจากที่บ้านอังคารแหวนคามโบราณเอาไว้มหลายเล่ม แมวชอบปีนฝาดนั่งขึ้นไปจับหนูจะต้องปีนผ่านหอกคามขึ้นไป หลังจากกล่าวหัก วันรุ่งขึ้นแมวก็กถูกคมคามบาดเอา ทั้งนี้เป็นต้น และมีเหตุการณ์อีกหลายครั้งที่ออกวาจาไปดวงหน้าแล้วเหตุเกิดตามจริงไปทุกครั้ง⁴

ในวัยเยาว์ อังคารรับประทานอาหารจนมาก จนบิดาถึงฉายาว่า ชามพูน ซึ่งเป็นผลให้เขาแข็งแรง มีกำลังในการทำงานมากกว่าเด็กในวัยเดียวกัน และชอบที่จะช่วยเหลือมารดาทำกิจการงานต่าง ๆ เป็นที่ถูกใจมารดายิ่งนัก เพราะอังคารทำได้สะดวกและประณีต

¹ สมจิตต์ ไชยมุสิก, อุ

² อุ

³ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ไทยเขียนฝรั่ง หน้า 392 - 396.

⁴ อังคาร กล้ายางพงศ์. ผู้ให้สัมภาษณ์ พินยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ บ้านเลขที่ 437/57 ซอยวัดเงิน ชนบุรี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2520.

เมื่อศึกษาอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 อังคารได้ติดตามบิดาไปอยู่ที่เขาย้อยหินซึ่งเป็น
ที่ตั้งเรือนจำชั่วคราวของอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช บิดาเป็นหัวหน้าผู้คุม
เทียบเท่าพัสดิ ที่เชิงเขามีหินก้อนหนึ่งซึ่งเคยพังลงมาทับคนตายหลายคน มีชาวจีนผู้หนึ่ง
นำหินก้อนนั้นมาตั้งเป็นศาลเจ้า มีการปิดทองและกราบไหว้ แต่อังคารเห็นว่าก้อนหิน
นั้นเป็นหินธรรมดา จึงได้ชักชวนประชาชนและนักโทษไม่ให้กราบไหว้บูชา ทั้งยังได้พิสูจน์
ความศักดิ์สิทธิ์ของก้อนหินนั้น โดยนำขอนขนาดใหญ่มาทุบย้อยหินนั้นแต่ไม่สำเร็จ จึงออก
แรงกลิ้งลงหนองน้ำจมหายไป¹

การศึกษาในสถานศึกษา

เริ่มเรียนชั้นประถมปีที่ 1 ที่โรงเรียนวัดจันทาราม จนถึงชั้นประถมปีที่ 3
แล้วจึงไปเรียนต่อชั้นประถมปีที่ 4 ที่วัดใหญ่ ปี พ.ศ. 2481-2486 เข้าศึกษาชั้นมัธยม
ปีที่ 1 ถึง 6 ที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ แล้วเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่าง กรุงเทพฯ
มหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2487-2488 การศึกษาในสถานศึกษาแห่งสุดท้าย คือ คณะจิตร-
กรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2488-2490.

ชีวิตในกรุงเทพมหานคร

เมื่ออังคารเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัด
นครศรีธรรมราชแล้ว เขาได้เดินทางเข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่าง กรุงเทพฯ
โดยพักที่บ้านเขาลังโบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า แล้วจึงย้ายไปบ้านพี่ชายต่างมารดา ชื่อ
เสรี กัลยาณพงศ์ ที่บ้านยศเส ใกล้วัดสามง่าม ต่อมาเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2
โรงเรียนเพาะช่างถูกระเบิดเสียหายมากจนต้องย้ายไปเปิดสอนที่วัดนางนอง ตำบลบาง
ขุนเทียนเป็นการชั่วคราว อังคารจึงย้ายตนเองตามไปอยู่ด้วย โดยขออนุญาตสมการอยู่
ในโบสถ์วัดนางนอง

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์, ด

ในสมัยสงครามอังกฤษมีชีวิตลำบากและอดอยากเหมือนคนทั่ว ๆ ไป เขาอยู่อย่างลำบากและโศกเศร้าเป็นผลให้คิดมาก และพยายามหาทางออก เช่น ในเวลากลางวันขณะที่เพื่อนรับประทานอาหาร เขาจะเลี้ยงไปเขียนรูปหรือบทกวีแทน เมื่อเขียนเสร็จเขาจะนั่งอ่านเป็นทำนองเสนาะด้วยเสียงดัง เพื่อน ๆ พากันหัวเราะตาม จนจำได้ทั้งชั้นถึงบทที่ว่า

โอไอโอนานาณฤตยู
ยากอยู่คนกวีจะราญ

จรจุประหารมลาญ
นัจจุราชจะไหวณา¹

เมื่อสงครามสงบ โรงเรียนเพาะช่างย้ายกลับมาอยู่ที่เดิม เขาเรียนจนจบหลักสูตรแล้วจึงเข้าศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยศิลปากรในคณะจิตรกรรมซึ่งเป็นคณะที่ขึ้นชื่อว่าเรียนยากที่สุด เนื่องจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เข้มงวดกวดขันมาก² ทั้งบ้านเมืองอยู่ในระยะฟื้นตัวจากสงคราม นักศึกษาที่ประสบปัญหาทั้งทางด้านการเรียนและเศรษฐกิจจลาออกเป็นจำนวนมาก เมื่ออังกฤษขึ้นชั้นปีที่ 2 มีนักศึกษาเหลืออยู่เพียง 6 คน³ คือ

1. นายบุญส่ง กัลยาณพงศ์
2. นายประยูร อุลุชาตะ (น. ณ ปากน้ำ)
3. นางสาวพาสณา วัชรเสรี
4. นายไพบูลย์ สุวรรณบุญ
5. นายวิเชียร นอมศิริ
6. นายอุไร ศิริสมบัติ

¹ น. ณ ปากน้ำ ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ บริษัท
ธนบุรี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2519.

² ดู

³ ดู

เมื่อเรียนอยู่ชั้นปีที่ 1 ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ อังคารกลับไปอยู่กับพี่ชายที่บ้าน
ข้างวัดราชวาสชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นในระยะแรก แต่ระยะหลังคือเมื่อเรียนชั้นปีที่ 2
ชีวิตกลับลำบากขึ้น เขาได้รับความกดดันหลายด้านทั้ง _____
ทางบ้านและทางมหาวิทยาลัย ทั้งยังขาดแคลนเงินทอง ออกอยากถึงขนาดรับประทานหนูที่ไ้
เขียนจนเกิดเป็นเรื่องราวถึงอาจารย์¹ บางครั้งรับประทานมะละกอดิบจนยางกัดปาก²
และยังได้รับการเหยียดหยามจากเพื่อนบางคนที่มีฐานะดี ความกดดันเหล่านี้ทำให้เขาเกิด
โทสะชั่ววูบ จึงระบายอารมณ์ด้วยการใช้สียสมลูจจาระเขียนคำคนที่เขาไม่พอใจไว้ตาม
โต๊ะ บนกระดานดำและฝาผนังในห้องบรรยาย เป็นเหตุให้ถูกพิจารณาโทษให้ออกจาก
มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2490³

หลังจากออกจากมหาวิทยาลัยศิลปากร อังคารย้ายจากบ้านพี่ชายไปอยู่กับเพื่อน
ชื่อ โพธิ์ ฉัตรทอง ที่วัดคอน ตรอกจันทน์ ย่านนาวา ใช้ชีวิตอย่างออกนอก บางวันถึง
กับนำข้าวบุกล้างน้ำแล้วหุงใหม่ อังคารระบายอารมณ์ด้วยการเขียนบทร้อยกรองดังนี้

วัดคอนนอนอกขาว	ทุกข์ยาก
สุดที่ระกำลำบาก	เกือบบ้า
หุงบุคใหม่ใส่ปาก	ปานสัตว์
ซึมเซอนั่งป่าช้า	ชนหน้าวังเวง ⁴

¹ น. ณ ปากน้ำ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ บริษัท
ชมนูรี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2519

² อวบ สานะเสน ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ห้อง
วารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2519.

³ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ 437/56 ซอยวัดเงิน ชมนูรี เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2519.

การมีชีวิตร้อยอย่างออกยากและโคกเดี่ยวเช่นนี้ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกท้อแท้
ถึงกับเปลี่ยนชื่อจาก "บุญส่ง" เพราะเห็นว่าบุญไม่เคยส่งให้มีความสุขเหมือนชื่อ เปลี่ยน
เป็น "อังคาร" ซึ่งแปลว่า "จวนเจียน" ด้วยความรู้สึกว่า ตนได้ตายไปจากชีวิตเดิม¹
ในวีนีพนธ์หลายบท เขาใช้คำแทนตัวในความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า "อังคาร" ทั้ง
เช่นใช้คำว่า ป่าช้า เจกุกต วิญญาน เป็นต้น

อุปสมบท

อังคารได้อุปสมบทเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 ณ วัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ
โดยคุณพระประชากรบริรักษ์ ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเจ้าภาพบวชให้
เขาได้รับฉายาว่า "กัลยาณวัโส" จำพรรษาที่หอไตร คณะ 3 วัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ
อังคารบวชอยู่ได้ 1 ปีเต็ม จึงลาสิกขาบท²

อังคารกับศิลปกรรม

อังคารมีความสนใจทางศิลปะมาตั้งแต่เด็ก เนื่องจากเติบโตมากับครอบครัว
ที่มีความสามารถทางศิลปะ³

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์, ก

² ก

³ สมจิตต์ ไชยมุสิก เล่าไว้ว่า บิดาของอังคารมีความสนใจบทกลอนและจดจำ
ได้มาก เป็นศิษย์ท่านเจ้าคุณรัตนธัมม์ (ม่วง) วัดท่าโพธิ์ ผู้ซึ่งเป็นที่รู้จักและยกย่องกัน
ทั่วไปของชาวภาคใต้ว่าเป็น นักปราชญ์ นอกจากนี้ยังชอบมนต์ตรา หนังสือสูงและศิลปะ
มาก ถึงกับให้ฝึกหัดและให้ความอุปการะคณะพร สพดงกล่าวไว้ในบ้านเพื่อแสดงให้ลูก
หลานชม ปัจจุบันยังปรากฏอุปกรณ์การเล่นและวงปี่พาทย์อย่างครบถ้วน

ส่วนตาของอังคาร เป็นจิตรกรชั้นชื่อ มีผลงานปรากฏที่ผนังโบสถ์ วัดศรีมงคล
ท่าบดปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

การเล่นในวัยเด็กที่เขาเล่นได้เป็นวัน ๆ คือ ชอบก่อดินเป็นภูเขา ขุดสระน้ำ ก่อพระเจดีย์ สร้างวัดและกำแพงเมือง แล้วนำต้นไม้มาตกแต่งอย่างสวยงามจนเขาได้รับสมญาว่า "นายช่าง"¹ นอกจากนี้เขายังชอบเขียนรูปมาตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถม ด้วยความสนใจและช่างสังเกตทำให้เขานั่งดูดอกไม้ใบไม้ได้เป็นเวลานาน ๆ เขาเห็นความงดงามในเส้นและรูปร่างของดอกไม้ใบไม้จึงถ่ายทอดความงามนั้นด้วยการเขียนภาพ และไม่ว่าเขาจะไปสถานที่ใด เขาจะเขียนรูปไว้เสมอ ฉะนั้นในสมุดพกประจำตัวของเขาคงจะบันทึกไว้ว่า เขาชอบวิชาวาดเขียนซึ่งเป็นวิชาที่เขาทำคะแนนได้ดีที่สุดวิชาหนึ่ง นอกเหนือจากวิชาภาษาไทย "ฝีมือในการวาดรูปของเขาเป็นที่เลื่องลือ"²

ดังนั้น เมื่อเขามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ เขาจึงเลือกศึกษาวิชาที่ถนัดที่โรงเรียนเพาะช่างและมหาวิทยาลัยศิลปากรทั้งกล่าวข้างต้น วิชาที่อังคารทำคะแนนได้ดีที่สุดเมื่อศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยศิลปากร คือ วิชาวาดเส้น³ ซึ่งถือเป็นไวยากรณ์ของศิลปะประเภทจิตรกรรม"⁴

¹ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ไทยเขียนฝรั่ง หน้า 394.

² ล.ค. หน้า 395.

³ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ณ บ้านเลขที่ 437/56 ซอยวัดเงิน ชนบุรี เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2519.

⁴ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ความคิดความอ่าน หน้า 331.

เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2493 อังคารได้ไปช่วยเพื่อ หริพิทักษ์¹ ศิลปินชั้นครู คัดลอกภาพเขียนสีบนฝาผนังโบราณสถานที่ยุธยา เพชรบุรี ศรีสังฆนาลย์ และสุโขทัย เขาได้ช่วยคัดลอกภาพเหล่านั้นอยู่เป็นเวลานาน เป็นโอกาสให้ได้สัมผัสศิลปะไทยโบราณอย่างใกล้ชิด ได้เรียนรู้เรื่องแบบเครื่องประดับพื้นบ้านในภาพจิตรกรรม เนื่องจากเขามีพื้นฐานทางด้านศิลปะความงามในงานศิลปะไทยจึงซึมซาบอยู่ในสายเลือดวิญญาณและจิตใจของเขา "เส้นนับล้านเส้นที่เขาบรรจงคัดลอกจากภาพเขียนโบราณเป็นครูให้เขาสามารถพัฒนาความสามารถของตนเอง จนเป็นจิตรกรเต็มตัว"² งานศิลปะที่ปรากฏในระยะหลังนี้จึงเป็นงานศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะตัวและมีอิทธิพลศิลปะไทยโบราณปะปนอยู่ อิทธิพลดังกล่าวนี้ปรากฏในงานทั้งทางจิตรกรรมและวรรณกรรม ดังที่ฉวลิ้ง คัชนี กล่าวไว้ว่า

อังคารได้รวมรวงหวานของความเป็นน้ำผึ้งของศิลปกรรมตั้งแต่สมัยสุโขทัย ยุทธยา จนถึงปัจจุบัน รวมไว้ในตัวจนหมด ในวาจะเป็นงานด้านศิลปกรรมหรือ กวีนิพนธ์³

¹ เพื่อ หริพิทักษ์ ได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินชั้นเยี่ยมเพราะได้รับรางวัล เกียรตินิยมเหรียญทองในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติติดต่อกันถึง 3 ครั้ง เขาได้ไปศึกษา ศิลปะที่อินเดีย ได้เห็นแบบอย่างการรักษาศิลปะโบราณของประเทศนั้น เมื่อกลับมาเขา จึงอาสาสมัครไปคัดลอกภาพเขียนสีบนฝาผนังตามโบราณสถานต่าง ๆ ได้แก่ ยุทธยา เพชรบุรี ศรีสังฆนาลย์ และสุโขทัย เขาได้ชวนอังคารผู้เคยเป็นศิษย์ที่มหาวิทยาลัย ศิลปากรไปทำงานครั้งนี้ด้วย

² สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ไทยเขียนฝรั่ง หน้า 396

³ ฉวลิ้ง คัชนี ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เหรียญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ อาคาร ปิอาร์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2519

อังคารมักเขียนภาพลายเส้นด้วยวิธีการวาดอย่างฉับไว จังหวะของสิ่งที่เขียนอย่างเข้าถึงและถึงจังหวะแก่อนในภาพได้อย่างงดงาม ภาพเขียนของเขามักเป็นภาพจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ ฯลฯ ซึ่งเป็นดอกไม้ใบไม้ที่มีลักษณะสลับเปลี่ยนเป็นนก

อังคารสนใจและมีโอกาสศึกษาศิลปะไทยอย่างถึงแก่น เขาได้ชื่อว่าเป็นผู้มีควมชัดเจนในศิลปะไทยมากคนหนึ่ง ศิลปะอยุธยา เป็นศิลปะที่เขาชื่นชมเป็นพิเศษ อังคารมักได้รับเชิญจากนักศึกษาวชิราวุธและกรมการศาสนาให้เป็นผู้นำชมศิลปะไทยโบราณอยู่เสมอ เขากล่าวว่า การได้ศึกษาศิลปะไทยนั้น "เป็นการกินข้าวต้มน้ำในชีวิตคนหนึ่ง หากแต่เป็นการ ค้มกินสุนทรีย์ความประณีตของจิตใจบรรพบุรุษในอดีตที่ซ่อนความคิดที่งดงามไว้ในศิลปกรรม"¹

อังคารได้รับสมญาจากนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรว่า "ท่านอังคาร"² และนักศึกษาหลายคนนับถือเขาเป็น "ครู"

เมื่อกลับจากการคัดลอกภาพที่สุโขทัย เขาได้เช่าบ้านอยู่กับเพื่อน ๆ ที่ใกล้วัดพระยาท่า หลังกรมอุทธารเรือ ชนบุรี ต่อมาย้ายไปอยู่วัดลาดบัวขาว ยานนาวา ประมาณปี พ.ศ. 2506 เขาได้ย้ายมาอยู่ "บ้านสวนแก้ว"³ บ้านเขาใกล้วัดคiticวด เขาใช้ชีวิตที่นั่นอย่างสันติ กังนี้ น. ๗ ปากน้ำ เล่าไว้ว่า

¹ เทพศิริ สุขโสภา "ธรรมชาติกับทัศนะของทวี" วิทยาสาร 21 : 5 : 38 (กุมภาพันธ์ 2513)

² อวต สดะเสน ให้ความเห็นว่า การได้รับการยกย่องเช่นนี้เป็นเพราะความสามารถในทางศิลปะและกวีนิพนธ์ ผู้ที่ได้รับสมญาเช่นนี้มีอีก 2 คน คือ "ท่านบูร" ได้แก่ ประยูร อุลุชาตะ และ "ท่านบุญ" ได้แก่ ไพบูลย์ สุวรรณบุญ

³ ที่บ้านสวนแก้วนี้อังคารสร้างสรรค์กวีนิพนธ์หลายชิ้น ที่ได้รับการพิมพ์เป็นเล่มคือ "บางบทจากสวนแก้ว"

68004

- 1 ครั้งที่ 6 (5 กุมภาพันธ์ - 5 มีนาคม พ.ศ. 2498)
ได้รับรางวัลเหรียญเงิน (เอกรงค์)¹
- 2 ครั้งที่ 9 (15 มีนาคม - 15 เมษายน พ.ศ. 2501)
ได้รับรางวัลเหรียญทองแดง (เอกรงค์)
- 3 ครั้งที่ 12 (14 เมษายน - 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2504)
ได้รับรางวัลเหรียญเงิน (วาคเส้น)

ภาพจิตรกรรม² ฝาผนัง

อังคารมักเขียนภาพจิตรกรรมด้วยสีฝุ่นผสมกาวบนฝาผนังขนาดใหญ่เต็มผนัง ภาพที่เขียนส่วนมากเป็นภาพไทยแบบสมัยใหม่³ ดังปรากฏ ณ สถานที่ต่อไปนี้

1 ทำเนียบนายกรัฐมนตรี	กรุงเทพฯ
2 โรงเรียนผู้ช่วยพยาบาล	จังหวัดสระบุรี
3 วิทยาลัยสงฆ์จิตตภาวัน	อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
4 โรงเรียนเตรียมทหาร	กรุงเทพฯ
5 โรงแรมเอราวัณ	กรุงเทพฯ
6 โรงแรมสยาม	กรุงเทพฯ
7 โรงแรมพลาซ่า	กรุงเทพฯ
8 โรงแรมเพชรศิเคันท์	กรุงเทพฯ

¹เอกรงค์ หมายถึง สีที่ใช้ระบายเพียงสีเดียว แต่มีค่าความเข้มของสี คือ ความแก่อนของสีนั้นต่าง ๆ กัน

²วิชัย วงศ์ใหญ่ ให้ความหมายของคำจิตรกรรมไว้ดังนี้ "หมายถึงภาพเขียนหรือรูปเขียนด้วยเส้นและสีโดยอาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น คินสอ กู๊น จานสี เกรียง น้ำมัน สีน้ำมัน สีฝุ่น ฯลฯ" (ศิลปะเบื้องต้น . หน้า 83)

³น. ณ ปากน้ำ "ศิลปะกับวิญญาณ" รอยอักษิ หน้า 404.

ภาพลายเส้น ปี่มอของ
อังคาร กัลยาณพงศ์

ภาพลายเส้น ฝีมือของ
อังคาร กัลยาณพงศ์

อังกากับการสร้างสรรคกวีนิพนธ์

นิสัยรักการอ่าน อังคารได้รับการปลูกฝังให้รักการอ่านจากมารดาตั้งแต่เด็ก เมื่อเขาเรียนชั้นประถมปีที่ 4 เขาได้อ่านหนังสือรามเกียรติ์ให้มารดาฟัง ในบางโอกาส ที่มารดาขอร้อง บางครั้งเมื่ออ่านถึงบทโศก เช่น ตอนทศกัณฐ์เสียเมือง เขาเกิดความรู้สึก สะเทือนใจอย่างรุนแรงถึงกับร้องไห้สะอึกสะอื้นน้ำตานองหน้าจนมารดาออกไทย์หยุดอ่าน¹ และเมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 1 อังคารมีโอกาสด่านบทละครเรื่องสังข์ทองหน้าชั้นเรียน เขาอ่านด้วยความรู้สึกสะเทือนใจน้ำเสียงสะกดยังให้สงบนิ่ง ครูพอใจมากถึงกับให้รางวัลคือ เลี้ยงข้าวและไอศกรีม วิชาอ่านเอาเรื่องจึงเป็นวิชาที่เขาทำคะแนนได้ดีวิชา หนึ่ง²

เนื่องจากมารดาเป็นคนที่รักวรรณคดีจึงมีผลถึงอุปนิสัยของอังคาร เขาชอบอ่าน โคลงสี่สุภาพและกาพย์กลอนมาตั้งแต่เด็ก ในสมัยที่เรียนชั้นประถมปีที่ 4 เขาได้อ่าน นิราศพระปฐมของกรมหลวงวงศาธิราชสนิท และกาพย์ห่อโคลงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร เช่น กาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง เป็นต้น หนังสือที่อังคารสนใจ ได้แก่ วรรณคดี ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น ลิลิตพระลอ ลิลิตยวนพ่าย โคลงโลกนิติ ฯลฯ ไครภูมิ- พระร่วงเป็นหนังสือที่เขาสนใจและได้ศึกษาค้นคว้าทุกส่วน ร้อยกรองที่อังคารประทับใจเป็นพิเศษ คือ จารึกพระเชตุพน³ ส่วนวรรณคดีร้อยแก้วได้แก่ พระปฐมสมโพธิกถา ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ประเทวนนิยายไคแก่ละครแห่งชีวิต ของ มจ.อากาศคำแกิง รพีพัฒน์⁴

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ร้านคึกคักสยาม สามย่าน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2519.

² สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ไทยเขียนฝรั่ง หน้า 394.

³ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ร้าน คึกคักสยาม สามย่าน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2519.

⁴ ก.

อังคารกล่าวถึงทัศนะที่มีต่อหนังสือโดยอ้างพระคำรัสของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์¹ มาอธิบายนำและสรุปทัศนะของเขาไว้ดังนี้

หนังสือมีช่วงกลางคือ หรือเลวหามกึ่งที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์
ทรงประจักษ์ความเห็นไว้

ตามแต่เป็นคุณคือ อารมณ์ที่มีใจสุจริตยุติธรรม หนังสือที่แต่งก็ย่อมจะสุจริต
ยุติธรรม แต่ตามแต่มีอคติคือ หนังสือก็ย่อมจะเอนเอียงไปทางอคตินั้น ๆ หรือ
ตามแต่เป็นคนมีคัมและคัมแคบ หนังสือก็ย่อมจะมีคัมและคัมแคบ ไม่กว้างขวางและ
ปราศจากแว่วปัญญาวិเศษ

ฉะนั้นถ้าจะมองายเชื่อหนังสือเสียที่เดิวนั้นไม่สมควร จะต้องไตร่ตรองวินิจฉัย
ด้วยตนเอง โดยอาศัยแนวของครูมาอาจารย์ อาทิเช่น อาศัยแนววิธีคิดอย่างหลัก
กาลามสูตรของพระพุทธเจ้าเป็นคน.²

และเห็นว่า

อันผลงานวิเศษของอัจฉริยมนุษย์ไม่ว่าสมัยใด ถ้าผลงานนั้นทรงคุณค่าถึงแก่นสาร
แท้จริงแล้วจะเป็นอภิวาทคือไม่ขึ้นกับกาลละจะมีคุณค่าเพื่อมนุษยชาติอยู่ทุกยุค
ทุกสมัย กล่าวคือเพื่อโลกเป็นที่สุด³

¹ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ประทานความเห็นเกี่ยวกับหนังสือไว้
ดังนี้ "ปกติ ฉันไม่ค่อยจะเชื่อหนังสือมากนักเห็นว่าการแต่งหนังสือก็ย่อมจะพูดตามใจ ถูก
จริงก็มี เดาเอาผิดไปก็มี ถูกหลอกมาก็มี แกล้งแต่งเอาชั่วร้ายใส่ให้ก็มี แกล้งแต่ง
ยกยอจนเกินจริงไปก็มี จึงเป็นการสุดจะเชื่อลงได้" (บันทึกเรื่องความรู้ทาง ฯ : หน้า 37)

² อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ
บ้านเลขที่ 437/57 ซอยวัดเงิน-ชนบุรี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2520.

³ ก.

อังคารเห็นว่า นักปราชญ์ราชบัณฑิตใช้เวลาของชีวิตเกือบร้อยปีสั่งสมความคิดเพื่อผลิตผลงานออกมาเพื่อคนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างยาวนานเวลา และเป็นการฝึกหัดหัดคิดทบทวนของนักปราชญ์เหล่านั้น "นานวันเข้า สมองของเราก็ค่อยเจริญรุ่งเรืองขึ้นจนไปสู่จุดชัยวิเศษในชีวิตคือ ผลิตผลทางความคิด มีผลงานสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติและโลกในที่สุด"

อังคารกับธรรมชาติ

อังคารใกล้ชิดกับธรรมชาติมาตั้งแต่เด็ก มีระยะหนึ่งที่เข้าไปอยู่ที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ ที่นี้มีเขาอยู่ใกล้บ้านบริเวณเชิงเขาจึงเป็นที่เขาชอบวิ่งเล่นเสมอ และมีโอกาสได้เห็นต้นไม้ดอกไม้และสัตว์จริง ๆ หลังจากที่ได้รู้จักจากภาพถ่ายหอโคลงประพาสธารทองแดง พระราชนิพนธ์ของเจ้าฟ้าบรมชิเบศร อังคารเชื่อว่า ธรรมชาติเป็นครู ที่สอนให้มนุษย์รู้จักคุณค่าของชีวิต ทั้งที่เทพศิริ สุโขสภา เล่าถึงความคิดของอังคารที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ดังนี้

นายอังคารเห็นว่า สิ่งต่าง ๆ ให้ข้อคิดแก่มนุษย์ได้เสมอ ใบไม้ใบเดียวก็สอนเขาได้ เช่นเดียวกับที่จังหวัดสุพรรณบุรีมีเพลง... กอนกรวดเล็ก ๆ ในลำธาร จะเล่าเรื่องที่มันกลิ้งมาหาฝั่ง สรรพสิ่งที่รอบล้อมเรานี้จงพยายามรวบรวมเก็บทุนไว้ในธนาคารของความคิด เพื่อจะให้เป็นความมั่นคงจิตใจให้แสดงออกเป็นศิลปกรรมหรือเป็นกวีนิพนธ์²

อังคารเน้นความคิดที่ว่า มนุษย์ควรให้ธรรมชาติเป็นนายเพราะธรรมชาติมีแต่ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ส่วนวิธีการเข้าถึงธรรมชาติ คือ

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์, ด

² เทพศิริ สุโขสภา "ธรรมชาติกับทัศนะของกวี" วิทยาสาร 21 : 5 : 38-39

เราต้องพยายามอ่านธรรมชาติของดอกไม้สวยงามที่มีอยู่มากมายในโลก เปรียบ
โลกกับห้องสมุดอันใหญ่หลวง มีภาษาในหินผาป่าเขาก็สอนใจเรา ธรรมชาติเหล่านี้
แหละที่เราถือกำเนิดเติบโตขึ้นมา แต่เรากลับปฏิบัติกับรดเง แกวแหวนเงินทองอื่น
เสีย ฉะนั้นการหันกลับไปสนใจธรรมชาติก็เช่นเดียวกับการไถกลับไปค้ำน่านมของแม่...¹

บทกวีนิพนธ์ของอังคารหลายบทได้รับความบันดลใจจากธรรมชาติ ดังจะกล่าว
ต่อไปในบทที่ว่าด้วยลักษณะทั่วไปในกวีนิพนธ์ของเขา

ผลงานกวีนิพนธ์

อังคารเริ่มเขียนโคลงกลอนตั้งแต่เมื่อศึกษาอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 4² แต่ผลงานระยะ
แรกกระจัดกระจายสูญหายไป ผลงานที่รวบรวมได้เป็นผลงานที่เขียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490
ซึ่งเป็นระยะที่บทกวีนิพนธ์ของเขาลงพิมพ์ในหนังสือรับน้องใหม่ของมหาวิทยาลัยศิลปากรและ
โรงเรียนช่างศิลป์ อันถือได้ว่าเป็นการเผยแพร่อยู่ในวงแคบ จนเมื่อ ปี พ.ศ. 2506
บทกวีนิพนธ์ของเขาจึงปรากฏต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกในหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์
กวีนิพนธ์บทนั้นคือ "วัฏหะเด เทโสจัน"³ ซึ่งกล่าวถึงความสับสนของสังคมไทย พร้อม
ทั้งเสนอศิลปะการเขียนตัวอักษรที่มีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นลายมือที่มีผู้เลียนแบบมาก ดังนี้

¹ เทพศิริ สุขโสภา "ธรรมชาติกับทัศนะของกวี" วิทยาสาร 21:5:38 - 39
(1 กุมภาพันธ์ 2513)

² สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ประวัติของอังคาร กัลยาณพงศ์ เอกสารโรเนียว.

³ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 เดือนมิถุนายน 2506. สุลักษณ์ ศิวรักษ์
เป็นบรรณาธิการ สุลักษณ์รู้จักกับอังคารโดยการแนะนำของ อวบ สาณะเสน เขาสนใจ
บทกวีนิพนธ์ของอังคารด้วยเห็นว่า "มีอรรถรส ไพเราะ ลึกซึ้ง แข็งกร้าวและแหวกแนว"
เขาจึงได้นำลงพิมพ์ในนิตยสารดังกล่าว.

อันจะเอาไปไหน
ก็เฝ้ามองในทางทหาร

ดูรูปหอยเรือระบำ
ก็รักก็รักก็เฝ้ามอง

คนตาบอดมอง
ก็เฝ้ามองไปทั่วทุก

ได้เจอแต่คนดี
ทุกคนก็รักก็เฝ้ามอง

เทพให้เบ๊อห่มผ้า
คนตาบอดเฝ้ามอง

บ้านร่มโพธิ์ร่มไทร
ก็เฝ้ามองดูคนทำ

ใครไปไม่รัก
ก็ห่มผ้าเฝ้ามอง

รับประทายกับข้าว
ให้คนเฝ้ามองทุกคน

เห็นร่ำทำเพลง
ไปกินดำนั่นเฝ้ามอง

ดอยสูงท่งเทียร
เกาะกั้นหน้เฝ้ามอง

ท่าอ้อมนอนขึ้น
เปิดหน้าได้ดิบได้ดี

นักษัตรดูดีมา
วัดวัดดูดีทุกวัด

พูดได้ไม่รู้
คนตาบอดเฝ้ามอง

อยู่ใต้ห่อผ้า
เฝ้ามองใหญ่ในเฝ้ามอง

๑๖๓
กัลยาณพงศ์

๑๒๕๐

๑ พักผ่อนไม่ไปไหนเลย พอดี
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐

เพลง
 ๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐

๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐

เพลง
 ๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐
 ๑๒๕๐๑๒๕๐๑๒๕๐

ศิลปะการเขียนตัวอักษรของอังคาร เป็นการเขียนที่ได้รับอิทธิพลจากตัวหนังสือโบราณสมัยต่าง ๆ ¹ แต่เนื่องจากเขามีวิธีแสดงออกเฉพาะตัว ตัวอักษรของเขาจึงไม่ปรากฏชัดเจนว่าเป็นอักษรไทยโบราณสมัยใด อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ข้อสังเกตว่า ตัวอักษรของอังคารเป็นตัวอักษรของผู้ที่มีความชำนาญในการเขียนลายไทย ความอ่อนไหวอยู่ที่การทวิกเส้นโค้งตามใจชอบและความหนักเบาของเส้น เป็นลายมือที่ไม่มีแบบตายตัว แสดงถึงความเป็นอิสระ²

การเสนอผลงานลงพิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์เป็นครั้งแรกนั้นได้รับความสนใจจากผู้อ่านพอสมควร เห็นได้จากจดหมายของผู้อ่านที่เขียนถึงบรรณาธิการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทกวีนิพนธ์ของเขา ดังเช่น

คุณอังคารนี้เขียนหนังสือถึงใจดีแท้ อ่านให้อ่านนักเรียนนอกก็ได้ วุ่นนักการเมืองก็ได้ อ่านเอาสนุกเฉย ๆ ก็ได้ หวังว่าเราคงได้อ่านฝีปากของกวีผู้นี้อีก³

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ร้านกึ่งนิศสยาม สามย่าน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2519.

² อวบ สาณะเสน ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ห้องโทรทัศน์ แผนกวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2519.

³ พ.ศ. "ปฏิกริยาจากผู้อ่าน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา 1 : 2 :

งานของอังคาร กัลยาณพงศ์ ทั้งที่เกิดจากปากกาแกร่งและปากกาคล่อง ลายเส้นของเขามีปัจเจกภาพเป็นเยี่ยม... ยิ่งกลอนของเขาควยแล้วก็แหวกออกมาใหม่จริง ๆ ถ้านับกลอนสุนทรภู่ เป็นแบบอย่างกลอนเก่า และกลอนเปล่าหรือกลอนปลดปล่อย นับเป็นตัวแทนความคิดวิใหม่ ซึ่งสองค่ายนี้ยังไม่มีทางประนีประนอมกันได้เลย-
วาทะทางวรรณศิลป์ หรือวรรณมูลของฝ่ายใดจะยิ่งใหญ่กว่ากัน กลอนของอังคารก็คือ ทางอาทิตยวงศ์ใหม่ที่พึงพอใจขึ้นมาระหว่างโลกเก่ากับโลกใหม่ที่เคี้ยว...¹

กวีนิพนธ์ของเขาได้รับการลงพิมพ์ในหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2507 เขาได้รวบรวมบทกวีนิพนธ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2507 รวม 51 ชิ้น พิมพ์เป็นเล่มให้ชื่อว่า "กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์" ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากจนต้องพิมพ์ซ้ำถึง 3 ครั้ง

ปี พ.ศ. 2512 อังคารได้เสนอกวีนิพนธ์เรื่องยาวที่มีลักษณะคล้ายนิราศ คือ "ล่าน้ำภูกระดึง"

ปี พ.ศ. 2515 ผลงานของอังคารที่รวมพิมพ์เป็นเล่ม คือ "บาทมจากสวนแก้ว" ซึ่งพิมพ์ในโอกาสที่เขาได้รับรางวัลวิศิเณ

ปี พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2518 บทกวีนิพนธ์ของเขาลงพิมพ์ในนิตยสารรายปักษ์ "ลดนา"

อังคารให้ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไว้ว่า กวีนิพนธ์ที่ดีนั้นจะต้องเข้าใจง่ายและเขียนถึงสิ่งที่เป็นความจริง แนะนำทางให้คนอ่านรู้ถึงสิ่งที่ดีและชั่ว และต้องยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้สูงขึ้นในระดับเดียวกับกวี เขาถือว่ากวีนิพนธ์เป็นวิจิตรศิลป์² ดังนั้นเขาจึงเห็นว่า

¹ เติ๋น บุญช่วย "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 4 : 119 (มิถุนายน - สิงหาคม 2509)

² Peter Bee A Living and Breathing Poet สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 1 : 81 (มิถุนายน - สิงหาคม 2511)

ศิลปกรรมที่แท้จริงนั้นเป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมมนุษยชาติ ศิลปกรรมที่แท้
นั้นเป็นของโลก เป็นชีวิตวิเศษให้โลกใหญ่ ศิลปินในพึงประจวบผลเพื่อความอยู่
รอด... ศิลปินจะคงเป็นบุคเบิกดวงหน้าสมัยและประชาชนในยุคของเขาเพื่อ
อนาคตวิเศษในสมัยหน้า...

กวีดีเด่นของมูลนิธิเสรียรโกเศศ - นาคะประทีป

เมื่อปี พ.ศ. 2515 มูลนิธิเสรียรโกเศศ - นาคะประทีป ได้จัดให้มีรางวัล
"กวีดีเด่น" ประจำปี โดยมีคณะกรรมการพิจารณาตัดสิน² ดังนี้

1 นายวิทย์ ศิวะศรียานนท์	ประธาน
2 นายเจกนา นาควัชร	กรรมการ
3 นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	กรรมการ
4 ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ	กรรมการ
5 นางประคัล ชุมสาย ณ อยุธยา	กรรมการ
6 พ.ศ. หึงพะยอม โปษะกฤษณะ	กรรมการ
7 นางสาว เศรษฐบุตร	กรรมการ

คณะกรรมการได้จัดประชุมเพื่อพิจารณาคัดสินรวม 6 ครั้ง การตัดสินถือหลัก
เกณฑ์ที่ว่า กวีดีเด่นควรจะเป็น "กวีที่สะท้อนความคิด ความอ่าน ความรู้สึก ความ
ใฝ่ฝันของคนยุคใหม่"³ เป็นสำคัญ ผลของการพิจารณา⁴ อังคารได้รับรางวัลนั้น

¹ อังคาร กัลยาณพงศ์ "ภาษาพิพิศ" ชุมนุมภาษาไทย 18 หน้า 42.

² สถิติกรรมการและผลงานของเสรียรโกเศศ-นาคะประทีป ๗ หอสมุด
อนุমানราชชน ในหอสมุดแห่งชาติ วันที่ 14-31 ธันวาคม พ.ศ. 2515.

³ ก

⁴ ความคิดเห็นของคณะกรรมการ เกี่ยวกับงานประพันธ์ของอังคารคูที่ภาคผนวก ค.

ชีวิตครอบครัว

อังคารสมรสกับอุ้นเรือน จิตต์กัณฑ์ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2520
ณ บ้านเลขที่ 665 ตลาดสูงเนิน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันพักอยู่บ้าน
เลขที่ 437/57 ซอยวัดเงิน ถนนจรดสนิทวงศ์ กรุงเทพมหานคร

ภาพถ่ายของ
อังคาร กัลยาณพงศ์

ลักษณะทั่วไปในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

การศึกษาลักษณะทั่วไปในกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ จะพิจารณาลักษณะของรูปแบบคำประพันธ์และเนื้อหา ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของบทกวีนิพนธ์โดยจะกล่าวพอเป็นสังเขป เพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นก่อนการวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาของเขา

การกล่าวถึงรูปแบบคำประพันธ์จะสรุปจากผลงานทั้งหมด คือทั้งที่เป็นกวีนิพนธ์ขนาดสั้นและกวีนิพนธ์ที่เป็นเรื่องยาว ส่วนเนื้อหานั้นจะกล่าวโดยสรุปเป็นเรื่อง ๆ ไป

รูปแบบคำประพันธ์

คำประพันธ์ที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคาร มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ร้อยกรองได้แก่ กลอนสุภาพ กาพย์ห่อโคลง โคลงสี่สุภาพ กาพย์ยานี ๑๕ และฉันท

ร้อยกรอง

1. กลอนสุภาพ อังคารแต่งกลอนสุภาพโดยคำนึงถึงแบบแผนของฉันทลักษณ์โบราณซึ่งได้แก่ วิธีร้อยกรองด้วยสัมผัสนอกอันเป็นสัมผัสบังคับ สิ่งที่น่าสนใจก็คือจำนวนคำในวรรคไม่คงที่และละสัมผัสในแบบสุนทรภู่ ซึ่งถือกันว่าเป็นลักษณะที่ทำให้เกิดความไพเราะ อังคารแต่งกลอนโดยส่งสัมผัสในอย่างอิสระ คือมีบ้าง ไม่มีบ้าง ไม่ได้ถือเป็นเรื่องตายตัว โดยเฉพาะในผลงานระยะแรก อังคารมักเน้นการเสนอความคิดและอารมณ์มากกว่าเน้นความไพเราะงดงามทางฉันทลักษณ์ ส่วนผลงานระยะหลัง ๆ อังคารพิถีพิถันในการใช้สัมผัสในมากขึ้นมีผลให้กลอนสุภาพของเขามีความไพเราะมากกว่าเดิม

ลักษณะกลอนของอังคาร ถ้าพิจารณาจากจำนวนพยางค์ในวรรค อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ลักษณะกลอนที่มีจำนวนพยางค์ไม่คงที่ ลักษณะของกลอนประเภทนี้ คือ จำนวนพยางค์ในแต่ละวรรคไม่คงที่คงแบบแผนกลอนสุภาพซึ่งกำหนดให้มีจำนวนพยางค์ใน วรรค 7 - 9 คำ แต่จำนวนพยางค์ในวรรคที่ปรากฏในกลอนของอังคารมีตั้งแต่ 3-4-5-6-7-8-9 และ 10 คำ แต่ส่วนมากอยู่ระหว่าง 6-7 คำ ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็น การแต่งกลอนปนกับกาพย์ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเรียกคำประพันธ์นี้ว่า "กึ่งกาพย์กึ่งกลอน"

เกี่ยวกับเรื่องนี้ อังคาร ให้ความเห็นว่า¹ เขาเขียนกลอนสุภาพโดยนำ กลอนสอง กลอนสาม กลอนสี่ กลอนห้า กลอนหก กลอนเจ็ด กลอนแปดและกลอน เก้า² มาแต่งเข้าด้วยกัน เพื่อเปลี่ยนจังหวะกลอนให้มีลักษณะแปลกไปจากความนิยมเดิม³ โดยการใส่คำในวรรคอย่างมีอิสระ ละทิ้งความคงงามของเสียงและจังหวะตามแบบแผน เดิมโดยยังคงสัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสบังคับไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอังคารต้องการให้ผู้อ่าน เข้าถึงแนวความคิดและอารมณ์ของเขามากกว่าที่จะให้ผู้อ่านประทับใจกับความงามและ ความไพเราะของภาษาหรือฉันทลักษณ์

จะเห็น การอ่านกลอนสุภาพลักษณะนี้ ต้องใช้วิธีการของการร้องเพลงไทย คือ ที่ใดมีจำนวนพยางค์มากก็ต้องรวบรัดให้ไต่จังหวะ ที่ใดมีพยางค์น้อยก็ลากเสียงให้ จังหวะคงเดิม⁴

¹อังคาร กัลยาณพงศ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ร้านศีกษิตสยาม สามย่าน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2519.

²ลักษณะคำประพันธ์ดังกล่าว คุ้ได้จาก ชุมนุมตำรากลอน ฉบับ หอสมุดแห่งชาติ.

³ในการวิจารณ์วรรณคดีไทย นักวิจารณ์บางกลุ่มถือความถูกต้องของแบบแผน ฉันทลักษณ์โบราณเป็นเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์

⁴ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 177-178.

กลอนลักษณะนี้ ปรากฏอยู่ในผลงานระยะแรก เช่น "โอม" "ผีพุ่งไต้"
 "ลมหมอนนอนเลื้อย" "เสียเจ้า" "โถมจะหาย" เป็นต้น เขามักใช้กลอนประเภทนี้
 เสนอเนื้อหาที่มีลักษณะรุนแรง เป็นความรู้สึกที่ผ่านการกลั่นกรองน้อยที่สุด เช่น ความโกรธ
 ความเกลียด ความรัก ความขมขื่น ความน้อยใจ ฯลฯ จึงเหมาะกับรูปแบบคำประพันธ์
 ของกลอนประเภทนี้ เพราะเป็นคำประพันธ์ที่ให้อิสระแก่ผู้แต่งมากที่สุด โดยเฉพาะใน
 การใช้คำ กล่าวคือ เมื่อเขาละทิ้งการเล่นสัมผัสในซึ่งจะทำให้เกิดความไพเราะ ละทิ้ง
 จำนวนพยางค์ตามฉันทลักษณ์โบราณ เขาจึงพิถีพิถันในการเลือกสรรถ้อยคำที่มีความหมาย
 แรงให้กระทบความคิดและความรู้สึกของผู้อ่านด้วยการเลือกใช้คำไทยหรือคำบาลีสันสกฤต
 ที่เป็นหูจุก ดังตัวอย่าง

โอม อธิษฐานถึงชาติหน้า
 หนวก บอด ไบ้
 อยากรู้อย่างหน่าวว่าหล้า
 ชื่อโง่บ้ากว่าใคร
 ซากจงกลิ้งกลางทราย
 ให้แรงหมาากิน

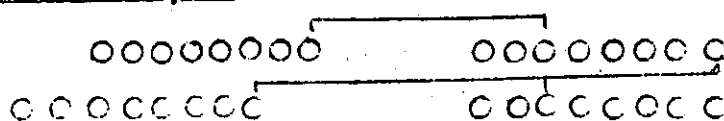
ข้าน้อยนี้ ขอรักไว้
 เป็นตอไม้ไผ่เดือนกิ่งก็ออกไป
 และฟ้านั้นงามเพียงไหน
 ดวงใจกูคงแนบดิน
 กระจุยกระเจายหายสิ้น
 ยินไว้เถอะนะพระเอย

โอม : กวีนิพนธ์ : หน้า 99.

ในบทที่ 1 วรรคองอังคารใช้คำเพียง 3 คำ คือคำ "หนวก บอด ไบ้"
 ผู้อ่านยังคงอ่านลงจังหวะ 3 จังหวะตามแบบการอ่านกลอนสุภาพ ทั้งนี้เพราะอังคารรักษา
 จังหวะกลอนไว้ตามเดิมเพียงแต่คัดคำออกไปบ้างเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า
 แม้อังคารจะแต่งกลอนให้มีลักษณะผิดแปลกไปจากเดิมบ้าง แต่เขายังคงลักษณะบางประการ
 ของฉันทลักษณ์โบราณไว้ จึงอาจกล่าวได้ กลอนลักษณะนี้ของอังคาร เป็นนวัตกรรมประการ
 หนึ่งที่ปรากฏในคำรูปแบบคำประพันธ์ไทย

เพื่อแสดงความแตกต่างของลักษณะคำประพันธ์ดังกล่าวข้างต้นให้ที่นี้จะขอยกแบบ
 ยิงมาเปรียบเทียบดังนี้

แผนผังกลอนสุภาพ

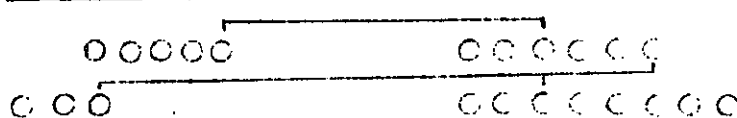
คณะของกลอนสุภาพ

1 บทมี 4 วรรค คือ วรรคสลับ รับ รอง และวรรคส่ง แต่ละวรรคมี คำ 7 - 9 คำ แต่ส่วนมากนิยม 8 คำ

การส่งสัมผัส คำสุดท้ายของวรรคสลับ ส่งไปยังคำที่ 3 ของวรรครับ คำสุดท้ายของวรรครับส่งไปยังคำสุดท้ายของวรรครอง และส่งไปยังคำที่ 3 ของวรรคส่ง

เนื่องจากกลอนของอังคารมีจำนวนคำในวรรคไม่คงที่ แผนผังต่อไปนี้จึง ถือเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น

แผนผังกลอนของอังคารบทหนึ่ง จาก "โอม"

คณะกลอนของอังคาร

1 บทมี 4 วรรค เช่นเดียวกัน แต่จำนวนคำในวรรคมีไม่คงที่ กล่าวคือ วรรคสลับมี 7 คำ วรรครับมี 6 คำ วรรครองมี 3 คำ และวรรคส่งมี 8 คำ

การส่งสัมผัสเป็นไปในลักษณะเดียวกับกลอนโบราณ

สิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม คือ จำนวนคำในวรรคนั่นเอง

1.2 ลักษณะกลอนที่เป็นไปตามฉันทลักษณ์โบราณ กลอนลักษณะนี้ ปรากฏอยู่ในผลงานระยะหลัง ซึ่งเห็นได้ว่าเขาพิถีพิถันในการแต่งให้เกิดความไพเราะมากกว่าเดิม โดยเดินตามแบบแผนทางฉันทลักษณ์โบราณมากขึ้น เช่น จำนวนคำในวรรคมี 7-9 คำ และนิยมเล่นสัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร แท้ก็มิได้ออกตามแบบแผนการสัมผัสในของสุนทรภู่ ดังตัวอย่าง

โกขึ้นจันทรจากฟ้าแล้ว
 ขานอวยยังรอยกร่องกลองคัน
 ปรชญาสารพันอันล้ำลึก
 ภวังคจิตจรตติคมจรสบทกลอน

โออินิจจาวากวจิตร
 ไปเอาทุกขระทมขมขึ้นมา
 นันทุบเหวลึกลึบอับเฉา
 เจ้าไม่แจ่มแสงสว่างประจักษ์

ลมระรินกลิ่นแก้วมาหอมหวาน
 สะท้านอารมณ์ให้ลึบนอน
 เลยตึกยิ่งหลังประดังสังข์ตรัม
 ไขไค้ก่อนจึงสนิทธิพร
 บันทึก : กวีนิพนธ์ : หน้า 84.

เฉลอไปนิตไปไหนในหล้า
 ให้ชาน้อยไศกวิโยคนัก
 วางเปล่าไช่หวนน้ำสูงศักดิ์
 ฝึกหักเอาเป็นทวยระรวยริน
 ปิตุหมค : ลลนา : 7 : 49 (เมษายน 2516)

การเล่นสัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร เป็นผลให้กลอนของอังคารมีความไพเราะ เขาจึงมักใช้กลอนลักษณะนี้บรรยายความงดงามของธรรมชาติ ความงามของศิลปะไทย แสดงความคิดในเชิงปรัชญา และแสดงทัศนะต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น สังคม สตรี เป็นต้น

ส่วนลักษณะการบรรยายอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดคล้ายความรุนแรงลงไปบ้าง เมื่อเทียบกับกลอนลักษณะแรก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอังคารมุ่งในด้านความไพเราะของเสียงและจังหวะมากกว่า ดังปรากฏใน "ชมลายประติมากรรม" "กาพย์กลอน" "พินนกกแก้ว" เกสรรัง" "ปิตุหมค" เป็นต้น

ลักษณะกลอนทั้งสองประเภท มีข้อแตกต่างกันพอสมควรได้ ดังนี้

ประเภทแรก มักใช้ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับความนึกหวังจากความรัก และใช้แสดงความไม่พอใจต่อสังคม ซึ่งมีลักษณะการแสดงออกที่รุนแรง คมและเข้มข้นด้วยการใช้ถ้อย

คำสั้น ๆ ให้กระทบอารมณ์ผู้อ่านมุ่งแสดงความรู้สึกออกมาให้มากที่สุดมากกว่าจะคำนึงถึงความไพเราะทางภาษาและความงดงามทางฉันทลักษณ์

ประเภทที่สอง เขาพิถีพิถันในการเลือกใช้ถ้อยคำที่มีเสียงและจังหวะไพเราะเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ ความงดงามของธรรมชาติและศิลปะ หัตถ์สะท้อนวิพนธ์ และแนวความคิดทางปรัชญา เป็นต้น

นอกจากกลอนทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวแล้ว ผลงานระยะหลังอังคารยังใช้กลอนคอกสร้อยในผลงาน 4 ชิ้น คือ "น้ำใจ" และ "เลือกตามชอบใจ" เรื่องหลังนี้เขาเสนอภาพปัญหาคนไทยเริ่มจาก ก ข ถึง ฮ มาแต่งให้มีเนื้อความต่าง ๆ กันให้มากที่สุด นับว่าเป็นกลวิธีที่แปลก ดังเช่น "ก ไก่" มีจำนวน 10 บท เขากล่าวถึงไก่ในทัศนะต่าง ๆ กัน ดังตัวอย่าง

ก เอ๋ย ก ไก่
อักษรแรกคือไถนารัก
จึงชอบไก่แจ้และไก่อยู่
เพราะเด็กมีรูปร่างใจ

ก เอ๋ย ก ไก่
เขารักกินสิ้นทั้งดินแดน
ถูกเชือกคอดห่อเลือกทะเลลึกไหล
นักกินเมืองน่าเกิดเป็นไก่เอ๋ย

ปฐมวัยแรกเรียนเพียรรักหนัก
ขอมหนักคล่องแคล่วแล้วบรรจง
อดสูชอบไถ้อย่างอย่างหลงไหล
กินแต่แกงไก่ไปวายเอ๋ย

ท่าเวรไคไคมาปหยามซ่าแสน
กรรมสัตว์ไคแมนไคไปมีเลย
ไปมีไคไรไคหล้าเมตตาเหว
ไว้วางเวรประชาทัณฑ์กันเอ๋ย

เลือกตามชอบใจ : ลลนา : 45 : 31 (พฤศจิกายน 2517)

ในกริณิพนธ์ของอังคาร กลอนเป็นคำประพันธ์ประเภทเดียวที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบคำประพันธ์ กล่าวคือ กลอนที่ปรากฏในผลงานระยะแรกประมาณปี พ.ศ. 2490 - 2515 มี 2 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือ กลอนที่มีจำนวนพยางค์ในวรรคไม่คงที่

และกลอนที่เป็นไปตามแบบแผนฉันทลักษณ์โบราณ ส่วนผลงานระยะหลังคือตั้งแต่ พ.ศ. 2515 - 2518 อังคารแต่งกลอนเพียงลักษณะเดียว คือ ลักษณะที่เป็นไปตามแบบแผนฉันทลักษณ์โบราณ และพิถีพิถันในการเล่นสัมผัสใน ซึ่งเป็นผลให้กลอนมีความไพเราะมากกว่าเดิม แต่มีได้ถือเป็นกฎเกณฑ์ตายตัว

2. ภาพย่นหรือโคลง ภาพย่นหรือโคลง คือ คำประพันธ์ประเภทหนึ่งที่นำภาพย่นยี่ และโคลงสี่สุภาพมาแต่งสลับกัน ภาพย่นหรือโคลงของอังคารปรากฏลักษณะตามแบบแผนฉันทลักษณ์โบราณ 3 แบบ ดังนี้

2.1 แต่งภาพย่นยี่ 1 บท แล้วแต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท เนื้อความในโคลงสี่สุภาพเลียนเนื้อความในภาพย่นยี่

อังคารแต่งภาพย่นหรือโคลงลักษณะนี้ 3 ชิ้น คือ "เสน่ห์ อุณคัม พำดิน" "อุทธยานแก้ว" และ "กลอนพาไป" เนื้อหาเป็นการกล่าวชมธรรมชาติ

2.2 แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งภาพย่นยี่ 1 บท เนื้อความภาพย่นยี่เลียนเนื้อความในโคลง ภาพย่นหรือโคลงลักษณะนี้ถือว่าแต่งยาก เพราะโคลงบาทหนึ่งมีจำนวนคำมากกว่าคำในวรรคหนึ่งของภาพย่นยี่ ก็จึงแต่งภาพย่นให้มีความสมบูรณ์เท่าโคลงได้ยาก ในวรรณคดีโบราณจึงปรากฏว่า ทั้งแต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท และภาพย่นยี่ 2 บท ได้แก่ "บทเห่เจ้าเขิน"¹ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ภาพย่นหรือโคลงประเภทนี้ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์ของอังคาร 4 ชิ้น คือ "รำพึงรำพัน" "สฤณอาลัย" "ไว้อาลัย" และ "สุคันธมาลัยมาลัยโคก" เขาสามารถแต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท และตามด้วยภาพย่นยี่ 1 บท เนื้อหากล่าวถึงความงดงามของธรรมชาติและพรรณนาความรู้สึกเศร้าหมอง

¹พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย "บทเห่เจ้าเขิน" ประชุมภาพย่นเห่เรือ

2.3 แต่งโคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีพรรณนาความเพิ่มเติม มีจำนวนตั้งแต่ 6-31 บท กาพย์ห่อโคลงประเภทนี้มีชื่อเรียกตามเนื้อความ เช่น ถ้าแต่งเป็นกาพย์เห่เรือ เรียกว่ากาพย์ห่อโคลงเห่เรือ ถ้าแต่งชมสิ่งอื่น ๆ เรียกว่ากาพย์เห่ เช่น เหมมนก เหมมปลา เป็นต้น

อังคารนิยมแต่งกาพย์ห่อโคลงประเภทนี้มากที่สุด ดังปรากฏในผลงานถึง 15 ชิ้น เนื้อหาที่แต่งมีทั้งที่เฝ้านตามแบบโบราณ เช่น เหมมนก เหมมปลา เป็นต้น และลักษณะที่เป็นเนื้อหาใหม่ได้แก่ การพรรณนาความรู้สึกของกวีที่มีต่อศิลปะและวรรณคดี ความรู้สึกนึกหวังจากความรัก และการเสียดสีสังคม ฯลฯ ดังปรากฏใน "ชีวามาแกล้มเหล้า" "รักอักษรไทย" "ยายกะตาค้าว" "ป่าช้ากระสน" เป็นต้น

ส่วนกาพย์ห่อโคลงที่อังคารแต่งให้แปลกไปจากเดิมมี 2 ประเภท คือ

1. แต่งโคลงสี่สุภาพนำกาพย์ตั้งแต่ 3 - 4 บท แล้วแต่งกาพย์ยานีบรรยายความเพิ่มเติมมีจำนวนตั้งแต่ 5-15 บท เนื้อความบรรยายความงดงามของธรรมชาติ และพรรณนาความรู้สึกที่มีต่อวรรณคดีและศิลปะลักษณะนี้ปรากฏในกวีนิพนธ์ 3 ชิ้น ได้แก่ "กระบวนเรือ" "แลงวรรณคดี" "แควน้อย"

บางครั้งเขานำโคลงสี่สุภาพของกวีโบราณมาเป็นบทนำ โดยบอกที่มาไว้ชัดเจน แล้วจึงแต่งโคลงและกาพย์ของตนเพิ่มเติมดังปรากฏในผลงานชื่อ "อวยุขยา" เขานำโคลงสี่สุภาพของศรีปราชญ์ที่กล่าวชมความงดงามของอวยุขยามาเป็นบทนำ 2 บท แล้วแต่งโคลงสี่สุภาพพรรณนาความความพิลาสของกรุงศรีอวยุขยา นับว่าเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้อ่านได้เห็นภาพเปรียบเทียบได้ทันที

2. แต่งกาพย์ยานีนำ 2 บท แล้วแต่งโคลงสี่สุภาพขยายความเพิ่มเติม 4 บท กาพย์ห่อโคลงลักษณะนี้ปรากฏใน "ใหญ่อย่างกำมะลอ" ซึ่งเป็นกาพย์ห่อโคลงที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน อังคารเป็นผู้ริเริ่ม

นอกจากนี้ เขาได้นำคำประพันธ์ประเภทกลอนมาแต่งสลับกับโคลงโดยเลียนแบบลักษณะกาพย์ห่อโคลง คือ แต่งโคลงสี่สุภาพนำ 1 บท แล้วแต่งกลอนสุภาพพรรณนาความประมาณ 7 - 8 บท ดังปรากฏใน "เมฆ" "ฆานายมาขาว" "ระบำนาคาง"

เป็นต้น นับว่าเป็นนวัตกรรมประการหนึ่งทางด้านรูปแบบคำประพันธ์ไทย ดังตัวอย่าง

ไปไหนเมฆกลุ่มน้อย	บริสุทธิ์
ไปสู่สิ่งมหาสมุทร	ใหญ่กว้าง
เพื่อไปรบทั่วโลกมนุษย์	เย็นฉ่ำ
ท่าแฉลบสารเสกสร้าง	สิ่งซึ่งเกษมสมัย
เมฆเอ๋ยคุณคาอมตะเจ้า	มีเท่าเพชรพลอยร่วงรุ่งหรือ
ถาว์ว่างเปล่าค่าเกิดมาคือ	สิ่งสื่อเหลวลอยฟ้าสามัญ
คุณค่าเมฆนี้มีแท้จริง	คือซาตูปึงใหญ่ชลาลัยนั้น
เป็นผ่นไปรบไปทั่วไกววัล	สร้างสรรค์สันติสุขทุกเวลา

เมฆ : อลนา : 58 : 80 (มีนาคม 2518)

การที่อังคารแต่งกาพย์ห่อโคลงให้มีลักษณะต่างไปจากกาพย์ห่อโคลงของกวีโบราณเช่นนี้ แสดงให้เห็นความพยายามของเขาที่จะแสวงหารูปแบบคำประพันธ์ที่แปลกไปจากเดิม จนเกิดรูปแบบคำประพันธ์ที่เป็นนวัตกรรม ประการหนึ่งในวงวรรณคดีไทย

กล่าวโดยสรุปก็คือ อังคารแต่งกาพย์ห่อโคลงโดยเดินตามแบบแผนฉันทลักษณ์โบราณเป็นส่วนใหญ่ แต่เขาได้แต่งในลักษณะที่แปลกออกไปบ้างโดยการเพิ่มจำนวนคำประพันธ์ให้มากขึ้นกว่าเดิมและนำคำประพันธ์ประเภทอื่นมาแต่งเข้าด้วยกัน ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นความพยายามที่จะเป็นอิสระจากฉันทลักษณ์โบราณบ้างในบางครั้ง

3. โคลงสี่สุภาพ โคลงสี่สุภาพเป็นคำประพันธ์ที่อังคารนิยมแต่งมากในผลงานระยะหลัง การแต่งเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ที่กวีในอดีตได้เคยรจนาไว้ทุกประการ คำเอกคำโทอยู่ตามตำแหน่ง บางครั้งใช้คำตายแทนคำเอก ไม่ปรากฏคำเอกโทหรือโทโทษ จำนวนคำในวรรคนิยมการปิดหุ่นเสียงโดยการรวบคำตามข้ออนุญาตสำหรับคำประพันธ์ กล่าวคือ ถ้าเป็นคำลหุกับคำครุ หรือคำครุกับคำลหุอาจนับรวมเป็นคำเดียวกันได้¹ ดังตัวอย่าง

รุ่งตะวันสนานคลื่นพ่อน
 สาคผ่นับกับปักษ์
 เจียรระในกลุมทรายอนันต์
 เือนอิมคติธรรมแก้ว

ฟองผ่น
 ไปแล้ว
 นวลนิม
 ขอนแพรวทรายฉาบ

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 19.

คำที่ขีดเส้นใต้ คือ คำที่ออกเสียงรวมเป็น 1 พยางค์ได้แก่คำตะวัน สนาน
 อนันต์ และคติ ส่วนเจียรระในรวมเป็น 2 พยางค์

โคลงสี่สุภาพของอังคารมีความไพเราะอันเนื่องมาจากเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสอักษร
 และสัมผัสสระ ดังเช่น เสียงของคำที่ลงท้ายบทเขามักลงด้วยเสียงจัตวา "ซึ่งเป็นลักษณะ
 ที่ช่วยให้โคลงไพเราะเป็นพิเศษ เพราะทำให้เสียงทอดลงสนิท"¹ ดังตัวอย่าง

ขอแบ่งเมฆหมบ่าง

โลกอ้างว้างแสน

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 40.

โอมสู่ขวัญสยามด้วย

สุขซึ่งเกษมสมัย

ศรีสิทธิโชค : ลลนา : 24 : 40 (ธันวาคม 2516)

เปรียบใหญ่ใจวิเศษกล้า

เซ่นท้าววยขลัง

งามหนา : ลลนา : 44 : 31 (ตุลาคม 2517)

นำมิตรแล้วโลกม้วย

หมคลิ้นสุขสานต์

โลก : กวีนิพนธ์ : หน้า 8.

เพียร เปรื่องปราชญ์มิช้า

ช่วยขึ้นภูมิสร้าง

แล้งวรรณคดี : กวีนิพนธ์ : หน้า 9.

นอกจากนี้ เขายังนิยมเล่นสัมผัสทั้งภายในและภายนอกวรรค

ตัวอย่าง สัมผัสอักษร

¹สมปอง พิริบกิจ โคลงและรสรไพเราะ หน้า 69.

โอพระศุกร์พรางแพรว	แสงทิพย์
ทางแห่งข้างเผือกليب	ลิ้วฟ้า
ปรารภนาเรกรอนลิบ	ทิศเที่ยว ไปเอย
เพียงเพื่อขอพบหน้า	หนึ่งน้องนางเดียว

รอยโลกก็รอยราง : กวีนิพนธ์ : หน้า 45.

ข้าเสียงสายคลื่นซำ	สาดหาดทรายแะ
วู่วิวอากาศ	ไหมพริ้ง
แพรวพราวอยู่เกลื่อนกลาด	วুবับ
วาวฟอสฟอรัสถึง	คาไทรหยาบผืน

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 37

ส่วนสัมผัสสระซึ่งถือว่าเป็นลักษณะรองจากสัมผัสอักษร¹ ส่วนมากนิยมไว้บาทสุดท้ายของบท ดังตัวอย่าง

วาร์นี้เมฆไม้ไ้	เจ็บเคย
ลอยลิ่วโคมลมเสวย	ฟากฟ้า
คืออิสระไม้เคยเมย	สคใหม่
สูงอยู่รูแจ่มจา	มุงหน้าเหนือสมัย
พราวตะวันวาวคลื่นฟ่อน	ฟ่องขาว
เพลงคลื่นระยับแววขาว	รุ่งแพรว
น้ำชะออนออนไหวฉาว	สุชา
ขบสังผิงทรายแก้ว	เพริศแพรวเสมอผืน

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 20.

¹ถ้ามีมากเกินไปถือว่าเป็นลักษณะของกลอน

บางครั้ง การส่งสัมผัสสระกระจายไปทั้งบรรทัดทั้งลงในสัมผัสบังคับด้วย¹
ดังตัวอย่าง

นอนในเปลคลื่นมวน	เสมอหมอน
น้ำออนไหวมาสอน	พายพอน
ลายกนกคลื่นครวญวอน	วาคทิพย์
ทรายสั่นนวลลมชะออน	คัปรอนคังณีน

นวลทรายแก้ว : กวีนิพนธ์ : หน้า 29

อังคารใช้โคลงสี่สุภาพบรรยายความงดงามของธรรมชาติ ศิลปะ และความนึก
หวังจากความรัก พร้อมทั้งเสนอทัศนะที่มีต่อโลกและชีวิต ดังปรากฏใน "โลก"
"ร้อยโลกก็ร้อยร่าง" "เกริ่น" "อัญชสี" "ใหญ่อย่างกำมะลอ" เป็นต้น

นอกจากโคลงสี่สุภาพแล้ว อังคารยังแต่งโคลงกระทู้อีกด้วย กระทู้ที่นิยมแต่ง
เป็นการลอกแบบกระทู้โบราณซึ่งใช้คำที่ไม่มีความหมายใดแก่ ทะลุมปุมปู พุดมูดู อูसानารี
โกวลาเปิด และจกจีไร ปรากฏในกวีนิพนธ์รวม 7 ชิ้น อังคารนำกระทู้โบราณมา
เสนอเนื้อหาใหม่ เช่น เนื้อหาเกี่ยวกับความรักความห่วงหาแนบ้านเมืองและศิลปะเนื้อหา
เกี่ยวกับแนวคิดต่าง ๆ ^{ได้แก่} "กระทู้หมา" "กระทู้เรศวร" "จินตนาการ" "บางระจัน"
"มโนคติ" และ"กระทู้โบราณ" มีผลงาน 1 ชิ้น ที่เสนอเนื้อหาในแง่อารมณ์ขันได้แก่

¹ลักษณะเช่นนี้เคยปรากฏในโคลงโบราณเหมือนกัน เช่น โคลงโลกนิติ

พริกเผ็ดใครให้เผ็ด
หนามยอมแหลมเองใคร
จันทร์กฤษณาใคร
วงศ์แห่งนักปราชญ์ใคร

ฉันใคร
เชื่มนใคร
ใครอบ หอมฤา
เพราะควยฉลาดเอง

"เมลาดะเมอโคลง"

เหตุผลที่อังกะนิยมนำแต่งกระพุบโราณ เพราะเขาเห็นว่าเป็นกระพุบที่ได้รับการกล่าวขวัญว่าแต่งยาก) ส่วนกระพุบอื่นที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของเขาคือ 2 บท คือ กระพุบ "รัก" ซึ่งปรากฏใน "อัญชลี" และใน "บันทึก" เป็นกระพุบที่มีใจความไม่ต่อเนื่อง ได้แก่ "ไวน รักใหม่ วิสก็ เราอยู่"

4. ภาพยำนี 11 กวีนิพนธ์ของอังกะนิยมนำแต่งด้วยภาพยำนีมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่มีปรากฏอยู่ในภาพย่นอโคลง

เนื่องจากลักษณะกลอนสุภาพของอังกะนิยมนำแต่งด้วยภาพยำนี 11 โดยเฉพาะจำนวนคำในวรรคใกล้เคียงกัน ฉะนั้นบางครั้งจึงเป็นการยากที่จะตัดสินว่า งานชิ้นใดเป็นกลอนสุภาพหรือภาพยำนี 11 ผู้เขียนจึงยึดถือแบบแผนของภาพยำนีที่ปรากฏในภาพย่นอโคลงเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งส่วนใหญ่มีจำนวนคำในวรรคถูกต้องตามข้อบังคับ แต่ก็มีบางวรรคที่มีจำนวนคำในวรรคเกินกว่าที่กำหนด แสดงให้เห็นว่า อังกะนิยมนำแต่งครุฑในฉันทลักษณ์มากนัก ดังปรากฏใน "บุพเพสันนิวาส" "รักทะเล" "อัญชยาวิปโยค" "อีสาน" เป็นต้น ดังตัวอย่าง

กลางคณขึ้นวาทอง
อิงอ่างไปด้วยกัน
ไล่เคื่อนเหี้ยวเกี้ยวสาว
ทุกจุลินทรีย์อมิมา
เทพไท้เบื้อหนายวิมาน
ชมอาจมว่ามี

ลอบล่องท่องเหี้ยวสวรรค์
เทวดานั้นหนีเข้ากะลา
ชาวอัสน์นอนชันฟ้า
เชิดหน้าไคคิมไคคิ
ทะยานลงคินมาทินี
รสวิเศษสุดที่จะกล่าวคำ

รักทะเล : กวีนิพนธ์ : หน้า 55.

ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดอื่นที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังกะนิยมนำแต่งมีฉันทลักษณ์ 2 บท ได้แก่ สัทพุดวิกิพิศณธ์ ซึ่งเป็นบทประนามพจน์และอินทวงศ์ฉันทลักษณ์ซึ่งเป็นบทชมชมธรรมชาติ นอกจากนี้มีรายสุภาพเป็นบทประนามพจน์อีก 1 บท

จากลักษณะบทร้อยกรองที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคารตังกล่าวข้างต้นนั้น^{๔๕} เห็นว่า เขาแต่งคำประพันธ์โดยคำนึงตามแบบแผนทางฉันทลักษณ์ที่มีมาแต่โบราณเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ กลอนสุภาพ กาพย์ห่อโคลง โคลงสี่สุภาพ กาพย์ยานี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า เขาสร้างสรรค์กวีนิพนธ์โดยการศึกษาวรรณคดีโบราณและถือเป็นแบบแผนพร้อมกันนั้น เขาได้แสดงความพยายามที่จะเป็นอิสระทางฉันทลักษณ์โดยการสร้างนวัตกรรมทางด้านรูปแบบคำประพันธ์ขึ้น ซึ่งได้แก่ การแต่งกาพย์ห่อโคลงในลักษณะที่แปลกไปจากเดิม เป็นต้นว่า นำโคลงสี่สุภาพและกลอนสุภาพมาแต่งสลับกัน หรือการแต่งโคลงสี่สุภาพนำกาพย์มีจำนวนมากกว่าหนึ่งบท ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในวงกวีนิพนธ์ของไทย

ร้อยกรองที่อักษรรนิยมแต่ง ได้แก่ โคลงสี่สุภาพ กลอนสุภาพ และกาพย์ห่อโคลง ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่ผู้แต่งมีอิสระในการแต่งมากกว่าคำประพันธ์ประเภทฉันทลักษณ์ และเหมาะสมกับกวีผู้ต้องการแสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างเต็มที่ เช่น อังคาร

ร้อยแก้ว

อังคารเรียกคำประพันธ์ประเภทนี้ของตนเองว่า "ความเรียง" บทประพันธ์นี้มีลักษณะคล้ายร้อยแก้ว บางครั้งมีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคเหมือนร้อยแก้ว

ลักษณะความเรียงของอังคาร

1. มีส่วนประกอบในการเขียนเหมือนเรียงความ คือมี คำนำ เนื้อเรื่อง และบทสรุป

คำนำเป็นวิธีการเปิดเรื่อง อังคารใช้ 2 วิธี คือ

1. ใช้วิธีบรรยาย

สมัยปวงสัจจะจุฬาทศวรรษของโลก หลายเหล่าศิรัจฉานบรรจอรุณประทุมขันธ์สูง
พอสามารถเขาใจกันได้ แต่แผนดินและน้ำยังเดือดร้อนอยู่ ควยสัตว์ใหญ่
กินสัตว์เล็ก ใครมีอำนาจก็หลงเหิงขมเหงวังแกญน้อย นิยมเป็นประเพณี

ราคาของเขี้ยวเล็บ : กวีนิพนธ์ : หน้า 56

ครึ่งปฐมกาลยังหลับใหล อีกวันเดียว พระอาทิตย์จะดับวูบ ดาวพระเสาร์จะโคจรมาชนดวงจันทร์ มหาวาบุดกลาบาต จะพัดมาลงโลก พระเป็นเจ้าอนุญาตให้แผ่นดิน หย่อมหญ้าจุลินทรีย์ และสรรพสิ่งในพิภพนี้พูดได้ จะหัวเราะร้องไห้ก็ตามที่

พลัมพลิง : กวีนิพนธ์ : หน้า 42

2. ใช้วิธีบรรยายและให้ตัวละครเป็นผู้สังเกตการณ์ ดังตัวอย่าง

คืนหนึ่งยะเยือกเย็น คาวระยิบระยับ ล้อมรอบด้วยเดือนทองอันพอสว่างสุดสการ
ดึกคืน กระบุงจุกชดด้วยบนบาทวิถี มีหญิงโอบกอดลูกชีวิตซึ่งกลิ้งไปไกลตัว มัวหลับ
ไหลไผ่ฝัน ใส่ใจในคำพูดของอะไรไม่รู้ ว่าฟังว่า

ตุลาการ : กวีนิพนธ์ : หน้า 43

2. มีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เนื่องจากอังกการต้องการแสดงแนวความคิดใหม่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การเสียดสีสังคม ความคิดเชิงปรัชญาและศีลธรรม
ความคิดเกี่ยวกับความรัก เป็นต้น

3. ตัวละครมักไม่ซับซ้อน เป็นพืช สัตว์ หรือสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ
เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ หยาดน้ำค้าง สายรุ้ง เป็นต้น

บางครั้งใช้ตัวละครที่เป็นนามธรรม เช่น เวลา ความปรารถนา
ความซื่อตรง เป็นต้น

นอกจากนี้ ตัวละครยังมีลักษณะแปลก ๆ เช่น กากอาหาร ชยะ พยาธิ
 ฯลฯ ซึ่งคนทั่วไปถือว่าเป็นสิ่งน่ารังเกียจ

อังกการใช้กลวิธีของบุคคลาธิฐานสวมวิญญาณให้แก่ตัวละครเหล่านี้เพื่อถ่ายทอดความคิดและจินตนาการของเขา

4. ฉาก อังกการมักใช้ จักรวาล โลก และธรรมชาติรอบตัวเป็นฉาก
โดยเลือกใช้ได้เหมาะสมกับตัวละครและเนื้อเรื่อง ดังเช่นบอกเวลาและสถานที่แน่นอน

5. ดำเนินเรื่องด้วยการบรรยาย การอธิบายของกวี และบทสนทนาของตัวละคร
ดังตัวอย่าง

เดือนหงายแจ่มกระจ่าง หมูแม่ลูกเล็ก ๆ พยายามบินขึ้นไปหาพระจันทร์ มัน
 ลื่นแรงคัมภีร์กลางหาวคึกคัก ชากลิวลอยลงในรวงรังพรอมนำคางหนูมาด กระหม
 พืชออน ๆ พลอยตกในรวงรังด้วย ลูกนกประดังชีวิตเพราะเสียงเหล่านี้ชั่ววันนานคืน
 มันรำลึกถึงแม่ แม่คาบเหยื่อป้อนทุกเช้าเย็น บัดนี้ แม่ทิ้งเหยื่อไว้ในลูกอัน
 กล้ากลืนไม่รู้อิน คือ ความทุกข์ระทมถึงสุดโศกการ

อรุโณทัย ลูกนกถามสายรุ้งว่า ดูรากำไลทองของช่อฟ้า ทานทราบไหม มารดา
 ขอบอุ้มแห่งหนไหน ฉันไม่ทราบฉันเป็นเพียงอนุภาคไอน้ำหอบประทุยรังสีใสรูเล็ก
 นอยวู บางสิ่งธรรมชาติสร้างแล้วสลายเร็วเกินไป จูไม่ทันรู้จักคนเลวเหมือน
 ชั่วครู่ที่เกิดเป็นสายรุ้ง กำลังทำลายตัวเองอันบอกใบไม้ว่าจะหายไปแห่งหนไหน
 ทานลองถามกระแสดินเถิด

นกนางแอ่น : กวีนิพนธ์ : หน้า 52

6. ลีลาการประพันธ์ บทร้อยแก้วของอังคารมีลีลาฉลุฉลุ ทอดจังหวะให้ชา
 ลง ด้วยการใช้คำอย่างพิถีพิถัน เช่น นิยมใช้คำซ้อนและคำวิเศษณ์ขยายความ ทั้งยังนิยม
 ใช้คำศัพท์ที่สันสกฤตเพื่อความไพเราะงดงามของภาษาอีกด้วย ทั้งก็อาจ

แสงสุริยันไม่รู้จักนาม ลอยลอยเร่รอนหาควงวิญญูณ เจรจาถามไปทุกก่อนหินดิน
ทรวง ชวนสมเพชเวทนา อุกกาบาตแจ่มแววเฉิดฉาย รวงฟ้ามาจากดาวพระศุกร์
เหอเหอโหว่ โหว่โหว่ ไม่ทันจบโศลกกาพย์อันน่าอัศจรรย์ ก็ละลายตัวเองหายไปกับธาตุ
 อากาศ

ความฝันของเทือกผาหลวง : กวีนิพนธ์ : หน้า 69

กลางสีนิลสนิทแห่งรัตติกาล, มฤตยูทองเหี้ยวเสาะแสวงหาความตาย ผ่านไปใน
 ภพทาง ๆ หัวทิพย์นิศ กระทั่งเขาเขาคู่สวนหุบผารางกลางดวงจันทร์อันวิเวก
วังเวง จนหัวโนไปว่า สรวงสวรรค์เป็นป่าช้าของดวงดาว ความขรภาพ
 กำลังละลาย อายูชัยของเทพเจ้า ทั้งเงาทุกขโศกการไวยวนเมฆขาวนวล ลมก็พัด
 มาโปรยปรายไว้ในภพอันต่ำลงไป...

ชมรมพยาธิ : กวีนิพนธ์ : หน้า 116

ในบางตอนที่ต้องการความรวดเร็ว เขาจะเร่งจังหวะให้เร็วขึ้นด้วยการใช้
ถ้อยคำกระตือรือร้น ใช้ประโยคสั้น บางครั้งใช้ไม้มกด้วย ดังตัวอย่าง

พอดีหมาหนึ่ง โหยหิว โขแสญ่ห้อง วังมาคม ๆ แล้วจัดการเรียบร้อย
ขนาดเกลี้ยงพื้นถนนที่เคียว ทำหน้าที่พนักงานเทศบาล กิ่งชาลรัฐ โดยปราศจาก
ผลตอบแทนใด ๆ

ตุลาการ : กวีนิพนธ์ : หน้า 61

ความเรียงที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคารเป็นคำประพันธ์ที่มีลักษณะเด่นดังที่
มีผู้กล่าวว่า เขาได้รับความสำเร็จมากที่สุดในการใช้คำประพันธ์ประเภทนี้เป็นเครื่อง
มือในการเสนอความคิดเชิงปรัชญาและศีลธรรม¹ และเห็นว่าคำประพันธ์ประเภทนี้น่า
จะเป็นความคิดริเริ่มของอังคาร² แต่เมื่อพิจารณาถวาวรรณคดีร้อยแก้วโบราณ เช่น ไตร
ภูมิพระร่วง ประชุมโฆษิกถา ฯลฯ จะเห็นว่า อังครน่าจะได้รับอิทธิพลจากวรรณคดี
ดังกล่าวบางประการ ดังนี้

1. ลีลาการประพันธ์ เป็นลักษณะที่เห็นได้เด่นชัด เพราะวรรณคดีร้อยแก้ว
โบราณ มักมีลีลาที่นุ่มนวลทอดจังหวะช้า ประโยคมักเป็นประโยคที่มีการตกแต่งอย่าง
วิจิตรด้วยคำศัพท์ นิยมใช้คำซ้อนและคำวิเศษณ์ขยายความ ดังตัวอย่าง

ประชุมโฆษิกถา

ในกาลนั้น เป็นวันอาสาฬหบูชา มีเพ็ญเดือน 8 กอปรด้วยอุตราษาฏนักษัตร-
ฤกษ์พระจันทร์แจ่มในทามกลางคั่นาประเทศ ปราศจากเมฆภายในทวงจักรวาล
ก็สว่างของโอกาสด้วยนิสากรรังสี ครุฑนาครุฑ ทวิไปดวยกระแสน้ำธาราแลรุ่งเรือง
สว่างทั่วไปในสกลโลกธาตุด้วยแสงประทีปแก้วอันมีคาม เพศคาทั้งหลายถือแวคลอม
แหเสด็จโดยรอบ³

¹สุเทพ สุนทรเกสัช "อังคาร กัลยาณพงศ์ กับยุคใหม่ทางกวีนิพนธ์. สังคมศาสตร์
ปริทัศน์ ปีที่ 2 : 2 : 95-98 (ตุลาคม 2507)

²อ.

³สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ประชุมโฆษิกถา. หน้า 109.

บทรอยแก้วของอังคาร

...เมื่อความงามอันล้ำเลิศในวรหัตถ์แห่งกาละจักรได้ประจักษ์ขึ้นอย่างสุดฝีมือ ในครั้งหนึ่ง ๆ นั้นธาสวรรุคและพิภพนี้คิดตามใจ ด้วยเหตุหทัยดวงใดหทัยดวงนั้นก็จะมีผลถึงสุขทุกข์ ที่สุดแสนประณีตนับอันนั้นไว้นั้นเป็นมูลนิธิพิพ ภูกลางธนาคารแห่งสติปัญญาบารมีนาน ๆ เขาก็จะมีกำลังสูงสมโวมหาศาลจะร่ำรวยด้วยแหวทวิเศษสามารถรู้แจ้งถึงคติธรรมลึกล้ำที่ซ่อนเร้นอยู่ในสรรพสิ่งเพราะอะไร เพราะการสั่งสมในแง่วิเศษ ครุวนาคู ทยาคณาคาง เคยนึกไฉนเล่าว่า จะรวมตัวเองเป็นชะเลสาบในโลก

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 174.

จะเห็นได้ว่า อังคารได้นำคำบางคำจากปฐมสมโพธิกถามาใช้ในความเรียงของตนด้วย เช่นคำว่า "ครุวนาคู"

2. การดำเนินเรื่อง คำเป็นเรื่องด้วยการบรรยาย การอธิบายของกวีและบทสนทนาของตัวละคร โดยไม่ใช่เครื่องหมายอัญประกาศเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

ไตรภูมิพระร่วง

ในเมื่อราตรีกาลเที่ยงคืนวันจึงพระจุลโลกบาลทั้ง 4 คน ๆ หนึ่งชื่อว่าท้าวกุเวรราช คนหนึ่งชื่อว่าท้าวขรรฐราช คนหนึ่งชื่อว่าท้าววิรูปกษราช คนหนึ่งชื่อว่าท้าววิรุฬหาราช และพระจุลโลกบาลทั้ง 4 คนนี้ไล่ถึงวันคัณฑ์ดี วันเพ็ญก็ดี เดือนขึ้น 8 ค่ำ เดือนแรม 8 ค่ำก็ดี ยอมไปเที่ยวดูกันทั้งหลาย อันทำบุญและทำมาบในแผ่นดินนี้ ๆ กล่าวถึงพระจุลโลกบาลเมื่อนั้นท้าวกุเวรราชคือองค์พระพุทโธสมหาราชนั้น ข มีหมยกับเสนาบดีเป็นบริวาร และเสร็จไปในยานทิพย์อันดีแต่อาลภมันทาพิมาน อันมีเบื่องอุตตรทิศ แล้วจึงเสด็จมาลงหักมณฑลใต้ ๆ พระพุทโธสมหาราช ข คลายผานหนาบุญธรรมรวมมณฑลนางอสนิมิตตาหอใจใหญ่อยู่เพราะว่าอายุยังหาฉาไตรจีวรมีโคถวน 6 หมื่นสำหรับตั้งค้ำทานุญเป็นสุมิกถาวรนั้น ๆ และพระพุทโธสมหาราชนั้น ข จึงลงจากยานทิพย์แล้วแลเขาไปไกลนางอสนิมิตตาแล้วว้ ดังนั้นว่าถูกใจเจ้าอสนิมิตตาแม่เจ้าอย่าไคเป็นทุกข์เป็นโศกเลย เมื่อกำเนิดก่อนโพเนเจ้าใส่โคไททานฉาตั้งแก่พระบิเศกโพธิเจ้าพระองค์ 1 บุญของเจ้านั้นยังมากนักหนาแลด้วยเลขอำนาจบุญเจ้าอันเจ้าไคถวายฉาแก่พระบิเศกโพธิเจ้าแต่ก่อนนั้น ผลบุญนั้น

จะได้แก่เจ้าแดงเจ้ามารกับเอาเถิด¹

ประสมโพธิกถา

ในกาลนั้น พระนางขรรณิษฐาในพระราชปรีวิตกเหมือนคชกุฎามูลว่า ข้าแต่พระมหา
บุรุษเจ้า นิวพระองค์ปรารถนาจะรู้ศานการุพระนครก็อุยากลั้พระวรกายให้ลำบาก
เลย ข้าพระพุทธเจ้าจะกระทำไ้มาพระที่นั่งกลับหน้าสุราชธานีโดยสะดวก¹

บทร้อยแก้วของอังคาร

นางถามว่า คุณไม่ทำไมจึงพูดได้เล่า วันก่อน ๆ ก็เห็นนั่งเป็นไปอยู่ทั้งคืน หรือ
ขรุขระจะมีน้ำใจชวนอยู่อย่างลึกลับซึ่ง ดูเอื่อเพื่อเอื่อแฉ มีเมตตาธรรม
กว้างขวางนักหนา ทำให้² คือคติใจจนเกิดปิติเป็นแรงพิพม์กำลังวังชาสดชื่นขึ้น
บัดนั้น พฤษชาติในไรเปรย ๆ ประสานเสียงตีพรอมนกันว่า ถึงแม่เราจะ
อยู่รวมโลกกับมนุษย์ แต่อุปนิสัยใจคุดันคับแคบกระทั่งดีเหนียวของมนุษย์ มิได้มี
อิทธิพลเหนือเราเลย เราไม่เอาอย่างจริง มารยา สวโดย ของมนุษย์เป็น
อันขาด เว้นจากญาแล้วเรามีพูดควย เราเห็นญาถูกทอดทิ้งจากคนนำใจจากสังคม
มนุษย์ จึงสุดที่จะสมเพชเวทนา อควาจาไวมิไค

ญา : กวีนิพนธ์ : หน้า 103

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า อังคารน่าจะได้รับอิทธิพลทางค่านรูปแบบคำประพันธ์
บางประการจากวรรณคดีร้อยแก้วโบราณ ความคิดริเริ่มของอังคารจึงอยู่ที่การนำวิธีการ
เขียนร้อยแก้วโบราณมาใช้กับเนื้อหาใหม่ เช่น เนื้อหาที่บรรยายความงดงามของธรรมชาติ
บรรยายแนวคิดเชิงศีลธรรมและปรัชญาและกล่าวถึงสภาพสังคมในลักษณะการเสียดสี เป็นต้น

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ประสมโพธิกถา หน้า 119.

²"ญา" หมายถึง ย่า เหตุที่อังคารให้ ญา หญิงแทน ย ยักษ์ เขาให้เหตุผลว่า
เพราะย่าเป็นผู้หญิง มิใช่เป็นยักษ์

การที่เขาใช้รอยแก้วในการพรรณาคำคิดต่าง ๆ เช่นนี้อาจเป็นเพราะ ร้อยแก้วเป็นคำประพันธ์ที่ใช้คำได้อย่างอิสระ ไม่มีฉันทลักษณ์บังคับ ทำให้สามารถแสดงความคิด ความรู้สึก ความต้องการและความสามารถในการเชิงประพันธ์ได้อย่างเต็มที่

การนำวิธีการเขียนคำประพันธ์โบราณมาใช้กับเนื้อหาใหม่คงกล่าวน่าจะตรงกับลักษณะที่มีผู้กล่าวว่า "อังคารเป็นผู้เชื่อมอดีตให้เข้ากับปัจจุบัน"¹

เนื้อหา

เนื้อหาถือสาระสำคัญของเรื่อง ส่วนประกอบของเนื้อหาได้แก่ เนื้อเรื่อง ตัวละคร ฉาก และความคิด แต่เนื่องจากกวีนิพนธ์ของอังคารส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้น ๆ ที่เสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ฉะนั้น การกล่าวถึงเนื้อหาในกวีนิพนธ์ของอังคารต่อไปนี้ จะกล่าวโดยสรุปความคิดของเรื่องเป็นสำคัญ

1. เนื้อหาในกวีนิพนธ์ขนาดสั้น กวีนิพนธ์ของอังคารมีเนื้อหาที่สะท้อนความคิด ความรู้สึก อารมณ์และจินตนาการของเขาต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น ต่อธรรมชาติ ศิลปะ มนุษย์และโลก เป็นต้น กวีนิพนธ์บางเรื่องมีแนวคิดหลายประเภทปะปนกัน การจัดประเภทของเนื้อหา จึงถือเอาความคิดสำคัญในกวีนิพนธ์แต่ละชิ้นเป็นเกณฑ์ ดังนี้

1.1 บทกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับความรัก

- 1.1.1 ความรักต่อผู้ให้กำเนิดของกวี
- 1.1.2 ความรักต่อสตรี
- 1.1.3 ความรักศิลปะ
- 1.1.4 ความรักวรรณคดี
- 1.1.5 ความรักธรรมชาติ

¹สุเทพ สุนทรเกสซ์ "อังคาร กัลยาณพงศ์ กับยุคใหม่ทางกวีนิพนธ์"

1.2 บทกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์

1.2.1 การเสียดสีสังคม

1.2.2 แนวความคิดในการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม

1.3 บทเบ็ดเตล็ด

1.3.1 บทอาศิรวาท

1.3.2 บทไว้อาลัย

1.3.3 บทกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย

1.3.4 อื่น ๆ

2. ลักษณะเนื้อหาในกวีนิพนธ์เรื่องยาว ใดแก่

2.1 ลำนำอุกกระตึง

2.2 บางบทจากสวนแก้ว

1. เนื้อหาในกวีนิพนธ์ขนาดสั้น

1.1 บทกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับความรัก

1.1.1 ความรักต่อผู้ให้กำเนิดของกวี อังคารจากบ้านที่จังหวัดนครศรี-
ธรรมราชเข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ ตั้งแต่เรียนจบชั้นมัธยมโดยไม่ได้กลับไปเยี่ยมบ้านเลย¹
เขาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ตามลำพังอย่างโดดเดี่ยวอ้างว้างและซัดสอทำให้เขาคิดถึงความรัก
และความอบอุ่นที่ไ้รับจากบิดามารดา เขาถ่ายทอดความคิดถึงนั้นลงในกวีนิพนธ์หลายบท
ด้วยกลวิธีที่น่าสนใจ เช่น เสนอในรูปแบบนิทานสั้น ๆ ตัดตอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบิดามารดา
จากวรรณคดี เป็นต้น

¹อังคารกลับไปเยี่ยมบ้านครั้งแรกในคราวที่บิดาถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2512.

1.1.1.1 นกนางแอ่น (พ.ศ. 2491)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารเสนอในรูปนิทานสั้น ๆ แสดงให้เห็นความรักของมารดาที่มีต่อบุตรแม้ชีวิตก็สละให้ได้ โดยให้ลูกนกนางแอ่นกำพร้าเป็นตัวละครสำคัญที่ต้องเผชิญกับความอดอยากหิวโหยเพราะไม่มีมารดาคอยป้อนเหยื่อ มันรำพันถึงความทุกข์ไว้อย่างนี้

...ทำไมแม่ไม่ทำรังกลางปุยเมฆขาวนวลละออง เราจะจิกกินเดือนดาวได้
ป้างใดเรามีปีก ป้างนั้นเราจะบินหนีไปสุดหลาฟ้าอื่น จนความทุกข์ทรมานตาม
ไม่ถึง...

นกนางแอ่น : กวีนิพนธ์ : หน้า 51

ลูกนกเที่ยวบินตามหาแม่ พมหายตัวหนึ่งซึ่งลูกนกหวังว่าจะใช้เป็นอาหารมันจึง
ความแล้วบินขึ้นไปสูงเพื่อทิ้งเหยื่อให้กระแทกก่อนหินจนเปลือกแตก "ร่างหอยบิคเป็นเกลียว
ควยเจ็บปวดที่สุด" หอยเล่าว่า ตนคือแม่ของลูกนก เมื่อชาติก่อนกำลังจะนำเหยื่อไปป้อน
ลูก แต่ตายเสียก่อน นางจึงฝากวิญญาณไว้ในหอยเพื่อเป็นเหยื่อให้ลูกได้กิน อังคาร
บรรยายให้เห็นความรักของแม่ที่มีต่อลูกไว้อย่างนี้

...นางฝากวิญญาณ ความรักห่วงอาลัย เกิดในผาหอยน้อยกระจิริด ไม่ยอม
พูดภาษาใดทั้งสิ้น นอกจากหัวใจรู้สึกคิดถึงลูกตามลำพังเพื่อจะจดจำไปทั่วกาล
นาน...

...มาในชาตินี้ แม่มีตัวเองเป็นเหยื่อ มาป้อนเจ้าพอดี ลูกรัก เราไม่รู้จะ
กำหนดราคาอันลึกลับของความรักได้อย่างไร...

นกนางแอ่น : กวีนิพนธ์ : หน้า 53

1.1.1.2 ยายกะตาคำข้าว (พ.ศ. 2505)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามควยกาพย์ยานี 7 บท

เนื้อหา อังคารพรรณาคำคิดถึงของคนที่มื้อมารคา
โดยนำนิทานชาวบ้านเรื่อง "ยายกับตา" มาดัดแปลงเพื่อเสนอความคิดเสนอความคิดนั้น
โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ในเรื่องยายกับตา ตอนที่นกกาบินมากินถั่วกินงาที่ยายและตาปลูกไว้
จนหมดสิ้น ทำให้เขาคิดถึงความทุกข์ยากของเขา อังคารแสดงความท้อแท้ที่จะมีชีวิตอยู่
เขาคิดว่าตาเขาตายเขาคงไพบมารคาและตายายของเขา ดังที่เขากล่าวไว้

ทำไร่ปลูกถั่วปลูกงา
ขัดสนจนเคยชิน
นึกถึงน้านมแม่
มองจ้องเคียนเทียนมาตา
นกแสดแหวกอากาศ
ข้าน้อยขอพลอยไป

นกกาบินมากินสิน
กินหินกินทรายหลายเพล
แต่ตาพราดไปปากฟ้า
คำไต่หล้าโศกาลัย
น้ามัจจุราชจุทโธ
หาแม่ในเสี้ยวเคียนทอง

ยายกะตาคำขาว : กวีนิพนธ์ : หน้า 80

1.1.1.3 แม่-นก (พ.ศ. 2508)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคารเกิดความสะเทือนใจเมื่อเห็นภาพแม่
นกเพียวบินเสาะแสวงหาเหยื่อมาป้อนลูกซึ่งร้องขออาหารอยู่ตลอดเวลา เขารู้ให้เห็นความ
เหนื่อยยากของผู้เป็นมารคาในการเลี้ยงบุตร ซึ่งกว่าผู้เป็นบุตรจะนึกถึงพระคุณของมารคา
ก็อาจสายเกินไป ภาพนั้นทำให้เขาย้อนคิดถึงชีวิตของตน

จ้องนกน้อยแล้วคิดถึง
เปรียบสุริยันจันทราจะวอดวาย
ข้าน้อยชั่วชาออกทุกข์
ทุกสิ่งเหมาเอาแต่ใจตน
ลืมเก่ากว่าปีที่พลัดพราก
จนพอมแมงเขราข้านาน

พอมแมงเขราหนึ่งจะสูญหาย
จะมีอะไรที่ฟ้าสากล
ถาฐสนองบุญคุณท่านลัคน
เฉกชนอำมะพิดนิจกาล
จากสับมิเคยกลับบ้าน
นึกนึกทุกข์สะท้อนทั้งชีวา

แม่-นก : กวีนิพนธ์ : หน้า 97

1.1.1.4 แม่พันธุรัตน์ (พ.ศ. 2509)รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพนำ

3 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 9 บท

เนื้อหา อังคารนำเค้าเรื่องจากบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนนางพันธุรัตน์อ่อนวอนพระสังข์ทองให้กลับมาอยู่กับตน ซึ่งแสดงให้เห็นความรักของผู้เป็นมารดาที่มีต่อบุตร แม่นางพันธุรัตน์จะเป็นเพียงมารดาผู้อุปถัมภ์แก่รักพระสังข์ทองเหมือนบุตรของตน อังคารได้เน้นให้เห็นความรู้สึกของผู้เป็นมารดาเมื่อต้องพลัดพรากจากบุตรซึ่งเป็นความรู้สึกของมารดาทั้งโลกก็ว่าได้ ดังที่เขาบรรยายไว้ตอนหนึ่ง ดังนี้

พ่อเอ๋ยเสียแรงรัก

ขาดเจ้าแม่มีใคร

วาร์นี้จะสิ้นแล้ว

ฤเจ้าปรารถนาชีวา

เพียงจักควักแก้วตาให้

ขอลูกโคสมเพชเวทนา

ลูกแก้วสุดแสนเสนา

แม่จะวางไวกลางทรายดิน

แม่พันธุรัตน์ : กวีนิพนธ์ : หน้า 127.1.1.1.5 ยายหอม (พ.ศ. 2513)รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 11 บท

เนื้อหา อังคารนำเค้าเรื่องมาจากตำนานการสร้างพระประโทน จังหวัดนครปฐม ตอนนางหอมถูกพระยาพานสั่งประหาร อังคารพรรณนาความรู้สึกของยายหอมซึ่งทั้งรักทั้งแค้น ดังเช่น

แกขอรองลำนาร่ำร้าย

ข้าวมีตกคอเหายองโย

เคยเหกล่อมอ้อมขวัญวันเก่าเก่า

ป้อนนมข้าวน้ำให้ลูกงู

มิรู้ว่ากูเลี้ยงเลี้ยงลูกเสือ

ดังแก้วตาทะนุถนอมหนักนัก

ก่อนถวายคอขาดเลือดหลามไหล

แรงแค้นใจร่ำแย้มมฤตยู

โอ้ตัวเรามักชบสูกอดคู

สู้รู้งี้หวังดังลูกรัก

ทองเป็นเหยื่อเขี้ยวเล็บสูงศักดิ์

ทอประกวดยาเบียดเชื้อคอก

ยายหอม : กวีนิพนธ์ : หน้า 178

อังคารกล่าวว่า สถานที่ที่ย้ายหอมถูกประหารนั้น ชาวบ้านเรียกว่า "อีร่าท่า
แรง" เขาเห็นว่าการเรียกเช่นนี้เป็นการลบหลู่ย้ายหอม ดังที่เขากล่าวว่า

ลูกหลานภายหลังอกตัญญู
เรียกคำบลที่ย้ายคายนัน
นครปฐมจึงชวอมครมแล้ง
แจกขามหัวพระม้านโค

มีรู้จักบุญบาปนรกสวรรค์
ว่าอีร่าท่าแรงแล้งน้ำใจ
มหาธาตุแห่งนครเอียงหวาดไหว
ทวยไทยโง่มีรูออกดูเอย

ยายหอม : กวีนิพนธ์ : หน้า 178

บทกวีนิพนธ์ของอังคารที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ก่อให้เกิดและแสดงให้เห็นความรักและความผูกพัน
ที่เขามีต่อบิดามารดา อังคารกล่าวถึงมารดาในลักษณะการยกย่องเทิดทูนผู้เป็นมารดา
ของโลก โดยการพรรณนาความรู้สึกของมารดาที่มีต่อบุตรทั้งของมนุษย์ สัตว์ และ
มารดาในวรรณคดี

นอกจากนี้ บทกวีนิพนธ์ประเภทนี้ได้สะท้อนให้เห็นชีวิตของเขาในช่วงปี พ.ศ.
2490 - 2508 ว่าโคตรเคี้ยวอ่าวว่างและซัดสน

วิธีการหนึ่งที่อังคารสามารถทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วม คือ การสวมวิญญาณ
ให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีและไม่มีชีวิตได้แสดงความรู้สึกของมนุษย์ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่าน
เข้าถึงความรู้สึกนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

1.1.2 ความรักต่อสตรี เนื้อหาในกวีนิพนธ์ของอังคาร ส่วนใหญ่เกี่ยว
กับความรักที่มีต่อสตรี อังคารมีความรักและพบกับความผิดหวังบ่อยครั้ง ความรู้สึกผิดหวัง
นั้น น้อยใจและโกรธเกรี้ยว ได้ถ่ายทอดลงในบทกวีนิพนธ์ ดังนี้

1.1.2.1 พลับพลึง (พ.ศ. 2490)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา แนวคิดสำคัญของเรื่อง "พลับพลึง" คือ
ความรักที่มีต่อสตรีทั้งสตรีที่เป็นมารดาและสตรีที่เป็นคู่รัก

เนื้อเรื่องกล่าวถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนปฐมกัลป์ พระเป็นเจ้าอนุญาตให้ทุกสิ่ง
ทุกอย่างพูดได้ แขนดินจึงถามไฟว่า เหตุใดจึงเว้นก่อก่พลับพลึงไว้ในเมื่อใหม่ป่าหมดทั้ง
ป่า คำตอบของไฟป่าคือ "พลับพลึงเคยเป็นมารดา" อังคารได้แสดงความคิดต่อความรัก
ไว้ดังนี้

...พลับพลึงเคยเป็นมารดา เมื่อรุดได้ ถึงแม้เราจะเป็นเปลวไฟ แต่ถ้าว
ว่าจะไหมสิ่งรัก เราก็คงคับตัวเองเหลือเพียงเถ้าธุลี

เราเป็นถ่านเถ้าธุลีเสียดีกว่าจะเป็นเปลวไฟไหมสิ่งรัก ทุราญประสย
พากฟาวะลานาที่ เรากุไม่ลืมความรัก จะพูดไปจนปลายดินเป็นป่าชาผ้งหัวใจ
เอง...

พลับพลึง : กวีนิพนธ์ : หน้า 42

1.1.2.2 โอม¹ (พ.ศ. 2495)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพจำนวน 3 บท

เนื้อหา อังคารเสนอความรู้สึกนึกหวังจากความรักอย่าง
รุนแรง ถึงกับอธิษฐานในลักษณะที่ชั่วแถมและทำร้ายตนเองซึ่งเป็นทอริษฐานที่ไม่เคย
ปรากฏในงานประพันธ์ของผู้ใดมาก่อน ดังนี้

โอมอธิษฐานถึงชาติหน้า
หนวก บอด ไบ

ช้าน้อยนี้ ขอรักไว้
เป็นทอไมจุจไล่เดือนถึงก็ไป

1 บทที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ที่ได้รับการพิมพ์เป็นบทที่ได้รับการแก้ไขแต่ในหมู่ผู้ใกล้ชิด
ชิด เช่น น. ณ ปากน้ำ ถวัลย์ คชณี มักจำบทเดิมได้ ดังนี้

โอม ชาติหน้าถ้ามี
หนวก บอด ไบ
อยู่รู้เลยหนาวาหลา
โง่ ชื่อ บา กวูใคร
ซากจงกลึงกลางทราย
ให้แรงหมาากิน

ขอช้อยนี้ รุกไว้
เป็นทอไมจุจไล่เดือนถึงก็ไป
พากฟานันงามูเพียงไหน
ดวงใจกูคั่งแผนดิน
กระจุยกระจุยหายสิ้น
ยินไวเถอะนะพระเอย

อย่ารู้เลขหนาวาหล้า
ชื่อ โง่ บ้า กว่าใคร
ซากจงกลิ้งกลายทราย
ให้แรงหมากากิน

และฟ้านั้นงามเพียงไหน
ดวงใจคานคั่งแผ่นดิน
กระจุยกระจายหายสิ้น
ยินไว้เถอะนะพระเอย

โอม : กวีนิพนธ์ : หน้า 49

1.1.2.3 ร้อยโลกก็ร้อยร่าง (พ.ศ. 2498)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 5 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความรู้สึกที่ว่าเหวเมื่อชาคสตร
ที่รัก เขาปรารถนาที่จะพบสตรีที่ซื่อสัตย์ต่อความรักซึ่งเขาคิดว่าหายากที่สุด ดังที่เขา
กล่าวว่า

โอ้หอมไฟป่าไหม้
ภาชีโฉมทิพย์มา
ถึงคอยชั่วชีวา
ร้อยโลกก็ร้อยร่าง
ถึงมีปีกทิพย์แล้ว
จบแวนแคว้นแดนไกล
มีอาจพบใจใส
แม้จะคอยชาติหน้า

กณณา
อยู่ข้าง
แตกดับ ก็ดี
มอคม้วยควยผัน
บินไป ก็ดี
ฟากฟ้า
คำชื่อ
โลกโน้นถามี

ร้อยโลกก็ร้อยร่าง : กวีนิพนธ์ : หน้า 45

1.1.2.4 ฟ้าป็นดินเดียว (พ.ศ. 2498)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 5 บท

เนื้อหา อังคารเกิดความน้อยใจที่ชาคสตรที่รัก ทั้ง ๆ
ที่ทุกสิ่งในโลกล้วนแต่มีคู่ โดยกล่าวถึง ชีวิตคู่ของเจ้าสิทธิศักดิ์กับพระนางพิมพายโสธรา

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรกับเจ้าฟ้าสวลัย แม่แตกอกไม่ยังมีแมลงเป็นคู่ แต่เขาผู้เดียวที่
ไร้คู่ ดังที่เขากล่าวว่

แต่ฟ้าบันฉันเดียว
หนวก บอด ใบ เสียวก็
เผ้าแต่เพื่อละเมอฝัน
ลมคินสั่นฟ้าซาลาย

เปล้าเปลี่ยวใจโฉนฉนี้
ควรมีฤาหฤทัย
จะมีวันจริงคอชาติไหน
เรากี่ไรคู่อยู่เดียวเอย

ฟ้าบันฉันเดียว : กวีนิพนธ์ : หน้า 87

1.1.2.5 บุพเพสันนิวาส (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 13 บท

เนื้อหา อังคารเชื่อว่า การที่เขาได้พบสตรีที่รักนั้น

เป็นเพราะบุพเพสันนิวาส เขาพรรณนาความรู้สึกเมื่อได้พบสตรีที่รักเป็นครั้งแรกด้วย
การเปรียบเทียบกับภาพธรรมชาติต่าง ๆ เช่น "ปุนปลาปะวนวง เว้งว่างสินธุบูชา"
เขากล่าวถึงความรักของเขาที่มีต่อสตรีผู้นั้นและหวังว่าจะได้รับความรักตอบ

เจตภูตหนึ่งบ้าหลัง
จะว่าให้น้ำเนตรนอง
น้ำจะท่วมฟ้าฟองขาว
ช่วยคิดเถะอย่างไร
ภพจะไร้อันตราย
สองจะเกษมเปรมปรีดิ์

พะว่าพะวังในรักนง
อกนิษฐ์เปื่อยเป็นจุณไป
ปลาจะกินเคื่อนคาวน้อยใหญ่
จะไม่เคือครอนรมณีย์
ถ้าโฉมฉายรับรักพี่
โลกนี้เล่ห์สรวรรคนี้รันครเอย

บุพเพสันนิวาส : กวีนิพนธ์ : หน้า 29

1.1.2.6 จารึกไว้ในหินผา (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ กึ่งกาพย์กึ่งกลอน 13 บท

เนื้อหา อังคารพรรณนาความผิดหวังจากความรักและ

แสดงความตั้งใจที่จะไม่รักสตรีอีกต่อไป เพราะเขาเห็นว่า

โพลเพลย์คำมิด
 ป่าช้าปลายลันนั้น
 จารึกไว้ในหินผา
 ชื่อหญิงแล้วเร่งร้าง

จิตคิดเช่นใจนางกลางฝัน
 หวันอสรพิษทุกค่านาง
 ซาคินหน้าจงจำไว้อย่าง
 มีแต่ร่างที่ไร้ใจ

จารึกไว้ในหินผา : กวีนิพนธ์ : หน้า 58

1.1.2.7 ความฝันของเทือกผาหลวง (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารใช้เทือกผาหลวงเป็นสัญลักษณ์แทน

ชายหนุ่มผู้ปรารถนาให้ความรักของตนสมหวังเหมือนดังความรักของจุลินทรีย์หนุ่มสาวที่
 "หลงใหลใฝ่ฝันกันสุดแสนหาอาลัยจนเราร้อนไหม้จะลายเป็นผงภัสระธุลี" และฝังอยู่ใต้
 เทือกผาหลวงนั้น อังคารเห็นว่าความรักเป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ดังที่เขากล่าววาทะ

รูปแสนหาอาลัยคือคำบรรพ กลายเป็นฟอสซิลหินผาใต้เทือกผาหลวง ละเมอ
 คิรินเป็นครั้งสุดท้ายถึงความมีชีวิตชีวา แดพลังแรงอำนาจของเวลาบีบบังคับให้
 จมลึกในความหลับใหลไปทุก ๆ วินาที จนอวสานสิ้น สรุปรอยเงาเป็นสัญลักษณ์
 ลับไว้ในหินผาชั่วนิรันดร์

ความฝันของเทือกผาหลวง : กวีนิพนธ์ : หน้า 70

1.1.2.8 ผีพุ่งไต้ (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 6 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความน้อยใจที่ตนไม่เคยได้รับ

ความรักจากสตรีโดยให้ดวงวิญญาณดวงหนึ่งรำพันถึงความหลังครั้งที่เป็นมนุษย์ ดังนี้

ปานฉะนี้หัวอกข้า
 วันหนึ่งหินนั้นจะร้าวราน
 จะมีใครเล่าในโลก
 ขอบแต่เหยียบบ่าจนซาซิ้น

กลายเป็นหินผาห้วยละหาน
 กระแสธารกัดเบียดเป็นดิน
 มาทุกข์โศกกับผาหิน
 ถวิลวาทในวิญญาณ

ผีพุ่งไต้ : กวีนิพนธ์ : หน้า 27

ด้วยความรู้สึกดังกล่าวทำให้ดวงวิญญาณนั้นกลายเป็นผีพุ่งไต้ในที่สุด

1.1.2.9 ป่าช้ากระสัน (พ.ศ. 2505)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

นำ 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 9 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความปรารถนาในความรัก
โดยใช้ "ป่าช้า" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ ของความตายแสดงความปรารถนานั้น แต่ "ป่าช้า"
ไม่เคยสมหวังในความรักจึงได้แต่คร่ำครวญด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจ ดังเช่น

แต่ถนอแต่หนึ่งเศร้าโศกนัก	ไม่รู้จักรสดินกลิ่นฟ้า
น้ำค้างแสงรุ่งสุริยา	ประกายคาราแถมจันทร์
ถึงภพชาติหน้าฟ้าอื่น	ไม่ฟื้นขึ้นชื่นใจไผ่ฝัน
ฟอสซิลกินฉวาจาบัลย์	หินผานั้นจะเปื่อยเป็นดิน

ป่าช้ากระสัน : กวีนิพนธ์ : หน้า 39

1.1.2.10 สินน้อง (พ.ศ. 2505)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 8 บท

เนื้อหา อังคารพรรณนาความรู้สึกร้างว่างเปล่า
เมื่อไม่มีสตรีที่รักเขา เขาเชื่อว่าคงเป็นเพราะเขาอาจพึงพิงกับความผิดหวังเช่นนี้
อังคารกล่าวถึงความรู้สึกดังกล่าวไว้ดังนี้

แผ่นดินสินน้องของพี่	โลกนี้หนาวราวไร้หญิง
เศร้าสร้อยน้อยใจจริง	ทุกสิ่งทิ้งไว้ให้จำบัลย์

-----	-----
ตรวยโครกชะโงกเงื่อม	เอื้อมหนอยเก็บดาวได้
ป่วยเปล่าเอาฝากใคร	น้องข้าหาไม่ทั้งแดนดิน

สินน้อง : กวีนิพนธ์ : หน้า 32

1.1.2.11 ณีนสีทอง (พ.ศ. 2505)รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคารรำพึงถึงความเหงาและความเศร้า
ที่ขาดความรักเขาหวงคิดถึงความหลังที่มีความสุขและแสดงความหวังที่จะให้ความสุขนั้น
กลับมาแต่เขาไม่แน่ใจนักว่าเขาจะมีความสุขเหมือนเดิมหรือไม่ เพราะ

วันหนึ่งจะไหลกลับมา
น้ำนั้นระยร้อยมลิน
ตะวันตกตำรอนรอน
เอื้อมความมาฝากใคร

อนิจจาธารากระแสนิน
อาบกินจะเป็นพิษร้อนใจ
เรร่อนนอนก่อนเมฆไท
เขาหมั่นถิ่นแคลนทั้งแดนดิน

ณีนสีทอง : กวีนิพนธ์ : หน้า 411.1.2.12 ชาติหน้าถ้ามีจริง (พ.ศ. 2506)รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 8 บท

เนื้อหา อังคารกล่าวประชดประชันสตรีที่เห็นแก่
เงินทอง โดยตั้งสมมติฐานว่า ถ้ามีชาติหน้าจริง สตรีนั้นควรเป็นสินค้าวางขายข้าง
ถนน เมื่อผู้ใดต้องการก็ซื้อเงินซื้อและเมื่อเบื่อหน่ายก็ปรุงแต่งเพื่อนำมาวางขายใหม่
อังคารแสดงความรังเกียจสตรีที่เห็นแก่เงินโดยเปรียบเทียบไว้ดังนี้

นารีนี้อมตะ
จะลองลอบอ้อยอิง

ภาวะเหนือกาลนานยิ่ง
เหมือนปลิงเกาะสวรค์นิรันดรเอย

ชาติหน้าถ้ามีจริง : กวีนิพนธ์ : หน้า 331.1.2.13 ชีวิตรมาแกล้มเหล้า (พ.ศ. 2507)รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 9 บท

เนื้อหา ความผิดหวังจากความรักทำให้อังคารรู้สึกว้า ชีวิตของเขา
 ไม่มีความหมาย เขาหันมาดื่มสุราโดยใช้ความผิดหวังในชีวิตรักของเขาเป็นอาหารแก้ม
 คังที่เขาบอกว่า

เอาชีวามาแก้มเหล่า
 อาจเอื้อมหอมแสงจันทร์
 แฉนคินลันนางแก้ว
 จะคัมให้จ่อมจมใจ
 สำเภาทองของชีวี
 ไรฝั่งจอกจะวอดวาย

เราแรงใจให้ไผ่ผัน
 วังเวงหวั่นเสนหาอาลัย
 เหลือแต่แว่วแก้วเหล่าไส
 ไหลลงไหลไปจนตาย
 ...
 ล่านี้มีมีจุคหมาย
 กลางสายคลื่นกล้าแหงอารมณ์

ชีวามาแก้มเหล่า : กวีนิพนธ์ : หน้า 36

1.1.2.14 โฉมจะหาย (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจที่ชาคสตรียที่รัก สิ่งที่เขา
 ได้รับมักได้แก่ การดูหมิ่นเหยียดหยามว่าต้อยต่ำ เช่น

แต่เขาเห็นเราเป็นเส้นหญ้า
 จนใจแตกยับย้อประมาณ

อนิจจามาเหยียบเสียด้าน
 มิชอบทานรักนั้นจนวันตาย

โฉมจะหาย : กวีนิพนธ์ : หน้า 47

ด้วยความเสียใจทำให้อังคารแสดงออกในลักษณะที่ให้ความสะเทือนใจยิ่ง คังเช่น

โฉมจะหายไ้ทรายดิน
 หลุมขำไครอยามากล้ำกราย
 จะเอาฟ้าคาราอากาศ
 ทรายสลายสิ้นดวงวิญญาณ

เปื้อยมันลันจนสูญหาย
 จะนอนให้ตุจหินดินดาน
 เป็นคฤหาสน์ทองแก้วไพศาล
 ทุกขุทรมานเช่นนั้นนิรันดร์เอย

โฉมจะหาย : กวีนิพนธ์ : หน้า 47

1.1.2.15 เสียดเจ้า (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 5 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความรู้สึกผิดหวังอย่างรุนแรง แสดงให้เห็นความเจ็บปวด สะเทือนใจและซึมซาบอย่างชัดเจน แม้ความรู้สึกเหล่านี้เป็น สิ่งยากที่จะบอกให้ผู้อื่นเข้าใจ แต่อังคารทำได้ดี ดังเช่น

เสียดเจ้าร้าวร้าวผืนรุ่ง
มิหวังกระทั่งฟากฟ้า

มุ่งปรารถนาอะไรในหล้า
ชนหน้าติดดินกินทราย

เสียดเจ้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 48

ทั้งยังอธิบายไม่ให้พบกับสตรีผู้ใดอีก ถ้าชาติใดพบกัน เขาจะทำร้ายตนเอง โดย "จะทรมาณควักทั้งทั้งแก้วตา" และย้ำความเจ็บปวดไว้ดังนี้

ตายไปอยู่ไตรอยเท้า
เพื่อจคว่าพิษชานานา

ให้เจ้าเหยียบเล่นเหมือนเส้นหญ้า
ไปซ้ำฟ้าซ้ำดินสิ้นเอย

เสียดเจ้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 481.1.2.16 กลางความเป็นไป (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารเสนอทัศนะเกี่ยวกับความรักโดยใช้ นิทานสั้น ๆ มีฉากคกหนุ่ม-สาว เป็นตัวละคร คางคกหนุ่มหลงรักคางคกสาวแต่มิได้ รับความรักตอบ ความผิดหวังทำให้คางคกหนุ่มรำพึงว่า

...อิติทั้งหมดย่อมเสื่อม ระเบิดเกี่ยวกับดวงดาวไม่มีวันจะ پایันไปถึงได้
เปรย ๆ ว่า ฉันนี้อาจจะคืบคลานทุกดวงดาวในท้องฟ้า จะยกโทษโทษแก่แสงส่องแฉ
แฉวตานางอันเป็นที่รัก เพราะฉันรู้สึกว่ามีราคาวาดวงดาวทั้งหมดในท้องฟ้า

กลางความเป็นไป : กวีนิพนธ์ : หน้า 64

อสรพิษคัตค้านคำกล่าวของคางคกหนุ่มโดยชี้ให้เห็นว่า การที่คางคกหนุ่มมีความคิดเช่นนั้นเป็นเพราะความหลงใหล โดยแท้จริงแล้ว คางคกเป็นอมตะและไม่เคยเฒ่าใคร คางคกหนุ่มได้สติจึงตั้งใจได้ อังคารแสดงทัศนะเกี่ยวกับความรักโดยให้คางคกหนุ่มรำพึงว่า

...ชีวิตของแต่ละเพศเป็นเพียงครึ่งหนึ่งของทั้งหมด จะต้องผสมคละซาทั้งคู่ทั้งสองเพศเขาควายกัน จึงเต็มบริบูรณ์...

กลางความเป็นไป : กวีนิพนธ์ : หน้า 65

1.1.2.17 ขมนก (พ.ศ. 2508)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพนำ

1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 16 บท

เนื้อหา อังคารกล่าวขมนกชนิดต่าง ๆ เช่น นกนางนวล นกแขกเต้า นกยูง นกเขา นกอุเทหา เป็นต้น พร้อมทั้งพรรณนาความรู้สึกนึกหวังจากความรัก แสดงให้เห็นความน้อยใจ ดังเช่น

ช้าน้อยไร้เรือนนอน
นกแก้วแก้วตายัง
นางนวลหลงนวลทิพย์
เอวบางร่างน้อยป่วน
แขกเต้าสาวแขกสรว
จิ้งรอก้องจิ้งตาย

วเนจรร่อนเร่ลิ้นหวัง
ซึ่งเลือกตกอกอาดูร
คั่งเฝ้าหม่นพิบฟ้าไอสุรย์
เพชฌาตชาชีวิาวาย
ลวงลับหวังหัวใจหาย
ไร้สายสวาททุกชาติไป

ขมนก : กวีนิพนธ์ : หน้า 151

ลักษณะของกาพย์ห่อโคลงนี้ อังคารน่าจะได้รับอิทธิพลจากกาพย์ห่อโคลงของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรโดยเฉพาะในเรื่องการใช้คำ เช่น คำว่า เรื่อยเรื่อย รอนรอน เป็นต้น ดังนี้

โคลงนำภาพพระราชนิพนธ์ในเจ้าฟ้าบรมธิเบศร

รอนรอนสุริยไธ	อัสคง
เรื้อยเรื้อยลัมเมรุลง	คำแล้ว
รอนรอนจิตจำนง	นุชพี เพียงแม่
เรื้อยเรื้อยเรียมคอยแก้ว	คลับคล้ายเรียมเหลียว

โคลงนำภาพของอังคาร

รอนรอน สุริยปลั่งรุ่ง	วาวสุวรรณค์
รินรินขึ้นรสสุคันธ	ย่าของ
เรื้อยเรื้อยไผ่ผืนกระสัน	สาวทิพย์
เปล่าเปล่าเราเหลวทอง	อกไหม้สลายขวัญ

1.1.2.18 ชมปลา (พ.ศ. 2508)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

นำ 1 บท ตามด้วย กาพย์ยานี 14 บท

เนื้อหา อังคารกล่าวชมปลาชนิดต่าง ๆ เช่น ปลานวลจันทร์ ปลาหางเบื่อน ปลาน้ำเงิน ปลากระแห เป็นต้น พร้อมทั้งคร่ำครวญถึงความผิดหวัง ความเศร้า และความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่มีสตรีที่รัก ดังเช่น

น้ำเงินนิกเงินทอง	น้ำซื่อนองที่ชอกช้ำ
แก้มช้ำเยียวยาทำ	น้ำใต้ศอกหลอกรรมฉี
กระแหชะเง้อหาง	นางแนบข้างธุไศหรฐี
ปลาทุกทุกซั้งปี	สุดที่ปวศรวคราวจริง

ชมปลา : กวีนิพนธ์ : หน้า 153

1.1.2.19 มโนคติ (พ.ศ. 2509)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงกระทู้ 5 บท

เนื้อหา แสดงให้เห็นจินตนาการที่แปลกใหม่ของ
 อังคาร เขาเริ่มต้นโดยกล่าวถึงความปรารถนาในความรัก โดยใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

ทะ เลหวานป่าช้า	กระสัน
ลุ่ม ลีวนอนบ่อนจันทร์	แห้วงั่ว
ปุม หินพรำร่าพัน	เพลงป่า
ปู หมูห้อยสรอยเศร้า	ไต่เต้าขึ้นสวรรค์

มโนคติ : กวีนิพนธ์ : หน้า 91

อังคารใช้ "ทะเล" เป็นสัญลักษณ์แทนสตรี "ป่าช้า" เป็นสัญลักษณ์แทน
 "ชายหนุ่ม"

1.1.2.20 อนิจจา (พ.ศ. 2509)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา กวีนิพนธ์บทนี้ อังคารย้ำให้เห็นว่า ความรัก
 ที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วยความรักจากชายและหญิงคนละส่วน ฉะนั้นความผิดหวังจาก
 ความรักจึงหมายถึงว่า ชีวิตเหลือเพียงครึ่งหนึ่ง ดังนี้

อนิจจาน่าเสียดาย	ฉันทาชีวิตหายครึ่งหนึ่ง
ส่วนที่สูญนั้นลึกซึ้ง	มีน้ำผึ้งบุหงาลดคามาลัย

ความผิดหวังในความรักบ่อยครั้งทำให้อังคารเศร้าใจ เขาจึงตั้งความปรารถนา

ไว้ว่า

แค้นหญิงชิงชังไปทั้งโลก	จะทุกข์โศกกะนารีนหรือไฉน
เสียแรงเป็นบุรุษอาชาไนย	มาหลงไหลหลมหลมจมนิน
จะอภัยก็แก้วิญญาน	อัประมาถอกศุฎราฐ์สิ้น
จึงตัดใจหลังน้ำไหลริน	ลงดินซากกันจนวันตาย

อนิจจา : กวีนิพนธ์ : หน้า 98

1.1.2.21 สี่ซัง (พ.ศ. 2510)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพนำ

1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 8 บท

เนื้อหา อังคารเสนอกาพย์ห่อโคลงสั้น ๆ โดยกล่าวถึงเกาะสี่ซัง โดยเปรียบเทียบให้เห็นความว่าเหวที่ชาคสทรีที่รัก ดังนี้

สี่ซังศรีชื่อน้อง
ซังไกรรับขัน
ชะเล้าเหวหวังวัน
หวังกระหังชะเลแห่ง

ในฝัน
รุ่งแจ้ง
คืนขึ้น ใจนา
ไปแลงเสนา

สี่ซัง : กวีนิพนธ์ : หน้า 90

อังคารไม่เคยสมหวังในความรักทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าเหวโค้งกว้างเหมือนเรือที่ขาดหางเสือ เขาได้แสดงทัศนะต่อสทรีไว้ในลักษณะการคัดพอดวาวเบาเขยและประชดประชัน ดังเช่น

อ้อมแกวแสนเมืองมา
รูปโฉมโนมพรณโคร

ข้อเสนหาให้ไต้ไหม
ชายแกลมเหล้าเถอะหนาวจริง

สามชายงายสามรัก
พระพรหมลื้มอะไร

มีพักเหนื่อยบ้างฤไฉน
จึงปั้นร่างร้างวิญญาน

สี่ซัง : กวีนิพนธ์ : หน้า 90

1.1.2.22 ตึกคั่นแล้ว (พ.ศ. 2510)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 14 บท

เนื้อหา ตึกคั่นแล้วเป็นกวีนิพนธ์ที่สะท้อนให้เห็นชีวิตรักของอังคารซึ่งมีแต่ความผิดหวัง เขาได้รับแต่คำเบาะเบ้ายทำให้เขาเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ ความรู้สึกนี้แสดงออกในลักษณะการซ้ำเติมตนเอง ดังเช่น

เราชี้ว่าจริงยิ่งกว่านอน
ใจแบกะดินจนเลาเลื้อ

เจาะมือนจรกามีดีกว่าหรือ
แถมเปล่าคือหมากมีกิน

ดึกคืนแล้ว : กวีนิพนธ์ : หน้า 147

1.1.2.23 ปริศนา (พ.ศ. 2510)

รูปแบบคำประพันธ์ กึ่งกาพย์กึ่งกลอน 9 บท

เนื้อหา สิ่งที่ยังคงเห็นว่าเป็นปริศนา คือ เหตุใด
มดที่ลงไปกินน้ำหวานกันแล้วตายลอยเป็นแพ ซึ่งเปรียบเหมือนชายหญิงที่มีความรัก
แต่เหตุใดจึงต้องพบกับความผิดหวัง เขาคิดว่า

ถ้าฟ้านี้มีเทพไท
วิญญูณแห่งแล้วเมตตา
เฉยเมยมิช่วยบดบัง
เทพเจ้าเล่าแกลงนิง

ใจไซร้อำมหิตแรงกล้า
ธรรมอาชรรวมกันจริงจริง
อุจมนุญอันทุกขโศกยิ่ง
ทิงโลกให้ประลัยกลับ

ปริศนา : กวีนิพนธ์ : หน้า 180

อังคารทำหนีเทพเจ้าที่ไม่ช่วยให้เขาสมหวังในความรักการแสดงออกนี้เป็นการ
แสดงออกที่แปลก คือ เป็นการตัดพ้อต่อว่าราวกับว่าเป็นคนจริง ๆ

1.1.2.24 จดหมายรัก (พ.ศ. 2511)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 13 บท

เนื้อหา อังคารเขียนจดหมายรักแสดงความในใจ
ของเขที่มีต่อสตรีผู้หนึ่ง เป็นความรักที่ประทับใจจนอังคารคิดว่าสตรีผู้นั้นคือคู่ของเขา
เขาหวังที่จะได้รับคำตอบซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะช่วยสรุปชีวิตที่มีแต่ความเศร้าของเขาให้สดใสขึ้น
ดังที่เขากล่าววว่า

ลิวพันเวียงไค้เขาเหงาหงอย
เมตตาว่าจាន้องหวานขึ้น

ชลเนตรบ้อยทุกขระทมขมขึ้น
ต้นตันใจให้ไปสักคำ

เพียงเพื่อไ้มีชีวิตอยู่
คืออัปสรสวรรค์คนพ้าน้ำ
แทบจะหอมเหงาของน้องแก้ว
ป่าวจบเวียงจักรวาลถวิล

รอคอยผู้สุดประเสริฐเลิศล้ำ
อำมฤตฟ้ามกานัลดิน
แล้วระฤกบุญคุณ บรูสิ้น
รวมยินดีในน้ำใจนาง

จดหมายรัก : กวีนิพนธ์ : หน้า 166

1.1.2.25 เมืองไคหล้า (พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 8 บท

เนื้อหา อังคารอ้างถึงความสามารถของปู่เจ้าสมิง

พรายที่ท่าแสนห์เรียกพระลอจากแมนสรวงมาถึงเมืองสอง เหมือนกับที่อังคารพบสตรี
ที่รักซึ่งอยู่แสนไกล แต่ด้วยผลกรรมจึงทำให้ได้มาพบกัน แต่ในที่สุดสตรีผู้นั้นได้เปลี่ยน
ใจไป ทำให้อังคารเจ็บปวด ขมขื่น และน้อยใจในชะตาชีวิตของตน เขากล่าวถึง
ความทุกข์ครั้งนี้ว่า

ป่านนี้ใจเจ้าร้ายเป็นสอง
ทุกข์เราดูจนเฒ่าเชือกกายา

ปองหมายชายอื่นที่นทรธา
ให้กาถิ่นทั้งยังเป็นเป็น

เมืองไคหล้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 129

ความผิดหวังจากความรักครั้งแล้วครั้งเล่า เป็นผลให้อังคารน้อยใจในชีวิต
เขาซ้ำเติมตนเองไว้อย่างเจ็บปวด ดังนี้

ให้ซากยี่นึ้นเจ็บปวด
อุบัตินิภพสถานกาลใด
ให้เขาเยาะเขาเย้ยหยัน
หมิ่นขำน้ำใจชั่วกาลนาน

ราวคราวถึงโลกหน้าฟ้าใหม่
ไปรู้แล้วพินแห่งนรกานต์
เรานั้นจุสสัตว์ดิรัจฉาน
อัประมาดขอยยับกับบาป

เมืองไคหล้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 129

1.1.2.26 อุบายค้อย่าโศกเศร้า (พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 8 บท

เนื้อหา อังคารพบกับความผิดหวังในความรักอยู่บ่อยครั้ง เขามีแต่ความเจ็บปวด ขมขื่นและเศร้าหมองอยู่ตลอดเวลา เขาแสดงออกโดยวิธีปลอบใจธรรมชาติ ดังนี้

อุบายค้อย่าโศกเศร้า
สนทนายอมคำลงรำไร

เปล่าเจ้าจะสุขุมพรโชน
หวงหวงอรุโณทัยไว้ช่วยการ

อุบายค้อย่าโศกเศร้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 130

อังคารเปรียบธรรมชาติยามค่ำและยามเช้าเป็นคู่รักกันจึงมีแต่เดินสวนทางกัน
ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าอังคารจะปลอบใจตนเองมากกว่า
ความไม่สมหวังในความรักทำให้เขาน้อยใจ อังคารซ้ำเติมตนเองไว้อย่าง
เจ็บปวด ดังนี้

จึงทำหน้าที่เกินกว่าศิริจรรย์
ชาตินี้ยืนก็พิชเปลวไฟ

เรื่องสุขสานที่นั่นหมายชาติใหม่
ไหม้หตุทัยแปลบแสงจนตาย

จู่ทีไถหายสลายทุกสิ่ง
อาภัพอัปราคาบอย่างร้ายแรง

ให้ยิ่งกว่าอัมเฉาแห่งแสง
ทุกแหล่งหล้าฟ้าขอปราณี

อุบายค้อย่าโศกเศร้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 130

1.1.2.27 นาฬิกาละเมอ (พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคารสะท้อนให้เห็นความขมขื่นอันเกิดจากความผิดหวังในความรัก เขานำธรรมชาติมาสวมวิญญาณให้มีชีวิตเพื่อแสดงออกถึงความเจ็บปวดของเขา ดังนี้

จะเลบอกว่าหนอยแล้ง
โศกแกมจจาใจน
ความรักที่เกลียดไกล
แนแนแนนคินลิ้นไร

ชลาสัย
กลาวไค้
ความซื่อ
อูรอนนรกเสมอ

นาฬิกาละเมอ : ทวินิพนธ์ : หน้า 167

อังคารไค้กล่าวถึงความว่าเหวอ้างว้างซึ่งเกิดจากความผิดหวังในความรักและความผิดหวังนั้นได้เพิ่มขึ้นทุกครั้งที่เขามีความรัก ทำให้เขารู้สึกว่า เขามีชีวิตอยู่อย่างไร
ความหมาย

1.1.2.28 นิคหมต (พ.ศ. 2516)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคารบรรยายความรู้สึกนึกหวังจากความรัก
ด้วยถ้อยคำที่ไพเราะนุ่มนวล แต่ให้ความสะเทือนใจและสะท้อนให้เห็นความเศร้าความ
เหงาของเขอย่างชัดเจน เขาเห็นว่า ใจที่เป็นอิสระของเขามักนำความผิดหวังมาให้
เขาเสมอ ดังที่เขากล่าวว่า

ไอ้อนิจว่าดวงจิตร์
ไปเอาความทุกข์ระทมขึ้นขมมา
นั้นหุบเหวลึกลับอับเฉา
เจ้าไมแจ่มแสงสว่างประจักษ์

เผลอไปนึกไปไหนในหล้า
ให้ช้านอยโศกวิโยคนัก
ว่างเปล่าไขห่วงน้ำสูงศักดิ์
ทีกหักเอาเป็นหวัยระรวริน

นิคหมต ดลนา : 7 : 49 (เมษายน 2516)

1.1.2.29 กลอนพาไป (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง 24 บท มีกาพย์

ยานี 1 บท โคลงสี่สุภาพ 1 บท แต่งสลับกันไป

เนื้อหา เนื้อหาแบ่งเป็น 8 ตอน กล่าวชมดอกไม้
ชนิดต่างๆ ได้แก่ จันทร์กะพ้อ รสสุคนธ์ ราตรี เล็บมือนาง นางแย้ม สายหยุด
ลิ้นทม และดอกแก้ว เขาพรรณนาความงามของดอกไม้เหล่านั้นพร้อมกับเปรียบเทียบกับ

กับความรักและความผิดหวังจากความรัก เขาเสนอในลักษณะจินตนาการถึงความสุข
ว่าพ้นถึงความทุกข์ บางครั้งเสียดสีประชดประชัน ดังเช่น

นางแย้มยากยืมเขาะ
เสียบนุญคุณเปลาแล

เคยพูดเพราะกลับทวาดแหว
น้ำน้อยแพแก่ไฟกรรม

นางแย้ม : ลลนา : 29 : 36 (มีนาคม 2517)

เล็บมือนางอ่อนน้อม
มอมทั้งขำรงค้อน
นิ้วนางร่วงรังพลัน
หอมจอมออมออนไ้

ถนอมขวัญ
คำไร
ถนอมกอด
กึ่งไ้ไอศวรรย์

เล็บมือนาง : ลลนา : 28 : 38 (มีนาคม 2517)

สายหยุดหยุดก่อนฟ้า
อสรพิษพิษมากมาย

ทรายโลกหน้าจาร์กไว้
ร้ายนักหนา คือ นารี

สายหยุด : ลลนา : 30 : 38 (มีนาคม 2517)

1.1.2.30 หนาวปรโลก (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 10 บท

เนื้อหา บรรยายกาศของธรรมชาติบนเทือกเขาแห่ง

หนึ่งทำให้ยังคาราคิดถึงความหลัง เขาเห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความค่าต่อเขาและกวี
นิพนธ์ และเป็นสิ่งเตือนใจให้เขาคิดถึงความผิดหวังจากความรัก ดังที่เขา
กล่าววว่า

เรื่องรองเหล่าทอฟ้า
เปลาเปลี่ยวเขาเขียววนา
หยาดเหมยแห่งน้ำตา
ทางโลกหลังและหน้า

สนชยา
นิ่งท่า
ตกสัง
ป่าซากรรแสง

หนาวปรโลก : ลลนา : 32 : 34 (เมษายน 2517)

1.1.2.31 น้ำตาน้ำชีรีว (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคารสะท้อนความเจ็บปวดความผิดหวัง

ความน้อยใจ อันเกิดจากความรัก เขาพยายามปลอบใจตนเองโดยชี้ให้เห็นสภาพที่
แตกต่างของเขากับสตรีที่รัก โดยเปรียบสตรีที่รัก คือ น้าพิพย์ ส่วนตนเองนั้นเปรียบ
เหมือนน้าชีรีว ฉะนั้นจะมีน้าพิพย์ที่โหดสนใจ "น้าชีรีว" เขาจึงพบแต่ความผิดหวัง
เขาแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจไว้ดังนี้

หม่ใครที่โหดแม่หมาหมู
ยิ่งคิดยิ่งเจ็บปวดครวครว

จะพบแต่พบพิษของเปลวไฟ
พิรี้พิไรจนความรณ

อดสูแต่แค่นี้เจ็บเห็นหนาว
เศร้าสุดเศร้าถึงคราวเน่าละลาย

ไปไม่ไกลเชิงตะกอนภูเขา
เสียงน้าตาน้ำชีรีวปลิวลม

น้ำตาน้ำชีรีว : อลนา : 33 : 35 (พฤษภาคม 2517)

1.1.2.32 อุปาทาน (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคาร กล่าวถึงความเจ็บปวดที่เกิดจาก

ความผิดหวังในรัก เขาเสียสละสรีรวิญญูเงินทองมากกว่าการเห็นค่าของความรักของ
เขา ดังที่เขาเปรียบว่า

ในโลกเจ้าอยู่เฝ้า
ครอบขายประเพณี
เงินทองกว่าความดี
คิดว่าสุขสุดฟ้า

เศรษฐี
ทาสบา
จับจិត
เช็ดหน้าของสูญ

อุปาทาน : อลนา : 36 : 37 (มิถุนายน 2517)

1.1.2.33 วันโคกหวังโคกร้าง (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคาร กล่าวถึงความรู้สึกอ้างว้างว่าเหว
เมื่อชาคสรีที่รัก แม้ว่าเขาคังใจที่จะลืม แต่ไม่สำเร็จ เขารำพึงไว้อย่างน่าเห็นใจ
ดังนี้

วันโคกหวังโคกร้าง
โคกอยู่แสนทรมาน
คอยหาแห่งสายธาร
นึกใหม่กลับไหลได้

อวสาน
หม่นไหม้
ชลเนตร
นิ่งไม่ขยับสี

วันโคกหวังโคกร้าง : ฉันทนา : 40 : 37 (สิงหาคม 2517)

ความผิดหวังในความรักบ่อยครั้ง ทำให้อังคารคิดว่าเขาไม่ได้รับความยุติธรรม
จากสวรรค์ ดังเช่น

สวรรค์ลืมฉันไม่ได้
รักที่แสนอ่อนหวาน
หวังน้ำนั้นอนันต์กาล
ตายเปล่าเฝ้ามาโคกอ้าง

ประทาน
เสนหิ่ง
เวียนวาย
อิมม้วยชะเดกรรรม

วันโคกหวังโคกร้าง : กวีนิพนธ์ : 40 : 37 (สิงหาคม 2517)

1.1.2.34 สูญเปล่า (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 8 บท

เนื้อหา อังคาร พรรณนาความงัดแงะในธรรมชาติด้วย
ถ้อยคำที่ไพเราะพร้อมทั้งระลึกถึงตนเองด้วยความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ความรักของตนไม่
เคยสมหวัง เขากล่าวถึงความรู้สึกนั้น ดังนี้

ฤๅจกัษิณแบ่งฟ้า
 เจ็บป่วยเพราะวาสนา
 ปวศรวปเลาแสวงหา
 เซลนังนิงเศร่าสรอย
 อนิจจาจบแวนแคว้น
 อยู่อย่างโศกาลัย
 พินโศกซอนแทงใจ
 แสบมิงขวัญสิ้นควาย

คาริกา นันนา
 ตำคอย
 สดุดีเปล่า
 นิงนอยใจแสน
 แคนไทร
 เลหมวย
 หุกเมื่อ
 กวาร์รอยบาดแผล

สดุดีเปล่า : ลลนา : 50 : 59 (มกราคม 2518)
 เรื่องที่ไม่ปรากฏปีที่เขียน (ปีที่พิมพ์ครั้งแรกคือ พ.ศ. 2507) ไคแก

1.1.2.35 สุคันธมาลย์มาลัยโศก

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ทอลโคลง 9 บท มีโคลง
 สี่สุภาพ 1 บท กาพย์ยานี 1 บท แต่งสลับกันไป

เนื้อหา อังคารกล่าวชมดอกไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น
 ดอกชอนกลิ่น ดอกสายหยุด ดอกโศก ดอกลำควน เป็นต้น พร้อมทั้งพรรณนาความ
 เศร้าที่เกิดจากความผิดหวังในความรัก ดังเช่น

โอโศกเอ๋ยไปเศร่า
 เราเศร่าโศกจนลือ
 พดกษาอย่าไต่ถือ
 ทำอย่างไรชาติหน้า

เสมอหรือ
 หัวหล้า
 ถามหนอย
 สักนอยเหตุกรรม

สุคันธมาลย์มาลัยโศก : กวีนิพนธ์ : หน้า 107

สายหยุดสายหยุดหอม
 รอคอยแต่แก้วตา

สลายรักตรอมถึงชาติหน้า
 สักก็ฟ้าดินเป็นจริง

สุคันธมาลย์มาลัยโศก : กวีนิพนธ์ : หน้า 108

1.1.2.36 สฤณาอาลัย

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง 8 บท มี โคลง
สี่สุภาพ 1 บท กาพย์ยานี 1 บท แต่งสลับกันไป

เนื้อหา เป็นกวีนิพนธ์ที่ดำเนินเรื่องเหมือนสุคันธมาลัย
มาลัยโศก แต่เป็นการกล่าวชมคนชนิดต่าง ๆ ตามแบบที่กวีโบราณเคยนิยม เช่น นก
นางนวล นกจากพรวก นกสาริกา นกเท่งตุก เป็นต้น พร้อมทั้งพรรณนาความรักที่
ผ่านมาว่าไม่เคยสมหวัง บางตอนเขาได้นำความเชื่อทางไสยศาสตร์มากล่าวไว้ ดังเช่น

สาริกาเรียนโศกไร
ช่วยหนอยสาริกามา
ไทรจ๊กเจรจา
มัวซื้อใจเจ็บคั้น

ภาษา
ขบลิ้น
กลิ้งกลอก บ้างรา
คัมลิ้นขวัญหาย

สฤณาอาลัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 146

1.1.2.37 รำพึงรำพัน

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง 16 บท มี
โคลงสี่สุภาพ 1 บท กาพย์ยานี 1 บท แต่งสลับกันไป

เนื้อหา อังคารกล่าวชมดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่กวีโบราณ
เคยนิยม เช่น อบเชย เล็บมือนาง ชานาง จันทระพ้อ เป็นต้น
บางบทกล่าวถึงนก เช่น นกแซกเต่า พร้อมทั้งได้รำพึงรำพันถึงความผิดหวังจากความรัก
เขาคิดว่า

เพราะเราสุรุ่ยสุร่ายให้
เขาหมิ่นราคาไป
ซื้อสินักหญ้าย
เขาวัวเขอเสียดะทอย

หัวใจ
ต่ำต้อย
คนซื้อ
นิงน้อยใจเสมอ

รำพึงรำพัน : กวีนิพนธ์ : หน้า 163

กวีนิพนธ์ของอังคารที่แสดงถึงความรักต่อสตรีแม่จะมีจำนวนมาก แต่ก็มีเนื้อหาไปในแนวเดียวกัน คือ มักแสดงอารมณ์และความรู้สึกของเขาที่เกี่ยวกับความปรารถนาและความนิคหวังในความรัก โดยเฉพาะความรู้สึกนิคหวังปรากฏอยู่บ่อยครั้ง การแสดงออกสะท้อนให้เห็นความจริงใจของอังคารเป็นผลให้เกิดความสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน กล่าวคือเขาจะพรรณนาความรู้สึกนิคหวัง น้อยเนื้อต่ำใจ ความเศร้า เหงา อ้างว้างและว่าเหว บางครั้งแสดงความโกรธเกรี้ยว ด้วยความรู้สึกรุนแรงในทุกอารมณ์ ลักษณะเช่นนี้มีผู้ให้ความเห็นว่า เป็นความใหม่ที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์ของเขา¹

มีข้อนำสังเกตประการหนึ่ง คือ เมื่ออังคารนิคหวังจากความรัก เขามักขัดเคืองตนเองควยวิธีการต่าง ๆ เช่น อธิษฐานและสาปแช่งไปในทางที่ทำร้ายตนเองซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของผู้ใด (๒๒)

บางครั้งเขาจะคัดพ้อ เลียดสี ประชดประชันสตรีด้วยลีลาที่นุ่มนวล แต่มีความหมายรุนแรง

จากกวีนิพนธ์ของอังคารที่เกี่ยวกับความรักต่อสตรี สะท้อนภาพสตรีในฝันว่าเป็นสตรีที่มีความงามในแบบอุดมคติ เช่น งามเหมือนนางไม้ นางฟ้า ฯลฯ เขามีความอ่อนหวานเมื่อรักเท่า ๆ กับความเกรี้ยวกราดเมื่อนิคหวัง เมื่อยามรักเขาทุ่มเทความรักอย่างเต็มที่ ฉะนั้นเมื่อพลาคหวังเขาจึงรู้สึกขมขื่นมากที่สุด กวีนิพนธ์ของเขาหลายบทจึงมักตำหนิสตรีอยู่บ่อยครั้ง ที่เป็นเช่นนี้ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ให้ความเห็นว่าอาจเป็นเพราะ "จินตนาการตั้งอยู่ที่นางในอุดมคติยิ่งกว่านางที่เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญ... แม้ในชีวิตจริงก็ดูเหมือนอังคารจะเกณฑ์ให้คนจริง ๆ เป็นคนในอุดมคติเช่นตนเอง..."²

¹ วัลย์ คัทนี ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ อาคารป๋ออาร์ ถนนเพชรบุรี กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2519

² สุลักษณ์ ศิวรักษ์ "คำนำ" ลำนํ้ากู่กระดัง หน้า ๖.

1.1.3 ความรักศิลปะ

1.1.3.1 พุทไธสวรรย์ (พ.ศ. 2499)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 8 บท

เนื้อหา อังคารบันทึกชีวิตครั้งที่มาคัดลอกภาพเขียนโบราณทั่วพุทไธสวรรย์ อยู่ชยาโดยพักที่ศาลาตั้งศพ สภาพความเป็นอยู่ครั้งนั้นค่อนข้างมาก บางมือต้องกินผักทองต้มแทนข้าว ระหว่างที่ลอกภาพอยู่มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้น ดังที่เขาบันทึกไว้ว่า

ชื่อนายช่างเขียนรูป
ลอกภาพในเจดีย์

โศกบุรารูปแปดปี
เขาลอมจะคืนใจโจร

พุทไธสวรรย์ : กวีนิพนธ์ : หน้า 179

การคัดลอกภาพเขียนครั้งนี้เป็นโอกาสให้อังคารได้ศึกษาศิลปะอยุธยาอย่างใกล้ชิด สะท้อนให้เห็นความรักความสนใจของอังคารต่อศิลปะดังที่เขากล่าวไว้ว่า

ชอกแซกศึกษาคนควา
สุนทรีย์ลึกลับจับใจ
ถวิลแต่ศิลปศาสตร์
เพียรเรียนรักจักรวาล

ป่าช้าอยุธยายิ่งใหญ่
จนวันไหวในวิญญาน
ปลงชีวาตย์ไรแก่นสาร
อ่านเขียนสนุกทุกวันเอย

พุทไธสวรรย์ : กวีนิพนธ์ : หน้า 179

1.1.3.2 อยุธยา (พ.ศ. 2500)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง ประกอบด้วยโคลง
กาสรวณศรีปราชญ์หน้า 2 บท โคลงสี่สุภาพหน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 10 บท

เนื้อหา อังคาร นำโคลงกาสรวณศรีปราชญ์ที่มีเนื้อ
ความพรรณนาความงดงามและความเจริญรุ่งเรืองราวกับเมืองสวรรค์ของอยุธยาในอดีต

มาเป็นบทนำเพื่อเปรียบเทียบกับสภาพกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2500 ซึ่งเหลือแต่ซากปรักหักพัง อังคารแสดงความโกรธเกรี้ยวและเสียความมั่งคั่งของศิลปะในอดีตที่ถูกผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่าทำลายด้วยถ้อยคำที่รุนแรง เช่น

ไอ้อยุธยาอิงฟ้า
มาดมหากทลาหาญ
เสียแรงช้างเขียวชาญ
แสนสัศวป่ามาแกล้ง

มหาสถาน
ลาแล้ง
นฤมิตร
ปั่นเกลี้ยงมไหศวรรย์

อยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 13

1.1.3.3 กระทูพมา (พ.ศ. 2500)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงกรกฎ 5 บท

เนื้อหา อังคาร ถายทอดความรักและความเสียสละศิลปะให้กับ อิรุ หิน คิน ทราย าลา และเป็นผู้ประกาศความชั่วช้าของพม่าที่พากันเผาทำลายศิลปะทั้งคั่งงามของกรุงศรีอยุธยา เขาเห็นว่า ผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่าของศิลปะเช่นพม่ามีสันดานสัศวป่า

ความโกรธแค้นของอังคารเสนอในแบบการสาปแช่ง โดยอ้างอำนาจของเทพเจ้าต่าง ๆ มาบังคับาลให้พม่าต้องรับกรรม ดังเช่น

โก สี่ยทรงเป่าซึ่ง
วา ระนารายณ์หยิบ
ปา ไปลี้ลัลลิม
เป็ด แผ่นดินพม่าให้

สังขทิพย์
จักรร้าย
ทุกแห่ง
ทวมทนเวรกรรม

กระทูพมา : กวีนิพนธ์ : หน้า 12

1.1.3.4 ถูกศิลปะ (พ.ศ. 2501)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 3 บท

เนื้อหา ด้วยความรักและความผูกพันในศิลปะอย่าง

ลึกซึ้ง อังคารจึงแสดงความโกรธเกรี้ยวและสาปแช่งผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่าของศิลปะ ทั้งยัง
ถูกกตุมหิน อังคารใช้ถ้อยคำรุนแรงแสดงความรู้สึกแค้นที่ ดังนี้

ใครถูกกตุมหินศิลปะ
ราวถึงคางเสื่อกลางป่าช้า
เพียงกินนอนสืบพันธุ้นั้นดา
หยาบยโสภักชพะอรรรม
ภพหน้าอย่ามีรูปมนุษย์
หน้าติดคินกินชีเลื่อยคลาน

อนารยะสกุลสกุลสัตว์
ใจมีจักษุควาน้ำหมึกดำ
ชื่อว่าสิ่งประเสริฐเลิศล้ำ
เหยียบย่ำทุกหย่อมหญ้าสาธารณะ
ยุคเกิดในรางฉีรจจาน
ทรมาณทุกขร่อนนิรันดร์เอย

ถูกศิลปะ : กวีนิพนธ์ : หน้า 4

1.1.3.5 ศิลปอยุธยา (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 20 บท

เนื้อหา กล่าวถึงความพินาศของกรุงศรีอยุธยาซึ่ง
ครั้งหนึ่งเคยงดงามราวเมืองสวรรค์ แต่ปัจจุบันราวกับป่าช้าเพราะมีแต่ซากปรักหักพัง
อังคาร สร้างความรู้สึกเศร้าหมองให้เกิดขึ้น ทราบ ฯลฯ ใคร่พินถึงความสูญเสียไว้
ดังนี้

พระปฐมภกรใหญ่
อิฐปูนนี้พูดได้

เสียงซากปูนอิฐสระอื่น
ทุกผงทรายธุลีไป

โบสถ์แก้วชัยไฟไหม้
ทุกเม็ดทรายเจ็บแสบนาน

วังเวงพื้นเวียงไทยไหว
ปานจะเพ้อเจอเจอเรา

ศิลปอยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 16

เขาเห็นว่าความพินาศของกรุงศรีอยุธยาเกิดจาก ประการหนึ่งอาจเป็นเพราะ
 ชาติทหารที่มีความสามารถที่จะต่อต้านกำลังทัพของพม่า ดังนั้นเมื่อพม่าชนะก็เผาทำลาย
 คือปะไทย์จนหมดสิ้น และอีกประการหนึ่งเกิดขึ้นเพราะคนไทยที่เห็นแก่ตัวช่วยกันทำลาย
 ฆ่าลงไป สิ่งนี้ทำให้อังการเกิดความรู้สึกเจ็บแค้นและเสียค่าย การแสดงออกจึงมักเป็น
 การตัดพ้อ ประชดประชันและบริภาษ ดังเช่น

เสียงกระดกตถ์ทหาร
 แรงกาหมามากมาย

ไอ้อูษยามหาสถาน
 แรงกาหมาทะหัง

มุลเถ่าถ่านนั้นร่ำไห้
 ทลายจิกฆ่าชาววิญญาน

ภิกษณาการลงเคลื่อนกลิ้ง
 นิ่งเฉยสิ้นทั้งคินไตร

ศิลปอยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 17

1.1.3.6 ศรีสังฆนาลย์ (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 20 บท

เนื้อหา กล่าวถึงศรีสังฆนาลย์ว่าครั้งหนึ่งเคยคงาม

เหมือนเมืองสวรรค์ บัดนี้มีแต่ความเจ็บบ่วงเวรราวกับป่าช้า เขาพรรณนาว่าตถุสถาน
 ในที่นั้นอย่างผู้รู้ พร้อมทั้งกล่าวถึงความรักความหวงแหนและความเสียค่ายที่มีต่อศิลปะ
 ไทย ดังเช่น

บุหรณรัตนร่องเกาะเครือวัลย์
 กลางวัดนางพญาชานาน
 ไอ้แก่งหลวงแควยม
 ชะเลียงเพียงละลายไป

เห็นเสาปทีปเทียนแก้ว
 ลานศรีมหาโพธิ์กระจาย

กนกทิพย์บุหงาสวรรค์หอมหวาน
 อวสานสิ้นชื่อปี่มโหรี
 ไหลระทมราวธารร่ำไห้
 ในกาลละเหี่ยวเปล่าเปลี่ยวจริง

เวียงมาแล้วให้ใจหาย
 ละอายทศทิศนิจนิรันดร์

ศรีสังฆนาลย์ : กวีนิพนธ์ : หน้า 22

1.1.3.7 กระบวนเรือ (พ.ศ. 2505)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพนำ 4 บท

ตามด้วยกาพย์ยานี 15 บท

เนื้อหา กวีนิพนธ์นี้เกิดขึ้นเมื่อเขาเห็นคนคนบ้านองเจิ่ง ทำให้เขาหวนคิดถึงกรุงศรีอยุธยาในอดีต คิดถึงกระบวนเรือพระที่นั่งต่าง ๆ เช่น เรือ ไกรสรมุข ศรีสมรรตไชย สุพรรณหงส์ เรือไชย เป็นต้น ชื่อเรือที่เขากล่าวถึงทั้งหมดเป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในกาพย์เห่เรือพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ถึงแม้ปัจจุบันสภาพของกรุงศรีอยุธยาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงการปรารถนาที่จะกล่าวถึงความงดงามของกรุงศรีอยุธยาให้ปรากฏ เขาจึงกล่าวชมกระบวนเรือดังกล่าว ดังเช่น

ไกรสรมุขขลุ่ยตำนาน
มานทองกรองลายแพรว
ศรีสมรรตไชยพรางพราว
สองห้องห้อยนาวารี
สุพรรณหงส์ทรงพุ่มแพรว
ดั่งพรหมินทรบินไป

นฤมิตรพานวิมานแก้ว
หลังคาแพรวพญานาคี
ฉายรุ่งแก้วแววมณีศรี
ราวพลัดฟ้ามาดินไกล
ลอยฟ้าแล้วลงน้ำไหล
ไหวไหวใจในแดนดิน

กระบวนเรือ : กวีนิพนธ์ : หน้า 191.1.3.8 สุโขทัย (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กึ่งกาพย์กึ่งกลอน 22 บท

เนื้อหา กล่าวถึงสภาพที่รกร้างของกรุงสุโขทัยเพราะขาดผู้เอาใจใส่ทำนุบำรุง ทั้งยังมีผู้ไม่รู้คุณค่าของศิลปะมาทำลายให้เสียหายยิ่งขึ้น ภาพสะท้อนใจดังกล่าวทำให้ถึงการคิดถึงความเป็นมาของกรุงสุโขทัยตั้งแต่ครั้งพ่อขุนศรีอินทราทิตย์กับพ่อขุนผาเมืองร่วมกันขับไล่อริ จนกระทั่งถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเป็นสมัยที่เลื่องลือกันว่าบ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ที่สุด เขากล่าวเปรียบเทียบสภาพกรุงสุโขทัยในอดีตและปัจจุบัน โดย

การอ้างถ้อยคำจากศิลาจารึก ดังนี้

ในน้ำมีปลา
กระดิ่งมีจักรพรรดิชัยเมือง

ในนามีข้าวฟู่เฟื่อง
ถวิลหาคไหวในวิญญาน

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 25

แต่ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวหมดสิ้นไป ทุกสิ่งทุกอย่างถึงคราว
เสื่อม ดังที่เขากล่าวไว้ดังนี้

ไร้พระพุทธรูปทอง
พระสารีริกษัตถะกระจาย
ใครใครค้าโกศกล้า
เคี่ยมแต่น้ำตานอง

หม่นหมองใจเมืองกิเลสไหม้
เสด็จหายสับสาดานวิมานทอง
ไร้ฟ้าหน้าใสไหม้หมอง
ดวงเค็มบ้านทุกมุมเมือง

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 25

1.1.3.9 อรรถาธิบาย (พ.ศ. 2510)

รูปแบบคำประพันธ์ กายยานี 12 บท

เนื้อหา กล่าวถึงความสูญเสียของกรุงศรีอยุธยาจากน้ำมือ
ทั้งของพม่าและคนไทยที่ไม่รู้จักคุณค่าของศิลปะ โดยเฉพาะคนไทยได้จุดและทำลายพระเจดีย์
เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน คนไทยประเภทนี้ยังควรถือว่า เป็น "พม่ากลับชาติมาเกิด" เขา
แสดงความโกรธเกรี้ยวไว้ดังนี้

รูปถวิลแต่ศิลปะ
ขโมยปล้นชาติไทยไป
นกนทียักรื้อรื้อของ
ธรรมะฆ่าทำลายเป็น

ราชบุรณะมหาธาตุยิ่งใหญ่
ขยับยับยับกับชีติน
ทองมีอัฐว์ซึ่งแสงสี
ซุกซ่อนลิ้นทุกดวงใจ

อรรถาธิบาย : กวีนิพนธ์ : หน้า 122

ยิ่งกว่านั้นผู้มีอำนาจของประเทศมิได้ให้ความสนใจในศิลปะทั้งที่เป็นมรดก
ของชาติ ซึ่งการแสดงออกไว้อย่างรุนแรง เช่น

อยุธยาถึงฟ้ามหาสถาน
ของ เคนส์ควัมพู

.....
สิ้นศิลปะอยุธยา
เหลือแต่ธาตุเหลือ

ปัจจุบันปานกะกาช
ที่ครองเมืองเพื่องเคชา

.....
ทั่วดินฟ้าอภัยยิ่ง
สิ่งสู่สยามงามหน้าเอย

อยุธยาวิปโยค : กวีนิพนธ์ : หน้า 123

1.3.10 พิน กนก แก้ว (พ.ศ. 2511)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 14 บท

เนื้อหา ยังการมีความคิดว่า พื้นที่พม่าใช้จุดเผากรุงศรีอยุธยา
นั้น โดยแท้จริงคือ บานประตูลิขิตพระศรีธรรมเพชร์ซึ่งช่างอยุธยาได้แกะสลักไว้อย่าง
งดงามเป็นรูปโลกมนุษย์ ป่าหิมพานต์ สวรรค์จนถึงชั้นพรหม เขาพระพนาลวดลายไทย
ต่าง ๆ ควบคู่กันทางช้าง แสดงถึงความรอบรู้ทางศิลปะเป็นอย่างดี ดังเช่น

ฐานสิงห์กนกขนาบ
หน้ากระดานลูกพักขอผกา

เทอดมิ่งขวัญกระจงช้างฟ้า

รจนามุกดามาศแวงมณี

พิน กนก แก้ว : กวีนิพนธ์ : หน้า 124

การพรรณนารายละเอียดของลวดลายที่บานประตูให้ภาพงดงามดังเช่น

ภาคบุรีราชสีห์คชสิงห์
ริมหิมพานต์พระเมรุไกร
พญาครุฑคู่คานกฤทธิร้าย
ถึงวิมานไม้จิวเทียมเมฆี

ผยองหยิ่งทำอำนาจบาตรใหญ่

เริ่มไปป่าชฎสระฉิมพลี

ร่อนเหิรสายเมฆวิหวกเร็วรี

มีมณเฑียรทิพย์ผกาวัลย์

พิน กนก แก้ว : กวีนิพนธ์ : หน้า 124

การที่อ้างการพรรณนาถึงลวดลายบานประตูของวิหารวัดพระศรีสรรเพชญ์ โดยละเอียดเช่นนี้ อาจเป็นเพราะความรู้สึกเสียสละฝีมือและสัจที่อ่อนช้อยงดงาม ดังกล่าว ต้องกลายเป็นเพียงพื้นที่พำนักเฝ้าอยุธยา ดังที่เขากล่าวไว้ตอนท้ายบทดังนี้

ประธานบานทวารวิหารใหญ่	ในวัดพระศรีสรรเพชญ์นั้น
วาร์หนึ่งแสนสี่ตัวป่าอาธรรม	มันร่มเฝ้าไหม้สลายเก่าชูลี
คือพื้นถนนแก้วตื้นหนึ่ง	ซึ่งเฝ้าอยุธยาเป็นเมืองผี
สืบไปภายหน้าทั้งปฐพี	มิใคร่มีลวงรู้สึกผู้เคียว

พื้น ถนน แก้ว : กวีนิพนธ์ : หน้า 125

1.3.11 ขมลายประดับมุก (พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 17 บท

เนื้อหา กล่าวพรรณาลวดลายประดับมุกที่บานประตูวัดพระพุทธรักษา จังหวัดพิษณุโลก เขาเล่าถึงประวัติความเป็นมาของวัดแห่งนี้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดให้สร้าง ส่วนองค์พระพุทธรูปนั้นพระเจ้าลิไทโปรดให้สร้าง แล้วจึงกล่าวพรรณาลวดลายที่บานประตูว่าเป็นลายที่วิจิตรงดงามด้วยการแกะสลักเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น พญานาค มังกร คชสีห์ ไกรสร เป็นต้น สัตว์เหล่านี้มีท่าเคลื่อนไหวทั้งงดงาม ดังเช่น

เบื้องประตูนี้นาคีลายพิษ	บุษิตวรพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ
ล้วนถนนรัตนทางกินรีว่า	ระเริงพรายพริ้งปิ้งด้วยสุนทรีย์
ลำคัมมังกรอ่อนช้อย	ล่องลอยดวายแก้ววิเศษศรี
ซำหลากหลายไว้ออสมาลี	มีสรรพสัตว์กระจิริดประคิณฐานาม
ถัดมาวาสุกรีพิไลแก้วทิพย์	ระบิบระยับถนนท้าวฟ้าสาม
ตาอ้อยรังสีกลดวาวาม	อรามพรายลายดาเรศวิเศษนัก

ขมลายประดับมุก : กวีนิพนธ์ : หน้า 169

1.3.12 ดูลายรดน้ำ (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 8 บท

เนื้อหา กล่าวพรรณาลวดลายที่ปรากฏบนดูลายรดน้ำสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีลวดลายเป็นป่าและสัตว์ต่าง ๆ ในการพรรณาลวดลายดังกล่าว บางครั้งยังการจะแปลความหมายของลวดลายนั้น ๆ เป็นผลให้ผู้อ่านเข้าใจศิลปะไทย และความหมายของภาพนั้นยิ่งขึ้น ดังเช่น

เหมมุนรารำร้อง
คือมิ่งไมตรีนิบ
บุหงาสารวงร่วงฟ้าสิบ
คือแฉ่งพิพัตตะไร

ระบำทิพย์
ปิ่นให้
ลงโลก
ช่วยเหล่าเล่ห์สวรรค์

ดูลายรดน้ำ . ลลนา . 66 . 39 (กันยายน 2518)

ตอนท้ายบท ยังกล่าวถึง ช่างกล่าวถึงนั้นถูกทำลายจนหมดสิ้น เขาเรียกผู้ทำนายนั้นว่า "โคโนเสาร์" ดังนี้

วาร์นั้นกนกทิพย์นี้
โดยหมู่โคโนเสาร์
ไตรปิฎกหมิ่นคู่เอา
เหลวเปลาเงาจ้งคล้าย

ถูกเผา
ถอยร้าย
ขวานผ่า
สัตว์ไต่เวจี

ดูลายรดน้ำ : ลลนา : 66 : 39 (กันยายน 2518)

ยังการเป็นผู้หนึ่งที่รักและสนใจศิลปะ เรามีโอกาสได้ศึกษาศิลปะไทยอย่างลึกซึ้ง เขาเห็นว่าศิลปะเป็นงานที่ยกระดับมนุษย์ให้แตกต่างจากสัตว์ในวิภพที่เกี่ยวกับศิลปะ เขาจึงแสดงความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นงานอมตะ พร้อมทั้งเรียกร้องให้ผู้มีอำนาจได้ให้ความสนใจในศิลปะไทยซึ่งเขาถือว่าเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของคนไทยประการหนึ่ง ทุกครั้งที่เขาเห็นซากปรักหักพังของโบราณสถาน เขาจะแสดงความโกรธแค้น

อย่างรุนแรงซึ่งบางครั้งถึงขั้นบริหารผู้ที่ทำลาย

ศิลปะไทยสมัยอยุธยาเป็นศิลปะที่อิงการประณีตมาก จึงจะเห็นได้จาก บทกวีนิพนธ์ซึ่งเขาจะกล่าวถึงบ่อยครั้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเขาได้มีโอกาสศึกษาอย่างลึกซึ้ง นั้นเอง กล่าวโดยสรุป ท่าทีของอังคารที่มีต่อศิลปะแสดงให้เห็นความเป็นนักอนุรักษ์ศิลปกรรมของไทยที่สำคัญคนหนึ่ง

1.1.4 ความรักวรรณคดี

1.1.4.1 รักอักษรไทย (พ.ศ. 2499)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 6 บท

เนื้อหา อังคารบันทึกชีวิตประจำวันวันหนึ่งที่มีข้าว กับไข่ดาวเป็นอาหารและได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ของเขาว่า เขามักเขียนใน เวลากลางคืนซึ่งมีบุงชุกชุม เขาเกรงว่าถ้าเขาถูกยุงกัดอาจเป็นไขมาเลเรีย และจะเป็น ผลให้เขาไม่ได้ทำงานทางกวีนิพนธ์ที่เขารัก ความคิดนี้ทำให้เขาเกิดความท้อใจ แต่ ด้วยความรักและความปรารถนาที่จะสร้างสรรค์งานที่รักทำให้เขาเกิดความมานะ ดังที่ เขากล่าวว่า

กลืนน้ำลายลงคอ
เพราะรักอักษรไทย
นานาอุปสรรค
ล้มลุกหมาน

พอแห้งก็สิ้นไปใหม่
ลึกซึ้งในดวงวิญญาณ
แพ่แรงรักอันเหิมหาญ
สุขสานต้อยอยู่เคียงกาย

รักอักษรไทย : กวีนิพนธ์ : หน้า 7

1.1.4.2 ปณิธานของกวี (พ.ศ. 2502)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 6 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความปรารถนาในการสร้าง สรรค์กวีนิพนธ์ให้เป็นงานอมตะเพราะเห็นว่ากวีนิพนธ์เป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ชีวิตมีความสุข

เขาเสนอความตั้งใจไว้ดังนี้

ข้าบอมสละทอดทิ้ง
หวังสิ่งสินนฤมิต
วิชากรุ่งรังคักคิลิทธิ
ขลังคังมุนหาแก้ว

ชีวิต
ใหม่แพรว
สูงสูด
รุ่งฟ้ามามหอม

ปณิธานของกวี : กวีนิพนธ์ : หน้า 6

1.1.4.3 เจียรไนแวชีวา (พ.ศ. 2506)

รูปแบบคำประพันธ์ กึ่งกาพย์กึ่งกลอน 5 บท

เนื้อหา อังคารชี้ให้เห็นว่า ชีวิตของมนุษย์นั้นสั้นนักสมควรที่จะใช้เวลาสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าต่อโลกโดยวิธีเจียรไนแนวความคิดเสนอต่อโลกด้วยการสร้างสรรค์บทกวีนิพนธ์ที่เป็นอมตะ เพื่อช่วยระดมโลกให้สูงขึ้น ดังที่เขากล่าวว่

ฝากแรงใจในเมืกทราย
ถวายงานพิพจน์ธรรมณิ

มุ่งหมายนฤมิตโลกนี้
หวังปรุวีเป็นสวรรค์นิรันดร์เอย

เจียรไนแวชีวา : กวีนิพนธ์ : หน้า 63

1.1.4.4 ถาแผ่นดินสิ้นกวี (พ.ศ. 2506)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 6 บท

เนื้อหา อังคารตั้งข้อสังเกตว่า วงการกวีปัจจุบันขาดผู้ที่มีความสามารถในการเป็นกวี มีแต่ผู้ที่หลงตนว่าตนมีความสามารถถึงขั้นเป็นกวี อังคารเปรียบคนประเภทนี้ว่าเหมือนกับในกะลาครอบ เขาแสดงความเชื่อมั่นในตนเองอย่างเต็มที่ โดยท้าทายผู้ที่คิดว่าตนเป็นกวีว่าควรจะเสนอผลงานที่เป็นอมตะ ดังที่เขากล่าวว่

ปรารภนาทานแก้ววามณี
น้ำโตนเอกอุกฤษณ์
วางทีศนะไว้ในดิน
งานทิพย์นฤมิตมา

ฉายสิ่วรุ่งรงค์ศิทธิ์
ประสิทธิ์แสงพลันเป็นขวัญตา
เห็นเส้นสุดสวรรค์ชั้นฟ้า
รูปชีวาแหล่งหล้าสากลเอย
ฤาแผ่นดินสิ้นกรี : กวีนิพนธ์ : หน้า 7

1.1.4.5 ลัทธิหมอนนอนเลื้อ (พ.ศ. 2506)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคารบันทึกเหตุการณ์ครั้งที่ตนป่วยเป็นไข้ มาเลเรีย เขาเล่าว่าเขาไปรอแพทย์ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า แต่ด้วยความใจร้อนจึงไปยืมเงินเพื่อนที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เงิน 25 บาท เพื่อเดินทางไปหาเพื่อนที่เป็นแพทย์ที่ศรีราชา ด้วยพิษไข้อังคารลงจากโรคนี้จึงต้องต่อรถใหม่อีกครั้ง ระหว่างที่เจ็บไข้มีสิ่งหนึ่งที่เขากังวลใจมากที่สุดคือ ห่วงงานกวีนิพนธ์ ดังที่เขากล่าวว่า

คิดคิดท้อแท้ชีวี
มีแต่เคราะห์กรรมร่ำไป
นึกนึกปรารภความตาย
ร้อคิดห่วงงานกวี

เรานี้อ่อนแอเป็นโฉน
มิเว้นมิว่างห่างปี
หายสับสนกลับเมืองผี
วรรณคดีที่หลงรัก

ลัทธิหมอนนอนเลื้อ : กวีนิพนธ์ : หน้า 81

1.1.4.6 แล้งวรรณคดี (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

นำ 3 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 5 บท

เนื้อหา อังคารเสนอทัศนะเกี่ยวกับโลกและวรรณคดี ไว้อย่างน่าสนใจ เขาเห็นความเป็นอนิจจังของสิ่งต่าง ๆ เขาจึงเรียกร้องให้มนุษย์ เลิกดูหมิ่นสิ่งที่คิดว่าต่ำต้อย เพราะวันหนึ่งสิ่งเหล่านั้นอาจเป็นสิ่งที่มีความสูงส่งได้ ดังที่เขา กล่าววว่า

ถึงขุนคาวกัฟ้า
 วารหนึ่งอาจเป็นผี
 อยากุหมื่นปรีวี
 ลางแห่งซอนเพชรไ้ว

เดือนปี ก็ดี
 พุงไต้
 เหยียบย่ำ ใจเลย
 คาล้ำภายหลัง

แล้งวรรณคดี : กวีนิพนธ์ : หน้า 9

เขาเห็นว่า สังคมปัจจุบันลุ่มหลงแต่วัตถุ มุ่งแสวงหาแต่เกียรติยศเงินทอง
 ไม่รู้จักคุณค่าของโลกและชีวิต สภาพเช่นนี้ทำให้เขาเกิดความมานะในการสร้างสรรค์
 กวีนิพนธ์ ซึ่งอาจช่วยมนุษย์ที่หลงผิดเหล่านั้นได้ ดังที่เขากล่าวว่า

แล้งคนก็ศรีอยุธยา
 เสียสละสุกรรมตามลำพัง

เกิดภูมิปัญญาให้กล้าขลัง
 สุกจะหวังออกสู้อยู่เดียวเอย

แล้งวรรณคดี : กวีนิพนธ์ : หน้า 10

1.1.4.7 เสียงของวิญญาณ (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารจินตนาการถึงวันที่โลกแตกดับ

ทุกสิ่งสลายจบสิ้น เหลือเพียงซากของสิ่งหนึ่งซึ่งไม่เข้าใจว่าเหตุใดคนจึงต้องกลายเป็น
 หิน ความผิดของซากนั้นคือ ผิดที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในครั้งที่อารยธรรมสูญสิ้น แต่ซากนั้น
 ได้รับความช่วยเหลือจากเทพเจ้าได้วางวิญญาณไว้ในที่สมควร ด้วยเหตุผลที่ว่า

... อังคารกระวีริศของเจ้า มีค่าเหลือเกิน เราพิศวงงงงวยในภูมิปัญญาอันเล็ก
 น้อยของเจ้านั้นใจจึงรุ่งเรืองราวสายรุณบนสวรรค์...

เสียงของวิญญาณ : กวีนิพนธ์ : หน้า 75

1.1.4.8 บันทึก (พ.ศ. 2508)

รูปแบบการประพันธ์ กลอนสุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคารเล่าถึงการเขียนกวีนิพนธ์ของเขาว่า

เขาเขียนในเวลากลางคืน และเขียนไปจนสว่าง แสดงให้เห็นความตั้งใจในการทำงาน
ของเขา เขาถือว่ากวีนิพนธ์เป็นเสมือนน้ำอมฤตที่เขามอบให้โลก ดังที่เขากล่าวว่

แสงสนทริย์ที่ละ เล็กละน้อย
ปึงสนุกสนานในการงาน
ถึงอ้อมแกวแหวนแสน เมืองมิ่ง
ทองลงทูนวิริยะแรงใจ
ซึ่งวรรณศิลป์เพื่อวิญญานทิพย์
มาแบ่งปันก่านัลแหล่งหล้า

ดังดั่งคอยสะสมน้ำหวาน
สู่กาลจักรกะอักษรไทย
จะซื้อสิ่งสุดปรารถนาใด
จึงได้ค่าความหมายชีวา
หมายเอื้อมหยิบอามฤตรสฟ้า
สู่อกตาหลับซบตานอน

บันทึก : กวีนิพนธ์ : หน้า 84

จะเห็นว่าอังคารมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ บางครั้ง
เมื่อมีบางสิ่งมากระทบใจ เขาจะโต้ตอบอย่างตรงไปตรงมาและอย่างผู้เชื่อมั่นในตนเอง
ดังเช่น

มีอะไรบ้างผลตอบแทน
แต่เพราะกวีมีในชีพจร

กุกูกูแกล่นอิจจาตารอน
มิอาทรเพราะจัญไรโคเอย

บันทึก : กวีนิพนธ์ : หน้า 84

1.1.4.9 หอมบรันคี (พ.ศ. 2508)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 9 บท

เนื้อหา อังคารแสดงทัศนะของเขาที่มีต่อสุราคือ
สุราเป็นน้ำทิพย์ที่ทำให้เขาฉุนไปไกล จินตนาการของเขามีดังนี้

น้ำกลั่นความฉุนแก้ว
ป่าวปึงทั้งหิมพานต์
รวมเรณูปณชาติ
เอาทองซื้อเหวคา

เป็นน้ำจันทแววระวิบหวาน
ทำงานอมฤตรสสุรา
สะอาคบริสุทธิ์สิ้นกินน้ำฟ้า
ไขปรงทิพย์สุรารสสุคันธ

หอมบรันคี : กวีนิพนธ์ : หน้า 157

อังคารไคทำให้เทพเจ้าคุ้มครองกับตน แต่เมื่อไค^{คิด} อังคารจึงเห็นว่าอาจเป็น
เพราะเขาล่วงเกินสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ จึงเป็นผลให้ชีวิตเขาอาภัพเหมือนถูกสาป แต่เขา
ก็มีความเชื่อมั่นอยู่ประการหนึ่งว่า

เพราะฟ้าให้ชาจุติ
พลีชีวิตลงละลาย

นิรมิตกาพย์แก้วหลากหลาย
ไว้เป็นแก่นสารงานชัย
หอมบริ้นดี : กรวีนิพนธ์ : หน้า 158

1.1.4.10 พญาครุฑ (พ.ศ.2509)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

คำ 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 31 บท

เนื้อหา อังคารนำวรรณคดีโบราณเรื่องกาเกี ตอน
พญาครุฑพานางกาเกีไปวิมานนิมพิสมภาพรรณาคความในสำนวนโวหารของตน แสดงให้
เห็นความสนใจของอังคารที่มีต่อวรรณคดีโบราณ ลักษณะเด่นของกรวีนิพนธ์บทนี้ ได้แก่
การพรรณนาคความมั่งคั่งของป่าหิมพานต์ ดังตัวอย่าง

นั้นกินรีสีลาด
อ่อนช้อยลอยเฝ้าองค์
มยุราร้องร่ารอน
เงือกจิ้งเชิงแซวสยาย

นำพิศวาสสวยพิศวง
ทรงกนกแก้วเพชรพระแพรวพราย
ฟ้ายพ่อนแพนแสนเนกฉาย
เกาะกินผลไม้รางขวาง

พญาครุฑ : กรวีนิพนธ์ : หน้า 134

1.1.4.11 หลักรชัย (พ.ศ.2510)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 8 บท

เนื้อหา หลักรชัยในชีวิตของอังคารคือ ความตั้งใจที่จะ
สร้างสรรค์กรวีนิพนธ์ให้มีคุณค่าต่อโลกโดยได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ดังที่เขากล่าวว่า

มีมากกว่าฟ้าอากาศ
เหือกคำชีวาไว้
แววตา คือ อาทิตยรุ่ง
รู้ที่สุดแห่งกาล
ลายสือคือแหล่งหล้า
แม่หินตายไม่ไหวติง

คืออำนาจแรงมุ่งหมาย
ให้เป็นหลักแจ้งกรवाल
รุ่งเรืองที่ชนะใหญ่ไพศาล
แกนสารโลกตามความจริง
ศึกษาให้แจ้งทุกสิ่ง
ถึงวังมาหาเจรจาเจียว

หลักชัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 86

1.1.4.12 เกิดมาทำไมชาตินี้ (พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคารตั้งคำถามถามตนเองถึงการดำรงชีวิตอยู่ในโลก เช่น ถามว่า เกิดมาทำไม โลก โกรธ และหลงในสิ่งใดบ้าง ดังนี้เป็นต้น คำตอบของเขาสะท้อนให้เห็น การมีชีวิตอยู่อย่างสันโดษและความตั้งใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อตอบแทนโลก ดังที่เขากล่าววว่า

มีมรดกไหมหุดทัยนั้น
เป็นมูลนิธิพิพม์ไร้มลทิน
เจ้ารักอะไรในโลกนี้
เพราะช่วยมนุษย์ชาติรุ่งเรือง

มีผืนพิพม์ดักดวงไปสิ้น
ระรินคศิธรรมรำหอมเมือง
รักวรรณคดีสุนทรีย์ทั้งห้อง
ปราชญ์เปรี๊ยะพันสัต์วามหิศจรรย

เกิดมาทำไมชาตินี้ : กวีนิพนธ์ : หน้า 128

1.1.4.13 ไถ่ร่มโคก (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 11 บท

เนื้อหา กวีนิพนธ์บทนี้ อังคารเสนอในรูปนิยายสั้น ๆ โดยเล่าถึงชีวิต "ผู้เช่า" ผู้หนึ่งซึ่งหลงรักวรรณคดีได้เพียรพยายามสร้างสรรค์งานที่ตนรักไว้มากมาย สุดท้ายชายชราผู้นั้นเป็นไข้ป่าสิ้นชีวิต บทกวีที่เขาเขียนไว้จึงถูกเผาไป

พร้อมกับร่างของเขาเป็นผลให้วิญญาณเจ็บปวดและเสียใจ ถึงการบรรยายบรรยายภาค
ที่รังเวงไว้ดังนี้

นับแต่นี้จะเหงาเปล่าทุ่งกว้าง	ร่างไร้เสียงขลุ่ยเอกวิเวกฟ้า
พอโพลเพล้วาเหวเวทนา	น้ำตาคาริกะย่ำบ่าร้างริน
รุ่งแรงกาประคองช่วยฝังซาก	แย่งยื้อลากกระจายสลายสิ้น
กระดูกกลื่อนกลิ้งพื้นทรายกิน	ถวิลแต่ขลุ่ยยังดังกังวาน
เขาเอามทกริที่จารึกไว้	สุ่มไฟไหมซากเข้าอวสาน
เถาถ่านมทกริจะลายแหลกลาญ	ทุกข์ทรมานวิญญาณโศครวญ

ไตรมโศก: ลลนา 52:37 (กุมภาพันธ์ 2518)

1.1.4.14 น้ำเพชร (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 8 บท

เนื้อหา ถึงการเปรียบเทียบทะเลคือเพชร เปรียบ

ตนเองว่าเป็นเรือนแหวนที่ไร้ค่า ความมั่งคั่งและอ่อนหวานของทะเลทำให้เขาใจอ่อน
มอบใจให้ทะเลนั้นเป็นผลให้เขามีกำลังใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นอมตะต่อไป

ดังที่เขากล่าวว่า

หวานน้ำผึ้งซึ่งซึ่ง	สมสมัย
คือแฉหวานแรงใจ	ใหญ่กว้าง
วิสุทธิจิตรแจ่มเจียรไน	ทักนะ
วางเพื่ออนาคตสร้าง	สิ่งแก้วเกษมสันต์
กลิ่นน้ำหวานลึกซึ่ง	วิเศษสุด
จากเพชรแววตามนุษย์	บุรุษแก้ว
ไปรยทานหัวไปจุจ	ฝนหลัง
อัมสังโลกโศกแผ้ว	เพื่อฟ้าดินเกษม

น้ำเพชร : ลลนา : 56.41 (เมษายน 2518)

1.1.4.15 เสียงฟ้า (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 13 บท

เนื้อหา อังคารกล่าวเปรียบเทียบกับ
ความเป็นไปในธรรมชาติสะท้อนให้เห็นความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์วินัย ทั้งเช่น

เสียงที่ดังมาหูหงารู	จะเชิดชูพันธุ์ไม้ไม่อวดสวน
เสมอกรวีจิรนิรมิตงาน	เพื่อศานตีสขทุกทุกชีวา
ตะวันอันพริ้งพรายสายรุ้งแก้ว	คือรู้แล้วศิลปศาสตร์แก่งกล้า
เพียรเขียนกาพย์กลอนไว้นานา	อยู่คู่ฟ้าเห็นเป็นศิลปกรรม
แสงทองเมื่อแก้ววายุคมืด	ไม่จืดชืดแก่นสารลีลาล้ำ
ควยปรัชญาพิพโยยทานหา	ประโยชน์งามไว้ให้คนไตร

เสียงฟ้า : ลลนา : 57.35 (พฤษภาคม 2518)

การทำงานของเขาบางครั้งพบอุปสรรค ทั้งที่เขาถือว่า

มหาวยุทธร้ายนิรรัก	คืออุปสรรคทุกข์ยากขึ้นชม
ผู้วิจารณ์บาเลห์เลนคม	ช่วยชื่นชมรากที่พยับพุ่มมาลัย

เสียงฟ้า : ลลนา : 57.35 (พฤษภาคม 2518)

แม้กระนั้นเขาก็ไม่เคยทอดอ ย คว้าเหตุผลที่ว่า

จิตกาธารป่าข้ามหาสถาน	คือญาณรู้สัจจธรรมทุกสิ่ง
ปลงตกดูเขาเยาซากทิ้ง	สงบนิ่งไว้ให้อโหสิกรรม
ชีพจรสายเลือดในใจนี้	คือวรรณคดีประเสริฐเลิศล้ำ
โลกหน้าฟ้าไหนของจกจำ	กระทำไว้ทุกชาติกาจฉกรรจ์

เสียงฟ้า : ลลนา : 57.35 (พฤษภาคม 2518)

เรื่องที่ไม่ปรากฏปีที่เขียน (ปีที่พิมพ์คือ พ.ศ. 2513)

1.14.16 ภาพยกลอน

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 13 บท

เนื้อหา อังคารมีความเห็นว่า ภาพยกลอนเสนออาหารทิพย์ที่ให้ความอิ่มเอมใจ ให้แก่งคิดและเพิ่มพูนสติปัญญา เขาเห็นว่า

ภาพยกลอนซาบซึ้งไพเราะเลิศ
เสียดสละปัญญาถึงยงนิก
โลกนี้มีภาพยกลอนซ่อนนิง
ทุกคืนนำลมไฟเก็บงำ

เกิดจากวิญญานอันสูงศักดิ์
ประณีตรักษาวิสุทธิยุติธรรม
ในสรรพสิ่งสุนทรีย์ลึกล้ำ
คติธรรมอมตะสะอาดงาม

ภาพยกลอน : กวีนิพนธ์ : หน้า 100

แต่มีคนบางกลุ่มซึ่งอังคารเรียกว่า "สัตว์เศรษฐกิจ" ไม่รู้จักคุณค่าของวรรณคดี เขาจึงอธิษฐานให้กวีนิพนธ์เป็นสิ่งที่อยู่คู่โลกและช่วยยกระดับจิตใจคนให้สูงขึ้น เขาเห็นว่า "บุคทองของวรรณคดีไทย" จะมีก็คอเมื่อ "สัตว์กินเมืองเฟื่องฟู รุ่งลาคกว่าสัตว์เลื้อยคลานใหญ่"

1.14.17 กราบทิพนธ์เนศวร

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 1 บท

เนื้อหา อังคารกราบทิพนธ์เนศวรเจ้าแห่งศิลป์เพื่อหวังการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ให้เป็นอมตะ ดังนี้

โอมกราบทิพนธ์เนศวรแก้ว
ขอรุ่งเรืองบุญฤทธิ์
พลีชีวิตนฤมิตร
จุงศกคิลิทธิสถิตหล้า

กายสิทธิ์
เก่งกล้า
โคลงกาพย์
ตราบฟ้าดินหาย

กราบทิพนธ์เนศวร : กวีนิพนธ์ : หน้า 136

อังคาร เป็นกวีที่มีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ให้เป็นงาน
ที่มีคุณค่า เขาเชื่อว่างานศิลปะประเภทนี้จะช่วยยกระดับจิตใจผู้อ่านให้สูงขึ้นและพบกับ
ความสงบสุข ด้วยความเชื่อมั่นในตนเองอย่างเต็มที่ อังคารถือว่าตนเป็นกวีที่มีผลงาน
เปรียบเสมือนเพชรซึ่งซ่อนแสงเป็นประกายอยู่ตลอดเวลาและมุ่งมั่นที่จะให้งานของตนเป็น
มรดกที่มีคุณค่าต่อโลก ดังนั้นบางครั้งเมื่อมีเรื่องกระทบกระเทือนทำให้เขาเสียกำลังใจ
เขาจะโศกอย่างรุนแรงทันที

เขาถือว่า โลกมีบุญคุณแก่เขา เขาจึงตอบแทนด้วยการเขียนบทกวีนิพนธ์ที่มี
คุณค่าดังกล่าว

1.1.5 ความรักธรรมชาติ

ทัศนะของอังคารที่มีต่อธรรมชาติ มักแทรกอยู่ในบทกวีนิพนธ์เกือบ
ทุกประเภท กวีนิพนธ์ที่จะเสนอต่อไปนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่

1.1.5.1 ธรรมชาติ (พ.ศ. 2500)

รูปแบบคำประพันธ์ อินทรวงศ์ฉันท์ 10 บท

เนื้อหา

อังคารพรรณนาบรรยากาศของคืนเดือนหงายจนถึง
ใกล้รุ่ง โดยเฉพาะบรรยากาศตอนใกล้รุ่งที่เดือนเริ่มคล้อยต่ำ เสียงนกการ้องแข่งแซ่
กลิ่นหอมของดอกไม้โชยมา เหล่านี้เขาเห็นว่า เป็นสิ่งทิพย์ที่ฟ้าได้ประทานให้แก่โลก
มนุษย์ ดังที่เขากล่าวว่า

โฉมทิพย์อุษาแย้ม
ป่าวหอมบุหงาพันธุ์
จึ่งรสสุกดินธมัลย์
ทิพย์แท้ประทานจบ

พระวิสูตร ณ สรวงสวรรค์
บริการสกลพิภพ
ละเมาะไม้ก็หอมกระหลบ
ปรุพิพิเศษสมัย

ธรรมชาติ : กวีนิพนธ์ : หน้า 46

1.1.5.2 แควน้อย (พ.ศ. 2502)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

หน้า 4 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 9 บท

เนื้อหา อังคารบรรยายความงดงามของแควน้อย
ในยามที่กว้างขวางราวกับสรวงสวรรค์ ดังเช่น

โอ้ถาวเดือนเคลื่อนคล้อย
แพรวพรางตามพุ่มพฤกษ์
กองกอยกุงลิก
เพชรแห่งน้ำค้างข้อย
โอ้ปูนสวนสระแก้ว
ชะโงกโศรกยาหวาน
สุ่มพุ่มพุ่มพฤกษ์ปาน
หอมปลาน้ำน้อย

ยามคึก
หิ่งห้อย
ละเหี่ย
ยั่วฟ้าไอสุรีย์
อุทยาน ทัพย์เอย
รูปยอย
มนตร์เป่า
น่านฟ้าอาถรรพณ์

แควน้อย : กวีนิพนธ์ : หน้า 301.1.5.3 ทุ่งข้าว (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กิ่งกาพย์กิ่งกลอน 7 บท

เนื้อหา กล่าวถึงความงดงามของทุ่งนา สะท้อนภาพ
ชีวิตในทุ่งนาอย่างมีชีวิตชีวาเช่นพรรณนาความเป็นไปของพืช สัตว์ ในภาพที่เคลื่อนไหว
อยู่ตลอดเวลา ดังตัวอย่าง

สำหรับชุกคอกกระจิริด
เกาะคอกหญ้าบนคันนา
ควายเคี้ยวเอื้องนอนหนอง
เหลือบรินวนเวียนบิน

แมลงน้อยนิกไร้เคียงสา
แมงมุมตั้งท่าตะครุบกิน
แหวคาหมนหมองไม้ลั่น
เกาะกินเลือดคลันพุงกลพ

ทุ่งข้าว : กวีนิพนธ์ : หน้า 50

1.1.5.4 บันทึกของจิตรกร (พ.ศ.2507)-รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารแสดงความชื่นชมในความงดงามของป่าเขาว่าเนาไพร เขาพรัดเนาให้เห็นภาพทิวเขาที่สลักรับซบซอนให้บรรยากาศที่สดชื่นด้วยกลิ่นหอมของดอกไม้ป่า และเสียงของจักจั่นเรไร เขาเอาใจใส่ในความรู้อะไรของทุกสิ่งที่อยู่รอบตัว อังคารถือว่าการได้ชมความงดงามของธรรมชาติเป็นการกินอาหารทิพย์ ทำให้เกิดกำลังใจ เขาถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องเรียนรู้ธรรมชาติตลอดไป

กวีนิพนธ์นี้ถึงงามด้วยการใช้ภาษาที่ไพเราะ สะท้อนให้เห็นจินตนาการที่น่าสนใจของกวี เช่น

กองไฟ สุ่มซอนเผาไหม้ ความฝันสีทอง ละลายหายพร้อมกับเวลานาที
บรรยากาศหุ้บไหล จนนวลอุษาโยค แวแวเสียงระฆังเงินของอุษาเทวี ดูเหว
ระวิงไพรไถป้า ขานุสนธยาแจว ๆ หลังหุบเขาขางหนา เฒ่าเฒ่า น้ำค้างกลาง
คอง ตกทองใบไม้ หย่อมหยาดเย็บเย็บเย็นหนาว อุษาเทพเจ้าเริ่มเก็บดาว และ
เสียงแว่นทองซอนเรณในจักรราศีกลางอนันตกาล...

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 79

ศรี
สรวง
วิเศษ
หาญ

1.1.5.5 เศรษฐี (พ.ศ.2509)รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 7 บท

เนื้อหา ความเป็นเศรษฐีของอังคาร คือ การเป็นเจ้าของธรรมชาติรอบตัว เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงดาว เป็นต้น ดังที่เขากล่าวว่า

ถึกนี้เศรษฐีตื่นแล้ว
ล้วนสมบัติอันทั้งนั้น

สำรวจแก้วมณีในสวรรค์
ซื้อแจมจันทร์และดวงดาว

เศรษฐี : กวีนิพนธ์ : หน้า 88

ด้วยจินตนาการที่แปลก อังคารถือว่าตนเป็นนายของธรรมชาติ จึงใช้งานได้ตามใจ ลักษณะนี้แสดงให้เห็นความใกล้ชิดของอังคารกับธรรมชาติ เช่น

แล้วร้องปลุกอุษาเทวี
แสงเงินแสงทองไซ้
ฝากบอกพระสุริยาค่าย
จ้างใหม่สัญญาดีกว่าโกฏิปี

เขานี้หลับสนิทหรือโดน
แม้ไซ้หมกแล้วดูยังมี
ช่วยเร่งอุทัยไซ้แสงสี
เบิกเงินที่บรมพรหมินทร์

เศรษฐี : กวีนิพนธ์ : หน้า 88

1.1.5.6 ญา (พ.ศ.2509)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา ญา เป็นหญิงชราที่ไร้ญาติชาคมิตรอาศัยอยู่
ในกระท่อมร้างตามลำพัง ผู้ที่มีน้ำใจเจือจານ "ญา" คือ คนไม้ไผ่ที่ขาน้อยรอบกระท่อม
เช่น ชักแงง คำลึง มะละกอ เป็นต้น คนไม้เหล่านี้ได้ช่วยกันผลิตดอกออกผลให้ "ญา"
ได้เก็บกิน "ญา" ชามซึ่งในน้ำใจของคนไม้เหล่านี้และหวังใยว่าจะเจ็บปวดเมื่อ "ญา"
เก็บดอกผล อังคารชี้ให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ เช่น เป็นเพื่อน เป็นอาหาร
เป็นยา ฯลฯ เขาเน้นถึงความมีน้ำใจของธรรมชาติไว้ดังเช่น

ญาเอาผลของญูไปกินกอนูเถาะ แรงโอสลงบางอย่าง จรูลังล่าใส่ชองญา
ให้สะอาด แล้วให้ญาทำใจให้สบาย ลืมวิตกกังวลจนสิ้นเชิง ไร้อารมณ์ซึมจืดใน
แสงรุ่งตะวันทั้งเจ็ดสี คืนแรกเขา หวูใจอากาศสดบริสุทธิ์ ไวคอนรับอุษาเทพเจ้า
ออนโทจะประทานประกายปิติพิพมาให้ญา จะยืคอายุชัยออกไปอีก ญาจะมีวันพรั่ง
สืบเนื่องไปตามแรงปรารถนาของหัวใจ

ญา : กวีนิพนธ์ : หน้า 102

สุดท้าย "ญา" ถูกผูกมัดจนสิ้นชีวิต ยังความเศร้าโศกให้แก่คนไม้ไผ่ที่ญาดังกล่าว
เป็นอันมาก

1.1.5.6 บันทึกของจิตรกร "อจลลับแก้ว" (พ.ศ.2509)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารบรรยายความงงงามของถิ่นเดือนหงาย

สถานที่ที่เขากล่าวถึงคือ ชายหากริมแม่น้ำแห่งหนึ่งซึ่งล้อมรอบด้วยเทือกเขา เขาพรรณนาภาพธรรมชาตินับตั้งแต่ดวงอาทิตย์เริ่มตกดินจนกระทั่งดวงจันทร์ "อีจกลับแก้ว" เริ่มทอแสงให้ภาพทั้งดงาม ดังเช่น

อีจกลับแก้วในพิภพสถานไกลลิบลัว น่ายุแสงสาดทราดทรายทอดสู่เงินยวง ทอง
กรวดหินลื่นแบริบบางชนิด แวววามงามรังสีแจ่มจันทร์เจาวาวระยับยอยลงในแคว
แม่น้ำไหลไหว ๆ แพรพราวราวเกลศแก้วเงินทอง...

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 173

เขาเน้นให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์และแสดงความเป็นมิตรสนิท
ธรรมชาติ พร้อมทั้งเอาใจใส่ต่อความรู้สึกของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเขา เขาถือว่าธรรมชาติ
เป็นครูและเป็นแรงกลใจให้เขาได้ศึกษาและเรียนรู้ความเป็นไปของชีวิต

1.1.5.7 บวก - ลบ (พ.ศ.2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 11 บท

เนื้อหา อังคารเสนอความกึกว่า เขาเป็นเศรษฐีที่มี
สมบัติมากกว่าเศรษฐีอื่น ๆ สมบัติของเขาคือ ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวซึ่งคอยรับใช้เขา
ดังเช่น

แม่โพสพให้น้ำนมคั้น
น้ำอามคั้นชำระกายา
มีพระอาทิตย์คอยรับใช้
จะดูคำสุรียาอย่างไร

ปลาบปลื้มดวงชีวิตแจ่มจ้า
พระคงคาคือพี่เลี้ยงเพียงใจ
ตากเลื้อยผ้าให้อย่างแจ่มใส
ขโมยถือโทษโกรธตอบแล

บวก - ลบ: กวีนิพนธ์ : หน้า 159

แต่สิ่งที่เขาซาคคือความรัก ดังที่เขากล่าวในลักษณะการประชดประชัน
ไว้ดังนี้

ทั้งแรงกำหนดมารวมรัก
 กัดโครงกระดูกทั้งนั้นมา
 ธาตุลมจะเป็นลมคืนฟ้า
 นั้นหยาค้นน้ำสุดท้ายไหลริน

ดูจักษุชนในหอยคูหลา
 ปนปนพสุธาทำทรายกิน
 ธาตุคงคาคือสายน้ำสิ้น
 จะระเหยแด่วิลหวางคงคา

บวก - ลบ : กวีนิพนธ์ : หน้า 159

1.1.5.8 เกริ่น (พ.ศ. 2516)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 18 บท

เนื้อหา พรรณนาความงมงายของชนชาติที่เหี้ยมโหด

หลวง กิ่งเขน

อุทยานหินแ่งฟ้า
 สร้างแต่ปฐมกัลป์หอม
 ฝนลมยอมมายอม
 แบบอย่างเจียรไนล้วน

ทนุณอม
 งอกงวน
 เป็นราง
 เลิศล้ำวิสัยศิลป์

เกริ่น : ลลนา : 9.39 (พฤษภาคม 2517)

สุมาลีหนึ่งม่วงพริ้ง
 ดูทั้งพลอยน้ำดี
 ประดับเค่นปรูวี
 งามเล่ห์หลายพรมแก้ว

ธรณี
 ปลั่งแพรว
 วิเศษยิ่ง
 ช่างฟ้าเสกสรรค

เกริ่น : ลลนา : 10:43 (พฤษภาคม 2516)

1.1.5.9 เกสรวัง (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 16 บท

เนื้อหา เป็นการบันทึกการเดินทางระยะสั้น ๆ คือ

จากหมู่บ้านสู่ฐานสูงภูกระดึง อังคารพรรณนาภาพต้นไม้ดอกไม้ตามทางที่ผ่านไว้ ดังนี้

ตรงหน้าใบรังโรยไปรยดง
ใบไม้ทลนลาป่าอลเวง

คงทั้งคงถูกแสงซ่มเหง
ควยเพลงพฤษกรวาททุกพวงใบ

.....
นาคาภาษากะคอกไม้
โห่สะพานทุกมูทงามาลี

.....
ปากไวกำไรแต่โลกนี้
ควยวจิธรรมคตที่ขลังนิก

เกสรวัง : ลลนา : 51:48 (กุมภาพันธ์ 2518)

1.1.5.10 บุพพัณท์สมัย (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคารบรรยายความงดงามของธรรมชาติ
ยามเช้าบนเทือกเขาแห่งหนึ่ง ควยลีลาการระพันซ์และจินตนาการที่แปลกใหม่ เขา
สามารถเก็บรายละเอียดของภาพที่เห็นมาเสนออย่างน่าสนใจ เช่น

พรายน้ำค้างพร่างพญา
เมฆปลั่งทองแววฉับ
ผาส่งลิ้วยังหลับ
ลมจีนเข้าโชยชะอ่อน

แสงระยิบ
ฟ้ายพอน
กับเมฆ
เอื้อยอ้อมขวัญเกษม

บุพพัณท์สมัย : ลลนา : 59:33 (มิถุนายน 2518)

1.1.5.11 เสน่ห์ คุณค่า ฟาดิน (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง 39 บท

มีกาพย์ยานีนำ 1 บท ตามควยโคลงสี่สุภาพ 1, บท แต่งสลับกันไป และแทรกโคลงสี่
สุภาพ 3 บท

เนื้อหา อังคารพรรณนาความงดงามของธรรมชาติ
พร้อมทั้งแทรกความคิดคำนึงถึงความเป็นไปของชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความโศกเศร้า
ที่เกิดจากความผิดหวังในความรัก ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสิ่งต่าง ๆ สิ่งหนึ่งที่

ช่วยปลอบใจและแนะแนวทางให้แก่ชีวิตของเขาได้แก่ ความงดงามของธรรมชาติ เขาถือว่าธรรมชาติเป็นครูสอนให้เขาได้รู้จักคิดต่าง ๆ ดังที่เขากล่าวว่

ดูการกระยับระย้า
อริยทรัพย์วิเศษนั้น
การกระຍ້าร่วงย่อย
ไปรยคหิพยทั้งปวง
อนันตกาลซึ่งใหญ่หลวง
รู้งปัญญากลา

ย่อยคามาโลกขัณ
สวรคปนีให้วอนันตกาล
คคิสรวง
แกหลา
รองรับ
เพื่อฟ้าวิมุติสมัย

เล่นท์ คุณคำ ฟาคิน : ลลนา : 69:43(พฤศจิกายน 2518)

อังคาร เป็นกวีที่รักและชื่นชมในธรรมชาติมาก เขาถือว่าธรรมชาติเป็นครูสอนให้เขาได้รู้จักโลกและชีวิต ให้แง่คิดต่าง ๆ แก่เขามากมายเป็นแรงบันดาลใจให้เขาได้สร้างงานอมตะเพื่อตอบแทนโลก เขาเห็นว่าธรรมชาติมีคุณค่าแก่นมนุษย์มากที่สุด เพราะให้ที่อยู่อาศัย เป็นอาหาร เป็นเพื่อน เป็นยารักษาโรค เป็นบ่อเกิดของแง่คิดต่าง ๆ จึงสมควรที่มนุษย์จะช่วยกันรักษา มิใช่มุ่งหน้าทำลาย

ธรรมชาติที่อังคารกล่าวถึงบ่อยครั้งได้แก่ ภูเขา ลำธาร ต้นไม้ใบหญ้า กวเมส น้ำค้าง ทะเล เป็นต้น เขามักสวมวิญญาณให้แก่สิ่งเหล่านี้ให้ได้แสดงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ เขาเอาใจใส่ต่อความรู้สึกนึกคิดของธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา กวีนิพนธ์ประเภทนั้นนอกจากสะท้อนให้เห็นความผูกพันของกวีกับธรรมชาติแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นอารมณ์อ่อนไหวของกวีที่ถ่ายทอดลงในกวีนิพนธ์อีกด้วย เป็นผลให้กวีนิพนธ์ของเขามีความอ่อนหวาน นุ่มนวล ไพเราะด้วยการใช้ภาษาให้ภาพทั้งงดงามมีชีวิตชีวา

1.2 บทกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม

1.2.1 การเสียดสีสังคม

1.2.1.1 แววตาของกาลเวลา (พ.ศ. 2490)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารเสียดสีมนุษย์ที่มีแต่ความโลภ คุ่มหลง ในวัตถุและเจ้าเล่ห์เพทุบาย โดยให้ "แววตาของกาลเวลา" เป็นผู้เล่าเรื่องของ แมงมุมให้ดวงดาวฟัง แมงมุมตัวนี้ถักตาข่ายล่อแมลงเป็นอาหารจนเหลือสำรองอีกมาก เขาเยาะเย้ยความเห็นแก่ตัวของมนุษย์โดยให้เพื่อน ๆ แมงมุมกล่าวว่า

....ฮะฮ่า แมงมุมเอ๋ย ถ้าหากเจ้าถักรูปดวงทองดูน่าชมกว่าไข่มุกซ์เพชรณีวักกลางใบ หมูนมุษยะจะหลงใหล มาลมตายลงเสมือนแมลงเป็นมันคง...

แววตาของกาลเวลา : กวีนิพนธ์ : หน้า 43

แต่ความคิดถึงกล่าวถูกคัลค้านจากแมงมุมเขารู้ไม่เห็นด้วยกับวิธีดังกล่าว คือ

...อย่าหลอกลวงใคร ดอกไม้ล่อต่อหน้าแล้ว เหวเขียวขย้าข้างหลัง เสียความงามแห่งวิญญูณ อย่าเอาความดีเป็นทาสรับใช้ความชั่วเลย...

แววตาของกาลเวลา : กวีนิพนธ์ : หน้า 43

แต่เมื่อผู้ชายป่าหนูหนึ่งไถยเรื่องราวโดยตลอด จึงได้นำลักษณะการล่อลวง ดังกล่าวนมาเป็นนิสัยของตนจนถึงทุกวันนี้

1.2.1.2 สุนัขเนา (พ.ศ. 2490)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารเขียนเพื่อเสียดสีผู้ทรงศีลบางองค์ที่ ขาดเมตตาธรรม โดยให้ดวงวิญญูณของสุนัขเนาสนทนากับหยาดน้ำค้าง ดวงวิญญูณ ของสุนัขเนา ได้เล่าพฤติกรรมสุดท้ายของตนก่อนตายว่า ตนได้ขโมยไขไก่วัดกินหนึ่ง ฟอง พระภิกษุองค์หนึ่งใช้ให้เด็กวัดตีตนจนตาย อังคารคงเกิดความสะเทือนใจกับเหตุการณ์นี้ เขาจึงเขียนเสียดสีไว้อย่างรุนแรงโดยให้ดวงวิญญูณของสุนัขเนาร่ำพินาศว่า

หยาดน้ำค้างเอ๋ย พรุ้งนี้เจ้าก็ระเหยแห่ง คงไม่มีโอกาสเห็นหรือกว่า ใน
 ภาครหมสงฆ์นั้นจะมีอะไรบาง อยากกล่าวถึงไซ้เลย วิวาทยกถึงไปอยู่ในมาตร
 นั้นทีเดียว

สุนัขเฒ่า : กวีนิพนธ์ : หน้า 44

1.2.1.3 ราคาของเขี้ยวเล็บ (พ.ศ.2490)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคาร เสนอนิทานเปรียบเทียบเพื่อเสียดสี
 ระบบ "สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็ก" ในสังคมมนุษย์ เรื่องเริ่มต้นเมื่อครั้งที่สัตว์สี่เท้าครองโลก
 สัตว์เหล่านั้นบรรลุนิติภาวะขึ้นสูง แต่ก็ยังเคียดแค้นกันอยู่ เพราะ

...สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็ก ใครมีอำนาจก็หลงเหลือชมเชยรังแกผู้น้อย นิยมเป็น
 ประเพณี

ราคาของเขี้ยวเล็บ : กวีนิพนธ์ : หน้า 56

สัตว์ส่วนใหญ่ที่รักความสงบไว้รวมกันเพื่อขอซื้อเขี้ยวเล็บของสัตว์ดุร้ายด้วยการ
 นำเพชรนิลจินดาและสิ่งที่มีค่าต่าง ๆ มาเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน แลกด้วยความเจ้าเล่ห์ของ
 สัตว์ที่มีเขี้ยวเล็บ สัตว์ผู้รักสงบจึงเป็นฝ่ายเสียเปรียบตกเป็นอาหารของสัตว์เขี้ยวเล็บ
 จนหมด อังคารเห็นว่าการเอารัดเอาเปรียบในสังคมเป็นสิ่งที่จัดได้ยากที่สุด ถึงที่
 สัตว์ดุร้ายกล่าวว่า

บ่อเกิดของเขี้ยวเล็บ คือสันทานเดิมอันเรวทะนุถนอมไว้เป็นสมบัติพิเศษซึ่งเจ้า
 ไม่อาจซื้อ หรือแลกเปลี่ยนด้วยสิ่งใด ๆ เราไม่ยอมละทิ้งสันทานเดิมเป็นอันขาด
 ทราบชั่วกาลนิรันดร์

ราคาของเขี้ยวเล็บ : กวีนิพนธ์ : หน้า 56

1.2.1.4 ตุลาการ (พ.ศ.2495)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารกล่าวเสียดสีสังคมที่มีการแบ่งชั้น

วรรณะ กล่าวคือ คนที่มาจากสังคมที่ร่ำรวยมักจะหลงว่าตนเองเลิศกว่าผู้อื่น และชอบเหยียดหยามผู้ที่ต่ำกว่าตนทั้ง ๆ ที่คนทุกคนล้วนสุดที่ความตายเหมือนกัน เขาใช้หนานเปรียบเทียบโดยใช้ตัวละครคือ กากอาหารที่มาจากผู้ยิ่งใหญ่และจากสามัญชน กากอาหารจากผู้ยิ่งใหญ่ถือว่าตนสูงกว่า จึงเหยียดหยามกากอาหารจากสามัญชน ดังเช่น

เฮ้ย ถอยห่างไป เจ้าเป็นใคร อวดคีนึก ข้าคือผู้ยิ่งใหญ่ ใคร ๆ รู้จัดทั้งนั้น อุโฆษในพจนานุกรมควยศัพท์ทั้งไร บัวลอย และสังขยา ฯลฯ นานานาม กวาเลมู สมุดไทย ชูามีเชื้อสายผู้ดี ออกมาจากทวารชัยของนายิกาเทศมนตรี ฉะนั้นโฉมชา จึงอบอวลควยกลิ่นมะลิและกระดังงาไฟร อันนิศวรใครจะลืม

ตุลาการ : กวีนิพนธ์ : หน้า 60

นอกจากนี้ยังอาจยังได้เสียศีลระบบราชการที่มีการแบ่งชั้นเป็นระดับต่าง ๆ เช่น จักรวา ทรี โท เอก เป็นต้น ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าข้าราชการบางกลุ่มทำงานโดยวิธีประจบสอพลอ

1.2.1.5 กาลจักร (พ.ศ. 2503)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารเสนจินตนาการที่แปลกใหม่ของคน โดยหาเหตุผลว่าเหตุใดเวลาจึงอยู่คู่โลก เขากล่าวว่า เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะครั้งหนึ่ง "เวลา" เคยหลับใหลและฝันว่าหมูหนอนคลานขึ้นไปแตะกินดวงดาว ในฝัน "เวลา" ตื่นขึ้นมาทันกาลพอดี และประหารหมูหนอนจนปลิวตกลงมาเป็นความชั่วช้าในโลกมนุษย์ทุกวันนี้ เมื่อตื่นขึ้นจากความฝัน "เวลา" จึงไม่หลับอีกเลย "แม้ว่าสกลจักรวาลจะหลับสนิท นับด้วยกับปัลลภักตามที กาลจักรยังตื่นอยู่ ประจุนายยามเฝ้าพิทักษ์ ทิวาราตรีกลางอนันตกาล อันปราศจากขอบเขตไปชั่ววันจิวันคร"

1.2.1.6 วัฏทะเล (พ.ศ. 2506)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 7 บท

เนื้อหา กวีนิพนธ์บทนี้แสดงให้เห็นความสับสนในสังคม

ไทยยุคหนึ่งทีคนในสังคมประพฤตินในลักษณะที่ไม่รู้จักตนเองไม่รู้จักความดีความงาม
ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง อังการใช้คำที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งสูงต่ำซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จัก
จึงสื่อความหมายได้ดี ดังตัวอย่าง

คางคกขึ้นวอทอง
อิงอ้างไปด้วยกัน

.....

เทพไทเบื้อหน้าวิมาน
ชมอาจมว่ามี

ลอบลองทองเพียวสวรรค์
เทวดานั้นหนีเข้ากะลา

.....

ทะยานลงดินมากินชี
รสวิเศษสุดที่จะกล่าวคำ

วักทะเล : กวีนิพนธ์ : หน้า 55

1.2.1.7 ตำราทางอึ้ง (พ.ศ. 2506)

รูปแบบคำประพันธ์ กึ่งกาพย์กึ่งกลอน 6 บท

เนื้อหา กวีนิพนธ์นี้มีเนื้อหาคลาย "วักทะเล"

กล่าวคือ กล่าวถึงความสับสนของคนในสังคม เช่น คนที่หลงยึดตำราเพียงไม่กี่เล่ม แต่
คิดว่าตนมีความรู้เหนือคนอื่น คนไม่รู้จักว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ดีสิ่งงาม ไม่รู้จักสิ่งต่ำสิ่งสูง
มีวเมาในอำนาจเกียรติยศและกระหายสงคราม ดังนั้นเป็นต้น ดังที่เขากล่าวว

หอกคาบเพื่อผูกได้
สัตว์เชลล์เคียวจะรุมกิน

.....

เกลอรำนฤมิตตนเอง
กาละนั้นแหละถึงคราว

น้ำลายหลากหวมฟ้าสิ้น
รสกลืนของอธิปไตย

.....

วังเวงขึ้นเป็นเทพเจ้า
ศิวิไลซ์แล้วทั้งโลกา

ตำราทางอึ้ง : กวีนิพนธ์ : หน้า 62

1.2.1.8 ฤกษ์ดีเลี้ยงชีพรุ่ง (พ.ศ.2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพหน้า

1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 11 บท

เนื้อหา อังคารเริ่มต้นด้วยการบรรยายอาหารรสเลิศ
นานาชนิด เขากล่าวด้วยน้ำเสียงประชดประชัน เช่น

โอมฤกษ์ดีเลี้ยงชีพรุ่ง
ชมรมโรคร้ายแค้นกิน

ไวรสนั่งชุมนุมล้น
เพื่อกินบ้านกลางตลาดเมือง

ฤกษ์ดีเลี้ยงชีพรุ่ง : กวีนิพนธ์ : หน้า 93

จากนั้นเขาได้บรรยายเชื้อโรคนานาชนิด เช่น มะเร็ง วรรณโรค กลาก
เกลื้อน เป็นต้น ซึ่งเป็นโรคร้ายที่เกาะกินและมันทอนสุขภาพของมนุษย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้
เขาใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อเสียดสีนักการเมืองในสมัยนั้น ดังที่เขากล่าวว่า

ประธาน พญา ห่านมะเร็ง
คัมให้โรคร้ายรุ่งเรือง
วรรณโรคขึ้นรายรำ
กาฬโรคโยกตะโปกกลนลาน

เข้มแข็งฉาวช้อลือเลื่อง
ฟูเฟื่องทั่วชั่วกาลนาน
ทำเสียงเกร็งเบ่งสะเทือนสะท้าน
จิ้งหวะหวานอุบายอิมคริม

ฤกษ์ดีเลี้ยงชีพรุ่ง : กวีนิพนธ์ : หน้า 93

1.2.1.9 ชมรมพยาธิ (พ.ศ.2507)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารทั้งข้อกวีนิพนธ์บทนี้ตามลักษณะการ
รวมกลุ่มของมนุษย์ กิจกรรมที่ชมรมพยาธิได้กระทำคือ การสนทนาที่ชี้ให้เห็นจุดบกพร่อง
ต่าง ๆ ของสังคม เช่น การศึกษาที่สร้างคนให้หลงตนเองและถูกสถิติปัญญาของผู้อื่น
การแบ่งชั้นวรรณะในสังคม ระบบราชการที่มีการประจบสอพลอ การทำงานแบบนักชื้อ
โรยหน้า เป็นต้น อังคารใช้คำเสียดสีในลักษณะที่นุ่มนวล แต่ให้ความรู้สึกรุนแรง เช่น

การที่กระผมอาจเื่อม มาสนทนากับท่านในครั้งนี้ ก็เพียงหวังรับประทานกา
ปัญญา อุดมสมบูรณ์อันมีคัมภีร์ ไท่สวาท ไสวขันธ์บางเท่านั้น ครั้นจะโหมไปเสวนา
กับพวกพววิชาวานานาถาหรือ ก็รู้สึกว่าคุณนั้นหย่อนการศึกษาเต็มที่พูดกันไม่
ใครจะรู้เรื่อง ไม่มีรูปนิยมเลยเปลืองวาจาเปล่า ๆ คุยเห่คุณ จักจงกระผมให้
มานอนนอนคอตาน ดูเปรียบเสมือนหลักปักในเลนแห่งกาลสมัย อย่าได้ถือโทษเลย...

.....
...หมื่นชู้าหนักเหนื่อย เมื่อยล้า มีเวลาน้อย แดการงานมาก จึงมีความ
จำเป็น จะต้องพินิจพิจารณาเพราะหาไม่ชอบทำงาน ก็ขุดแบบบัญชีโรยหน้า หรือ
โทษณาชอไปที เพราะหาจะต้องเป็นหลักชัย ในอนุชนภายหลังนอนนอนรุดถึง สี
เพิงปีกไคมีงานสำคัญ จะตองนำ นาฏศิลป์ นริวรร ไปนำเรอ ผู้เป็นใหญ่ อีกพญา
หนึ่งซึ่งมีอำนาจมาก

ชมรมพยาธิ : กวีนิพนธ์ : หน้า 118

ตามปกติ พยาธิเป็นสัตว์ที่มนุษย์ถือว่าเบียดเบียนร่างกายเพราะมันเกาะกิน
อาหารจากลำไส้ของมนุษย์ การที่อึ้งการนำมาใช้ในบทกวีนิพนธ์ข้างต้น จึงน่าจะเป็น
สัญลักษณ์แทนการเอารัดเอาเปรียบและการทำลาย

1.2.1.10 กรุงเทพ (พ.ศ.2508)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 11 บาท

เนื้อหา อังคารเสนาภาพกรุงเทพเมื่อ พ.ศ.2508

โดยชี้ให้เห็นฐานะที่ชาวกรุงเทพคิดว่าตนคือเทวดา แต่พฤติกรรมกลับเป็นไปในทางตรง
กันข้าม มีแต่ความเห็นแก่ตัว ฉอราฐรึงหลวง แกงแย่งแข่งขัน โลกและลุ่มหลงใน
วัตถุ อังคารกล่าวถึงพฤติกรรมเหล่านั้นด้วยถ้อยคำที่เสียดสีเย้ยหยัน ดังตัวอย่าง

โอกรุงเทพา หวยเทพยดา
บ้างนั่งร้านกาแฟเรื่อยเจื้อย
บาร์บานปานคอกเห็ด
รุ่งค่าทะละทะกรามกัน

.....
เร็วมะเร็งจะกินฟ้ากะลา
เรียโรปรามเส็งเคร็งให้ตาย

สลอนหน้าเคินคินคลานเลื้อย
เมื่อยอารมณ์หม่นน้ำจืด
มากกลเม่ดงามเมืองสวรรค์
คอรัปชั่นถึงชั้นพรหม

.....
เกลี้ยกล่อมเทวอาชาวิธูหาย
ขุนวายทั่วสถานวิมานทอง

กรุงเทพ : กวีนิพนธ์ : หน้า 94

1.2.1.11 ชมรมสวະปฏิกุล (พ.ศ.2508)รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา อังคารชี้ให้เห็นความบกพร่องต่าง ๆ ในสังคม โดยให้สวະปฏิกุลที่ลอยในแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นตัวละคร บทสนทนาของสวະปฏิกุลสะท้อนให้เห็นความไม่พอใจของอังคารที่มีต่อพฤติกรรมของคนในสังคมบางกลุ่ม เช่น การลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุต่าง ๆ จนไม่ไ้ใช้สติปัญญา การเทิดทูนชาวตะวันตกราวกับเทพเจ้า การคลั่งไคล้ในการแต่งกาย การทำลายธรรมชาติ เช่น ทำลายต้นไม้ ทำให้อากาศเป็นพิษ เป็นต้น ลักษณะการแสดงออกเป็นการเสียดสี เย้ยหยัน และประชดประชัน โดยใช้ถ้อยคำที่คลุมเครือ แต่ให้ความหมายกระแทกใจอย่างรุนแรง ดังเช่น

...อนึ่งเหตุที่กรุงเทพฯ ร้อนอบอ้าวอากาศสกปรกนี้ เพราะไม่มีเครื่องปรับอากาศที่ไหนมาถูกลางเมือง ชูรักเครื่องปรับอากาศจริง ๆ จุยจุกจะประกาศให้กองบ่วงอุกกาบาตพวกนี้เลื้อยเอ๋ย คนมันนับปรับอากาศไม่ไ้ใครจะประสงค์ควรโค่นเอาพิรุณให้หมดราก แล้วปลูกต้นไม้ขึ้น มีใบและดอกเป็นเครื่องปรับอากาศ เป็นปราชญ์ของซีเมนตประดิดธุระอุณหภูมิดี ๆ ก็ไ้

ชมรมสวະปฏิกุล : กวีนิพนธ์ : หน้า 141

นอกจากนี้อังคารยังแสดงความไม่พอใจการกระทำบางอย่างของเทศบาลนครกรุงเทพฯ เช่น การสร้างสามสาวารณะไว้ที่สนามหลวง¹ คำนวัดพระแก้ว เขาเสียดสีเยาะเย้ยไว้ดังนี้

...ที่จริงเทศบาลน่านฤมิตรให้ไว้เศษกว่านั้น ดูสักเลื้อยลวดลายให้ล้าเลิศปึกทอง ลองซากลงทุนกันสักหารอยลานบาทเป็นไ้ มีน้ำอบน้ำหอมร่ากลืนจรรจายาให้พุงรอบบริเวรทุ่งพระเมรุและกรุงสยาม อันศักดิ์สิทธิ์

¹ปัจจุบัน สามสาวารณะแห่งที่กล่าวถึงนี้ ถูกรื้อไปแล้ว.

แขกบ้านแขกเมือง นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะได้ลิ้มชิมรสชาติ บั๊สสวาระ
ของชาวไทยนั้นหอมยิ่งนัก โชคดีที่พึ่งหาหนทางขอซื้อไปวิจัยปฏิกิริยาทางเคมีกัน
เป็นหัวน้ำหอมมหัศจรรย์ ไทยก็จะพลอยมีชื่อเสียงอุโฆษก้อง

ชมรมสวระปฏิภณ : กวีนิพนธ์ : หน้า 140

1.2.1.12 โอมัศหมัน (พ.ศ.2508)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง มีโคลงสี่สุภาพ

1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี 14 บท

เนื้อหา โอมัศหมัน เป็นกาพย์ห่อโคลงชมเครื่อง
คาวหวานที่มีลีลาคล้ายกาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ต่างกันที่เนื้อหาและความคิด อังคารเริ่มต้นด้วยการชมอาหาร
ต่าง ๆ เช่น แกงมัสมั่น พะแนง ตับย่าง ไส้กรอก ไก่ต้มชา จาระเม็กน้ำแกง
เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นอาหารในความคิดคำนึงของเขา ก่อนท้ายด้วยการเสนอภาพใน
มุมมองกลับ แสดงให้เห็นลักษณะที่ไม่สมดุลงดของสังคม ดังที่เขากล่าวไว้ว่า

สะอึกตื่นตื่นลิ้มผืน	ความจริงนั้นแสนชื่นชม
ล้างหน้าอันระทม	ชมชานงอกคอคำลึง
หมกหว้าง เหลือเกลือปน	ปรุงชุบน้ำฝนอรอยซึ้ง
ชดแลว่าพันรำพึง	ถึงหลักวิชาวิคามิน
น้ำล้างตื่นนะโปรตีน	แกงจืดจืดจนหมดกลิ่น
ขอชี้เศรษฐีกิน	ดูหมิ่นเหมือนสัตว์อัศจรรย์

โอมัศหมัน : กวีนิพนธ์ : หน้า 156

สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เสมอภาคของคนในสังคมเช่นนี้ เขาคิดว่าอาจเป็น
เพราะการฉ้อราษฎร์บังหลวงในวงราชการซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม

1.2.1.13 น้ำตาจากดวงดาว (พ.ศ.2510)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา สงครามเป็นสิ่งที่ต้องการต่อต้านเสมอ

โดยเฉพาะสงครามปรมาณู "น้ำตาจากดวงดาว" เป็นร้อยแก้วที่เสนอความคิดถึงกล่าว
อังกคารสมมติเหตุการณ์ภายหลังที่โลกถูกทำลายด้วยระเบิดปรมาณู ทุกสิ่งทุกอย่างสูญสลาย
หมดสิ้น เหลือ "แสงหนึ่ง" ร่อนเร่มาถึงหน้าผาร้างกลางดาวดวงหนึ่ง แสงนี้ล่องลอยไป
จนได้ยินเสียงจากโลกเก่า ๆ ดังเช่น เสียงจากปรมาณูทำลายโลกของตัวเองว่า

ไม่ใช่เพราะอิทธิฤทธิ์อันมหัศจรรย์ของเราหรอกหรือ จึงก่อให้เกิดสภาวะการ
สับสนวิญญูณของมนุษยชาติ ถึงความเป็นภัสสมรฐีสลายหายไปประจวบสภาพแห่ง
นิพพานนแล

น้ำตาจากดวงดาว : กวีนิพนธ์ : หน้า 110

อังกคารทำนิมมนุษย์ที่ไม่รู้จักคุณค่าของธรรมชาติไว้อย่างรุนแรง ทั้ง ๆ ที่มนุษย์
ก็อาศัยอยู่บนโลกซึ่งเขาถือว่าเป็นสมบัติกลาง แต่ค้นหาทางทำลายโลกทุกวิธี เขาให้คำ
จำกัดความคำว่า "มนุษย์" ไว้ดังนี้

...มนุษย์คือสัตว์ร้ายชนิดหนึ่ง โลกเต็มไปด้วยเห็นแก่ตัวที่สุด เป็นสัญลักษณ์
สื่อความผิดของเขี้ยวเล็บและพิษสงมาถูกอาวุธพิษร้ายแรงรวมกันทั้งโลก... มัน
บาระห์ทำลายกันเอง สุกหายพวยแพความมรณะคำชาในสันดานเดิมของตัวเอง
จุลไฟประลัยกัลป์ขึ้นกลางโลก

น้ำตาจากดวงดาว : กวีนิพนธ์ : หน้า 111

อังกคารเห็นว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่น่าสมเพช ที่สุด กล่าวคือ ทั้ง ๆ ที่ต้องการ
อากาศบริสุทธิ์ไว้อย่างใจ แต่ก็ได้ทำให้เกิดอากาศเป็นพิษขึ้น สมควรที่จะได้โทษอย่าง
สาสม แต่เขาคิดว่าไม่เป็นการยุติธรรมที่จะให้ "บางดวงวิญญูณ ที่น่าใจดวงงาม ฉลาด
ปราชญ์เปรี๊ยะ รู้จักคุณค่าอันแท้จริงของโลก เกิดมาเพื่อบูชาสกลจักรวาล ชานขึงแกนสาร
แห่งสุนทรีย์อย่างอัศจรรย์" ต้องรับเคราะห์ไปด้วย

1.2.1.14 โสกนาฏกรรม (พ.ศ. 2511)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา เป็นการต่อต้านสงครามปรมาณู อังคารได้นำอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ของมนุษย์มาเป็นตัวละครตามลักษณะของอารมณ์และความรู้สึกนั้น ๆ ดังเช่น

↓ ความเหินห่างรบเร้าตาม
ขอซื้อเจ้าเทวดาขลุ่ย

ความโศกเศร้าทรมาน
เกรี้ยวกราดทวาดอกออกไป

ถึงความอบอุ่นในโลกนี้

จะมีราคาสักเท่าไร

เคียงคู่ท่าอำนางบาตรใหญ่

ไวไวไฟพันจักรวาล

โสกนาฏกรรม : กวีนิพนธ์ : หน้า 121

เขาได้ชี้ให้เห็นความสับสนในสังคมมนุษย์เพราะอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น ความโศกเศร้า ความอิจฉาริษยา ความอับยศ ความเมตตากรุณา เป็นต้น เป็นผลให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เหตุการณ์รุนแรงมากขึ้นเมื่อ "ความโง่เขลา" เข้ามามีบทบาท เป็นผลให้ "สันติ" หดหายไป ผลสุดท้ายคือ

ความบักขบเสียดจัญไร
จุดประลัยกัลป์ทำลาย

ไปชวนความวินาศพิบภัย

ล้างโลกใหม่พิริบตาเอย

โสกนาฏกรรม : กวีนิพนธ์ : หน้า 121

1.2.1.15 เสียชาติมนุษย์ (พ.ศ. 2512)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 11 บท

เนื้อหา อังคารได้ชี้ให้เห็นสัจธรรมประการหนึ่ง คือ คนเราเมื่อตายแล้ว จะนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดติดตัวไปไม่ได้ ฉะนั้น เมื่อมีชีวิตอยู่จึงควรจัดความโลภ ความหลงให้หมดสิ้น แต่สำหรับผู้ที่ลุ่มหลงในอำนาจ บ้าสงคราม สร้างระเบิดปรมาณูเพื่อทำลายโลกนั้น สมควรที่จะได้รับโทษอย่างสาสม เพราะเสียชาติที่เกิดเป็นมนุษย์ ดังที่เขากล่าวว่า

เจ้าเล่ห์หนอนบอนเว้งจักรวาล	จะผลาญดาวตางตางแห่งแล้ง
เสียชาติเกิดมาคชแสนแพง	รู้แจ้งว่าอุบาทว์ชาตินรกนาค
จะสร้างระเบิดเชื้อโรคอีกหรือ	ช่างค้อปากว่าสัจทวิโรจนา
ระบออำมหิตกว่ายักษ์มาร	เร่งไรศานทีสุขทุกข์ชั่ว

.....	
เร่งลบชาติพันธุ์มันสิ้นโคตร	สามให้โลกเขลาใจเง้าบ้า
ธานีสทางตางล้างปัญญา	ให้สาгинเองอลเวงเอ๋ย

เสียชาติมนุษย์ : กวีนิพนธ์ : หน้า 132

1.2.1.16 อีสาน (พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ยานี 16 บท

เนื้อหา สภาพอีสานเมื่อ พ.ศ. 2513 ในสายตาและความรู้สึกของอังคารคือ สภาพภูมิประเทศที่มีแต่ความแห้งแล้ง. ทั้งยังมีปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น การรีดไถของพ่อค้าทุนสินค้านาน การฉ้อราษฎร์บังหลวงของผู้แทนราษฎร การรุกรานของผู้ออกการร้าย และปัญหาทางเศรษฐกิจที่ทำให้สตรีบางคนมีอาชีพเป็นเมียเช่าของทหารอเมริกัน เป็นต้น อังคารเห็นว่า ปัญหาเหล่านี้ควรจะได้รับการแก้ไขก่อนที่จะสายเกินไป ดังที่เขาใช้สัญลักษณ์เสนอความคิดนั้นไว้ดังนี้

ชาตุนมจกัลมหาย	ฝูงเป็ดร่ายรุมทะเลสิ้น
ชาตุนึ่งรุมชุมทวี	หมิ่นหลาวาแลงคนดี
	อีสาน : <u>กวีนิพนธ์</u> : หน้า 150

อังคารพยายามเสนอปัญหาต่าง ๆ พร้อมทั้งเรียกร้องและให้กำลังใจชาวอีสานให้ต่อสู้ ดังนี้

หกหูเ็นคูแสนอีสาน	จะประหารตัวเองหรือโดน
ถิ่นพื้นขึ้นสู่ภัย	หรือพ่ายแพ้คือนิจจา
	อีสาน ; <u>กวีนิพนธ์</u> : หน้า 150

1.2.1.17 งามหนา (พ.ศ. 2517)รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 10 บท

เนื้อหา เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ภายหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สังคมมีแต่ความสับสนแบ่งเป็นฝ่าย มีการใส่ร้ายป้ายสีกัน อังคารเสนอความเป็นไปด้วยความรู้สึกที่กระทบด้วยความเมตตา เขาพยายามชี้แจงให้บุคคลที่ถือโอกาสนำเหตุการณ์นั้นมาเป็นประโยชน์ส่วนตน ได้สติเกิดความยั้งคิดพิจารณาให้รอบคอบ เพราะการฉวยโอกาสนั้นจะไม่เกิดผลก็แต่ประการใด เขากล่าวไว้ดังนี้

ยอมอากาศเพื่อใช้	หายใจ ขอบดา
ชอบแต่ธรรมชาติใส	ชื่นใจ
เอาสีใส่ลงไป	ปกคต
ตนคลังลัทธิคลังโคล	อย่าให้เมืองเขลา
.....	
ปัญหาเกี่ยวอยู่เพื่อ	ฝันหวาน นึกแล
คนอื่นหมั่นแสนควร	คิดควาย
อยากดังชมชื่นมวล	มนุษย์อื่น
ปล้นสิทธิ์เขาเงามวย	แมนแล้วโจรเลา

งามหนา : กลนา : 44:31 (ตุลาคม 2517)1.2.1.18 โลกมนุษย์ (พ.ศ. 2518)รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคารเสนอความรู้สึกรักและผูกพันที่มีต่อโลกมนุษย์ เขาเห็นว่าธรรมชาติมีคุณค่าต่อมนุษย์มากมายนัก แต่มนุษย์กลับมีอวิชชา ดุมหลงและมัวเมาในอำนาจ ไม่ตระหนักในคุณค่าของโลก กลับทำลายควยลัทธิเผด็จการและสงคราม เหล่านี้ทำให้เขาอยู่อย่างสิ้นหวัง ดังที่เขากล่าวไว้

คุณักกล่อก่อนเห็นม
 ไซ้โลกแบบจัดไ
 สัตว์กโลกทั่วไป
 อเนจอนาณปัญญาหม้าย

มหันตภัย
 ชั่วร้าย
 ทุกชาติ
 อยู่รวมหมกหวัง

โลกมนุษย์ : ลลนา : 53.37 (มีนาคม 2518)

1.2.1.19 กระทูโบราณ (พ.ศ.2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงกระทู้ 5 บท

เนื้อหา อังคารชี้ให้เห็นความโลภของมนุษย์ซึ่ง
 ปล้นแย่งชิงดวงดาว และด้วยตัวเองที่ทำให้มนุษย์ผิดละเมิดประมาทขึ้นมา
 สืบหารกัน ซึ่งอังคารถือว่าการทำลายโลกที่ร้ายกาจที่สุด เขาให้ความมนุษย์ประเภท
 นี้จะได้รับการตอบแทนอย่างสาสม ดังนี้

โก ลาหลทั่วห้อง
 วา เบื่อสัตว์สกปรก
 ภา หอกใส่เสียบอก
 เบิก ทอธารกรทกลา

เหวนรก
 คำชา
 ทกหลน
 หาฆ่าแสบสยอง

กระทูโบราณ : ลลนา : 64:59 (สิงหาคม 2518)

1.2.1.20 ฉนวนภพชาติ (พ.ศ.2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 10 บท

เนื้อหา กล่าวถึงความเป็นไปของจักรวาลที่สิ้นสุด
 ลงด้วยความโลภ โกรธหลงของมวลมนุษย์ที่ผิดละเมิดประมาทประหารและ
 ทำลายโลกจนหมดสิ้น ดังที่เขากล่าวว

สายคลื่นกาลจักรจอมจักรภพ	หลงกลบอนาคตอันไพศาล
อดีตปัจจุบันจนอันตรธาน	รวมเป็นกาล เอกภาพอินไตย
เงาภาพหยาบหยาบของจักรวาล	ผ่านพันยุคมนุษย์อันยิ่งใหญ่
ประมาณเฝ้าฉายเหลกฉายไป	วิปริตไหม้สิ้นทุกวิญญาณ
ตกตะกอนเป็นฉนวนภพชาติ	วินาศซากหักสนะอันไพศาล
โลกโกรธหลงเงาจ้องอหังการ	อวสานสัตว์ไคร้หมูกริจากาม
สูญสิ้นเชื้อสายพระโพธิสัตว์	วิปริตปยศหมดโลกสาม
สัตว์สังคัมลัมจมพิชิตราม	หัวฟาดหยามหน้าหน้าสาระยา

ฉนวนภพชาติ : ลลนา : 65:56 (กันยายน 2518)

1.2.1.21 สงกรานต์ (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 12 บท

เนื้อหา อังคารแสดงความชื่นชมประเพณีสงกรานต์
ไทยแต่เดิมที่มีการทำบุญตักบาตร ปล่อยนกปล่อยปลา และรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ แต่สงกรานต์
ปี พ.ศ. 2518 ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่า คนไทยบางกลุ่มไม่ภูมิใจในประเพณีของตน
ชอบที่จะเป็นทาสทางวัฒนธรรมของชาติอื่น ดังเช่น

ทุกอย่างต้องเพื่อประจรราชฎ	เลิกเชื้อชาติศาสนาปรัชญาศรี
พระพุทธเจ้าก็ศักดิ์นาเต็มที	วันนี้เลิกสาคำน่านาภิปราย
จัดนิทรรศการเมาเจอรูง	มุ่งหมายแทนแม่พ่อทั้งหลาย
ผู้นำมีบุญคุณอย่างมากมาย	กราบไหว้สุคลิ้นทั้งวิญญาณ

สงกรานต์ : ลลนา : 55.48 (เมษายน 2518)

อังคารทำนุการ เป็นทาสทางวัฒนธรรมด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ทั้งยังกล่าวว่า
นักการเมืองที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงสมควรจะได้รับการตอบแทน คือ

สงกรานต์หน้าเอน้ำกรก
 ผู้ทำโลกอามหิตมากมาย
 เอน้ำพิษสาคนักการ เมือง
 ฆ่าเลือดล้างดินสาคไกวล

รคโคตรนักรการ เมืองทั้งหลาย
 ให้ตกนรกหมกไหม้โลกันต์
 ที่ฟูเฟื่อง เจ็บแสนโศกศัลย์
 นั้นแหละจักแท้สงกรานต์ไทย

สงกรานต์ : ลลนา : 55:48 (เมษายน 2518)

1.2.1.22 อนิจจา (พ.ศ. 2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคารย้ำความคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมา
 ต้องตาย เขาจึงพยายามเรียกร้องให้มนุษย์อยู่กันอย่างสันติและรู้คุณค่าของโลกที่ตนได้
 อาศัย พร้อมทั้งบริหารผู้ที่คลั่งไคล้สงคราม ผู้ที่โลภมากก็ก่อกวนสินค้า ฯลฯ ซึ่งเป็นการ
 กระทำที่เป็นผลให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเดือดร้อน ดังที่เขากล่าวว่า

มนุษย์ทั้งกลอนั้น
 เหยียบย่ำคตปราชญ์ชก
 กอบโกยทั่วไปดนัก
 ฉาหัวใจเปลี่ยนย้าย

เสมอสัตว์ ท่าแล
 ชั่วร้าย
 ในจิ้ง งามแธ
 หยั่งรู้สัจธรรม

อนิจจา : ลลนา : 61:63 (กรกฎาคม 2518)

เรื่องที่ไม่ปรากฏปีที่เขียน

1.2.1.23 มนุษย์อมตะ (ปีที่พิมพ์คือ พ.ศ. 2513)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา กล่าวถึงสภาพสังคมที่มีแต่ความสับสน เช่น การยึดถือค่านิยม
 ที่ผิด ๆ ได้แก่ การดูหมิ่นหัวเมาในอำนาจ วัตถุ การไม่รู้จักคุณค่าของความคิดความงาม
 สิ่งที่เราพรามกลับนำมาขายยกย่องกันว่าเป็นสิ่งที่ดี อังคารกล่าวถึงภัยที่น่าเสียดายเขยย่น
 เป็นห่วงของพยากรณ์สภาพสังคมในอนาคตว่า มนุษย์สำคัญตนผิดคิดว่าตนเป็นสิ่งอมตะ ดังนั้น

ปลาอนันต์กระแสนกระเลือกแห่ง
 เหวคาปวยไ้ช้ทรมาน
 แคมบุษน้อยเขนหอยปู
 เพื่อสะสมซากกวางความดี
 ปฏิภูมุลูกากจะหอม
 ชีมีค่ากว่าทองคำ
 วันหนึ่งมนุษย์จะโอบยบิน
 แล้วรื้อวิมานทิพย์นั้น

มคไฟแดงจะกินเป็นอาหาร
 วายปราชญ์วางลงดังมดคลี
 อมตะอยู่ไม่ไปเมืองผี
 ที่เคนชั่วชาสาระยา
 นอบน้อมกันทั่วหลานาชา
 เลิศล้ำทุกสิ่งสัตว์อิศวรรย
 ไปกินพระเจ้าบนสวรรค์
 ดับพลันมาทำเวจกฏี

มนุษย์อมตะ : กวีนิพนธ์ : หน้า 54

กวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับสังคมที่อิงคาร เสนอในลักษณะการเสียดสีข้างต้น แสดงให้เห็นความไม่พอใจของอิงคารที่มีต่อสังคมไทยช่วงหนึ่งที่มีการเอารัดเอาเปรียบ แกร่งแย่งแข่งขันกัน ผู้ใดมีอำนาจก็มักจะเบียดบังทรัพย์สินราชการไปเป็นของตน และรังแกเหยียดหยามผู้น้อย เขาไม่พอใจระบบราชการที่มีการแบ่งชั้นวรรณะและทำงานในลักษณะการประจบสอพลอ เขาเห็นว่า คนในสังคมยึดถือค่านิยมที่ผิด ๆ กล่าวคือ ลุ่มหลงมัวเมาในอำนาจ เกียรติยศ เงินทองและวัตถุ แต่ไม่รู้จักคุณค่าของโลกและชีวิต ไม่รู้จักคุณค่าของความคิดความงาม มุ่งหน้าแต่จะทำสงครามแย่งแย่งผลประโยชน์ โดยมิไ้คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่โลก เช่น อากาศเป็นพิษ พืชพันธุ์บางอย่างสูญสิ้นด้วยฤทธิ์ของระเบิดปรมาณู เป็นต้น สงครามปรมาณูเป็นเรื่องที่อิงคารต่อต้านเป็นพิเศษ

อิงคารเสนอความคิดเหล่านี้ด้วยวิธีการประชดประชัน เสียดสีเหยียดหยันและบริภาษ เขาใช้เทคนิคในการบรรยายด้วยถ้อยคำที่รุนแรงไพเราะ แต่ให้ความหมายรุนแรงและแทรกอารมณ์ขันในบางตอน เป็นผลให้กวีนิพนธ์ลักษณะนี้มีลักษณะเฉพาะตัวที่น่าสนใจ

1.2.2 แนวความคิดในการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม

1.2.2.1 โลก (พ.ศ. 2495)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 2 บท

เนื้อหา อังคารเสนอความคิดว่า สิ่งต่าง ๆ ในโลกไม่ว่าสิ่งสูงหรือสิ่งต่ำมีราคาหรือไม่ ก็หรือชั่ว ล้วนเป็นส่วนประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของโลกทั้งสิ้น สิ่งสูงสิ่งต่ำนั้นคือสิ่งสมมติ จึงไม่ควรที่จะยึดถือหรือลุ่มหลง เขาเชื่อว่าโลกจะอยู่อย่างสันติสุขก็ด้วยนิมิตหมาย ดังที่เขากล่าวว่

ภพนี้มีไซหล้า
กาไก่เจ้าของครอง
เมาสम्मติของทอง
น้ามิตรแล้งโลกม้วย

หงส์ทอง เกี้ยวนา
ชีพก้วย
หินชาติ
หมกสิ้นสุขสานต์

โลก : กวีนิพนธ์ : หน้า 8

1.2.2.2 กุศวงใจ (พ.ศ. 2510)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 8 บท

เนื้อหา อังคารเน้นให้เห็นคุณค่าของเวลา เขาเห็นว่าผู้ที่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์เป็นคนที่ไร้ค่า น่าจะได้ปรับปรุงตนเองท่าชีวิตของตนให้มีแก่นสาร ยอามัวลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุ เพราะ

เวลาจะมาเฉกหมู่หมอน
มัวหลงเหลิงระเริงสราญ

บ่อนกินมิงขวัญสิ้นสะท้าน
กิเลสมารจะมามาตัวตาย

กุศวงใจ : กวีนิพนธ์ : หน้า 85

เขาเร่งเร้าให้คนได้ใช้ความคิดและแก้ไขตนเอง ดังเช่น

กุ้ใจขึ้นไปเสมอดาว
มุนิกฝึกปรี้อหฤทัย

ราวแววเกียรติยศยิ่งใหญ่
ในปรัชญาวิสุทธชีวิตเอย

กุศวงใจ : กวีนิพนธ์ : หน้า 85

1.2.2.3 ห้วงแสงอะไรในชีวา (พ.ศ.2512)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคาร ตั้งคำถามถามตนเองว่า "ห้วงแสงอะไรในชีวา" คำตอบของเขาให้แง่คิดที่น่าสนใจ สะท้อนให้เห็นความตั้งใจที่จะเรียนรู้แสวงหาสัจธรรมและเสนอเป็นผลงานให้ปรากฏอยู่ ทั้งตัวอย่าง

ห้วงแสงอะไรในชีวา
งานอมตะใดไถ่กระทำ

แสวงหาควาวิญญูณเลิศล้ำ
เป็นทานทิพย์แท้แคแค้นกิน

.....

.....

ทุกจังหวะชีพจรสอนตน
กำราบปราบสัตว์กิรัจฉานใน

จนเกิดญาณปัญญาแจ่มใส
ใจหม่มนุษย์หยุดทุกฤทธิ์ร้ายแรง

ห้วงแสงอะไรในชีวา : กวีนิพนธ์ : หน้า 115

1.2.2.4 สุกระแสธารา (พ.ศ.2517)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคาร เชื่อว่า กาลเวลาเป็นสิ่งอมตะไม่มี
เข้าส่ายบ้ายเย็น เพราะเวลากังกลาวมมนุษย์เป็นผู้สมมติขึ้นทั้งสิ้น แคล้งที่มีการค้นสูญ
คือมนุษย์มันเอง ฉะนั้นสมควรที่มนุษย์จะปรับปรุงตนเอง ดังที่เขากล่าวว่า

ธารุสุกระแสธารภาพ
สูญสลายห้วงกำลังภายใน

ซาบซึ้งอ่านาจิตพิสัยยิ่งใหญ่
เร่งแก้ไขใส่ใจในทิพย์เออย

สุกระแสธารา : ลลนา : 34:31 (พฤษภาคม 2517)

1.2.2.5 สามัญ (พ.ศ.2517)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 5 บท

เนื้อหา กวีนิพนธ์บทนี้ อังคารเตือนให้เห็นคุณค่าของ
ความเป็นคน แทนที่จะใช้ชีวิตอย่างสามัญซึ่งหมายถึงการครองชีวิตอย่างสัตว์ คือ กิน นอน

สืบพันธุ์ ไม่มีการพัฒนาความคิด ไม่ได้แสดงค่าของความเป็นคน การใช้ชีวิตอย่าง
สามัญนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ดังที่เขากล่าวว่า

งานสุริยาบารุง
เพื่อเพิ่มพลังกายสิทธิ์
แบ่งภาคส่วนวิเศษวิจิตร
เหลวเปลวมนุษย์คำชา

นฤมิต
แกล้ง
แจกลอก เหลวแล
จอมบ้าสามัญ

สามัญ : ลลนา : 38:38 (กรกฎาคม 2517)

1.2.2.6 ฝึกฝนตนเอง (พ.ศ.2518)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคารมีความเห็นว่า โลกสร้างมนุษย์ให้
มีความพอที่ ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม แต่มนุษย์ได้ทำลายตนเองด้วยความโลภ
โกรธ และหลง เขาเห็นว่าวิธีแก้ไขคือ ควรละทิ้งความโลภโกรธหลง หันมาฝึกฝน
ตนเองเพื่อหาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ดังเช่น

คือฝึกฝนเจียรไนใจ
ญาณปัญญานั่นสภาพคราบถึง

ให้ใหญ่หลวงประณีตงานยิ่ง
ขบสิ่งสุจริตชนคิมีปลอมใคร

.....

.....

เพ่งคามมนุษย์ไค้คากายสิทธิ์
เร่งแสวงสิ่งประเสริฐเทิดทูน

ลบแรงพิษกาละสลายสูญ
เพิ่มพูนชีวิตพิชิตเวลา

ฝึกฝนตนเอง : ลลนา : 49.43 (มกราคม 2518)

1.2.2.7 เมฆ (พ.ศ.2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงและกลอนสุภาพ มีโคลง

สี่สุภาพหน้า 1 บท ตามด้วยกลอนสุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคารชี้ให้เห็นคุณค่าของเมฆที่มีต่อโลกมนุษย์

คือ การสลายตนเองเพื่อเป็นฝนให้แก่ โลก ซึ่งเขาถือว่าเป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่
ลักษณะของเมฆ เช่นนี้ เขานำมาเปรียบเทียบกับคุณสมบัติของนักปราชญ์ที่มีต่อโลก ดังนี้

คำจริงยิ่งรักคนาร่วงร่วง	คือมุงประโยชน์ใหญ่ในหล้า
ถึงกะสลายตัวเองมรณา	เพื่อแทนสารสมัยหนานิจิรันดร์
ฉันใดอริยชาติปราชญ์เปรี๊ยะ	ที่ฟูเฟื่องบารมีก็ฉันนั้น
เพื่อประโยชน์มนุษย์ทั่วหน้ากัน	บรรลู่ชั้นวิสุทธิวิมุตติปัญญา

เมฆ : กลนา : 54:40 (มีนาคม 2518)

นอกจากนี้เมฆยังให้แง่คิดที่น่าสนใจแก่มนุษย์อีกด้วย ดังที่เขากล่าวว่า

เมฆเอยส์คว่ำปากส้วมรุมดำ	หาว่านิรรูปชินชา
นั้นแหละธาตุอิสระเสรีน่า	มโนคติฉลิพิพย์แด่แดนดิน

เมฆ : กลนา : 54:40 (มีนาคม 2518)

เรื่องที่ไม่ปรากฏปีที่เขียน (ปีที่พิมพ์คือ พ.ศ.2513)

1.2.2.8 คึกนี้ชีวิตสั้นลง

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคารเตือนตนเองให้เห็นคุณค่าของเวลาที่ผ่านไป เขาเห็นว่า
เขาคงจะมีผลงานเป็นเครื่องตอบแทนพระคุณของโลกที่เขาอาศัย ดังที่เขากล่าว
เปรียบเทียบว่า

คู่แตกรวกหินคินทราย	ยังให้ปรุพีแคหล้าสูงศักดิ์
เสียชาติเกิดเป็นมนุษย์น่ารัก	จักไม่มีอะไรให้ใครๆ

คึกนี้ชีวิตสั้นลง : กวนิพนธ์ : หน้า 136

การมีชีวิตอยู่เพียงกินนอนสืบพันธุ์นั้น เขาถือว่าเป็นสิ่งสามัญที่สัตว์เฝ้าจวน
ปฏิบัติกันอยู่ มนุษย์ควรจะไ้มีคุณค่ามากกว่านั้น เช่น มีผลงานเป็นมรดกให้แก่โลก เขา
ใช้วิธีถามใหญ่อานไ้คิด เช่น

มรดกประเสริฐเลิศแล้ว
งานอมตะใดนั้นมันลือ

คืออุดมคติแกวมีแล้วหรือ
มือนี้อาพิพม์ประทานใคร
ดึกนี้ชีวิตก็สั่งลง : กวีนิพนธ์ : หน้า 136

กวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับแนวความคิดในการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม
สะท้อนให้เห็นแนวความคิดที่น่าสนใจของอังคารหลายประการ ดังที่ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ
กล่าวว่า "เขาสามารถนำสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมาเข้าคู่กัน... และให้
แง่คิดที่เป็นปรัชญาได้ เช่น บทที่ให้ชื่อว่า "โลก" เขาได้ยกเอา "มณีกับทราย" และ
"หงส์กับกา" มาเข้าคู่กัน¹ และสรุปว่าทุกสิ่งมีสิทธิเป็นเจ้าของโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นสิ่งสูง
หรือต่ำ การที่จะยกย่องว่าสิ่งใดสูงหรือเหยียดว่าสิ่งใดต่ำนั้น ล้วนเป็นสิ่งสมมุติทั้งสิ้น²

นอกจากนี้ อังคารยังเห็นว่า การอยู่ในโลกอย่างสันติสุขนั้น มนุษย์ต้องขจัด
ความโลภ ความโกรธและความหลงให้สิ้นไป ควรปรับปรุงชีวิตให้มีคุณค่าต่อโลก ใช้
ชีวิตอย่างมีแก่นสารเพราะเขาเห็นว่าเวลาเป็นสิ่งที่มีความไม่ควรปล่อยให้ผ่านไปโดย
เปล่าประโยชน์ แต่ควรจะได้สร้างสรรคงานที่เป็นอมตะฝากไว้เป็นมรดกแก่มนุษยชาติ
เพื่อตอบแทนพระคุณของโลกที่มนุษย์ได้อยู่อาศัย

เนื่องจากอังคารเป็นคนที่มีจินตนาการกว้างไกล และเขามีคุณสมบัติ
พิเศษประการหนึ่งคือ "มีดวงตาที่สามารถมองเห็นความหมายในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่าง
ละเอียดลึกซึ้ง เมื่อมองแล้วก็จะจินตนาการคึกคักเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นอย่างวิจิตรพิสดาร
ในขณะเดียวกันก็สะท้อนแง่คิดเชิงปรัชญาอยู่เรื่อย ๆ³ ดังนั้นกวีนิพนธ์ส่วนใหญ่ของอังคาร
จึงเร้าใจให้ผู้อ่านได้คิดอยู่เสมอ

¹ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ขอคิดเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ที่เสนอเพื่อรับรางวัลจีดีเด่น

1.3 บทเบ็ดเตล็ด

1.3.1 บทอาศรัยวาท

1.3.1.1 กราบพระรัตนไตร (พ.ศ.2503)

รูปแบบคำประพันธ์ สัททูลวิกิพีตฉันท์ 21 บท

เนื้อหา "กราบพระรัตนไตร" ปรากฏอยู่ในหนังสือรวมกวีนิพนธ์ของอังคาร เขาใช้เป็นบทประณามพจน์ กล่าวบูชาพระรัตนตรัย และเทพต่าง ๆ ได้แก่ พระอิศวร พระอุมา พระนารายณ์ พระลักษมี พระพรหม พระพิฆเนศวร ฯลฯ นอกจากนี้ยังกล่าวถึง บิดามารดา พระมหากษัตริย์ ครูอาจารย์ ฯลฯ พร้อมทั้งกล่าวถึงจุดประสงค์ในการแต่งกวีนิพนธ์ของคนว่า

เพื่อชยเคชะประโยชน์อุโฆษคติบุราณ

ว่าแล่งกวีนิพน

อนาถ

ถวยรักอักษรระไทยก็จักษุริยชาติ

ช้านอยมั่งอาจ

ประพันธ์

ตามรอยรพบุรุษกวีวิริยะฉันท

ไว้วาทะอาถรรพณ์

วิเวก

กราบพระรัตนไตร : กวีนิพนธ์ : หน้า 3

ตอนท้ายเป็นการขอพร ให้กวีนิพนธ์ของตนช่วยให้โลกพบแต่สันติสุขชั่วกาลนาน

1.3.1.2 ปิยะมหาราชสดุธิ (พ.ศ.2516)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 10 บท

เนื้อหา อังคารแต่งบทอาศรัยวาทนี้ในวันปิยมหาราช

โดยกล่าวถึงพระราชกรณียกิจและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ที่ทรงนำประเทศชาติให้พบความสุขความเจริญ เช่น โปรดให้มีการเลิกทาส โปรดให้ประชาชนได้มีการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้เขายังพรรณนาบรรยากาศของวันที่ 23 ตุลาคม ไว้ ดังนี้

วารนั้นขวัญแค้น
 ยี่สิบสามตุลาา โศก
 พระลับลิ่วปรโลก
 ชุมเกตุหมอกมีคอง
 นองฉัสสุชลแหล่งหลา
 คือราชลเนกรสมัย
 เพื่อกุณกาสะเทือนใจ
 ฉลองพระคุณนพน

วิบโยค
 สุกซึ่ง
 แผลงทิพย์
 อับฟ้าสยามหมอง
 วิรุณไหล
 ทวนทน
 หึงชาติ
 ผานฟ้าเสวยสวรรค

ปิยะมหาราชสุทธี : ลลนา : 20:32 (ตุลาคม 2516)

1.3.1.3 อัญชลี (พ.ศ. 2516)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 10 บท

เนื้อหา "อัญชลี" เป็นบทอาศรัยวาทที่อัญการแด่ขึ้น

ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เขา
 ได้กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ในอดีตซึ่งทรงปกป้องคุ้มครองและนำชาติ
 ไทยมาถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งสุทธีพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์
 ปัจจุบัน ดังเช่น

ปัจจุบันพมาเกิดแล้ว
 ประกาศ ถนอม ผนวคัทราม
 มหากษัตริย์ช่วยปราบปราม
 สดุดเถื่อนนรกหมกไหม้
 พระบารมียิ่งไซ้
 คุงฝากอมตะงาน
 พระวงศ์จักรีปาน
 ประดับชาติไทยไว้

ในสยาม ไกรดา
 สัตว์ร้าย
 ชับไล่
 ทางไร่อันทราย
 วิเศษนาน เทอญนา
 คาไร่
 เนาวรัตน์
 รวงรุ้งวิเศษสมัย

อัญชลี : ลลนา : 25:32 (ธันวาคม 2516)

1.3.1.4 12 สิงหาคม (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ ร้อยแก้ว

เนื้อหา "12 สิงหาคม" เป็นบทอาศิรวาทที่อังคาร
แต่งขึ้นเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์บรมราชินีนาถ เขาใช้
คำเปรียบ "ฉันทิโก ฉันทัน" พรรณนาพระสิริโฉมและพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระ
นางเจ้า พระองค์นั้น ไว้อย่างนี้

มีจันทร์เจ้า สดงามเงินยวง ประดับด้วยปางดวงการิกา ระยับระย้า จันทร์
นั้นคือ ราชนี ของนภาลัย และโลกนี้ ฉันทิโก

.....
มีพระนางแก้ว กัลยาณี สิริกิติ์ เป็นมหาราชินี อนุญบารมีประเทศไทย ไปฉันทัน

12 สิงหาคม : ลลนา : 39:40(สิงหาคม 2517)

บทอาศิรวาทของอังคารที่ปรากฏในวันพืชมงคลทั้งบทสุคติและบทประณามพจน์
โดยเฉพาะบทประณามพจน์ที่ปรากฏในหนังสือ "กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์" อังคาร
แต่งขึ้นด้วยความคารวะต่อกวีโบราณคือ ก่อนที่จะถึงเนื้อหาเขาได้กล่าวบทไหว้ครูก่อน
ตามประเพณีการแต่ง แสดงให้เห็นว่า อังคารแต่งกวีนิพนธ์โดยยึดถือแนวทางประพันธ์
ของกวีโบราณด้วย แม้เขาจะแต่งให้แปลกไปจากเดิมในบางครั้ง

บทอาศิรวาทดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความรู้สึกจริงใจของเขาต่อสิ่งที่เขา
เคารพ ดังที่สุลักษณ์ ศิวรักษ์ กล่าวถึงอังคารว่า "คำไหว้เทพเจ้าต่าง ๆ ก็ออกมา
จากหัวใจของผู้ที่รู้เชิงช่างด้วยและผู้ที่เคารพเทวดาฟ้าดินด้วย"¹ มิใช่เพียงแต่ให้ถูกต้อง
ตามธรรมเนียมเท่านั้น

¹สุลักษณ์ ศิวรักษ์ "คำนำ" ลลนาฎกระดังงา หน้า ๗.

1.3.2 คำไว้อาลัย

1.3.2.1 อัญชลี (พ.ศ. 2505)

รูปแบบคำประพันธ์ กึ่งกาพย์กึ่งกลอน 9 บท

เนื้อหา "อัญชลี" เป็นกวีนิพนธ์ที่อังคารเขียนเพื่อไว้อาลัยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บุกเบิกศิลปกรรมของไทย อังคารชี้ให้เห็นสังขารมรณะประการหนึ่งคือ ความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงมิได้ แม้กระนั้นเมื่อศาสตราจารย์ศิลป์ถึงแก่กรรม เขามีความรู้สึกว่าเขาสูญเสีย "ร่มโพธิ์ทอง" เขาเชื่อว่าแม่ตัวท่านจะสิ้นชีวิต แต่มผลงานของท่านซึ่งเปรียบเสมือนเพชรน้ำหนึ่งยังคงปรากฏอยู่ ดังที่เขากล่าวว่า

อนรรฆมนั้นน้ำหนึ่ง
ดับแล้วรุ่งเรืองรอง

.....

สิ้นท่านก็สิ้นหวัง

ชีวิตรื่น

ซึ่งเกียรติยศปรากฏของ
ของละอองกรุณาปราณี

.....

ไปสิ้นซึ่งที่สังสรรค์

ศิลปะเท่านั้นยืนยง

อัญชลี : กวีนิพนธ์ : หน้า 67

1.3.2.2 ไว้อาลัย (พ.ศ. 2507)

รูปแบบคำประพันธ์ กาพย์ห่อโคลง 6 บท มีโคลงสี่-

สุภาพ 1 บท กาพย์ยานี 1 บท แต่งสลับกันไป

เนื้อหา อังคารเขียนคำไว้อาลัย น.ส. ศรีเสาวภาคี เสาวภายน นักศึกษาคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เขาถ่ายทอดความรู้สึกไว้อาลัยไว้อย่างจับใจ ดังเช่น

ใครใคร่ค้าศกค้า
ศรี พลัดพรากจากหาย
เสาวภาค รำนิคสลาย
โอมจุมึงขวัญแก้ว

คราสาย น้้า
ลับแล้ว
เป็นถ่าน
สู่แคว้นแดนสวรรค์

ไว้อาลัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 95

1.3.2.3 สิบสี่ตุลาคา มหาวิปโยค (พ.ศ.2516)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนสุภาพ 33 บท

เนื้อหา อังคาร เขียนไว้อาลัยผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์

เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เขาบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนั้นตามลำดับชั้น
พร้อมทั้งบริภาษนักการเมืองผู้หลงอำนาจยุคนั้นด้วยถ้อยคำที่รุนแรง และกล่าวสวดผู้เสียชีวิต
ชีวิตที่ไม่ยอมให้นักการเมืองเอาเปรียบ ดังตัวอย่าง.

นิสิตนักเรียนวัยน้อยน้อย

สละชีพเพื่อประชาธิปไตย

น้ำตาสยามภายหลังจะหลั่งให้

บุญสิทธิอิสระเสรี

ร่วงผลอยเหมือนใบไม้ว่านใหญ่

อยู่ภพไหนภพนั้นอัฐชลี

ไว้อาลัยวีรชนประเสริฐศรี

มาเพื่อพี่น้องของชาติไทย

สิบสี่ตุลาคา มหาวิปโยค : กลอน : 21:43 (พฤศจิกายน 2516)

บทไว้อาลัยที่ปรากฏในกวีนิพนธ์แสดงให้เห็นความรู้สึกจริงใจของอังคารต่อผู้
เสียชีวิต มีผู้เล่าว่า¹ การเขียนบทไว้อาลัยเป็นงานที่อังคารทำด้วยความเต็มใจยิ่ง
เขาจะมีความทุกข์ใจราวกับว่าเขาเป็นผู้สูญเสีย ฉะนั้นงานประเภทนี้จึงเป็นงานที่ให้ความ

¹อนันต์ วิริยะพินิจ ผู้ให้สัมภาษณ์ พิทยา เจริญสุวรรณ ผู้สัมภาษณ์ ณ ร้าน
ศกนิคสยาม สามย่าน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2519.

สะท้อนใจมากประเภทหนึ่ง บทที่เด่นคือ บทที่เขียนไว้อาลัย "สามวิญญูณวรรณศิลป์" ซึ่งจะกล่าวต่อไปเมื่อกล่าวถึง "บางบทจากสวนแก้ว"

1.3.3 บทกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย

1.3.3.1 กระทุนเรศวร (พ.ศ. 2504)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงกระทู 5 บท

เนื้อหา กล่าวถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพไปตีเมืองแครง แล้วทรงพระสุหร่ายประกาศเป็นอิสระ และกล่าวถึงชัยชนะของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่หนองสาหร่าย พร้อมทั้งบริภาษความเป็น "สัตว์ป่า" ของพม่าไว้อย่างรุนแรง อังคารถือว่าในฐานะที่ตนเป็นกวี จึงแก้แค้นด้วยภาษากวี ดัง

เช่น

จก ทราลัยสิ่งชั่วฟ้า	อวสาน
ช ที่กระตุกหาญ	ทมิฬ
ร รั้วมานาน	จนเบื้อย
ไร จักดับแค้นด้วย	ปากแก้วกวีสยาม

กระทุนเรศวร : กวีนิพนธ์ : หน้า 11

1.3.3.2 บางระจัน (พ.ศ. 2509)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงกระทู 5 บท

เนื้อหา อังคารสฤตวีรกรรมของชาวบ้านบางระจันที่พลีชีวิตเพื่อป้องกันชาติ พร้อมทั้งบริภาษการกระทำของพม่าซึ่งเขาถือว่า เป็นการกระทำของสัตว์ป่า อังคารได้กล่าวถึงความเจ็บแค้นของเขาไว้ดังนี้

จก ทราลัยชุกซากชิ้น	ชักถาม
จ ที่กระตุกนิรนาม	ปวกราว
ร รั้วจันสาม	โลกเบื้อย ก็ดี
ไร เลื่อมสูญแคนเต้า	คร่าบฟ้าอวสาน

บางระจัน : กวีนิพนธ์ : หน้า 89

1.3.4 บทเบ็ดเตล็ด

1.3.4.1 ศรีสิทธิโชค (พ.ศ. 2516)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 5 บท

เนื้อหา อังคารแคงกวินพนธ์บทนี้ในโอกาสวันขึ้นปี
ใหม่ พ.ศ. 2517 เขาคังความหวังไว้ว่า ปีใหม่นี้ประเทศชาติคงจะก้าวหน้า รุ่งเรือง
ทางเศรษฐกิจ และมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ คำอวยพรของเขา คือ

ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้น
เจริญชัยกับทุกชีศก
อวยชัยขึ้นสิทธิโชค
ถึงซึ่งสมัยทิพย์แพร่

สกลโลก
เลื่อมแล้ว
ทั้งชาติ ไทยเทอญ
มองแนวสยามสวรรค์

ศรีสิทธิโชค : ลลนา : 24:40 (ธันวาคม 2516)

1.3.4.2 น้ำใจ (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนคอกสร้อย 6 บท

เนื้อหา อังคารไขกลอนคอกสร้อยพรรณนาเรื่อง
ต่าง ๆ คอกสร้อยที่เขาใช้คือ "วังเอ๋ยวังเวง" "ควงเอ๋ยควงควา" "จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า"
และ "น้ำเอ๋ยน้ำใจ" แต่ละบทเนื้อความไม่ต่อเนื่องกัน ดังเช่น บท "วังเอ๋ยวังเวง"
เขากล่าวถึงบรรยากาศใกล้ค่ำที่ให้ความรู้สึกอ้างว้างเปล่าเปลี่ยว ส่วนบท "จันทร์เอ๋ย
จันทร์เจ้า" อังคารทำหมิ่นมนุษย์ที่บำสรงกรรมผลิเคราะห์เปิดปรมาณูมาล้างโลก และบท
"น้ำเอ๋ยน้ำใจ" นั้น เขากล่าวถึงความผิดหวังที่สูญเสียสตรีที่รักและแนบให้ทุกคนได้มี
สติ พิจารณาตนเองอยู่ตลอดเวลา ดังเช่น

น้ำเอ๋ยน้ำใจ
หรือแค้นเล็กกลเลหะลากวาง
จะหอมอบร่ำเสาวรสเรณู
ต้องพิจารณาตนทุกนาที

ให้ใหญ่กว้างอย่างมหาสมุทรหลวง
ทั้งทรงวงซ่อนไว้ไคอย่างคี่
หรืออยู่กับคาวหมื่นนัคคี
จึงจะมีกายสิทธิ์สัมฤทธิ์เอย

น้ำใจ : ลลนา : 37:42 (กรกฎาคม 2517)

1.3.4.3 บันทึก (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 24 บท

เนื้อหา อังคารบันทึกเหตุการณ์ประจำวันวันหนึ่ง
เริ่มตั้งแต่การรับประทานอาหารเช้า หลังจากนั้นเขียนภาพหรือบทกวีนิพนธ์ เย็นไป
โรงพิมพ์เพื่อพบเพื่อนและได้ดื่มสุรา พร้อมทั้งรำพันถึงเหตุการณ์ครั้งหลังที่ทำให้เขาฉีก
ห่างจากความรัก อังคารเห็นว่า คนชื้อเกินไปดังที่เขากล่าวว่

เสียดายหนอไม้ไค้	จุติมา
กลมอย่างมะนาวอันสา	มารลกลิ้ง
กล่าวลวงเล่ห์หน้าตา	ละครเล่น
โลกยอมนับถือพริ้ง	ว่าพร้อมก็แสน

บันทึก : ลลนา : 42840 (กันยายน 2517)

1.3.4.4 เลือกตามชอบใจ (พ.ศ. 2517)

รูปแบบคำประพันธ์ กลอนคอกสร้อย 25 บท

เนื้อหา อังคารใช้กลอนคอกสร้อยบรรยายเนื้อความ
ต่าง ๆ บทคอกสร้อยที่เขาใช้คือ "ก เอ๋ย ก ไก่" "ข เอ๋ย ข ไข่" "ช เอ๋ย ช ชาวค"
แต่ละบทมีเนื้อความไม่ต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน ดังเช่น "ก เอ๋ย ก ไก่" เขากล่าวถึง
ตั้งแต่การเริ่มเรียนหนังสือเริ่มที่ " ก ไก่" จนถึงไก่ที่เป็นอาหาร เป็นยามคอยเกาะ
ระฆัง เป็นต้น ส่วน "ข เอ๋ย ข ไข่" เขากล่าวถึงไข่ขาวที่ใช้เป็นอาหาร และเปรียบ
ว่าเด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาเปรียบเหมือนอยู่ในเปลือกไข่ เป็นต้น ส่วน "ช เอ๋ย ช ชาวค"
เขากล่าวถึงตัวพยัญชนะ ช ที่หายไปจากภาษาเพราะไม่มีผู้ใช้ กล่าวถึงน้ำอบน้ำหอมและ
สุรา ที่อยู่ในขวด และแสดงข้อคิดต่าง ๆ เช่น

ข เอย ข ขวค
เป็นน้ามธุรสธรรมสำคัญ
แจกจ่ายเพชรวิเศษจากไตรปิฎก
เพื่อโลกสันติสุขทุกชีวิต

สงฆ์สาวกพุทธมคธมิ่งถึงขวัญ
แบ่งปันกันไปเพื่อสวัสดิ
ยกธำตุ้นำเป็นลือวิสุทธิศรี
ควรที่ไกลนรกหมกไหม้เอย

เลือกตามชอบใจ : ลตนา : 68:59 (ตุลาคม 2518)

1.3.4.5 เมอละเมอโคลง (พ.ศ.2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงกระทู้ 5 บท

เนื้อหา อังคารกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เขาเมาสุรา

แฝงอารมณ์ขันไว้ ดังตัวอย่าง

โก โทษอมวยแก้ว
วา เนื่อนานทรมาน
ปา จานใส่เปรี้ยวหวาน
เปิด ลีวไปเซ็นไว้
จก เปรตเจกค้ำจ้อ
จิ หนึ่งถอกจ่านำ
ริ รั้วไหง่า
ไร ไม่คิมโกฏีแก้ว

บริการ หนอยนา
อย่างไร
งูงาน ฮะฮา
เงงให้ปลายเกื่อน
เจ็บระบ่า
เงงแล้ว
เมียบน
กอนบ่าเบื้อเหลือ

เมอละเมอโคลง : ลตนา : 60.65 (มิถุนายน 2518)

1.3.4.6 อาหารเช้า (พ.ศ.2518)

รูปแบบคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ 9 บท

เนื้อหา อังคารพรรณนาอาหารที่มีรสวิเศษต่าง ๆ

เช่น แกงเขียวหวานเนื้อสัน หมูป่าทอด ปลาจระเม็กย่าง ไข่ปลากระบอกทอด เป็นต้น
อาหารเหล่านี้เป็นอาหารในจินตนาการที่เขาได้มาจาก

ยามยากกระเซาฟ้า
เงินมั่งคั่งมากมาย
ตอนเขตรหลากหลาย
มาสู่เสวยอย่างถือ

มาชาย
จ่ายซื้อ
ถวายอยู่
หนึ่งมือฤทธิ์

อาหารเขา : ลลนา : 63:73(สิงหาคม 2518)

ส่วนอาหารในชีวิตจริงของเขาคือ ใบตำลึงต้มกับเกลือ

2. เนื้อหาในกวีนิพนธ์เรื่องยาว

2.1 ลำนำนุกระคัง

2.2 บางบทจากสวนแก้ว

2.1 ลำนำนุกระคัง

รูปแบบคำประพันธ์ เริ่มต้นด้วยบทประณามพจน์ซึ่งเป็นรายสุภาพและกลอนสุภาพส่วนที่เป็นเนื้อหา เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพโดยแบ่งเป็นตอนจำนวน 100 ตอน แต่ละตอนมีชื่อกำกับ ซึ่งนำมาจาก "วรรณคดี" ของกลอนบทแรกในแต่ละตอนดังเช่น ตอนที่ชื่อ "เดินเดินเพลินไม่ตามผู้นำ" มาจากกลอนบทแรกของตอน ดังนี้

เดินเดินไม่ตามผู้นำ
เลียนนโปเลียนลอกกากตำรา

เนื้อเป็นมหาอำนาจวาสนา
ขาดไร้ปัญญากล้าคิดแล

ลำนำนุกระคัง : หน้า 27

หรือตอนที่ชื่อว่า "ข้าน้อยมีครูอยู่ทั่วฟ้า" มาจากกลอนบทแรกของตอน ดังนี้

ข้าน้อยมีครูอยู่ทั่วฟ้า
เล่าเรื่องราวที่มหัศจรรย์

เตือนการาแจ่มจาสรวงสวรรค์
โลกทางคางนันทูเพชรพลอย

ลำนำนุกระคัง : หน้า 101

ในบทสุดท้ายของละตอนจะลงท้ายด้วยคำว่า "เอ๋ย"

ตอนท้ายเรื่อง อังคารกล่าวถึงจุดประสงค์ในการแต่ง และบอกนามผู้ประพันธ์
ทั้งอธิบายให้กวีนิพนธ์ของคนเป็นอมตะตลอดไป เขาใช้โคลงสี่สุภาพ 13 บท พรรณนา
ความ ดังเช่น

จบเสร็จสรรพนิราศขุน	ภูกระดึง
เพราะรักธรรมชาติถึง	แกนแล้ว
ทุกภพชาติใจพึง	เป็นหนึ่ง เสมอมา
รูคาหินฟ้าแกว	ลึกซึ้งสุดสมัย
จิตรกร กวีหนึ่งเยี่ยม	ใจหาญ
นามรุ่งทั้งอังคาร	คู่ฟ้า
เกียรติยศอยู่ในงาน	รักยิ่ง
ฝากมิ่งขวัญไว้ตรา	เป็นขานมิ่งขลัง
ทั้งเพชรน้ำหนึ่งรุ่ง	วิสุทธิศรี
หวังเพื่อใจปรุวี	ชื่นไว้
จงอยู่คู่เกื้อนปี	กลับกับปี
ดับแดนดินฟ้าไหม	จึงให้สลายหาย

ลำนว่ภูกระดึง : หน้า 163

เนื้อหา อังคารเริ่มต้นเรื่องด้วยบทประณามพจน์ โดยการบอกจุดประสงค์
ในการแต่งทั้งขอพรให้ความปรารถนาของตนสำเร็จ แล้วจึงไหว้พระรัตนตรัย พระ-
คเณศวร พระจันทร์ พระอาทิตย์ พระศรีสวตี ด้วยคำกลอนถึง 67 คำกลอน

สิ่งที่น่าสังเกตในบทประณามพจน์ของอังคารคือ เขามีได้เดินตามแบบที่
กวีโบราณเคยรจนา เช่น มักจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวชมบ้านเมือง แต่อังคารเริ่มต้น
ด้วยคำนินสการทันที ดังนี้

โอมลัทธิศรีศุภฤกษ์ เบอกตปะอักขระทิพย์ บำเรอสิบทิศไท
สร้างทุกขใจกินฟ้า ประสาโลกระเริงสราม งานลายลือสุนทรีย์
เร้ารมณีย์เกียรติยศ งคงามแจ้วรรณศิลป์ ถวิลถึงรสทิพารมณ์...

ฯลฯ

(ลำนำนุกระถึง : หน้า 1)

ส่วนการนับสการพระรัตนตรัยและเทพเจ้าต่าง ๆ นั้น อังการได้พรรณนาให้
เห็นความงามและคุณค่าของสิ่งนั้น สะท้อนให้เห็นจินตนาการและความเป็นจริงใน
ธรรมชาติ ตลอดจนแสดงความสามารถในเชิงช่าง ดังเช่น บท "ไหว้พระจันทร์"

ไหว้พระจันทร์เจ้าสวาทแสง	แจ้งราตรีสีเงินยวงใส
เทียบราชรถฟ้าทิพาลัย	เหิรในทะเลเมฆนวลละออง
โคมเทพเจ้าชาวไท่เสวตฉัตร	แจ่มชัดรังสีทองผุดผ่อง
ฉลององค์ทรงเครื่องเรืองรอง	ล้วนผ่องนพรัตนพราวแพรว
งามบุษบกบัลลังก์เรืองรุ่ง	รวงรุ่งมุกคามาศพรางแพรว
เพดานซอนกลีบจงกลแก้ว	แวววระยิบระยาคาราราย
มณฑปจักรมุขสุกแสง	แข่งซอนพสุตสวยเนกฉาย
นาคขอฟ้าบราลีพริ้งพราย	หน้าบรรพลาภกานชงคางาม

(ไหว้พระจันทร์, ลำนำนุกระถึง : หน้า 5)

บท "ไหว้พระอาทิตย์"

พอพันเหลี่ยมพระสุเมรุมาศ	โลกธาตุอุษาโยคแสงใส
ไถ่แก้วคูเหวารองกองไพร	ชวนชื่นเอาใจทิวาวาร
ปวงสุมาลัยออนไหวชอชอย	ยอຍยวงประทีนกลิ่นหอมหวาน
หึ่งหึ่งฝั่งภูเริงสราม	เกลือกเกล้าเสาวมาลัยไปรงรัง
สรรพสิ่งตื่นคอชีวิตใหม่	เริ่มหายใจชื่นควยความหวัง
ชาน้อยวเนจรเข้าง	นั่งนงนอบนอมพระสุริยา

(ไหว้พระอาทิตย์, ลำนำนุกระถึง : หน้า 8)

บทประณามพจน์ของอังคารจึงเป็นบทที่สะท้อนให้เห็น ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างจริงจัง มิใช่เป็นการเขียนตามธรรมเนียมนิยม ซึ่งตรงกับที่สุลักษณ์ ศิวรักษ์ กล่าวว่า "แม้ในบทไหว้ครู ผู้อ่านจะสังเกตได้ว่าผู้แต่งนับถือพระรัตนตรัยสูงส่งเพียงใด ตลอดจนคำไหว้เทพเจาต่าง ๆ ก็ออกมาจากหัวใจของผู้ที่รู้เข็ญข้างกาย และผู้ที่เคารพเทวดาฟ้าดินด้วย"¹

เมื่อกล่าวคำประณามพจน์แล้ว อังคารเริ่มบันทึกการเดินทางโดยเริ่มต้นที่จังหวัดขอนแก่น ผ่านชุมแพ ผ่านกุดเค้า บ้านสีฐาน ขึ้นภูกระดึง ผ่านชะบอน ชำตาแหก ชำกกอก ชำกหว้า ชำกกไผ่ ชำกกโค่น ชำแค จนถึงหลังแป เขาได้พรรณนาการท่องเที่ยวบนภูกระดึง เช่น กล่าวถึงผาหมากคูก สระแก้ว ผานาน้อย เป็นต้น สุดท้ายกลับลงมาถึงขอนแก่น ซึ่งเป็นการสิ้นสุดการเดินทาง

ลำน่ำภูกระดึง เป็นกวีนิพนธ์ที่บันทึกการท่องเที่ยว เนื้อหากล่าวถึง ความงดงามของธรรมชาติ ความรักต่อสตรี การเสียสละสังคม และเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม ดังนี้สืบกันไป เนื้อหาที่เด่นที่สุดคือ การพรรณนาความงดงามของธรรมชาติที่รองลงไปได้แก่ การกล่าวถึงความรักของกวีที่มีต่อสตรี

อังคารพรรณนาความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการอันเกิดจากความประทับใจในธรรมชาติได้อย่างน่าสนใจ เขามักสวมวิญญาณให้แก่ ทุกสิ่งรอบตัว ผู้อ่านจึงได้สัมผัสความละเอียดอ่อนในอารมณ์กวีของเขา ดังเช่น

ภูกระดึงซึ่งใจจนไผ่ผืน
เป็นถิ่นขับซ่อนระอองคา

คังสวรศฟ้าลิ้มไว้ไค้หล้า
เมฆมาจุ้มพิศเท่าหนาวใจ

¹สุลักษณ์ ศิวรักษ์ "ลำน่ำ" ลำน่ำภูกระดึง หน้า ช.

งามแสงเงาฉลิกพฤษชาติ
 คอกหญ้าอ่อนแอ่นละมุนละไม
 รั้วรั้วลมปลิวสนป่าชา
 หายหายทวงดวงใจโมยบิน
 กล้วยไม้รายรำคาญลานหิน
 แผลงกระจิริกระเริงสราญ
 เมฆกม้วนนวนไลยฝ้ายฟ้า
 ไว้มันแรงถวิลจินตกวี

มาจากไหนกระแสนารา
 รินรินไหลอยู่อย่างอ้างว้าง
 นึ้นนาวาน้อยดองลอยล้า
 บันทุกความว่างเปล่าสิ้นไร

อากาศสะอาดบริสุทธิ์แจ่มใส
 เล้าไครจะเชื่อว่าแดนดิน
 เรือยเรือยธารามาเขาดิน
 ถวิลลันสุกฟ้าป่าหิมพานต์
 ลมเลห์พัดท่าสำน้าหวาน
 กรีกปึกกรำการงานคนตรี
 นาทอฟ้ารวงรุ่งทั้งเจ็ดสี
 ที่เห็นบนหนาวจะเฝ้าราเฝ้าตาย

ลำนำนุกระกิง : หน้า 73-74.

มาจากนุเมส ณ ฟ้ากว้าง
 ทรายวันโลกร้างสิ้นคืนทราย
 โฉนทรูปเป็นกลีบดอกไม้
 ไปค้าขายให้วิญญานใจ

ลำนำนุกระกิง : หน้า 91

อังคารถือว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่คุณค่าตมมนุษย์มากที่สุด เช่น ต้นไม้ให้อากาศ
 ที่บริสุทธิ์ ให้แก่ทิศทาง ๆ จนเขาถือว่าธรรมชาติเป็น "ครู" ที่ทำให้เขาได้เรียนรู้ ถึง
 ที่เขากล่าวว่า

ข้าอันมีครูอยู่ทั่วฟ้า
 เล้าเรื่องราตรีที่มหัศจรรย์
 ภูผาสอนให้หาเหววิเวก
 เรียนรสหนาวจากน้ำค้างย่อย
 สายน้ำเขาดินรินรินว่า
 พระกามเทพปลุกจิตตื่นขึ้น
 แม่แตกอกหญ้ากระจิริก
 พยายามเรียนไปทั่วไกล

เคื่อนการาแจ่มจาสรวงสวรรค์
 โลกทางทางนั้นดุษเพชรพลอย
 นุเมสฝึกใจล่อยไปละหอย
 มิงขวัญสร้อยเส้าราวกลางคืน
 ขวนเจิบข้าแฉฉินสะอึกสะอื้น
 สอนนิมิตน เกสรเสาวคันธ
 เสนอมิตรบอกวิชาอาถรรพณ์
 ถึงวรรณศิลป์พิพทั้งชีวิ

(ลำนำนุกระกิง : หน้า 101)

ส่วนการรำพันถึงสตรีที่รัก สะท้อนให้เห็นความว่าแท้ ความน้อยใจและความ
คับแค้นใจอันเนื่องมาจากความผิดหวังในความรัก ดังเช่น

วาจาข้าหอมกว่าดอกไม้
สิ้นเป็นป่าช้านาเสียกาย
น้ำใจข้าใส่ชื้อบวิสุทธิ
จะแตกดับสิ้นณภินคาน

จะเป็นไม้พุ่มแล้งแห้งหาย
ซากไร้ค่าหวานหอมกล่อมเกล้า
ประจักษ์เพชรรุ่งรุ่งแสงฉาน
พิจารณาจะเหี้ยมขำซ้ำใจ
(ลำนำนุภกระตึง : หน้า 66)

ญาติชานอยนั่งสร้อยสร้า
รื้อรื้อสนทองลมเบาเบา
เปล่าแต่เราเฝ้าเหงาหงอย
ชาติหนามารำซ้ำอีกที

เริ่มหนาวเป็นเมฆตกปกยอกเขา
ดูเอาอกเอาใจราตรี
น้ำตาย้อยจนจากโลกนี้
ฤาจะมีใครเอาอกเอาใจ
(ลำนำนุภกระตึง : หน้า 96)

แม่เพียงเส้นผมหนึ่งซึ่งตกอยู่
แต่ใจเราหนึ่งซึ่งงามพร้อม

เราสู่อุทิศสาคูกับทะนุถนอม
เจ้ายอมขวางอย่างถึงทั้งมี
(ลำนำนุภกระตึง : หน้า 136)

ความผิดหวังในความรักบ่อยครั้ง ทำให้เขาเกิดความเคียดแค้นสตรี เขามัก
กล่าวเหยียดหยันว่าสตรีนั้นเห็นแก่เงิน ดังเช่น

ชาติหนาน่าเกิดเป็นเศรษฐี
แล้วเอาแ้วมดีซื้อใจลิง
ใครใครรักกายแรงชายค้ำ
เชิดชายอื่นอยู่เป็นคู่ครอง

มีแก้วแหวนเงินทองทุกสิ่ง
ขวางทั้งลูกไม้มาเอาทอง
ชาติหน้าจะมาจับจองน้อง
ชาตินี้ต้องพราดเพราะยากจน
(ลำนำนุภกระตึง : 136)

บรรดานารีที่ไต่หล้า
น้อยเงินทองอย่าเพิ่งล่าพอง

แต่ทว่าไวไวไหนกลิ่น
หมกแรงบินลื่นใจกลางทาง
เกิดเป็นกวีที่ไซ้ใจเซลา
รักรูปปรัชญาศึกษาไป
เจ้าชอบเศรษฐีมีเงินทอง
น้อยใจไม่อยากเกิดเป็นคน

อย่างนั้นเล่าเจ้าคาบกรด
ดวงบาคใจเสียบับอัประมาณ
มินิกเลณางอย่างอสรพิษ
ปลายลื่นลวนป่าชานิลคำ
ชะเลลมขมนามหาสมุทร
น้อยกวามารยาหญิงชิงชัง

อังกการแสดงความตั้งใจว่า เขาจะไม่รักสตรีใดอีก ขณะเดียวกันเขาก็
แสดงความปรารถนาในความรัก ด้วยการฝันถึงความรักที่สมหวัง ความซัดแย้ง
ดังกล่าวปรากฏอยู่หลายตอน ดังเช่น

น้องชายฟ้าพูนซิครับ
ระหว่างคาคบไม่คอยคง

ล้วนบูชาเงินตราจองทอง
ว่าชื่อนองลั่นทั้งวิญญาณ ไม่ถูกคนเฝ้า

(ลำนำนุกระคิง : หน้า 104)

ชมชื่นที่หนทางอ้างว้าง
ซาคีหนึ่งร้างไร้ว้าอาลัย
เบาปัญญาเอกาน้ำตาไหล
จนไล่แห่งราฐานะยากจน
สุดหวังปองสารพัดชักสน
นาเกิดกลหมุ่หมาสามัญ

(ลำนำนุกระคิง : หน้า 39-40)

แก่งปลเรว่าบุหงาหอมหวาน
เจ็บปานปรโลกแล้วยังจำ
พราชีวิตเสียแสนร้ายล้ำ
ร่าพันทุกซาคีให้ชายระวัง
มีลื่นสุดกระแสดลื่นชักฝั่ง
สุดหยิ่งท้วงจิตรพิชสงนาง

(ลำนำนุกระคิง : หน้า 135)

ความระยับระย้านาพิทวง
นาหลงรักกวาเพชรเจียรระโน

ประคองหัตถ์น้องให้นิวสาว
อาราธนาแก้วมณีภักดิ์

.....
จุมพิตไธสุ์แก้วแล้วแก้มขวา
กกกคค ประทับรับขวัญไว้

โอหนาวเย็นเห็นแก่เมฆ
แม่มั่นองของพี่นั้น
จะเลือกคอกหญ้าทุ่งป่า
เอาอกเอาใจไปทุกสิ่ง
หวานจุมพิตสนิทแก้มขวาซ้าย
พ่ายแพ้มคหุกรสูกันท์

ตรงรุ่งดาวพระศุภพร่างแพร่ไส
ท่าหัวแหวนไฉ่ไหมดวงดาว

.....
น้องซาฟ้งเถาะดาวพูดได้
เจ้าไชร้อาบแอบแนบอก
(ลำนำนุภกระกิ่ง : หน้า 113)

วิเวกใจเหมือนในเมื่องฝัน
แน่มมั่นสรวงสวรรค์มีจริง
แถมปอยเกศาของน้องหญิง
แอบอิงชะอ้อนอ้อมกอดกัน
เปรียบหอมมิ่งไม้สวนสวรรค์
จบชั้นทิพย์สถานวิมานแมน
(ลำนำนุภกระกิ่ง : หน้า 61)

แนวความคิดเกี่ยวกับสังคม อังคารมักแสดงออกในลักษณะการเสียดสี
เยาะเย้ย และบางครั้งถึงขั้นบริภาษ เขาไม่พอใจนักการเมืองที่หลงอำนาจสอนให้
ผู้อื่นทำความดี ในขณะที่ตนฉ้อราษฎร์บังหลวง ดังเช่น

ชวนอนปากบอนสอนสยาม
สะสมไว้ในสันดานแล
เกียรติยศบังหน้าท้าวรักชาติ
เหมือนเหลือบบูรงวันกินชาติไทย

ให้ทำความดีนี้งามแท้
โลนจะแก้อั้โกงหมดไป
ฉลาดแสนคดชั่วช้าเหนือสมัย
ใจไพร่ข้าสามานย์จริง
(ลำนำนุภกระกิ่ง : หน้า 29)

เดินเดินเพลินไม่ตามผู้นำ
เลียนนโปเลียนลอกกาตาการา

.....

พระแจจอมบ่อป่อเหริยบุตรา
ประกายรัศมีออกงอกงาม
ดึกจริตมารยวาทักปราชญ์
เปลี่ยนภาษาไทยให้เล้าลือ

เมื่อเป็นมหาอำนาจวาสนา
ขาดไร้ปัญญากล้าคิดแล

.....

อามหิคกลาประชาเกรงขาม
จะตามพหุเจ้ากรัษฐา
อวคณลาสุรุเรื่องหนึ่งลือ
หรือถือขุนรามคำแหงใจ

(ลำนำนุกระกึ่ง : หน้า 27)

เฮยมีงว่าเจ้านายกู่ทำไม
จอมพลคนอัจริยะเลื่องลือ

นักการเมืองไม่ใช่อะไรหรือ
ทวนคือเทพเจ้าอวตารมา

(ลำนำนุกระกึ่ง : หน้า 132)

อังคารเตือนสตินักการเมืองเหล่านี้ว่าอย่ามั่งคั่งหลงในอำนาจ เพราะ

ถ้าประชาราษฎร์ฉลาดวันใด มีโทษผิดใหญ่ถึงคักหัว
โชคก็ราษฎรเป็นควายวัว จำเกรงกลัววาสนาบาบมี

(ลำนำนุกระกึ่ง : หน้า 29)

เขาเห็นว่า คนไทยส่วนใหญ่หลง มัวเมาในวัตถุ ไม่เห็นคุณค่าของชีวิตและ
ธรรมชาติ ไม่รู้จักคุณค่าของความเป็นคนไทย หลงวัฒนธรรมของฝรั่ง ดังที่เขากล่าวไว้
ดังนี้

ถ้าพวกศรีวิไลไทยแลนด์
โลกหลงทำทางรถขึ้นจน
มีหน้าข้าทำสนามกอล์ฟ
ชาติคนแม่น้ำลำธารไทย

มามัวสุมจะแสนแสนสับสน
สิ้นหนทางธรรมชาติวินาศไป
เลือกเฟ้นบอปปิงป่าทุกสมัย
ล้างผลาญให้สิ้นดินแดนเอย

(ลำนำนุกระกึ่ง : หน้า 39)

งมฉายโคเคนจากฝรั่งเศส
 ลิมของคิปปูทวอยไทย
 ไทยเกาเขาศัพทแล่นว่า
 บางกอกเรียกเหี้ยกูดกูดแคลน

ไปรู้คาปูยาตายาย
 บุษการเงินเกินไปหญิงใจค่า

ใครใครค้าถอยค้าเดอะค้า
 ศาสนาถึงกลิ้งดินทราย

มอมประเทศสยามระยำใหญ่
 ไอ้ชาติศรีวิไลไทยแลนด์
 ตะกวดชั่วช้าเสียเหลือแสน
 แลนแปลว่าเหี้ยน่าเสียใจ
 (ล่านำฎกระถึง : หน้า 28)

ชาติอสุรกายแปรตชั้นต่ำ
 คว่าหงายขายค่าตัวบริการ
 (ล่านำฎกระถึง : หน้า 125)

กักเคียรพระพุทธรูปวางขาย
 บ้านเมืองไร้อะไรแปลอับปรีย
 (ล่านำฎกระถึง : หน้า 131)

เขาแสดงความกิดักต้วนสงครามตลอดเวลา เขาเห็นว่านอกจากสงคราม
 จะทำลายล้างมนุษย์ชาติด้วยกันแล้ว ยังทำลายโลกที่มนุษย์ได้อาศัยอีกด้วย การกิดักต้วน
 ของเขาบางครั้งแสดงออกในรูปการสาปแช่ง ดังเช่น

โอมสงครามบ้าดีชั่วบาป
 มนุษย์ชั่วร้ายใจหินทมิฬ

จงวินาศภัยสูญสิ้น
 เรงแควดินจมนดินทราย
 (ล่านำฎกระถึง : หน้า 117)

เนื้อหาอีกส่วนหนึ่ง เขากล่าวถึงแนวคิดในแง่มุมต่าง ๆ เช่น เขาเชื่อว่า
 การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องเข้าใจแก่นแท้ของชีวิต มิใช่เพียงกิน นอน และสืบพันธุ์
 ซึ่งเป็นนิสัยของสัตว์โดยทั่วไป แต่มนุษย์ควรรู้ชีวิตให้มีความที่ลึก ดังเช่นที่กล่าวถึงค่า
 ของเวลา ว่า

ไ้ท้ล้าเวลาลวนเป็นนาย
 เร่งปลุกสติปัญญาตื่นขึ้น
 รั้งงานทำปานเจ้าวันคืน
 กลั่นอุกมคคิอมตะมา
 ชนะประหารเวลานาที
 ให้สำคัญแท้แค้นใจ
 เลิกของอะไรหมกในภพ
 ลืมนาฬิกาพิษปลงปลิดทิ้ง
 วันหนึ่งจะลี้กึ่งขุณปี
 วิญญาณปานเพชรนิลนั้น

ไข่มุขเป็นมหาสละหมขมขึ้น
 ขึ้นสู่ภูอิสรระละเวลา
 คืบคั่นอธิษฐานใจขลังกล้า
 เป็นอาวุธฟ้าอันเกรียงไกร
 ไม่มีอิทธิฤทธิ์พิษสงใหญ่
 ปิติแจ่มใสสมว่าเสมอจริง
 ลบโลกโกรธหลงสิ้นทุกสิ่ง
 กระแสเวลาวิ่งตามตาทัน
 มีอำนาจเหนือธราอภรรพณ์
 จะรุ่งรุ่งฉายฉานพรตฉาย

(ลำนำนุฎกระถึง : หน้า 36)

2.2 บางบทจากสวนแก้ว "บางบทจากสวนแก้ว" เป็นการรวมกวีนิพนธ์
 หลายเรื่อง เพื่อพิมพ์ในโอกาสที่อังคารได้รับรางวัล "กวีดีเด่น" จากมูลนิธิเสฐียร-
 โกเศศ - นาคะประทีป เมื่อปี พ.ศ. 2515 คำว่า "สวนแก้ว" เป็นชื่อบ้านที่ข้าง
 วัดคีตกว ซึ่งอังคารเขาอยู่ระหว่างการสร้างสรรค์งานชุดนี้
 บางบทจากสวนแก้ว มีเนื้อหา 7 ตอน ดังนี้

2.2.1 อุทยานแก้ว

รูปแบบคำประพันธ์ เป็นกาพย์ห่อโคลง จำนวน 45 บท วิธี
 การแต่งคือ แต่งกาพย์ยานี 1 บท แล้วแต่งโคลงสี่สุภาพเนื้อความเลียนกาพย์ยานี
 1 บท สลับกันไป

เนื้อหา อังคารอธิบายถึงความหมายของคำว่า "สวนแก้ว" ว่า
 หมายถึงสวนแห่งวรรณศิลป์ ดังเช่น

สวนแก้วสวนป่าแก้ว
หอมทุ่งคินฟ้าแล้ว

รสสุกคินของโคลงกาพย์แก้ว
พระแพรวอมตะทิพารมณ

(อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 1)

เราได้บรรยายถึงความงดงามและคุณค่าของธรรมชาติที่ปรากฏในป่าเขา
ลำเนาไพร การพรรณนาจะเสนอจินตนาการที่กว้างไกลแปลกใหม่ ให้แง่คิดที่น่าสนใจ
และสะท้อนให้เห็นอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนของกวี ดังตัวอย่าง

ศิขระง่อนเงื้องฟ้า
หมอกเมฆน้ำเหมยพอน
งามศิขระง่อนเงื้อง
เมฆน้ำเหมยหนาว
บุปผชาติอื่นคางราว
ถ้าเทียนเนินเงินไซ้

เคื่อนคาริกามาชะอ่อน
อ่อนนอมเฝ้าเล่าโลมคิน
เคื่อนคาว
จอมไม้
โลกทิพย์
ขับชวนสวนสวรรค์

(อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 4)

2.2.2 นวลทรายแก้ว

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 125 บท

เนื้อหา อังคารพรรณนาถึงความงดงามของธรรมชาติชายทะเล
เขาเน้นให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อโลกในแง่ต่าง ๆ เช่น ให้แง่คิด ให้สิ่งมีชีวิต
ซึ่งได้แก่น้ำ อากาศ เป็นต้น เขาเห็นว่าธรรมชาติเป็นแต่ฝ่ายให้ แม้กระนั้นมนุษย์เป็น
ฝ่ายรับ กลับไม่เห็นคุณค่า ได้ทำลายโลกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทำอากาศเป็นพิษ ทำ
ระเบิดปรมาณูทำลายโลก เป็นต้น

การบรรยายถึงความงดงามของธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นจินตนาการและแง่คิด
ที่แปลกใหม่ของเขา และสะท้อนให้เห็นอารมณ์อ่อนไหวของกวี ดังเช่น

วาทหนึ่งเมฆปวยแล้ว	ดูาลอย
ทำอยู่นำกาฟอย	ทัยอย
เมฆเอยปวยการคอย	เหลวเปล่า
เปลืองแกฝนโศกสร้อย	หลังเศร้าสมโดน

(นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 27)

น้ำใสวิสุทธิยั้งนั้น	ชั้นศิขรรม
ภาโกรชคมทำระยา	คำชา
ปัญญาไมครอบงำ	พินัง
แสงสว่างโกรชมีคกล้า	กล่าวร้ายให้โดน

(นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 29)

ตอนท้าย อังคารทรงรณาดังความนิคหวังในรัก และไคตั้งปณิธานไว้ว่า

สิ้นคินแคนแผ่นฟ้า	มหาสมุทร
ขอเปล่าใจไปสุด	ชั่วหล้า
เช็ดหลาบคอกโลกมนุษย์	เหนียวหนาย
หนีทางหายซ่อนหนา	ป่าช้าเคื่อนดาว

(นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 40)

2.2.3 บาทมากดุก บานาน้อย ซำกกโค่น

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 77 บท

เนื้อหา เป็นการไว้อาลัย "สามวิญญานวรรณศิลป์" ซึ่งสิ้นชีวิต

บนภูกระดึง เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2513 ด้วยอุบัติเหตุ คือ หินถล่มทับ

เขาบรรยายถึงความงามของหน้าผาบนภูกระดึง พร้อมทั้งรำลึกถึง "สามวิญญานวรรณศิลป์" ด้วยความรู้สึกอาลัยอาวรณ์และเสียสยเขาได้ความรู้สึกเศร้าเหงา และเปล่าเปลี่ยวให้ "สามวิญญาน" ไว้อย่างสะเทือนใจ ดังเช่น

เมื่อเย็นนี้อยู่ที่ผาไหน
 ฤาสามจะฝันว่าฝันถึง
 หรือจะชมพมเป็นเลนดำ
 หุงคอกหญ้าปมผาคอยกอง
 เมื่อโพลเพลว่าเหวหิมวา
 จะขวัญหายให้หาอาลัยลาน

ชมสุริย์ไสร้งแสงสว้ยซัง
 ถึงคุณตาชีวิตปลิดปลง
 งามน้าคกขานาพิศวง
 อันชวนหลงพะวงพะว่าวิญญาน
 เสี่ยงกระหาดถ่อเถื่อนสะเทือนสะท้าน
 ถึงบ้านมารคาบิคาอารณ

(มหาหมากดุก : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 42)

สุดท้ายเขาปลอบขวัญ "สามวิญญาน" ให้ลืมความหลังครั้งมีชีวิต แต่ให้เพิกเพี้ยน
 กับการชมความงดงามของธรรมชาติ และถือเป็นเพื่อนปลอบใจ ดังเช่น

โอมให้สามวิญญานพันทุกข์
 อานกาหยกดอนจักรวาลเก็บงำ
 อยู่สุขเกษมสันติทุกเช้าค่ำ
 ตามน้าคางมิงไมวนาลัย

(ข้ากกโค่น : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 46)

2.2.4 ลำน้าขาวนา

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนสุภาพ จำนวน 5 บท
เนื้อหา อังคารเสียดสี่ระบบ "สัตว์ใหญ่กินสัตว์เล็ก" ในสังคม
 มนุษย์ และระบบราชการ ผู้ที่รับเคราะห์ คือ ขาวนาซึ่งยากจนอยู่แล้วจะยิ่งยากจนลง
 เพราะ

แสบโรงสีเอาเลือกเนื้อ
 นอนเป็นเหยื่อเลื่อนนอนกินตาย

แทบมิเหลือโลหิตจะไหลให้
 แดมขายหัวใจไปเช็ดตีน

(ลำน้าขาวนา : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 49)

และเสียดสีนักการเมือง ผู้เรียกร้องให้ประชาชนทำความดี แต่ตนทำความชั่ว

ห้าปี ห้าปี ห้าปี ห้างปีเดือน
 พบแค คอรับขันทั้งนั้น

นึกเสมือนศาสดาหาสวรรค์
 ไฉนขาวนาขอลาตายเอย

(ลำน้าขาวนา : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 49)

2.2.5 สอนใครใครไปสอนใจคน¹

รูปแบบคำประพันธ์ แต่งด้วยกลอนสุภาพ 7 บท

เนื้อหา อังคารเริ่มต้นด้วยการเยาะเย้ยเสียดสี ผู้ที่หลงตนว่าวิเศษเหนือผู้อื่น เขาเห็นว่าเป็นเพราะกิเลส ดังที่เขากล่าวว่

แม่แต่สายฟ้าร้าววร้าย	ไม่คมคายเหมือนคมกิเลสใหม่
เพื่อแจกจ่ายคุณธรรมว่ไป	สอนใครใครไปสอนใจคน

สอนใครใครไปสอนใจคน : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 50

เขาเห็นว่า เขาสร้างสรรค์วินัยด้วยใจรัก มีใจหวังผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นแม้เขาจะได้รับการยกย่องจากสังคมก็ได้ทำให้เขาเปลี่ยนความคิด และมิได้ยินดีในผลนั้น ดังที่เขากล่าวว่

แะจะเห็นยวนว่ฟ้ามานอบน้อม	ล่อมคำให้ชนะชนะใจ
ธรรมคาพรหมสุราลัย	เฉยไปรู้ชัยในธรรมทิพย์

สอนใครใครไปสอนใจคน : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 50

¹ กวินพันธเรื่องนี้ ในฉบับพิมพ์ ไม่ปรากฏชื่อ ผู้เขียนได้ขอความเห็นจาก อังคาร ถัลยาณพงศ์ ในคราวที่ทำงานวิจัยครั้งนี้ เขาจึงตั้งชื่อว่า "สอนใครใครไปสอนใจคน" พร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติมว่า กวินพันธนั้นเขาแต่งขึ้นตามความต้องการของคณะกรรมการตัดสินกวีดีเคบ ของมูลนิธิ เสรีราษฎร์โกเศศ-นาคะประทีป ที่ต้องการให้เขาแสดงความสามารถในฐานะที่เขาได้รับรางวัลกวีดีเคบ.

① โวหารที่ปรากฏในวินัยของฮังการ กัลยาณพงศ์

วรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการ "นักวรรณคดีนอกจากมีความรู้สึกนึกคิดหรือจิตใจในธรรมชาติและชีวิตแล้ว ยังต้องสั่งกัดในการใช้ภาษา คือ รู้จักใช้ถ้อยคำที่จะวาดภาพให้สวยงามไพเราะเพราะพริ้ง"¹ ฉะนั้นการศึกษาวรรณคดีให้ได้อรรถาธิบายความหมายจึงจำเป็นต้องศึกษาศิลปะในการใช้ภาษาของกวีเป็นอันดับแรก

มีผู้อธิบายความหมายคำ "ศิลปะในการใช้ภาษา" ว่า หมายถึงความสามารถในการใช้ภาษาให้บรรลุผลตามที่ตนต้องการ² โดยมีวิธีต่าง ๆ กัน เช่น ใช้ภาษาตรงไปตรงมา ใช้ภาษาประชดประชัน ใช้สัญลักษณ์ และใช้โวหาร เป็นต้น

ในงานวิจัยฉบับนี้ จะศึกษาศิลปะการใช้ภาษาด้านการใช้โวหารเท่านั้น กวีไทยในอดีตได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ที่มีศิลปะในการใช้ภาษา³ ดังที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า ลักษณะพิเศษของกวีไทยประการหนึ่งคือ ความสามารถในการซ่อนความหมายไว้ในคำเปรียบเทียบกับที่ลึกซึ้ง เราจึงให้อ่านตีความและติดตาม⁴ ซึ่งเป็นลักษณะการใช้ภาษาที่ทำให้ผู้อ่านได้ใช้ความคิดและเกิดความเข้าใจโดยไม่ต้องอธิบายปึกแผ่น

¹ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ วิทยาวรรณกรรม หน้า 313

² วิชา เสนานาญ "คนกับภาษา" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 1 : 3, (มิถุนายน - สิงหาคม 2511)

³ เปลื้อง ณ นคร "กวีฤาแดงแห่งสยาม" วิทยาสาร 17 : 20 : 17, (22 พฤศจิกายน 2509)

⁴ ประภาพร กวีสมบัติ วงวรรณคดี 25 (มิถุนายน 2489)

มีคำในภาษาไทยที่ใช้เรียก การใช้ข้อความเพื่อเปรียบเทียบปรากฏอยู่ 2 คำ คือ "ภาพพจน์" และ "โวหาร" ทั้งนี้เป็นเพราะยังมิได้มีการบัญญัติศัพท์เป็นทางราชการ

"ภาพพจน์" เป็นคำที่นักวรรณกรรมไทยบางกลุ่ม¹ ใช้แทนคำภาษาอังกฤษ "Figure of Speech" มีผู้รู้หลายท่าน เช่น สิทธา พิณภูวคณ ชลธิรา กลัคคอยู่ ให้ความหมายคำนี้ไว้ในแนวเดียวกันว่า ภาพพจน์หมายถึง "วิธีการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำจำนวนต่าง ๆ"² ช่วยให้ความคิดคำนึงและความรู้สึกของผู้เขียน เขามาสู่ความคิดคำนึงของผู้อ่าน³

ความหมายดังกล่าว ตรงกับคำภาษาไทยที่โซมาแต่เดิมคือ คำว่า "โวหาร" ซึ่ง เปลื้อง ณ นคร⁴ และ สิทธา พิณภูวคณ⁵ ต่างมีความเห็นว่า ภาพพจน์และโวหาร มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน

ฉะนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนในเรื่องการใช้คำ ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้เขียน ใช้คำ "โวหาร" แทนคำ Figure of Speech เพราะคำว่า "ภาพพจน์" นั้นน่าจะ

¹ ดังที่ เปลื้อง ณ นคร ได้อธิบายไว้ว่า คำภาพพจน์เริ่มใช้ในหลักสูตรอักษรศาสตร์เมื่อประมาณ พ.ศ. 2478 โดยบัญญัติให้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Figure of Speech แปลเป็นคำต่อคำคือ ภาพ = Figure พจน์ = Speech (คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูง : หน้า 194)

² ชลธิรา กลัคคอยู่ และคณะ การใช้ภาษา หน้า 217

³ สิทธา พิณภูวคณ และคณะ การเขียน หน้า 167

⁴ "คำกล่าวชวนคิด เรียกตามภาษาทั่วไปว่า "โวหาร" ต่อมาเราได้คิดตั้งคำขึ้นเรียกว่าภาพพจน์... ภาพพจน์ก็คือโวหารนั่นเอง (เรียงความชั้นสูง : หน้า 75)

⁵ "ภาพพจน์เป็นส่วนโวหารที่ผู้เขียนใช้ในการสร้างภาพในใจของผู้อ่านให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ภาพพจน์นี้เป็นวิธีการทางฝ่ายผู้เขียนเท่านั้น (การเขียน : หน้า 164)

มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า "word picture"¹ ซึ่งหมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นในใจจากการใช้ภาษา ภาพในใจดังกล่าวนี้เกิดขึ้นทั้งจากโวหารและจากการใช้ภาษาโดยทั่วไป

โวหาร เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นวิธีการพูดหรือเขียนที่ผู้พูดหรือผู้เขียนพูดหรือเขียนอย่างหนึ่ง แต่หมายความเป็นอย่างอื่นบ้าง หรือให้ความหมายหนักเบา กลุ่มเครือหรือเข้มข้นต่างไปบ้าง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อจะขยายความให้ชัดเจนขึ้น หรือเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการหรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งมากขึ้นหรือน้อยลงตามภูมิปัญญาของผู้อ่านหรือผู้ฟัง การใช้โวหารช่วยให้เกิดจินตภาพได้ชัดเจน หรือกลุ่มเครือ หรือกว้างขวางลึกซึ้งกว่าการใช้ภาษาอย่างตรงไปตรงมา²

การใช้โวหาร คือ การใช้ภาษาเปรียบเทียบกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม อย่างน้อยที่สุดสองอย่าง เพื่อช่วยให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบกับมากขึ้นและมักทำให้รู้จักผู้ใช้นาษานั้นมากกว่าการที่เขากล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงสิ่งเดียว³ ทั้งนี้เพราะในการเปรียบเทียบนั้น "เรามักจะกล่าวเปรียบเทียบกับสิ่งที่เราพูดถึงกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเราเป็นพิเศษ"⁴ ดังเช่นกล่าวว่า "เสียงน้ำไหลดังเหมือนเสียงดนตรี" บอมนำให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพเกี่ยวกับเสียงน้ำต่างจากการกล่าวแต่เพียงว่า "เสียงน้ำไหล" และทำให้รู้จักผู้พูดมากขึ้นด้วยว่า มีความสนใจในเรื่องอื่นนอกจากความสนใจในธรรมชาติ และมีความสำนึกในเรื่องดนตรีอยู่ในความคิดคำนึงขณะนั้น

¹ วิชา กงกะนันท์ ได้กรุณาอธิบายให้ผู้เขียนฟังเป็นการส่วนตัว

² เก็บความจากเอกสารพิมพ์ที่คิด เรื่อง โวหาร ของวิชา กงกะนันท์

³ ก.

⁴ วิชา กงกะนันท์ ได้กรุณาอธิบายให้ผู้เขียนฟังเป็นการส่วนตัว

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นผู้หนึ่งที่นิยมใช้โวหารในการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกและจินตนาการของเขา จากการศึกษาพบว่า โวหารที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคาร มีจำนวน 10 ประเภท โวหารที่เขานิยมใช้มากที่สุดคือ บุคคลาธิฐาน (Personification) ส่วนโวหารที่ปรากฏน้อยที่สุดได้แก่ โวหารถามชวนคิด (Rhetoric Question)

ในการเสนอลักษณะโวหารในกวีนิพนธ์ของอังคาร จะกล่าวตามลำดับความนิยมในการใช้ ดังนี้

1. บุคลาธิฐาน (Personification)

เป็นโวหารที่นำเอาสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตให้มีความรู้สึกนึกคิด และแสดงกิริยาอาการได้เหมือนคน เป็นการเขียนที่มุ่งหมายสร้างเรื่องราวธรรมดาให้มีชีวิตชีวากระหม่อมอารมณ์และเกิดความสะเทือนใจ

โวหารประเภทนี้ ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคาร 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1 กวีสร้างความรู้สึกนึกคิดและกิริยาอาการต่าง ๆ ให้แก่สรรพสิ่งต่าง ๆ เช่น อีรุ หิน คิน ทราบ ป่าช้า พระพุทธรูป ดอกไม้ ต้นไม้ ดาว เมฆ เป็นต้น ความรู้สึกนึกคิดและกิริยาอาการของสิ่งเหล่านี้มักสอดคล้องกับเนื้อเรื่องและช่วยสร้างบรรยากาศของเรื่องให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังปรากฏในกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับความรักศิลปะ ความรักสตรี การเสียสละประชดประชันสังคม เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เสียงกรวดทรายสะอื้น
อีรุ ปุ่น ฮัน เปื่อย ไป

ยะเยือก พื้น กรุง ไทย ไหว
ขอ ขออน ไต่ ทั้ง กับ ปัทม์

อุโฆษ : กวีนิพนธ์ : หน้า 14

อังคาร สร้างความรู้สึกให้แก่ กรวด ทราย อีรุ ปุ่น ได้แสดงความรู้สึกเสียใจ ความเสียสละที่ต้องสูญเสียศิลปะไทยทั้งงาม เป็นการเน้นความเสียสละของกวีได้มากยิ่งขึ้น

รักติกาเอาเมษสีขาวดูปุ๋ยมาป็นค้าย ทอผ้าขาวนวลละอองยอโย
หมี่ใหญ่แจ่มจันทร อันสุกสกาพรทงกลดรุงรุ่งเรืองสว่างกลางแหล่งหลา อันเห็นบนหนาว
อาจวางไรสรพชีวิต...

นำตาจากดวงดาว : กวีนิพนธ์ : หน้า 112

อังคารสวมวิญญาณให้ธรรมชาติ โดยกล่าวถึงการ เคลื่อนไหวของเมฆเมื่อมั่ง
ดวงจันทร์ว่า "รักติกา" นำเอาเมฆมาทอเป็นผ้าเพื่อทอให้ดวงจันทร์

ขุนไศลครว้าครวญเพียง
จันทร์ จอมแสงประสม
น้ำค้างร่วงไปบน
ว่างเปล่าเมฆย้วย

เป็นคม
หึ่งหอย
โลกด่าง
ป่าช้ากระดูกสัน

ราพิงรำพัน : กวีนิพนธ์ : หน้า 164

ความรู้สึกที่อังคารสร้างให้แก่ "ขุนไศล" และ "ป่าช้า" คือ การครว้าครวญ
และปรารภความรัก

1.2 กวีสนทนากับสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น น้ำค้าง เมฆ
ภูเขา สัตว์ ดอกไม้ ทะเล ฯลฯ ถ้อยคำที่สนทนาแสดงความรู้สึกนึกคิดของอังคารที่
มีต่อสิ่งนั้น ดัง ตัวอย่าง

ดอกหญ้าปาราคาเท่าไร
ก็ทนทนคำข้าว เต้นรำนั่น
เจ้าเป็นไครมาจากไหนนะ
เป็นแค่เพียงแมลงไร เคียงสา

รวมค่าไหวหะอันลมสน
ขายให้เป็นของขวัญแก้วตา
จึงทรูทรนัยัยขันฟ้า
ยังรู้ค่าหลาคาคาสวรรค์

ลำนกกระจก : หน้า 138

อังคาร แสดงความชื่นชมในความงามของดอกไม้และคึกคัก คำถามของเขา
แสดงให้เห็น ความเอาใจใส่และเห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์

บุตงาเจ้าข้าเอ๋ยชอกชัย
เลี้ยงรักษาตัวเองชานาน
จึงยลเยี่ยมคอกออกขอสะพรัง
เจ้าท่านบุญธิฐานใดมา

ท่านบุญอะไรไว้งั้หอมหวาน
ท่านเอาแรงใจจากไหนมา
ตั้งไม้ในเมืองฝันฝัน
บุญบาบอกบ้างเถอะอย่างไร

ลำนำนุกระถึง : หน้า 47

อังคารชื่นชมความงามของดอกไม้และทะนุถนอมความรู้สึกของดอกไม้ นั้น เห็นได้
จากการซักถามเขาก็คงจะหวังว่าจะเป็นกำลังใจ

นั้นนาวาน้อยล่องลำ
มันทุกความว่างเปล่าสิ้นไร

โดนทำรูปเป็นกลีบดอกไม้
ไปค้าขายให้วิญญูใจ

ลำนำนุกระถึง : หน้า 91

อังคารเอาใจใส่ต่อสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในธรรมชาติ เช่น เมื่อเห็นกลีบดอกไม้
ลอยตามน้ำ เขาพักหายใจด้วยความห่วงใย

บางครั้ง เขาจะระบายความทุกข์ความเศร้าหมองของเขาให้สรรพสิ่งต่าง ๆ
ในธรรมชาติได้รับรู้ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของอังคารกับธรรมชาติที่เป็นเสมือนเพื่อน
ปรับทุกข์ ดังเช่น

ไอ้อโศกเอ๋ยไปเศร้า
เราเล่าโศกจนลือ
พฤษยาอย่าไถ่
ทำอย่างไรชาติหน้า

เสมอหรือ
หัวหล้า
ถามหนอย
สักน้อยหลุทร ษ์

สุคันธมาลย์มาลัยโคก : กวีนิพนธ์ : หน้า 107

เพื่อนปรับทุกข์ของอังคาร คือ ต้นอโศก

ลองถามน้ำค้างที่พร่างพราย
สุริยาผากระจุยทองให้ใคร

เจ้าไขรุจจกอบอุ้มไหม
ก่อนดับไปไกลจงบอกกัน

ตำนานอุรังคธาตุ : หน้า 53

อังกการระบายความว่าเหวของเขาน้ำค้างพังและถามถึงความสุขที่เขาควรจะได้รับ โดยใช้ "รุจทอง" เป็นสัญลักษณ์แทนความสุข
บทสนทนาส่วนมากอังกการ เป็นฝ่ายซักถามแต่ฝ่ายเดียว แต่บางครั้ง ปรากฏคำโต้ตอบบ้าง ดังเช่น

ทะเลเอ๋ยเจ้าโอบอุ้ม
อุ้มสัตว์สัตว์สมสมัย
รักโลกห่อหุ้มไป
ทราบลมกาลนานชา

อันใด
เพื่อหล้า
ทุกยุค
รับใช้จักรวาล

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 28

บาทแรกเป็นคำถาม ส่วนอีกสามบาทเป็นคำตอบที่แสดงให้เห็นคุณค่าของทะเลที่มีต่อโลกและมนุษย์

วิธีการเช่นนี้ อังกการมักใช้เมื่อต้องการแสดงแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น ความคิดเกี่ยวกับคุณค่าของธรรมชาติ ความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคม ฯลฯ

1.3 กวีส่วนใหญ่มักให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมแล้วสร้างเป็นตัวละคร

อังกการใช้โวหารบุคคลาธิษฐานลักษณะนี้เมื่อต้องการแสดงความคิดเสียคติประชดประชันสังคมมนุษย์ ความคิดเกี่ยวกับความรักเป็นต้น สิ่งที่เขานำมาสวนวิญญานและใช้เป็นตัวละคร ได้แก่

1.3.1 สัตว์ ได้แก่ หอยทาก คางคก หนอน รัน จูลินทรีย์ พยาธิ แมงมุม นกนางแอ่น เป็นต้น

ในเรื่อง "กาลจักร" ตัวละครที่เป็นสัตว์ไค้แก่ หอยทาก หนอน
ร้านริน จุลินทรีย์ ซึ่งเป็นตัวแทนของความชั่ว

บุคคล เวลาฟื้นขึ้น เห็นไปจบเว้ง สกอลจักรว่า หอยทากและหนอน
ร้านรินจุลินทรีย์ คืบคลานไปถึงทางข้างเือก กำลังทะกินดวงดาวเพร
ไปหมดแล้ว กาลเวลาคืนเตนวิตกมาก จึงเร่งรีบวิถีกาลจักรโคจรไป

กาลจักร : กวีนิพนธ์ : หน้า 34

หอยทาก หนอน ร้าน ริน จุลินทรีย์ เป็นสัญลักษณ์ แทนคนชั่ว ส่วน
ดวงดาว เป็นตัวแทนของความดีความงาม

ในเรื่อง "ชมรมพยาธิ" ตัวละคร คือพยาธิที่มาจากคนในระดับต่าง ๆ ในสังคม
บทสนทนาของตัวละคร เป็นการเสียดสีประชดประชันสังคมด้านต่าง ๆ เช่น การแบ่งชั้น
วรรณะของคนในสังคม ระบบราชการ ที่มีการทำงานในลักษณะมักชื้อไร้ยางอาย และระบบ
การศึกษาที่ยึดถือปริญญาบัตร เป็นสำคัญ เป็นต้น ดังปรากฏในบทสนทนาของตัวละคร ตอน
หนึ่ง ดังนี้

ธะธ่า ข้าเป็นพยาธิมาจากฝูงผู้ยิ่งใหญ่ เจ้าพวกจุลินทรีย์ และพยาธิเบ็ดเตล็ด
ทั้งหลายเอ๋ย ข้าจะเจาะปลาก สุกการ มั่งสาหาร อธิ มัสหมัน หมแถม
ไขดาว สลัดเนื้อสัน และเบียร์ ไม่อยากถูกฉาวถึงปลาหมึกยักษ์ซักได้ จะละเมียด
น้ำแดงอันโอชะ เพราะที่ไหนพวกเจ้าจะลวงรูถึงเลา ไอพยาธิสุวะ ๆ อย่างพวก
เจ้านักรูจกกันแต่ไขคม น้ำพริก น้ำปลา น้ำราคะต้มที่ หรือเจ้ามีความรู้พิเศษ
อะไรมาง ข้าขอทดลองดูปัญญาสักหน่อยเดอะ ไสกรอกหมายถึงอะไร ลึกซึ้งอย่าง
ไร พยาธิจากฝูงจั่วว่า นิงอญมึนจะตอบประการใด

ชมรมพยาธิ : กวีนิพนธ์ : หน้า 116

พยาธิจากฝูงผู้ยิ่งใหญ่ หมายถึง ข้าราชการที่มีตำแหน่งสูง ส่วนพยาธิจากฝูงจั่ว
หมายถึง ข้าราชการที่มีศในระดั้จั่ว ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย

1.3.2 สิ่งที่น่ารังเกียจ ไค้แก่ สวะปฏิกุล กากอาหาร สุนัขเน่า ฯลฯ
ดังปรากฏในเรื่อง "ชมรมสวะปฏิกุล" "ตุลาการ" "สุนัขเน่า" เป็นต้น

ในเรื่อง "ชมรมสวะปฏิกุล" ตัวละครคือ สวะที่ลอยอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา บทสนทนาของตัวละคร เหล่านี้เป็นการเสียดสีประชดประชันสังคมมนุษย์ในต่าง ๆ เช่น การไม่รู้จักคุณค่าของศิลปะ การหลงใญ่ในวัตถุมากกว่าการรู้จักคุณค่าของโลก เป็นต้น การที่อ้างการนำ "สวะปฏิกุล" มาสวมวิญญาณให้เป็นตัวละครเช่นนี้ เป็นการจงใจที่จะเหยียดหยามคนในสังคม เพราะแม้แต่สวะซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเห็นว่าเป็นสิ่งสกปรกยังรู้จักคุณค่าของชีวิตและโลก

บทสนทนาของตัวละคร ตอนที่แสดงให้เห็นลักษณะการประชดประชันขององค์กร เมื่อเห็นคนไทยทำลายต้นไม้ ดังนี้

ปฏิกุลหลุดจากจากอุ้งรังกาล่าวคือไปว่า ถ้าประชาชนสยามชอบอากาศร้อนอบอ้าว ทุยการตัดต้นไม้ มาปลูกป่าซีเมนต์ดังนี้ ควรแลกเปลี่ยนประเทศกับอิสราเอลซึ่งอยู่ในทะเลทราย และชาวอิสราเอลซึ่งรักต้นไม้มาก ควรขายมาอยุ่สยามอันเขียวชอุ่มนี้ ประเทศสยามควรขยายไปอยู่ทะเลทรายแอฟริกา โลกเป็นสมบัติกลาง ควรแลกเปลี่ยนกันใด ผังคิดนาฟิงใหม่ คนไทยฉลาด ควรคิดให้กว้างมาก ๆ

ชมรมสวะปฏิกุล : กวีนิพนธ์ : หน้า 142

เรื่อง "สุนัขเฒ่า" ตัวละคร คือสุนัขเฒ่าและหยาดน้ำค้าง บทสนทนาของตัวละครเป็นการเสียดสีแห่งศิลปะทางองค์ที่ขาดเมตตาธรรมโดยปกติ ภาพสุนัขเฒ่าเป็นภาพที่อาจพบเห็นได้ตามแม่น้ำลำคลองทั่ว ๆ ไป และเป็นภาพที่น่ารังเกียจ แต่ด้วยอารมณ์ที่อ่อนไหวและความนึกคิดที่แปลกใหม่ขององค์กร ผู้อ่านจึงได้รับรู้ความไม่ถูกต้องบางประการในสังคมไทยดังกล่าว

1.3.3 ตัวละครที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เวลา ความซื่อตรง ความเมตตากรุณา ความอิทธิฤทธิ์ เป็นต้น

ในเรื่อง "กาลจักร์" ตัวละครนอกจากมีหนอน จุลินทรีย์ แล้ว ยังปรากฏตัวละครที่เป็นนามธรรมด้วย ได้แก่ กาลเวลา ความซื่อตรง และความปรารถนา ฯลฯ

ในเรื่อง "โสกนาฏกรรม" แต่ละครคือ นามธรรมต่าง ๆ
ที่เป็นความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ เช่น ความเหินห่าง ความอภัย ความอบอุ่น เป็นต้น
แต่ละคร เหล่านี้ได้แสดงบทบาทตามความหมายของคำนั้น ๆ ดังเช่น

ความเหินห่างรบเร้าถาม	ถึงความอบอุ่นในโลกนี้
ขอซื้อเจ้าเท้ามธุรส	จะมีราคาสักเท่าไร
ความโศกเศร้าทรมาน	เครื่องขุ่นทำอำนาจบาทรใหญ่
เกรียวกราดควาตอบอุ่นไป	ไวไวให้พ้นจักรพาล
ความอบอุ่นก็ทำให้	จนดวงใจหนาวร้าวราน
สลับสอไปนิมาน	มันดาลเหตุการณ์มหัศจรรย์
จึงความกรุณาปราณี	ทันทีลอยลงจากสวรรค์
ช่วยชุบอบอุ่นกลับพลัน	แล้วแบ่งปันอำมฤตवार

โสกนาฏกรรม : กวีนิพนธ์ : หน้า 121

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า บุคคลาธิษฐานเป็นโวหารที่องค์การนิยมใช้มากที่สุด
สิ่งที่องค์การสวนวิญญาณให้ได้แก่ สรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมซึ่งส่วนใหญ่ได้
แก่ธรรมชาติรอบตัว เช่น พืช สัตว์ และอนินทรีย์สารต่าง ๆ ให้มีความรู้สึกนึกคิดและ
แสดงกิริยาอาการได้เหมือนคน ลักษณะดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นกลวิธีในการใช้
ภาษาขององค์การแล้ว ยังแสดงให้เห็นความเอาใจใส่ ความสนใจ ความชื่นชมและ
ความผูกพันขององค์การที่มีต่อธรรมชาติอีกด้วย

2 อุปมา (Simile)

เป็นโวหารที่ใช้เปรียบเทียบของสองสิ่งว่าคล้ายกัน คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบ
ได้แก่ ราว ปาน ดัง เหมือน ฯลฯ

คำที่องค์การใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ กล คล้าย เดก เช่น ดัง กูจ

ประดูจ ปาน ปูน เปรียบ เพียง เพียง มั่น มั่น เหมือน ราว ละม้าย เล่ห์ เสมอ
เสมือน อย่าง าลา กังท้อย่าง

... ลูกนกจึงเหลือบเห็นหอยหนึ่งประกายแวววาม มันบินวนเวียนโอบคอบได้
คาบขึ้นสูงทิ้งหอยกระแทกหินโดยแรง เปลือกแตกฉีกราวคมมีดเฉือน...

นกนางแอ่น : กวีนิพนธ์ : หน้า 52

อังคาร เปรียบเทียบเปลือกหอยแตกว่า รวากับคมมีดเฉือน เป็นการใช้คำเปรียบ
ที่ให้ความเคลื่อนไหว เน้นให้เห็นความรู้สึกเจ็บปวดที่รุนแรง

ชื่อนายช่างเขียนรูป
ลอกภาพในเจดีย์

โศกนาฏกรรม แปรทศ
เขาลอมจะคืนกว่าโจร

พุทธโศกวรรณ : กวีนิพนธ์ : หน้า 179

อังคาร เปรียบรูปร่างของเขาว่า ผอมเหมือนแปรทศ จนทำให้ผู้เข้าใจผิดคิดว่า
เขาเป็นโจร ทั้ง ๆ ที่เขาเพียงแต่คัดลอกภาพในเจดีย์เท่านั้น

ปุยตะไคร้ของ เพียงทองคำ
เงาสะท้อนทองเรืองรองจา

งามล้ำเลิศเกิดประทับจินดา
ระยิบระยับราว ภาพจิตรกรรม

ลำนางกระดัง : หน้า 92

อังคารใช้คำ "ทองคำ" เปรียบเทียบให้เห็นสีของปุยตะไคร้ที่เกาะตามหิน
ในลำธาร ทั้งเขาเห็นว่า ภาพสะท้อนของปุยตะไคร้สีทองนั้นงดงามราวภาพจิตรกรรม

3. นามนัย (Metonymy)

เป็นโวหารที่พูดอย่างหนึ่ง แต่ให้มีความหมายเป็นอย่างอื่น โวหารนามนัยที่
ปรากฏในกวีนิพนธ์ของอังคารมีลักษณะดังนี้

3.1 เอยชื่อคนแทนหมายถึงผลงาน หรือผลของการกระทำ ดังตัวอย่าง

เดินเดินเพลินไม่ตามผู้นำ
เลียนโนโป เลียนลอกจากตำรา

เพื่อเป็นมหาอำนาจา
ชาติไร้ปัญญาล้าคิดแล

ลำนำนุกระดิ่ง : หน้า 27

อังคารกล่าวถึงชื่อ "โนโปเลียน" ผู้นำของประเทศฝรั่งเศสในอดีตกิต แต่หมายถึง การกระทำของโนโปเลียนที่มุ่งทำสงคราม เพื่อให้ประเทศฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจ การใช้คำ "โนโปเลียน" ในที่นี้ต้องการสื่อถึงผู้นำไทยที่ประพฤติตนเช่นโนโปเลียน

นี่น่าปรารณาชมบุญ
ช่วยเอื้อเพื่อเกื้อหนุนไทย

ขุนหลวงชี่เรือกลับเกิดใหม่
ปรับปรุงกรุงไกรศรีอยุธยา

ลำนำนุกระดิ่ง : หน้า 131

อังคารกล่าวถึง "ขุนหลวงชี่เรือ" ซึ่งเป็นพระสมณนามของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ กษัตริย์องค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ในความหมายว่าเป็นลักษณะนิสัยของคนที่รักความสนุกสนานบันเทิงมากกว่าเรื่องอื่น

จักนิทรศการ เมาเจอตง
ผู้นำมีบุญคุณมากมาย

มุ่งหมายกราบแทนแม่พ่อทั้งหลาย
กราบไหว้สกุสันท์ทั้งวิญญูตา

สงกรานต์ : ลลนา : 55 . 48 (เมษายน 2518)

"เมาเจอตง" เป็นชื่อผู้นำการปฏิวัติของประเทศจีน ในที่นี้หมายถึง ผลงานของผู้นำนั้น

3.2 เอยถึงสถานที่ แต่หมายถึงคนที่อยู่ที่นั่น ดังตัวอย่าง

...เฉพาะอย่างยิ่ง เทศบาลอัน สนิบตัวแทน ชาวไทยนั้นวิเศษนักควรจะสืบตระกูลพันธุ์ในแพร่หลายไว้ในโลก...

ชมรมสวະปฏิกุล : กวีนิพนธ์ : หน้า 141

ที่สนามหลวงเห็นสิ่งวิเศษมหัศจรรย์อย่างหนึ่ง คือ สุนัขป่าสาวประติษฐ์ประคัม
เสียวิจิตรพิสดาร แขนบานแขนเบื่อง นกทองเพียวนานาประเทศมาแวะชมอดูสุร-
เสริญเสียมิไค ที่จริงเทศบาลนวมินดีให้วิเศษกว่านั้น นกตึกเงาลาดูคล้ายโหล่าเลิศ
ปีกทองดองซาก ลงทุนกันสักหารอยลานบาทเป็นใจ มีน้ำอบนำหอมร่ำกลิ่นจรจาย
ไฟฟุ้งรอบบริเวณทุ่งพระเมรุและกรุงสยามอันศักดิ์สิทธิ์

ชมรมสวະปฏิกุล : กวีนิพนธ์ : หน้า 140

อังคารกล่าวถึง "เทศบาล" แทนหมายถึง บริหารของเทศบาล

เสรีจะเชิญคณะจิตรกรรม	บาระห์คิมคำกันใหญ่
มาเป็นเหยื่ออ่อนเปลี่ยนพลีไป	สลับสไล่น้ำม้างเงย

ลำน่านุกระกิ่ง . หน้า 33

กล่าวถึง "คณะจิตรกรรม" แทนหมายถึง นักศึกษาที่เรียนคณะจิตรกรรม

3.3 ใช้คำซึ่งโดยปกติมีความหมายอย่างหนึ่ง ให้มีความหมายเป็นอีกอย่าง
หนึ่ง ในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์ ดังตัวอย่าง

<u>โลกนี้มีอยู่ควาย</u>	<u>นุ้ย</u> เคียวนา
<u>ทรายและสิ่งอื่นมี</u>	สวนสร้าง
ปวงชาติต่างกลางดี	กลุ่ยภาพ
ภาคจักรพาลมีร้าง	เพราะน้ำแรงไหน
<u>ภพนี้มีไช้หล้า</u>	<u>หงส์ทอง</u> เคียวนา
<u>ภาก็เจ้าของครอง</u>	ชีพควาย
เมาสมมติของทอง	หีนชาติ
น้ำมิตรแล้งโลกม้วย	หมกสิ้นสุขสานต์

โลก : กวีนิพนธ์ : หน้า 8

โลกและภพ เป็นสัญลักษณ์ หมายถึงเอกภาพของสรรพสิ่งต่าง ๆ นานี้และ
หงส์ทอง ใช้แทนสิ่งสูงส่ง ทราบและสิ่งอื่นใช้แทนส่วนประกอบของโลกส่วนต่าง ๆ การใช้
แทนสิ่งคำค้อย

แรงกาหมากรุก
ใจเมืองยอยยับประมาณ

พระร่วงเจ้าสิ้นสะเทือนสะท้าน

อวสานสมุทรทะลุไทย

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 24

"แรงกาหมา" เป็นสิ่งแทนคนชั่วที่ทำลายคิดปะไทย

เจกสวะปฏิกุล
กะลานอยนิทอนิจำ

ไปปูนรังแกวณิเชลิ่ง
อิงคลั่งหนักกว่าจักรวาล

ถาแผ่นดินสิ้นกวี : กวีนิพนธ์ : หน้า 77

สวะปฏิกุล หมายถึงสิ่งที่ไร้ค่า รังแกวณิเชลิ่ง แทนสิ่งที่มีค่า

4. โวหารกลาวเกินจริง (Hyperbole)

คือ การพูดเกินความจริงเพื่อเน้นความรู้สึก ในการประพันธ์ถือว่า โวหาร
ประเภทนี้ ไม่ควรเอาความจริงมาจับ เพราะเป็นกลวิธีของผู้ใช้ภาษาที่จะช่วยให้ผู้อ่าน
เข้าถึงจินตนาการ หรืออารมณ์ของคน กังทวย่าง

เสียเจ้าร้าวร้าวณิรัง
มิหวังกระทั้งฟากฟ้า

มุ่งปราร ณาอะไรในหล้า

ขบหน้าติดดินกินทราย

เสียเจ้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 48

ดินและทราย มีโซอาหารของมนุษย์ การที่อิงการใช้โวหารเช่นนี้ เพื่อออก
ความรู้สึกขมขื่นที่สูญเสียสक्तिที่รัก เขาต้องกล่ากลืนความทุกข์โศกอย่างฝืดเคืองเหมือนกับ
กินดินทราย

พระศรีสรรเพชญ์นั่งกลิ้ง
 แร้งหม่อมหมากากิน
ชลเนตรเจตกฤติน
นอหงหลากไหลไหลหลา

กลางคืน
 ฟ้ากฟัว
 เป็นเลือด
 ลมม้วยเมืองหาย

อยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 14

ความเสียใจที่สูญเสียศิลปะอันงดงาม ทำให้เจตนาตรองให้จนน้ำตาเป็นสายเลือด
 ไหลท่วมจนเมืองทั้งเมืองจมหายไปในสายน้ำเลือด การใช้โวหารเช่นนี้ เพื่อเน้นถึงความ
 เสียใจ ความโกรธแค้นอันเกินกว่าจะบรรยายได้

ไฟนิรนามหม่นไหม้
ขวัญผ่าวเกินทุกผี
 คำหนาสู่อเวจี
 ไปผูกเชือกโศกฟ้า

รณีย์
ป่าช้า
 มหันตทุกข์
ชั่วหล้าแหลกสลาย

คอยนางนอน : ลตนา : 35 : 34 (มิถุนายน 2517)

อังคารกล่าวถึงความร้อนรุ่มที่เกิดจากความผิดหวังในความรัก เป็นความร้อนที่
 มากกว่าไฟที่เผาทุกป่าช้าและคงทุกข์ไป เช่นนี้เป็นเวลา "โศกฟ้า" จนโลกจะแตกดับ

5. อวัคพากย์ (Synesthesia)

คือโวหารที่ใช้คำเรียก"รส"ของสัมผัสที่คิดไปจากการใช้คำตามธรรมดา เช่น
 ตามปกติเราใช้คำว่า "รส" แทนผลของการสัมผัสด้วยลิ้น "กลิ่น" แทนผลสัมผัสจากจมูก

¹ คำนี้ วิชา คงกะนันท์ เป็นผู้ริเริ่มใช้

"เสียง" แทนผลสัมบัลย์ที่เกิดจากหู เป็นต้น แต่การใช้โวหารแบบนี้ มีเจตนาที่จะใช้ภาษาให้ดูเหมือนนิค ดังตัวอย่าง

ลายสือขวัญอันหลังไถ หอม
พร้อมคิทธิธรรมลี้ซึ่งคมคาย

ย่อมเป็นภาพย์กลอนอันเฉิดฉาย
ชวนไวประเสริฐ สวดยกยออารมณ์

ภาพย์กลอน : กวีนิพนธ์ : หน้า 100

หอม เป็นผลสัมบัลย์ที่เกิดจากจมูก กลิ่นหอมเป็นกลิ่นที่มนุษย์พอใจ อังการนำมาใช้กับลายสือ จึงน่าจะหมายถึงความไพเราะงดงาม

หวาน จมพิศนิตแก่มีชา ชาติ
พวยแพนมหกทฤรสุคันธ

เปรียบหอมนี้มีส่วนสวรรค์
จบชั้นทิพยสถานวิมานแมน

ตำนานอุกกระดัง . หน้า 61

"หวาน" เป็นผลสัมบัลย์ที่เกิดจากลิ้น แต่อังการนำมาใช้กับผลสัมบัลย์ที่เกิดจากการดมกลิ่น เป็นความรู้สึกที่หอมชื่นใจ

เสียงขลุ่ย หวาน วังเวงเพลงมา
จะไปไหนไปอิสสระเสรี

นำอิจากนครีไค้มที่
ไม่มีไซ่ทรวนพันชนา

พิศพนก : อุคณา : 7 : 49 (เมษายน 2516)

"หวาน" เป็นผลสัมบัลย์ที่เกิดจากลิ้น แต่อังการนำมาใช้กับผลสัมบัลย์ที่เกิดจากการไค้ยิน ซึ่ง "หวาน" ในที่นี้หมายถึงเสียงที่มีความไพเราะจับใจ

6. โวหารเลียนแบบ (Allusion)

เป็นข้อความที่อ้างถึงบุคคลหรือเหตุการณ์หรือพฤติกรรมหรือข้อความที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายอยู่แล้ว เพื่อเปรียบเทียบกับตัวเขียนหรือพฤติกรรมบางประการ ดังตัวอย่าง

ฟ้าสร้างลิตหัตถะ
เป็นคู่มวยเมื่อสมัยทอง
ธรรมชาติเบศมหากวี
มอควายแก้วแรงรักนั้น

มีพินพาโยสธรา^{น้อง}
ของมราญ^{ก็}ดาบรพ
มีหญิงสังวาลย์เป็นมิ่งขวัญ
ทุกชีวันพบสุขสม

ฟ้าแผ่นดินเดียว : กวีนิพนธ์ : หน้า 87

อังการอ้างชีวิตคู่จากพระพุทธรูปประวัติ คือ เจ้าชายลิตหัตถะ และพระนางพินพาโยสธรา และจากประวัติศาสตร์ไทย ได้แก่ เจ้าฟ้าธรรมชาติเบศร และเจ้าฟ้าสังวาลย์ ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นในขณะที่ยูอื่นมีคู่ แต่มีคนเดียวเท่านั้นที่ไร้คู่

ในน้ำมีปลา
กระดิ่งมหัจจรรักษ์ขวัญเมือง
บัดนี้ศรีบูรก็สูญหาย
ฟองพองขุนรามฉ่ายน

ในน้ำมีข้าวเพื่อง
ลือเลื่องไปทั่วหัวฟ้าดิน
ไร้ป่าหมากป่าพลูสิ้น
ฉวิลหาควาในวิญญาน

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 24

อังการอ้างข้อความจาก ศิลาจารึกกรุงสุโขทัย ตอนที่บรรยายถึงความอุดมสมบูรณ์ของกรุงสุโขทัยว่า "... ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" และ "... เมืองสุโขทัยนี้จึงชมสร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง..." เขาอ้างขึ้นมาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นสภาพของกรุงสุโขทัยปัจจุบันซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับศิลาจารึก

การอ้างข้อความหรือเหตุการณ์ที่เป็นที่รู้จัก บางครั้งอาจมีการดัดแปลงบ้าง ดังตัวอย่าง

รื้ออารมณ์ชมอำมฤตบ้าง
พระลอปลอ้งเงินพันที่

นางไถ่อย่างท้าวหาญให้สู้
บารุงพุงนี้เถอะสบาย

สำเนากระดิ่ง : หน้า 22

อังกาเรียนเหตุการณ์จากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตพระลอ ตอนพระลอหลงตามไถ่
ผีของปู่เจ้าสมิงพราย แต่อังกาเสนอเหตุการณ์เมื่อพระลอตามไถ่ในแง่อารมณ์ขัน คือ
แทนที่จะกล่าวว่าพระลอตามไถ่เสกของปู่เจ้าสมิงพราย กลับกลายเป็นพระลอซื้อไถ่อย่าง

7. โวหารเปรียบเทียบ (Metaphor)

เป็นโวหารที่ใช้เปรียบเทียบของสองสิ่งว่าเป็นหรือคือสิ่งเดียวกัน หรือ เท่ากัน
ทุกประการ คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ได้แก่ เป็น คือ เท่า ดังตัวอย่าง

ชาติหน้ามีจริง
เป็นสินค้ากลางคืนทราย

น้องหญิงน่าวางขาย
เรียงรายข้างถนนหนทาง

ชาติหน้ามีจริง : กวีนิพนธ์ : หน้า 33

อังกาเปรียบสตรีว่าเป็นสินค้าที่วางขายริมทางเดิน เมื่อกล่าวถึงสตรีที่เห็น
แก่เงินมากกว่าความรัก

อุทยานหินงาฟ้า
สร้างแปดปฐมกับปัทม
ฝนลมยอมมาขอบ
แบบอย่างเจียรไนล้วน

ทนดูนอม
งอกง้วน
เป็นช่าง
เลิศล้ำวิสัยศิลป์

เกริ่น : ลลนา : 9 . 39 (พฤษภาคม 2516)

อังกาเปรียบ"ฝนลม" ว่าเป็นนายช่างที่เจียรไนหินในธรรมชาติ

เกลี้ยง เตาด้วยโอโธซาม
แลงทวยทวนทรงศีลโอยทาน

สยามเป็นป่าช้ามหาสถาน
ยากคงศาลแตกคัมภีร์ดิน

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 25

อังคารเห็นสภาพกรุงสุโขทัย ทำให้เขาคำนี้ถึง "ป่าช้า" ซึ่งเป็นสถานที่เก็บซากศพ การเปรียบเทียบเช่นนี้ทำให้สภาพปรักหักพัง รกร้าง และวังเวงของกรุงสุโขทัยเด่นชัดในความรู้สึกของผู้อ่าน

8. อุทาหรณ์ (Analogy)

เป็นวิธีการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์ หรือ ความคิดสองอย่างที่มีความหมายต่างกันคล้ายกัน โดยการยกข้อความที่ง่ายแก่การเข้าใจ เทียบกับสิ่งที่ผู้เขียนหรือผู้พูดต้องการเสนอ บางครั้งอาจอ้างสุภาษิตหรือคำพังเพย

ว่าถูก ไ้เสมอว่า

ประจวบมหาสมุทร พายพ่อนาวารี คือมหาราชินี ของปฐพีนี้เสมอไป

มีจันทร์เจ้า สกาวแสงรุ่งเงินขาว ประคัมควยปวง ดวงคาริกา ระยักระย้า จันทรา นั่นคือ ราชินี ของนภาลิข และโลกนี้ จันใด

มีบุปผามาลี ที่แสนสวย ระรวยรสหอม นอบน้อม ให้เป็นส่วยขวัญ แก่จันทร์เจ้า อันสกาวแสง ทลอคราตรี กระถางนาที ที่ถึง บุปผาเทศมัย ไปชวกาลนาน จันใด

มีพระนางแก้ว กลยาณี สิริกิติ์ เป็นมหาราชินี คุ้มบารมีประเทศไทย ไปฉนั้น

12 สิงหาคม : ลลนา : 39 : 40 (สิงหาคม 2517)

อังคารใช้ภาษาเปรียบเทียบให้เห็นความสง่างามของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยการนำความงามของคลื่นในมหาสมุทร ดวงจันทร์ ดวงดาว ความงอกงามและความหอมของดอกไม้ ชื่นชมพรรณนาเป็นอุทาหรณ์

โขนน้ำตาลหวาน
อ้อยย้อยยับเป็นชาน
 รักเราเล่าประหาร
 ชีพหนึ่งแหลกลาญกลิ้ง

อ้อยหวาน
ถมทิ้ง
 เรานั้น เสมอนา
 นิ่งสิ้นขวัญหาย

อุปาทาน : ลลนา ; 36 : 37 (มิถุนายน 2517)

อังกการยกโวหารอุทาหรณ์ขึ้นมาเปรียบเทียบให้เห็นความผิดหวังที่เกิดจากความรัก
 ของคนว่าเป็นเสมือนเป็นต้นอ้อยที่ถูกกลั่นเอาน้ำหวานไปจนหมดกลิ้ง เขาเห็นว่าเพราะน้ำตาล
 ในต้นออยนั้นเอง คือสิ่งที่ทำให้อ้อยต้องกลายเป็นชาน เหมือนความรักของเขาที่ทำให้ชีวิตเขา
 เหลือแต่ซาก

บางครั้งอาจยกสุภาษิต หรือ คำพังเพย เป็นอุทาหรณ์ ดังตัวอย่าง

บุรณคามีเงินนับวาน้อง
 มนุษย์ส่วนใหญ่เข้าใจไม่มี

มั่งมีทองนับหน้าว่าพี่
 หัวปฐพียากหาจริงกว่าจริง

ลำน้ากระดัง : หน้า 42

อังกการอ้างสุภาษิต "มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่" เมื่อกล่าวถึงข้อผิดพลาด
 ของคนบางกลุ่มในสังคม

แต่คำบุรณข้ามสามวัน
 หลงใหลทำไมไม่ยังยืน

ใจนางนั้นยันแปรเป็นอื่น
 ผินใจตามโมโหโสภิตี

ลำน้ากระดัง : หน้า 22

อังกการเห็นว่า สตรีเปลี่ยนใจรวดเร็ว ดังคำพังเพยว่า "สามวันจากนารี เป็นอื่น"

9. สมพจน์¹ (Synecdoche)

เป็นโวหารที่กล่าวถึงเพียงส่วนหนึ่งของจำนวนเต็ม แต่มีความหมายครอบคลุม
ทุกส่วน

เกิดเป็นกวีที่ไซโงเซลา	เบาปัญญาเอกาน้ำตาไหล
รักภูษาศึกษาไป	จน <u>ใส่</u> แห่งราฐานะยากจน
<u>ลำนำนุกระคิง</u> : หน้า 39	

"ใส่" เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกาย อังคารนำมาใช้ หมายถึง ชีวิต ใส่
แห่งรา คือชีวิตที่มีความมอดอยาก

ฝรั่งก็มีปัญญาหัวเราะเยาะ	ข้างคลังเหมาะสมยศวีโลยิ่ง
ที่ <u>เลือก</u> ชมองไทยทำเรื่อง	วางเชิงแทชาติหยาบอาฟริกา
<u>ลำนำนุกระคิง</u> : หน้า 125	

"ชมอง" เป็นไขมันส่วนหนึ่งที่อยู่ในศีรษะ อังคารใช้แทนความคิดของคนไทย

<u>ชีพจร</u> เราร้อนนัก	ระทดหนักกร่างนางไม้
หลงคิมเหลาจนเมามาย	เพราะกระหายเสนหาอาลัย
ชีวามาแกล้มเหล้า : <u>กวีนิพนธ์</u> : หน้า 37	

"ชีพจร" เป็นอวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายซึ่งแสดงควมมีชีวิตของมนุษย์ ในที่นี้
หมายถึงชีวิต

10. โวหารถามชวนคิด (Rhetoric question)

เป็นการใช้ประโยคคำถามที่คมคาย แต่ไม่ต้องการคำตอบ การใช้คำถามใน

¹คำนี้ วิชา กงกะนันทน์ เป็นผู้ริเริ่มใช้

ลักษณะนี้ เป็นการเรียกร้องความสนใจหรือกระตุ้นให้คิด ดังตัวอย่าง

จะมีใครเล่าในโลก
ชอบแต่เหยียบย่ำจนชาชิน

มาทสุขโสภณกับยาหิน
ฉวีลุมไพไลในวิญญาน

กึ่งพุทธกาล : กวีนิพนธ์ : หน้า 27

มีอะไรบ้างเป็นผลตอบแทน
แด่พรหะมาในชีพร

คุณกุศลคุณอิทธิฤทธิ์
มีอาทรเพราะจัญไรใดเลย

บันทึก : กวีนิพนธ์ : หน้า 84

เกิดทำอะไรในชาติหนึ่ง
ปฏิบัติแล้วชั่วทั้งปวง

ซึ่งเป็นมนุษย์เลิศพระเสวีศรี
ที่ชื่อศิริฐานชาภิสาบานย์

ลำน่านกษัตริย์ : หน้า 56

โวหารทั้ง 10 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งของศิลปะในการใช้ภาษา
ขององการ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก และจินตนาการของเขาที่ยิ่งขึ้น

ในเรื่องการใช้โวหารมีสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาอย่างละเอียด คือ สิ่งที่ต้องการ
ใช้สำหรับสร้างจินตภาพ ดังที่ วิภา กงกะนันทน์ ให้ความเห็นว่า การใช้ภาษาเปรียบเทียบ
ได้คมคาย ทำให้เกิดจินตภาพได้ชัดเจนหรือกว้างขวาง ลึกซึ้ง มากน้อยเพียงใดย่อมแสดง
ให้เห็นความกว้างขวางและลึกซึ้งของภูมิปัญญาและจินตนาการของผู้ใช้เพียงนั้น¹ นอกจากนี้
นี้การศึกษาภาษา เปรียบเทียบของผู้ใช้ภาษาคนหนึ่งคนใด อย่างจริงจัง ย่อมช่วยให้เรารู้จัก
ผู้ใช้ภาษานั้นทั้งสภาพจิตใจ ได้แก่ ทศนะ ความสนใจ รสนิยม และอารมณ์ ฯลฯ รวมทั้ง
ประสบการณ์ ได้แก่ ความรู้ ฯลฯ ได้มากขึ้น

¹ วิภา กงกะนันทน์ โวหาร เอกสารพิมพ์ดีด หน้า 3.

วิเคราะห์การใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพในกริยาพันธ ของอังคาร กัลยาณพงศ์

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การศึกษาการใช้ภาษาเปรียบเทียบของกวีแต่ละบุคคล นอกจากผู้ศึกษาจะได้รับรสไพเราะงดงามอันแสดงให้เห็นชั้นเชิงในการใช้ภาษาของกวีแล้ว ยังช่วยให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับตัวกวีอีกด้วย เพราะกวีมักนำสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเป็นพิเศษหรือสิ่งที่อยู่ในความคิดคำนึงของตนมาใช้ในการเปรียบเทียบเสมอ

จากการศึกษาการใช้คำเพื่อสร้างจินตภาพของอังคาร ผู้เขียนพบว่าสิ่งที่อังคารนำมาใช้เปรียบเทียบนั้นแสดงให้เห็นว่า โลกในความคิดคำนึงของเขาแวดล้อมด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความงาม ความดี และความรักความสนใจศิลปะและธรรมชาติ ดังจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

ในกริยาพันธของอังคาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 - 2518 อังคาร ใช้คำในการเปรียบเทียบทั้งสิ้นประมาณ 400 คำ มีความถี่ในการใช้ดังนี้

ลำดับความถี่ของคำที่อังคารใช้ในการสร้างจินตภาพตั้งแต่ พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2518¹ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ลำดับที่	คำ	จำนวนครั้ง
1	ทิพย์	194
2	แก้ว	162
3	สวรรค์	117
4	ทอง	60
5	ป่าช้า	58

¹รวมเป็นระยะเวลา 23 ปี ปีที่ไม่มีผลงานพิมพ์เผยแพร่ คือ พ.ศ. 2492, 2493, 2494, 2496, 2497 และ พ.ศ. 2514.

<u>ลำดับ</u>	<u>คำ</u>	<u>จำนวนครั้ง</u>
6	ฉัน	56
7	สัตว์	48
8	เพชร	42
9	ทะเล	24
10	นรก	22
11	ดาว	15
12	กิน	14
13	น้ำค้าง	13
	เพื่อน	13
	ไฟ	13
16	นฤมิต	12
	หมา	12
18	กา	11
	อสรพิษ	11
20	ธาร	10
	แรง	10
	หญิง	10
23	ทาส	9
24	จิตรกรรม	8
	คำมีค	8
	ผ้า	8
	พลอย	8
	หิน	8

<u>ลำดับที่</u>	<u>คำ</u>	<u>จำนวนครั้ง</u>
29	งูปลาปลา	7
	ผี	7
	อึ้ง	7
	แพร	7
	มารคา	7
	สิง	7
	ทราย	7
	แก้วตา	6
	คลื่น	6
	นางไม้	6
36	พระศรีอารีย	6
	มหาสมุทร	6
	เมฆ	6
	เรือ	6
	ร้องไห้	6
	สุริยา	6
	เส้นหญ้า	6
	จุลินทรีย์	5
	ท่าย	5
	ปลา	5
46	ฝน	5
	พม่า	5
	มนตร์	5
	สระ	5

ลำดับที่

53

คำจำนวนครั้ง

กินรี	4
แกวสารพัดนึก	4
ใครใคร่ค้า...ค้า	4
จิ้งเหลน	4
ชูชก	4
คอกไม้	4
ปู่	4
ผา	4
เพชรฆาต	4
พระโพธิสัตว์	4
มนุษย์	4
ไม้	4
ยักษ์	4
ริน	4
รุ่ง	4
ลูก	4
สุนทรีย์	4
หน้าเนื้อใจเสือ	4
อกไหม้ไส้ขม	4
กษัตริย์	3
กิเลส	3
กึ่งกำ	3
ขอนไม้	3
คางคก	3

73

<u>ลำดับที่</u>	<u>คำ</u>	<u>จำนวนครั้ง</u>
73	เจตภูท	3
	เชิงตะกอน	3
	ซาก	3
	โซ่ตรวน	3
	ดาบ	3
	ตำราทางช้าง	3
	ไตรตรึงษ์	3
	ถ่านเถา	3
	เทพเจ้า	3
	นโปเลียน	3
	นิล	3
	นางฟ้า	3
	บทกวี	3
	ผักชีโรยหน้า	3
	เผา	3
	ภูเขา	3
	มิงขวัญ	3
	โลก	3
	วรรณศิลป์	3
	สังคีตคีตลี	3
	หมู	3
	ไหม	3
	แหวน	3
	หอย	3
	อนรรฆมณี	3

<u>ลำดับที่</u>	<u>คำ</u>	<u>จำนวนครั้ง</u>
103	กรรม	2
	กระตุก	2
	กึ่งก็้อ	2
	เกียรติยศ	2
	ชื้อคา	2
	คาง	2
	คูก	2
	คนคืศรื้อบุรยา	2
	ควักแกวตา	2
	ความรัก	2
	ควาย	2
	งัง	2
	โจร	2
	ซาค	2
	เชิญ	2
	ซาง	2
	ค้าย	2
	ตัวแทนของชาวไทย	2
	เตื่อน	2
	ถึงม้วยคินสันฟ้ามหาสมุทร	2
	เทียน	2
	นก	2
	ในน้ำมีปลาในนามีข้าว	2
	นาย	2

ลำดับที่

103

คำจำนวนครั้ง

น้ำ	2
น้ำใจ	2
บุหงา	2
บรรจกรณ	2
ปยุต	2
เปรต	2
เผาเชื้อค	2
แผด	2
เพลง	2
พรหม	2
ฟอสซิล	2
มะเร็ง	2
มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่	2
bung	2
รา	2
วิมาน	2
เวลาเช้า	2
วัว	2
วิเศษ	2
วรรณคดี	2
สินค้า	2
สิงห์	2
เสนห์	2
โสภณ	2

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

103

หวั

2

เห็ด

2

เหงา

2

หมาจิ้งจอก

2

หมอก

2

หลับ

2

หลวง

2

ออนนม

2

เอาใจ

2

อำมฤต

2

อมิบั

2

อิงอ่าง

2

163

กบ

1

กรด

1

กระฎุมพี

1

กระถังงา

1

กรีซ

1

กัลปพฤกษ์

1

กลาก

1

เกลื่อ

1

เกลื่อน

1

แกลบ

1

กากอาหาร

1

กาฬโรค

1

ลำดับที่

163

คำจำนวนครั้ง

กิ่นชัยแกลมสุรา

1

กุสมรต

1

โกโคพลอย

1

กุง

1

กรุงเทวดา

1

ขงเบ้ง

1

ขสึบคำออน

1

ขวคั้งมนุษย์

1

จีเลื่อย

1

ขุนแผน-นางพิม

1

ขุนหลวงจีเรือน

1

ขุนพลึง

1

คนขายลายสือ

1

คนถอย

1

คางคกขึ้นวอ

1

ครุฑ

1

คลองหลอก

1

โคลง

1

งาน

1

งัง

1

งู

1

เงือก

1

ง้วนคิน

1

งงทำดี

1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

จรกา	1
จระเข้	1
ใจนางห้าม	1
ใจไทรหวั่น	1
เจียรระไน	1
โจน	1
ฉากแผนสรวง	1
เฉาะ	1
ชนอำมะหิต	1
ชาย	1
ชาฐาน-มุ่มหัด	1
ช้าง	1
ชิงช้า	1
เชิญ	1
เชื้อโรค	1
ซาก	1
ขบหน้าตักคิน	1
ควาไถ	1
ควาร้าย	1
ควารุ่ง	1
ควาลูกไก่	1
แคะ	1
โคโนเสาร์	1
ตะกั่ว	1
ตะกวด	1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

ตัวเกียรตินุช

1

เต็นร่า

1

เตา

1

ตำรา

1

ถนิมพิมพารณ

1

ถิ่นเทพเจ้า

1

ถุกคมหอก

1

ทะนุถนอม

1

ทมิฬ

1

ทรรฐ

1

ทวน

1

ธรรมธิเบศร-เจ้าฟ้าสังวาลย์

1

นกรู

1

นนทก

1

นักการเมือง

1

นักมวย

1

นักโทษ

1

นายยาม

1

นาฏกิลปิน

1

นิทรา

1

นิพพาน

1

น้ำจะท่วมฟ้า ปลาจะกินดาว

1

น้ำน้อยแพ้ไฟ

1

น้ำเน่า

1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

น้ำบนใบบัว

1

น้ำตา

1

น้ำใต้ศอก

1

น้ำท่วมปาก

1

น้ำลาย

1

น้ำหมึกคำ

1

เนิน

1

บ้าน

1

บิศ

1

บุญ

1

ใบ

1

ปฐมกัลป์

1

ประหาร

1

ประคิษฐ์

1

โปรบ

1

ปรมาณู

1

ปลักน้ำรอบควาย

1

ปลิง

1

ปี

1

ปี

1

ปีกหัก

1

ปิ่น

1

บุษผ้าย

1

บุษผา

1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

ปู่เจ้าล่อพระล่อ

1

เป็นหวง

1

แปล

1

ไผ่

1

พม่า

1

พยาธี

1

พรต

1

พระล่อตามไก่

1

พระปฎิมา

1

พันธุรัตน์

1

พิกุลทอง

1

พิษ

1

พิษ

1

พลับพลึง

1

พุก

1

เพอ

1

ฟ้าผ่า

1

พุก

1

เฟื่อง

1

ไฟประลัยกัลป์

1

มค

1

มัจจุราช

1

มงคลชัย

1

มะเลเรียม

1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

มะลิ	1
มะเหลเถไถ	1
มะนาว	1
ม้ามโนมัย	1
มีค	1
เมฆทูต	1
แมงมุม	1
แมลง	1
เมืองกว้างช้างหลาย	1
เมืองบน	1
ไม้อยู่รวม	1
ของเบา	1
ระดัง	1
รถกลิ้งของอชิปไทย	1
รถชีวิต	1
รอยบาท	1
ร้าน	1
ราชบุรินทร์	1
รูปของดวงใจ	1
เรขาคณิต	1
เรือรังเจ้ากระตูก	1
เรือน	1
รำพัน	1
ลมหายใจ	1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

ลอยอยู่กลางอากาศ

1

ละคร

1

ละเมอ

1

ละลาย

1

ลายสือ

1

ลิงไคแก้ว

1

ลั่นกินชม

1

ลูกน้ำ

1

แลน

1

โลกไร้เวลา

1

โลง

1

ล่านำ

1

วรรณโรค

1

เวียงอินทร์

1

ทิวสิ่ง

1

สลด

1

สัจธรรม

1

สร้อยเส้า

1

สามวันจากนารี

1

สิงห์อมแก้ว

1

สิทธิ์ตะ + พระนางพิมพา

1

สืขอให้ควายพัง

1

สี่ทศวรรษ

1

เสือ

1

ลำดับที่คำจำนวนครั้ง

163

เลื่อนอนกิน

1

เลื้อ

1

สูกเสียงสังข์

1

สุนัขเนา

1

ไล่แห่ง

1

เหาะ

1

ห้องสมุด

1

หงส์

1

หอยทาก

1

หนาม

1

หน้าไต้หวันหลังลอก

1

หมอน

1

หลักจักรวาล

1

หลักปักเลน

1

หวังจะสังเส้นห

1

ไหม

1

หัวใจ

1

หิ้งห้อย

1

อมิบั

1

อรุณ

1

อสุภซาก

1

อาถรรพณ์

1

อาวุธ

1

อาหารชีวา

1

<u>ลำดับที่</u>	<u>คำ</u>	<u>จำนวนครั้ง</u>
163	อิเหนา-บุษบา	1
	อุจจาระ	1
	ออย	1
	ฮิตเลอร์	1

ในการวิเคราะห์คำที่ฮังการใช้ในการเปรียบเทียบ จะเลือกวิเคราะห์เฉพาะคำที่มีความถี่ตั้งแต่ 20 ครั้งขึ้นไป ได้แก่คำลำดับที่ 1 ถึง 10 ส่วนคำที่มีความถี่น้อยกว่า แม้จะน่าสนใจ เช่น คำว่า "ยุง" ฮังการีใช้เพียง 2 ครั้ง ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยมียุงชุกชุม จึงดูเหมือนว่าจะขัดกับความเชื่อที่ว่า "สิ่งที่กวีนำมาเปรียบเทียบคือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเป็นพิเศษ"¹ แต่ฮังการีมักกล่าวถึงยุงอย่างตรงไปตรงมามากกว่าที่จะนำมากล่าวเปรียบเทียบ เช่น

เมื่อรบทบยุงบ้า
สักวันหนึ่งแน่เหียว

กักแซนชาคันช้าเหียว

หาวคเสียวถึงมะเลเรียว

รักฮังกรไทย : กวีนิพนธ์ : หน้า 7

ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า มีสิ่งอื่นที่อยู่ในความคิดคำนึงของฮังการมากกว่าสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ติดกาย

คำสืบคำต่อไปนี้เป็นคำที่ฮังการนำมาใช้เพื่อเปรียบเทียบบ่อยครั้ง ซึ่งอาจแสดงให้เห็นว่า เขาติดคำเหล่านั้น หรือ คิดว่าสิ่งที่เขาใช้เปรียบเหมาะกับสิ่งนั้น หรือ เพียงสร้างบรรยากาศ ก็จะได้วิเคราะห์ต่อไป อย่างไรก็ตามคำที่ฮังการนำมาเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพนี้ น่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักทัศนะ จินตนาการ อารมณ์ และประสบการณ์ของกวีดียิ่งขึ้น

¹ วิชา กองกะนั้นพนัน ได้กรุณาอธิบายให้ผู้เขียนฟังเป็นการส่วนตัว.

1. ทิพย์

"ทิพย์" เป็นคำที่สงเคราะห์ใช้ในการเปรียบเทียบมีความถี่มากเป็นอันดับหนึ่ง คือ 194 ครั้งในผลงานตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2518

คำ "ทิพย์" ปรากฏอยู่ในวรรณคดีโบราณเรื่อง "ไตรภูมิพระร่วง" ซึ่งกล่าวถึงความเป็นทิพย์บนเมืองสวรรค์ ดังเช่น

...ผู้ใดได้กระทำบุญได้ไปเกิดเป็นเทพยดา ย่อมมีปราสาทแก้วเงินทองสมบัติทิพย์อันอเนกแล...

...ผู้งเทพยดา กินอาหารทิพย์ทุกวาระดังนี้ อาหารนั้นหากแห่งหายไปในตัวเทพยดานั้นแล จะมีมฤตยูจรมังคละนุชเรวาทนทั้งหลายนี้ หาบริโภค...

...รณนั้นเพียรยอมทองคำและประดับด้วยแก้วสัตตกิริยารัตนแลมีสร้อยมุกดาห้อยย่อยลงแลมีดอกไม้ทิพย์แลเราจะพรรณนาถึงความงามนั้นกรองเป็นมาลัย แลมีทั้งแก้วแลทั้งทองหอยย่อยลงพวย แลมีระไบแก้วแลพรวนทอง อันมีรัศมีรุ่งเรืองดังสายอินทรีขลุ่ยแลฟ้าแมลงดังแสงพระอาทิตย์ แลเราจะพรรณนาถึงความงามนั้นนับมิถ้วนใดเลย¹

คำ "ทิพย์" ที่ปรากฏใน ไตรภูมิพระร่วง มีความหมายกว้างที่พจนานุกรมอธิบายความไว้ดังนี้

ว. เป็นของเหลว, ทิพย์จักขุ น. ตาทิพย์ คือจะดูอะไรเห็นได้หมด, ทิพย์ญาณ น. ความรู้เป็นทิพย์, ทิพย์เนตร น. ตาทิพย์ คือจะดูอะไรเห็นได้หมด, ทิพย์พยาน น. พยานที่ศักดิ์สิทธิ์ พยานที่เชื่อถือได้อย่างมั่นคง, ทิพย์มานุษ น. เครื่องเทพกริ่งมนุษย์ ทิพย์รส น. รสทิพย์รสเลิศ, ทิพย์ไตรตร, ทิพย์โสท น. นุททิพย์ คือจะฟังอะไรได้ยินหมด²

¹ พระยาสุริยไทย ไตรภูมิพระร่วง หน้า 204 - 210.

² ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 464.

อังกณำคำ "ทิพย์" มาใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรมคือ "เป็นของ
เทวดา" และหมายถึง "ดีเลิศ, วิเศษ, อมตะ" จะแตกต่างกันอยู่บ้างที่วิธีการใช้คำคือ
บางครั้งเขาใช้คำทิพย์เป็นคำนามแทนที่จะเป็นคำวิเศษณ์เหมือนพจนานุกรม เช่น

พลีใจเป็นป้าช้า
ขวัญลิวไปเมืองฉัน
เสาะทิพย์ที่สวรรค์
โถมแผ่นดินทรายแสนหย้า

อาถรรพณ์
ฟากฟ้า
มาโลก
เพื่อหล้าแหล่งเกษม

ปนิธานของกวี : กวีนิพนธ์ : หน้า 5

"ทิพย์" ในที่นี้อังกณำใช้เป็นคำนาม หมายถึง สมบัติของสวรรค์ หรือหมายถึง
สิ่งที่ดีเลิศ, สิ่งทีวิเศษสุด

สาวน้อยอย่างนางนวมิต
เต็มปีติสุขให้ทุกข์

ช่วยรูปชีวิตฟื้นขึ้นใหม่
เปี่ยมไปด้วยทิพย์ทุกนาที่

จดหมายรัก : กวีนิพนธ์ : หน้า 165

"ทิพย์" ในที่นี้อังกณำใช้เป็นคำนาม หมายถึง ความสุขอันวิเศษ

คำ "ทิพย์" อังกณำใช้เปรียบเทียบในความหมายต่อไปนี้

1.1 ในความหมายว่า "เป็นของเทวดา"

ความหมายดังกล่าว อังกณำใช้เปรียบเทียบในเรื่องต่อไปนี้

1.1.1 ความงดงามของธรรมชาติ

ความงดงามของธรรมชาติที่อังกณำมักเปรียบกับ "ทิพย์" ได้แก่
ความงามของดวงจันทร์ ดวงดาว ภูเขา ทิวสน ทะเล ลำธาร เป็นต้น

งามศิรชะง่อนเงื้องอม
เมฆน้ำเหมยหนาว
บุปผชาติคั่นคาวราว
ถ้าเดือนเนินเงินไซ้

เกื่อนดาว
จอมไม้
โลกทิพย์
ชั้นซอนสวนสวรรค์

อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 4

อังคารเปรียบความงดงามของดอกไม้ที่บานสะพรั่งว่างดงามราวกับ "โลกทิพย์"
คือ โลกของเทวดา

เพลินเนินเงินลับซับซ้อน
สวสนสวพุ่มห้วยเหวธาร

ชะเล่ห์อ่อนชะอ่อนใจสะท้อน
ปานทิพย์สถานวิมานแมน
ตำนานภูกระดึง : หน้า 58

อังคารเปรียบภาพทิวงดงามของธรรมชาติบนภูกระดึงว่าราวกับ "ทิพย์สถาน"
ซึ่งหมายถึง ที่อยู่ของเทวดา

ฝันเอยฝันถึงภูกระดึง
เมฆอบร่ำฤดูมรสุมคันธ

งามซึ่งดั่งไตรทรีชาสวรรค์
อาบมิ่งขวัญต่างทิพย์ธารา
ตำนานภูกระดึง . หน้า 57

"ทิพย์ธารา" หมายถึง ธารน้ำบนสวรรค์ อังคารใช้เปรียบกับเมฆ

ฤดูนี้เมฆน้อย
สุหร่ายทิพย์ฝอยฝน
ช่อมูกแหงหน
หิวทุ่งเขียวข้าวกล้า

เวียงบน
สั่งฟ้า
น้ำเจิ่ง
อะคร่ำใจเมือง
กระบวนเรือ : กวีนิพนธ์ : หน้า 18

"สุหร่ายทิพย์" เป็นคำที่อังคารใช้เรียกสายฝนในลักษณะเปรียบเทียบกับสายฝน
แห่งสวรรค์

การใช้ภาษาเปรียบเทียบที่ให้ภาพงดงาม แสดงจินตนาการที่แปลกของกวี

ดังนี้

คืนนี้ศศิธรระอ่อนเมฆ วิเวกเรีงเวหาใจหายหาย
ทางช้างเผือกมองสรวพราย ราวสายทิพย์เนตรรัตติกาล

ลำนํ้าภูกะดิง : หน้า 136

อังคารเปรียบว่า ทางช้างเผือกราวกับสายตาทิพย์ของเวลากลางคืนที่สามารถ
มองเห็นทุกสิ่งที่ต้องการ

แสงทองคำของพระสุริยาอุทัยเมฆนั้น ส่องทะลุขลุ่ยเมฆลงเป็นลุ่มแสงพราย
พระแพรว แลววงทองทิพย์คอย ๆ ค่อยเคลื่อนเคลื่อนลงเหนือขอบฟ้ากระจาย
รังสีแจ่มจาประภัสสร...

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 172

"วงทองทิพย์" เป็นคำที่อังคารใช้เรียกดวงอาทิตย์

1.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม

อังคารมักแสดงความหวังที่จะให้มนุษย์อยู่อย่างสงบสุข ดังที่เขา

กล่าวว่า

ทุกหายใจอย่าแล้ง	สี่มชาติ
ช่วยขึ้นชีพวงราษฎร์	ทั่วหน้า
ช่วยสยามยิ่งใหญ่ขนาด	<u>ยุคทิพย์</u>
ท่าแน่นคินคุดฟ้า	เฟื่องฟูเกษมสมัย

อัญชลี : ลลนา : 23:32 (ธันวาคม 2516)

ความสุขและความยิ่งใหญ่ของเมืองสวรรค์ จะเป็นที่ประทับใจของอังคาร
เห็นได้จากการที่เขาเรียกร้องให้คนไทยช่วยกันสร้างชาติให้เหมือนกับ "ยุคทิพย์" คือ
สวรรค์

ในเรื่อง "สุกระแสธาร" ยังการมีความคิดว่า ชรรษาดีมีความเป็นอมตะ มนุษย์เท่านั้นที่มีชีวิตอยู่ในระยะเวลาอันสั้น จึงควรปรับปรุงตนให้มีคุณค่า ดังที่เขากล่าว
ว่า

การสุกระแสธารภาพ
สูญสลายหวังกำลังภายใน

ชาวซึ่งอ่านาจทิพย์ยิ่งใหญ่
เร่งแก้ไขใส่ใจในทิพย์เอ๋ย

สุกระแสธาร : อลนา : 34:31 (พฤษภาคม 2517)

"อ่านาจทิพย์" คือ อ่านาจของเวลาที่เป็นอมตะ ส่วน "ทิพย์" คำหลังหมายถึง
สิ่งวิเศษ สิ่งที่มีคุณค่า

1.1.3 เกี่ยวกับสตรี

ถึงมีปีกทิพย์แล้ว
จบแวนแคว้น แคนไกล
มีอาจพบใจใส
แม่จะคอยชาติหน้า

บินไป ก็ดี
ฝากฟ้า
คำชื่อ
โลกโน้นถามี

ร้อยโลกก็ร้อยร่าง : กวีนิพนธ์ : หน้า 45

ยังการกล่าวว่า สตรีในด้านของเขาหายากนัก แม้มีปีกวิเศษที่สามารถพาเขา
ไปในที่ที่ต้องการได้ ก็ไม่อาจพบสตรีนั้น

หวานจุมพิตสนิทแก้มขวาซ้าย
พายแพ้มคฤกร สลุดัน

เปรียบหอมมิ้งไม้สวนสวรรค์
จบชั้นทิพย์สถานวิมานแมน

ลำน่าภูกะคิง : หน้า 61

ยังการเห็นว่า ความหอมของแก้มสตรีนั้น แม้ความหอมบน "ทิพย์สถาน" คือ
สวรรค์ยังพายแพ

1.2 คำ "ทิพย์" ในความหมาย "สิ่งที่เกิด, วิเศษ, อมตะ"

1.2.1 ทัศนะของอังคารตอกวีนิพนธ์

อังคารมีความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ซึ่งเขาเห็นว่าเป็น "ทิพย์" ให้เป็นงานอมตะมีคุณค่าอมนุษย์ชาติ ดังเช่น

เอายมโลกมาบ่ม
ดูใจมิให้อวดวาย
ฝากแรงใจในเม็ดยา
คว้งงานทิพย์อนรรฆมณี

ไปชมมารยาสิ่งเลวร้าย
จมหายห้วงทะเลโลกีย์
มุ่งหมายนฤมิตโลกนี้
หวังปรูวิเป็นสวรรค์นิรันดร์เอย

เจียรระโนแวงชีวา : กวีนิพนธ์ : หน้า 63

"งานทิพย์" คือ งานวิเศษในที่นี้หมายถึง กวีนิพนธ์ที่มีคุณค่า

เกิดมาทำไมชาตินี้
เสาะแสวงมิแล้งแรงปัญญา
.....
มีมรคกใหม่หลุดพ้น
เป็นมุนิธิทิพย์ไร้มลทิน

เพื่อมีงานทิพย์แก้ดินฟ้า
ไขคุณค่าอมตะวิญญาณ

.....
มีมุนิทิพย์ตักดวงไปสิ้น
ระรินคติธรรมรำหอมเมือง

เกิดมาทำไมชาตินี้ : กวีนิพนธ์ : หน้า 128

"งานทิพย์" คือ งานที่วิเศษ, อมตะ หมายถึง กวีนิพนธ์ ซึ่งเป็นงานที่เขาสร้างจาก "มุนิทิพย์" คือ คนที่วิเศษสุดเพื่อเป็น "มุนิธิทิพย์" ของโลก

มุนิธิ มี ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า "ทรัพย์สินอันจัดไว้เป็นแผนกเพื่อบำเพ็ญงาน การศาสนา วิทยาศาสตร์ วรรณคดี หรือสาธารณประโยชน์อื่น ๆ และไม่ได้ค้ากำไร"¹

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 723.

ในที่นี้ "มูลนิธิพิพ" จึงหมายถึง การรวบรวมคุณค่าวิเศษต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของโลก โภคมิโคหวังผลตอบแทน

อังคารย้ำความตั้งใจของตนในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ให้มีคุณค่าสมบูรณ์อยู่เสมอ ดังปรากฏใน "ปณิธานของกวี" "เจียรโนแววชีวา" "ถาถณดินสิ้นกวี" เป็นต้น ดังเช่น

นิพนธ์กวีไว้
กลางคลื่นกระแสนกาล
สรีรมินาน
ใจเปล่งแววพิพท่า

วิญญาณ
เชียวกล้า
เปลืองเปล้า
ชั่วฟ้าดินสลาย

ปณิธานของกวี : กวีนิพนธ์ : หน้า 5

"แววพิพ" คือ แว่ววิเศษ ในที่นี้หมายถึง กวีนิพนธ์ที่มีคุณค่าวิเศษ

1.2.2 ความมั่งคั่งของธรรมชาติ

ความมั่งคั่งของธรรมชาติเป็นสิ่งที่ประทับใจอังคารมากเท่า ๆ กับที่เขาประทับใจในความมั่งคั่งและความสุขของสวรรค์ เขาจึงใช้คำ "พิพ" เปรียบเทียบความมั่งคั่งของธรรมชาติอยู่เสมอ ดังตัวอย่าง

อสูมาลีสองหล้า
แสนสิ่งสอนทั้งปวง
จงบานแบ่งอย่าหวง
พึงจ่ายหอมงามให้

มหาดวง
คอกไม้
งามพิพ เลยนา
โลกซึ่งสุนทรีย์

เกริ่น : ลลนา : 9:39 (พฤษภาคม 2519)

ความงามของคอกไม้ อังคารถือว่าเป็นความงาม "พิพ" หมายถึง เป็นความงามที่เลิศ

สนป่าชาสายพระพายพริ้ว
เหมือนภาษาทิพย์ของศิริน

หวิวหิวล่าน้ำโคลน
ถวิลรักสุริยาอาลัย

ล่าน้ำฤกระดัง : หน้า 145

อังคารเปรียบเทียบเสียงหรีดหิวของทิวสนว่า เป็นเสมือน "ภาษาทิพย์" คือ ภาษาวิเศษ ซึ่งในที่นี้หมายถึง เสียงไพเราะวิเศษ

...อุษาเทพเจ้าเริ่มเก็บดาวและเสี้ยวเดือนทอง ช้อนไว้ในจักรราศีกลาง
อนันตกาล แล้วไปร่ายประพาสแกวเงินยวง แพรพรายขอบฟ้าแสงเงินแสงทอง
ดูมาดอง ละอองน่านนุโยแมงมุมป่าหว้าให้เห็นว่า ละอองของโยนนั้นทอวยสาย
รุ่งแกวนาฉัจฉาเป็นที่สุดแล้ว แต่เจ้าสัทวนอยยังหลับใหลมิสนใจไยดี แม้จะมี
เรณูหุงงาหอมดอกแล้วดอกแล้ว หล่นมาคิยของใบขับชอนอยู่หลายชั้นหลายฤดูกาล
มันไม่คอยตื่นขึ้นมามองของทิพย์ที่ประทานจากเทพเจ้า

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 79

"ของทิพย์" ในที่นี้หมายถึงสิ่งซึ่งงดงามวิเศษที่ปรากฏในธรรมชาติเวลาเข้าฤดู
เช่น แสงเงินแสงทองที่จับเมฆและขอบฟ้า เป็นต้น

ธรรมชาติในสายตาของอังคารนั้น นอกจากจะมีความงดงามเป็นพิเศษแล้ว
เขายังเห็น คุณค่าของธรรมชาติในด้านต่าง ๆ อีกด้วย เช่น เป็นเพื่อน เป็นครู และ
เป็น "โอสธทิพย์" เป็นต้น ดังตัวอย่าง

อจกสับแก้วในพิภพสถานไกลลิบลิ่ว ฉายแสงสาดทุกทราวยาวสู่เงินยวง ต้อง
กรวดหินสินแร่บางชนิดแวววาม งามรังสีแจ่มจันทร์เจาวาระยับยอยลงในแคว
แม่น้ำไหลไหว ๆ แพรพรายราวเกล็ดแกวเงินทอง มองแล้วชวนใจไผ่ฝันเห็น
คุณคาสัมปติวิเศษที่ธรรมชาติทิ้งขว้างไว้กลางป่าดงพงไพร ไม่มีใครสนใจไยดี
นาน ๆ จะมีแววตามาเห็นค่าปรัชญา สามารถกลับเป็นโอสธทิพย์บำรุงวิญญาณ์ให้
ปิติชื่นบาน สุขเกษมสารอันลึกซึ้ง

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 173

"โอสธทิพย์" คือ บารักราโรคอย่างวิเศษ ในที่นี้อังคารเปรียบเทียบความ
งดงามในธรรมชาตินั้นเป็นบารัวิเศษที่ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกชื่นบาน

1.2.3 ทักษะต่อสตรี

อังคารมักใช้คำ "ทิพย์" เปรียบเทียบกับคุณสมบัติต่าง ๆ ของสตรี แสดงให้เห็นภาพสตรีในจินตนาการของเขาว่ามีความงดงาม ดังตัวอย่าง

แผ่นน้ำไรเงือกน้อย	ในฝัน
รูปทิพย์โฉมโฉมพรรณ	ลาแสง
วุ่นใจไผ่กระสัน	โคกเปล้า
ปลาบแตกก้นแหง	หงอมร้อนขวัญไหว

อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 16

"รูปทิพย์" ในที่นี้หมายถึงสตรีที่มีความงามเป็นเลิศ ซึ่งบางครั้งลักษณะเป็นเลิศดังกล่าว อังคารอธิบายไว้ดังนี้

โอ้หอมไผ่ป่าใหม่	กฤษณา
กาใช้โฉมทิพย์มา	อยู่บ้าง
ถึงคอยชั่วชีวา	แตกดับ ก็ดี
ร้อยโลกก็ร้อยร่าง	มอดม้วยควยผัน
ถึงมีปีกทิพย์แล้ว	บินไป ก็ดี
จบแวนแคว้นแดนไกล	ฟากฟ้า
มีอาจพบใจใส	<u>คำชื่อ</u>
แม้จะคอยชาติหน้า	โลกโน้นก็มี

ร้อยโลกก็ร้อยร่าง : กวีนิพนธ์ : หน้า 45

ลักษณะของสตรี "โฉมทิพย์" นั้นนอกจากจะมีความงดงามเป็นเลิศแล้ว ยังมีคุณสมบัติ "ใจใส" และ "คำชื่อ" อีกด้วย

บางครั้งเมื่ออังคารนึกหวังจากสตรี เขาจะแสดงความรู้สึกลึกซึ้งน้อยเนื้อต่ำใจ โดยการเปรียบเทียบว่าสตรีที่เขารักนั้นเป็น "ผ้าทิพย์" ที่เขาเอื้อมไม่ถึง ดังเช่น

อย่าเผยแพร่นำราเริงทฤทธธั โกลกันกับผ้าทิพย์พ่น
 ฉ้านั้นสำนัญเขาเทอคทูน เจ้าปุ่นชบะรวางไขควงดาว

นำตาผ้าชีริ้ว : อดนา : 33:35 (พฤษภาคม 2517)

อังกการไ้คำ "ผ้าทิพย์" ในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์ คือ เป็นผ้าที่วิเศษสูงส่ง
 ในที่นี้หมายถึง สตรีที่เขารัก

สตรีที่อังกการเห็นว่าเป็น "ทิพย์" มิได้หมายถึงสตรีที่เขารักเท่านั้น แต่ยังรวม
 ถึงสตรีผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีเช่น นางพันธุรัตน์ ค้วย ดังที่เขาเปรียบไว้ดังนี้

แม่พันธุรัตน์ร้องสั่ง	สังข์ทอง
ชมชื่นออกอศัทหมอง	แตกม้วย
ทิ้งไว้แก่รักของ	<u>หญิงทิพย์</u>
ฝากแผนดินไวค้วย	ชายของสรรเสริญ

แม่พันธุรัตน์ : กรวีนิพนธ์ : หน้า 126

"หญิงทิพย์" คือ หญิงที่มีความดีเป็นเลิศ ในที่นี้หมายถึงนางพันธุรัตน์

1.3 ความหมายของคำ "ทิพย์" ที่ต้องอาศัยข้อความแวดล้อมได้แก่ การใช้คำ
 "ทิพย์" เป็นคำนาม ดังตัวอย่าง

วันนี้มีแงคิอะไร	นฤมิตใจถึง <u>ทิพย์</u> ขลังกล้า
สร้างแวงแวงผิให้ปัญญา	เพื่อคำอมตะวิญญาณ

ภูควางใจ : กรวีนิพนธ์ : หน้า 85

กรวีนิพนธ์บทนี้ อังกการกล่าวถึงวิธีการที่จะยกระดับสติปัญญาของมนุษย์ให้ถึง
 "ทิพย์" ซึ่งหมายถึง คุณค่าอย่างวิเศษของมนุษย์ ด้วยการหาความรู้ให้แก่ตนเอง

จะถอนม่น้องแนบไว้	เป็นเงา
ท่องเที่ยวชมป่าเขา	หุบห้วย
เสมือนเพื่อนที่ไปมา	มาย ^๕ ทิพย์
ชมชื่นใจกันด้วย	แก่นฟ้าดินสวรรค์

ร้อยโลกก็ร้อยร่าง : กวีนิพนธ์ : หน้า 45

"ทิพย์" ในที่นี้คือความมั่งคั่งอย่างวิเศษของ "ป่าเขาหุบห้วย"

บางครั้งการใช้คำ "ทิพย์" ให้ความหมายที่ไม่ค่อยชัดเจนนัก เช่น การใช้เพื่อบอกสี ไม่บ่งบอกว่าเป็นสีใด แต่ก็เข้าใจได้ว่าเป็นสีที่งดงามอย่างวิเศษ ดังเช่น

อรุโณทัยฉายสีทิพย์	ทำให้บุปผาเมฆทอประกาย
รุ่งระอุทองทองคำบริสุทธิ์	

น้ำตาจากดวงดาว : กวีนิพนธ์ : หน้า 110

ท่ามกลางความผันสีทิพย์ทองเงินขวาง มีอสรพิษนิลสนิท
เหลือบแว่นน้ำเงินวาวละออรอบลำตัววงอก ใบไม้และดอกขาว
หอมบริสุทธิ์

ความผันของเพื่อกยาลวง : กวีนิพนธ์ : หน้า 68

ตระการใจในอ่าวอ้อม	ชะเลียบ
ใสอย่างแสงพลอยหิบบ	เล่นได้
น้ำเงินท่วมเทาทิพย์	มรกต
สดอย่างจิตรกรรมให้	โลกโล่สีสรวง

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 20

คำ "ทิพย์" เป็นคำที่อยู่ในความสับสนของอังคารมากที่สุด เห็นได้จากการใช้คำนี้มีความถี่ถึง 194 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี การที่เขาใช้คำนี้ในการเปรียบเทียบมากมิใช่เพราะเขาติดคำ แต่อาจเป็นเขาประทับใจในลักษณะความเป็น "ทิพย์" ดัง

ปรากฏในวรรณคดีโบราณเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่เขาศึกษาอย่างลึกซึ้งทุกสำนวน ดังจะเห็นได้ว่า คำ "ทิพย์" ที่เขานำมาเปรียบเทียบนั้น เขาใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรมซึ่งเป็นความหมายเดียวกับที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง

สิ่งที่อังคารเห็นว่า เป็น "ทิพย์" นั้น ส่วนมากได้แก่ความมั่งคั่งและความเป็นไปของธรรมชาติ รองลงไปได้แก่บทกวีนิพนธ์ สตรีที่เขารัก ฯลฯ ลักษณะนี้แสดงให้เห็นทัศนะของอังคารต่อสิ่งดังกล่าวว่า เขารัก ยกย่อง และเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นสิ่งวิเศษ มีคุณค่าต่อชีวิตและต่อโลก

2. แก้ว

"แก้ว" เป็นคำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับสองมีความถี่ 162 ครั้งในผลงาน พ.ศ. 2490 - 2518

พจนานุกรม¹ ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำ "แก้ว" ไว้ดังนี้

1. หินแข็งใส โดยมากแลตลอดเข้าไปข้างในได้ ได้แก่จำพวกเพชรพลอย
2. ของที่ห่อหุ้มด้วยทรายขาว มีลักษณะเช่นนั้น
3. ภาชนะที่ทำด้วยแก้วสำหรับใส่น้ำ
4. โดยปริยายใช้เรียกสิ่งที่มีกลิ่นหอม สิ่งที่มีค่า สิ่งที่ดี
5. ของบางใสบางชนิด เช่น กระดาษแก้ว

อังคารใช้คำ "แก้ว" ในการเปรียบเทียบ โดยใช้ในความหมายตามพจนานุกรม ข้อ 1 และ ข้อ 4 ดังนี้

2.1 ความหมายตามพจนานุกรม ข้อ 1 คือ หินแข็งใสจำพวกเพชรพลอย

2.1.1 ใช้ในการพรรณนาความมั่งคั่งของธรรมชาติ

ธรรมชาติที่อังคารนิยมนำมาเปรียบเทียบกับ "แก้ว" ได้แก่

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 169.

ดวงจันทร์ น้ำ เมฆ ดวงอาทิตย์ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

อจกสับแก้ว คือ แวแว เคื่อนฉาย หากทรายขาวราวฟูกบรรจรณ์
ความหนาวเย็นเป็นผ้าหม่นนอน ช่วยพิชร้อนใจให้หายว้าง

บวก-ลบ : กวีนิพนธ์ : หน้า 159

กลิ่นแสงจันทร์ จากกลางคึกคึก เป็น ผลึกแก้วเจียรไน ในใส
แมกเมฆซ่อนเร้นไกลแสนไกล ไว้เป็นทรัพย์สินของวิญญาน

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 149

อังคารใช้คำ "อจกสับแก้ว" และ "ผลึกแก้วเจียรไนใส" เป็นคำเปรียบ-
เทียบให้เห็นความใสสว่างของดวงจันทร์

รินรินธารา มาเขาหิน กระแสสินธุ์คั่ง ผลึกแก้วใส
หวิวหวิวลมผิวเพลงขลุ่ยไพเราะ ไหวไหวไม้ระย้าดคามาลัย

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 54

"ผลึกแก้วใส" เป็นคำที่อังคารใช้เปรียบเทียบให้เห็นความใสของสายน้ำ

อจกสับแก้ว ในพิภพสถานไกลลิบลี้ว ฉายแสงสาดหากทรายสีเงินขรุขระ ต้อง
กรวดหินสินแร่ชนิดแวววาม งามรังสีแจ่มจันทรวาวระยับบอยลงในแม่น้ำแคว
แม่น้ำไหลไหว ๆ แพรพรรณาวราว เกล็ดแก้ว เงินทอง...

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 173

"อจกสับแก้ว" คือ ดวงจันทร์

"เกล็ดแก้ว" เป็นคำที่อังคารใช้เปรียบเทียบให้เห็นประกายของระลอกน้ำ
เมื่อต้องแสงจันทร์

เมฆ เป็นปรากฏการณ์ในธรรมชาติอีกประเภทหนึ่งที่อังคารนิยมเปรียบกับ
"แก้ว" ดังเช่น

ปางเมื่อสุดสัปดาห์หลังวัน พระสุริยาบอแสง จวนจะขึ้นภูมิกต ลงสืบหลักฐานสูง
แหวแหวแหวแหวเสียงของทองรอง ปุยเมฆหม่นหมอง ละอองนวลคอย ๆ แปรปรวน
ไปรยประกายเป็นยวง สีส้มสุกหอมของทองคำใสาวาบวิสุทธิเลื่อนลอย ลึบลึวลัว -
เป็นรูปแก้วแหวนเงินทองอัญมณี เสมอมีกัลปพฤกษะพรั่งช่อออกผลแก้ว...

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 171

อังกการเปรียบรูปร่างต่าง ๆ ของเมฆว่าเหมือนรูปแก้วแหวนและเหมือนกัลปพฤกษ
มีดอกมีผลเป็นแก้ว เมื่อเมฆนั้นต้องแสงอาทิตย์

ใน "ลำนำนัฏกระคิง" อังกการเปรียบเมฆเหมือน "ปุยฝ้ายแก้ว" ดังนี้

เมฆขาวราวปุยฝ้ายแก้ว
คอยคอยลอยลงตรงหน้าปุน

สะท้อนแววว้งแห่งแสงสุริย์
จะหม้ชาเหมือนฝ้ายแพร

ลำนำนัฏกระคิง : หน้า 68

ลักษณะ "แก้ว" ที่อังกการใช้เปรียบนี้หมายถึงประกายของแก้ว "ปุยฝ้ายแก้ว"
จึงหมายถึงลักษณะของเมฆที่มีสีขาวเหมือนปุยฝ้าย และมีประกายของแก้วเมื่อต้องแสง
จากดวงอาทิตย์

รอนรอนทิพากรแก้ว
ฝูงนกหกบินไป

หอเมฆทะแพรวแววทองใส
รู้รักไม่ห่างราวรัง

ชนน : กวีนิพนธ์ : หน้า 151

อังกการเปรียบดวงอาทิตย์ว่าเหมือนแก้วที่มีประกายส่องไปยังสรรพสิ่งต่าง ๆ
ทำให้เกิดสีที่สวยงาม เช่น สีทอง

ภาพธรรมชาติอื่น ๆ ที่อังกการเปรียบกับแก้ว ได้แก่ ภาพธรรมชาติยามเช้าตรู่
ถึงเช่น

...อุษาเทพเริมเก็บดาวและเสี้ยวเดือนทอง ช่อนเร้นในจักรราถีกกลางอนันตกาล
แล้วไปรยปรายเกล็ดแก้วเงินยวง แพรพรายขอบฟ้าแสงเงินแสงทองสุดมาตอง
ละอองน้ำบนใบแมลงมุมป่าทำให้เห็นว่า ละอองของไอนั้นทอดควายสายรุ้งแก้ว...

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 79

อังคารเปรียบแสงอาทิตย์ในเวลาเช้าตรู่ว่าเป็นเสมือน "เกล็ดแก้ว" ซึ่งเป็นแสงที่มีประกายคล้ายแก้ว และแสงนั้นส่องสะท้อนใบเมฆมูมิให้มีประกาย ทำให้ดูเหมือนว่าใบนั้นทอด้วยแก้ว

การที่อังคารนำคำ "แก้ว" มาใช้ในการเปรียบเทียบกับภาพธรรมชาติต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นความพยายามและความสามารถในการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับของเขาที่จะทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์เกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นประกายแวววับ

2.1.2 ใช้เปรียบเทียบเมื่อพลากริกจากสตรี

คำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบ นอกจากใช้คำ "แก้ว" แล้ว ยังใช้คำอื่นที่มีความหมายว่าแก้วด้วย เช่นคำว่า รัตน มณี ฯลฯ ดังเช่น

รารรัตนาคำไรราว
ปรารณอะไรในปฐพี

ไม่มีเจ้าแล้วในโลกนี้
จะเป็นดีถึงกลิ้งเอย
จาริกไว้ในหินยา : กรวีนิพนธ์ : หน้า 58

เสียเจ้าราราวมณีรุ่ง
มิหวังกระทั้งฝากฟ้า

มุ่งปรารณอะไรในหล้า
ชมหน้าคิณกีนทราย
เสียเจ้า : กรวีนิพนธ์ : หน้า 48

อังคารใช้คำ "รัตน" และ "มณี" แทนคำ "แก้ว" เมื่อเปรียบเทียบความรู้สึที่ทั้งเสียใจและเสียคาย

ใน "บันทึก" อังคารเปรียบเทียบไว้ดังนี้

น้ำใจนางอย่างน้ำ
ทองขึงรุ่งตะวันมอง
เพียงเพชรคู่แหวนทอง
แต่ครูก็ยวแหลกแล้ว

คางน่อง
พรางแพรว
เนื้อกษัตริย์ สาแล
เล่ห์แก้วผีหลอน

บันทึก : ลลนา : 43:34 (ตุลาคม 2517)

ยังการเปรียบเปรยสตรีที่รักว่า เมื่อแรกพบเขาคิดว่า สตรีผู้นั้นมีค่าเสมอ
เพชร แต่เพียงชั่วครู่เขาจึงตระหนักว่าสตรีผู้นั้นเป็นภาพลวงตา มีค่าเพียง "แก้วนิลลอน"

2.1.3 เปรียบเทียบสิ่งเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น โลก ใจ แวตา
เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ลายสือหวานวิเวกให้	หยุดรรม
คุดมิงมนตร์เจิมขวัญ	เพริศแพรว
ใจปลิวลิวไปฝัน	อมตะ
เหตค้ำหล้าคัง <u>แก้ว</u>	แมนแล้วเล่ห์สรวรค์

ลำนำนุกระถึง : หน้า 162

ยังการมีความปรารถนาที่จะช่วยกระคับโลกให้มีค่าเหมือน "แก้ว" ด้วยการ
สร้างสรรค์กวีนิพนธ์ที่เป็นอมตะ

<u>รัตนาเสมอว่าใจฉัน</u>	อันไวแสงสีสะท้อนทุกสิ่ง
ผิดใจละเปราะราวเริ้วจริง	นำทะนุถนอมบึงสิ่งใด
บทกราวก็ราวกะเหล็กเพชร	แข็งเค็ดขาดมิพรันหวั่นไหว
วาระแรงก็เริ้วร้อนเป็นไฟ	อาจไหม้หมกเองละลาย

ลำนำนุกระถึง : หน้า 88

ยังการเปรียบคุณสมบัติในการรับแสงได้ไวของ "แก้ว" ว่าเหมือนกับใจของ
เขาที่ไวต่อการรับรู้สิ่ง ซึ่งเมื่อใดที่มีเรื่องกระทบใจเมื่อนั้นเขาจะเกิดความ
สะเทือนใจอย่างรวดเร็ว ใจของเขาจึงเป็นสิ่งที่ต้องทะนุถนอมมากกว่าสิ่งอื่น ๆ

บางครั้งเขานำลักษณะที่เป็นประกายของแก้วเปรียบเทียบกับดวงตาของสตรี
ดังเช่น

แวตาคาวของสาวเจ้า	ราวรุ่งมณี <u>แวว</u> ะวับหวาน
ปอยณนิลสนิปปาน	รอร้อยรัตติกาลที่จามัลย์

โฉมจะหาย : กวีนิพนธ์ : หน้า 47

2.2 ความหมายตามพจนานุกรม ข้อ 4 เขาใช้ "แก้ว" เรียกสิ่งที่มีค่า
ที่มีค่า สิ่งที่รัก และสิ่งที่ดี

2.2.1 เปรียบเทียบกับธรรมชาติ ได้แก่ โลก อากาศ ทราย ทะเล
ต้นไม้ ดอกไม้ เป็นต้น ดังเช่น

โลกปนอ้อมเสน่ห์แก้ว
เหลวเปล่าใจมนุษย์มา
ทวาระเบิกใหม่เลวสา
ห้าย่อยยับทุกหน้า

มารดา
ฆ่าเหล่า
รพิศถอย
เน้นไชร้สกุสถอย

นวลทรายแก้ว : กรวีนิพนธ์ : หน้า 36

อังคารเปรียบโลกว่ามีพระคุณต่อมนุษย์เหมือนอ้อมอกที่อบอุ่นของมารดาแก้ว
ซึ่งหมายถึง มารดาที่ดีเลิศ

มหาสมุทรอวภาคแก้ว
พลึงแห่งเทพพิภย์ริน
โกฏิตาวเฒ่าสุสัณโณ
ก่อนลือกาลจักรหน้า

สกาวันิล
เสี้ยวกล้า
ปลิวว่อน
คำแหม่มนุญไฉน

สามัญ : สดนา : 38.38 (กรกฎาคม 2517)

สิ่งที่มีค่าต่อมนุษย์ในสายตาของอังคารคือ มหาสมุทรและอวภาคที่มีพลึงหล่อหุ้ม
โลกไว้ ธรรมชาติเหล่านี้อังคารถือว่าเป็น "แก้ว" คือ สิ่งที่มีค่า

เม็คทรายคล้ายนาฬิกาแก้ว
มีต้นผู้เฒ่า เชนดินทราย

แม่แก้วชีวิตสิ้นเหลือหลาย
หักทลายก็หายวับกับตา

ลำนางกระตัง : หน้า 52

"นาฬิกาแก้ว" หมายถึง สิ่งบอกเวลาที่มีค่ายิ่ง อังคารใช้เปรียบกับเม็คทราย
ว่าเป็นเสมือนสิ่งบอกกาลเวลาที่มีค่า

บางครั้งเขาใช้คำ "แก้ว" เปรียบให้เห็นความมั่งคั่งของธรรมชาติ ดังเช่น

สุมาลีหนึ่งม่วงพริ้ง
คู่คั่งพลอยน้ำดี
ประคัม เคนปฐวี
งามเล่ห์ลายพรมแก้ว

ขรดี
ปลั่งแพรว
วิเศษยิ่ง
ช่างฟ้าเสกสรรค์

เกริ่น : อลนา : 10:43 (พฤษภาคม 2516)

อังคาร เปรียบสีของดอกไม้ว่าราวกับลายพรมแก้ว หมายถึงลายพรมที่งดงาม

เป็นเล็ก

สวยสนสวยด้วยคงสนเขา
ลิบลือทิวทุ่งหญ้าลดาวัลย์

ซบซ้อนเงาเฌอจากแก้วกัน
ลดหลั่นเนินเนินเพลีนอารมณ์

ลำน่านุกระตึง : หน้า 99

"จากแก้ว" หมายถึง จากที่มีค่า, งดงาม อังคารใช้เปรียบกับคงสน
ภาพธรรมชาติบางภาพอังคารเปรียบกับภาพ "จิตรกรรมแก้ว" ดังเช่น

พอเลี้ยวทางเปลี่ยวมีเพิงผา
เคยพิณิจจุจจิตรกรรมแก้ว

ชะอ้อนตาสูงชันนักแล้ว
ตลอดแนวน้ำเขาชะม่นอง

ซากกโค่น : นวลทรายแก้ว : หน้า 75

อังคารเปรียบเทียบเขาชะอ้อนลดหลั่นว่างามเหมือน "จิตรกรรมแก้ว"
หมายถึง ภาพจิตรกรรมที่งดงามมีคุณค่า

2.2.2 เปรียบเทียบกับสตรี

คำที่อังคารใช้เรียกสตรีที่เขารักคือ "นางแก้ว" ซึ่งเป็นคำเรียก
ที่แสดงให้เห็นความรักและความยกย่องที่เขามีต่อสตรีนั้น แม้บางครั้งจะเป็นสตรีใน
จินตนาการก็ตาม ดังตัวอย่าง

ชมปลาวายลายลือ
สามวันเป็นอื่นแล้ว

แผ่นดินสิ้นนางแก้ว
จะคืนให้จอมใจ

ชยาควาคกลัวตัวสิ้นแล้ว
เสียงสังทุกดวงควไป

กินรีแก้วหยดฟ้า
รูปพิภย์โฉมโฉมพรหม
อ่อนขาว เล่าถึงวัน
ร้อนเรอาารมณึ่ง

ร้อยวันร้างถึงนางแก้ว
แดงแวมที่มีมาแทน

ชมปลา : กรีนินท์ ๘ หน้า 153
เหลือแต่แวมแก้วเหล้าใส
ให้หลงไหลไปจนตาย

ชีวามาแกล้มเหล้า : กรีนินท์ ๐ หน้า 36
นางแก้วช่วยข้าอยู่ฟ้าไหน
ไกลแสนไกลให้เข้าขุนนาง

ลำนากูกระดิ่ง : หน้า 66

บางครั้งอังคารจะอธิบายคุณลักษณะของ "นางแก้ว" ที่เขาปรารถนา ดังเช่น

ถวายขวัญ
เพริศพริ้ง
เกากอน
เทวมให้ระหายสาว

คอยนางนอน : ลลนา ๘ 35.34 (มิถุนายน 2517)

ลักษณะสตรีที่เป็น "นางแก้ว" ประการหนึ่งคือ มีความงดงามตามคติโบราณ
คือ งามเหมือนกินรี อังคารใช้คำว่า "กินรีแก้ว" ซึ่งเป็นคำเปรียบที่แสดงความชื่นชม
ลักษณะที่เป็น "นางแก้ว" อีกประการหนึ่งคือ

คอยนางนอนอ่อนไ้
นานกว่าครึ่งชีวิต
เสาะสาวที่สุจริต
ตายเปล่าเชลนางแก้ว

หลับสนิท
ล่วงแล้ว
เป็นหนึ่ง
ก็ฟ้าหาไหน

คอยนางนอน ๐ ลลนา ๘ 35:34 (มิถุนายน 2517)

"นางแก้ว" ที่อังคารปรารถนา คือ สตรีที่ความซื่อสัตย์ต่อความรัก

นอกจากสตรีที่รักแล้ว อังคารยังใช้คำ "แก้ว" เรียกสตรีที่เขายกย่อง ดังนี้

มีน้ำอกน้ำใจ ของปวงกุลสตรีไทย ระรวยด้วยความจริงรักภักดี
 นอบน้อมให้ พระนางแก้ว สิริกิตีมหาราชินี ไปฉนั้น นัยกาลนาน

12 สิงหาคม : ดลนา ๔39๔40 (สิงหาคม 2517)

"พระนางแก้ว" เป็นคำยกย่องที่อังคารใช้เรียกสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระ
 บรมราชินีนาถ

2.2.3 สิ่งที่มีค่าสูงส่ง ซึ่งอังคารมักใช้คำ "มณี" แทน ดังปรากฏใน
 เนื้อหาที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคม ดังตัวอย่าง

โลกนี้มีอยู่ด้วย	<u>มณี</u> เคียวนา
ทรายและสิ่งอื่นมี	ส่วนสร้าง
ปวงชาติต่างกลางก็	ดูสภาพ
ภาคจักรพาลมีร้าง	เพราะน้ำแรงไหล

โลก : กวีนิพนธ์ : หน้า 8

"มณี" หมายถึงสิ่งสูงส่ง เขาใช้ในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์

หยาดนิตหนึ่งอย่างหยดน้ำค้าง	มีส่วนสร้างมหาสมุทรใหญ่
<u>รุ้งแกวมณี</u> จะมีค่าอะไร	ถ้าหากว่าไกรรวดทรายดิน

ลำนกฏกระตัง : หน้า 14

อังคารใช้คำ "รุ้งแกวมณี" แทนสิ่งสูงส่ง เขาเห็นว่าสิ่งนี้จะมีค่าไม่ได้ ถ้า
 ไม่มี "กรวดทรายดิน" ซึ่งหมายถึงสิ่งต่ำต้อยเป็นสิ่งที่เปรียบเทียบกับ

<u>แกวมณี</u> นั้นอยู่ด้วย	โคลนตม ก็ดี
เปื้อนเปื้อยปนอาจรม	หอนไค้
สัตว์ที่พยซึ่งสังสม	ใจที่พย
โคเปื้อยเปื้อนเปล่าไร	แจ่มซึ่งวิเศษศรี

นวลทรายแแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 30

"แก้วมณี" หมายถึงสิ่งที่มีค่า อังคารเชื่อว่าสิ่งที่มีคุณค่าไม่ว่าจะตกอยู่ ณ ที่ใด ก็มีค่าอยู่เสมอ ซึ่งเขาเปรียบกับ "สัตว์ทิพย์ซึ่งลี้ลับสม ใจทิพย์" อยู่ ณ ที่แห่งใด ก็มีค่าคงที่

สิ่งที่มีค่าในสายตาของเขาอีกประการหนึ่งคือ ความเป็นกวี ดังที่เขาใช้คำเปรียบ ดังนี้

ถาแผ่นดินสิ้นกวี	จึงมีปีศาจจกจกร้าย
กบเขี่ยคน้อยรอยควาย	หลังน้ำลายใบบ้านำซัง
เจกสวะปฏิภูม	ไปปูนรูงแก้วมณีขลัง
กะล่าน้อยนิคอนิจ	ยิ่งคลั่งหนักกว่าจักรวาล

ถาแผ่นดินสิ้นกวี : กวีนิพนธ์ : หน้า 71

อังคารมีความเห็นว่า กวีเปรียบเสมือน "รูงแก้วมณี" ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ใน "คอยนางนอน" อังคารใช้คำ "มณี" เป็นคำแทนตนเอง ดังนี้

ปทุมมณีฟ้าค่าเพียง	ปฏิภูม
สาแกอาตุรพูน	ทวยว้าง
ขวัญเอยเปล่าเปลื้องสูญ	แสนชาติ
อเนจอนาถชาคลบล้าง	ชั่วร้างอนันตกาล

คอยนางนอน : ลลนา : 35:34 (มิถุนายน 2517)

อังคารเปรียบตนเองว่าเป็นมณี แต่มีค่าเพียงปฏิภูม สตรีจึงไม่รัก การที่ อังคารใช้คำแทนตนเองเช่นนี้แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นในความสามารถเชิงศิลปะของตน

2.2.4 เปรียบเทียบกับกวีนิพนธ์

อังคารมักใช้คำ "แก้ว" ในการกล่าวถึงบทกวีนิพนธ์ การใช้คำเปรียบเทียบเช่นนี้แสดงให้เห็นทัศนะของอังคารที่มีต่อกวีนิพนธ์คือ ความรักและเห็นคุณค่าของกวีนิพนธ์ที่มีต่อโลกมนุษย์ ดังเช่น

สวนแก้วสวนวรรณศิลป์
มธุรสลึกซึ้งนั้น

รินทิพย์หอมอ้อมมิ่งขวัญ
อุจสรวรคั่นประทานคิน
อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า ๑

อ้อมละอองฝนทั่วฟ้า
เหล่ากุ่มพอควรพลัน
ครีมีใจไผ่กระสัน
คือกาพย์กลอนโคลงแก้ว

มาฝัน
ขึ้นแล้ว
สิ่งพิมพ์
เจื้อยแจ้วหวานเสมอ

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 2๑

"สวนแก้ว" หมายถึง สวนวรรณศิลป์ ส่วน "กาพย์กลอนโคลงแก้ว" เป็นการ
เรียบกบทวีนิพนธ์ที่แสดงให้เห็นความรักและเอาใจใส่ของอังคารที่มีต่อกวีนิพนธ์

ผาณรคกประเสริฐเลิศแล้ว
อาอาเป็นคินน้ำลมไฟ

คือรุ่งแก้วน้าใจเหนือสมับ
ให้โลกไซ้สุขทุกกาลเอย

หวังแสงอะไรในชีวา : กวีนิพนธ์ : หน้า 115

สิ่งที่เป็น "รุ่งแก้วน้าใจ" ของอังคารคือ บทกวีนิพนธ์ที่เขาสร้างสรรค์ เพื่อ
ให้เป็นมรดกแก่โลก

2.2.5 เปรียบเทียบกับโบราณสถาน

อังคาร เป็นผู้ที่รักสนใจและศึกษากลปะไทยอย่างลึกซึ้งใน
กวีนิพนธ์ อังคารมักเรียกกลุ่ปรัตนและโบราณสถานต่าง ๆ ว่า "แก้ว" แสดงให้เห็น
ความรักความชื่นชมของเขาที่มีต่อสิ่งนั้น

เมืองที่อังคารเรียกว่า "เมืองแก้ว" ได้แก่อยุธยา และสุโขทัย ดังตัวอย่าง

โออยุธยาเมืองแก้ว
นึกถึงศึกคำบรรพ

น้ำหลากแล้วเหมือนเมืองฝัน
หอมมิ่งขวัญชลาลัย

กระบวนเรือ : กวีนิพนธ์ : หน้า 19

ไอ้อยุธาเมืองแก้ว
ปราสาทราชวังพลัน

ไอ้อสุโขทัยเมืองแก้ว
ป่วนป่าช้าป่าช้าอารัญ

ลมแล้งมอกใหม่ไอศวรรย์
ป่วนป่าช้าจิตกาธาร

ศิลปอยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 15

ลมแล้งรกร่างมโหศวรรย์

ฉีกนั้นเวทนาโศกาสัย

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 24

"แก้ว" เป็นคำที่ฮังการีใช้ในการเปรียบเทียบโดยใช้ในความหมายเหมือน พจนานุกรมคือ ใช้เรียกสิ่งที่มีลักษณะคล้ายหินใสมีประกายและใช้เรียกสิ่งที่มีค่า สิ่งที่มีค่า สิ่งที่มีเกียรติ

สิ่งที่ฮังการีมักนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะที่เป็นประกายของแก้วคือ ภาพงดงามต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น ดวงจันทร์ ดวงดาว หยาดน้ำค้าง เมื่อต้องแสงอาทิตย์ เป็นต้น การใช้คำเปรียบเทียบจึงทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในเรื่องเกี่ยวกับความรัก ฮังการีใช้ "แก้ว" เปรียบเทียบเมื่อเขาผิดหวังจากความรัก เขาเปรียบเทียบให้เห็นความเสียใจเสียสละ โดยการเปรียบกับการที่มีแก้วอยู่ในมือ แล้วแก้วนั้นแตกร้าวไป แสดงให้เห็นความสิ้นหวังของเขา

ส่วน "แก้ว" ในความหมายที่ใช้เรียกสิ่งที่มีค่า สิ่งที่มีเกียรติ นั้น ฮังการีมักใช้เรียกความงดงามของธรรมชาติ สตรีที่รัก บทกวีนิพนธ์ และโบราณสถาน ฯลฯ การใช้คำเรียกเช่นนี้ แสดงให้เห็นความรักที่เขามีต่อสิ่งนั้น ๆ

บางครั้งเขาใช้คำ "แก้ว" นี้เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งสูงส่ง ซึ่งเป็นลักษณะที่กวีไทยเคยใช้มาก่อน

3. สววรรค์

"สววรรค์" เป็นคำที่ฮังการีใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับสาม มีความถี่ 117 ครั้งในผลงาน พ.ศ. 2490 - 2518

เรื่องสววรรค์เป็นความเชื่อของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเชื่อว่าผู้ที่ทำความดีเมื่อ

ตายแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ วรรณคดีโบราณที่พรรณนาความวิจิตรและความสุขของ
สวรรค์ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำ "สวรรค์" ไว้ว่า
"น. โลกของเทวดา, เมืองฟ้า"¹

ยังการใช้คำ "สวรรค์" ในความหมายเหมือนพจนานุกรมบางครั้งเขาใช้คำ
"ฟ้า" แทน เขาใช้ในการเปรียบเทียบต่อไปนี้

3.1 ความงดงามของธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา หน้าผา หุบเขา ห้วย คว
ดงอาทิตย์ เป็นต้น ธรรมชาติบนภูกระดึง เป็นธรรมชาติที่ังการประทับใจมาก เขา
เห็นว่าเป็นความงามที่เหมือนเมืองของเทวดา

ต้นเอยต้นถึงภูกระดึง
เมฆอบร่ำกุสุมรสสุคันธ

ภูกระดึงซึ่งใจจนไผ่ต้น
เป็นถิ่นขับขานชะอ้อนแววตา

จินตนาการเกี่ยวกับสวรรค์ที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ

แนวเกียรติยศสวรรค์
คือดาวระยิบระยับ

งามยิ่งคังไตรทึงษาสวรรค์
อาบมิ่งขวัญต่างทิพย์ธารา

ลำน้าภูกระดึง : หน้า 157

คังสวรรค์ฟ้าสืมไว้ไต้หล้า

เมฆมาจุมพิตแก้หนาวใจ

ลำน้าภูกระดึง : หน้า 173

สั้รุ่งเพชรใสไกลลิบ

ห้วงลิบพิศวิจิตรนัก

แควน้อย : กวีนิพนธ์ : หน้า 20

ังการเห็นว่า คงดาวที่ส่องแสงระยิบระยับนั้น เป็นแนวเกียรติยศของ
"สวรรค์" ที่ช่วยเสริมให้สวรรค์มีความงดงามและคุณค่ามากขึ้น

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 882.

ทะเลอันสรวรรคสี่พัน
เปล้าเปลี่ยววิเวกมารุต
เมฆฉายรายโฉมดูจ
หีบที่ถวิลหาขึง

พิเศษสุด
พิศพรึง
สาวพิพย์
นิงไ้วังเวง

วันโสทรังโสกร่าง : ลลนา : 40:37 (สิงหาคม 2517)

อังคารไขภาษาเปรียบเทียบให้เห็นความงามของทะเลว่า มีความงามเหมือน
เมืองของเทวดา

แมลงกระจิกไร้เคียงสา
เจ้าถรรุฤทธิ์พิษสงอัน

ราเริงราวโลกเล่ห์สรวรรค
สักวันหนึ่งซึ่งจะพึงมี

ลำนำนุภกระตึง : หน้า 68

ความสุขบนสรวรรคเป็นสิ่งที่อังคารประทับใจ ดังนั้นเมื่อเห็นแมลงราเริง
อย่างมีความสุข เขาจึงเปรียบเทียบกับความสุขราว "โลกเล่ห์สรวรรค" บางครั้ง
เขาใช้คำว่า "ฟ้า" แทนคำว่า "สรวรรค" ดังเช่น

บุหงาเจ้าข้าเอ๋ยขอภัย
เลี้ยงรักษาตัวเองช้านาน
จึงผลิแบ้มคอกออกขอสะพรัง
เจ้าทำบุญอุชิษฐานไ้ไคมา

ทำบุญอะไรไว้จึงหอมหวาน
ท่านเอาแรงใจจากไ้ไหนมา
คั้งไม้ไ้ในเมืองฉันชั้นฟ้า
บุหงาบอกบ้างเถอะอย่างไร

ลำนำนุภกระตึง : หน้า 47

อังคารเปรียบคอกไม้ที่ผลิคอกออกขอว่าเหมือนคอกไม้ "เมืองฉันชั้นฟ้า"
คือ คอกไม้ของเมืองเทวดา

3.2 ความคิดเกี่ยวกับสตรี

ความคิดคำนึงเกี่ยวกับสตรีที่อังคารนำมาเปรียบเทียบกับ "สรวรรค" ใ้
แก่ความปรารถนาที่จะสมหวังในความรัก การชมความงามของสตรี และความฉันทึง
ที่จะเกิดจากความรัก ฯลฯ อังคารเปรียบเทียบไว้ดังนี้

โอ้หนาวเป็นเห็นแต่เมฆ
แม่มั่นองของที่นั่น

.....

เปรียบจุมพิตสนิทแก้มขาวชาย
พายแพ้มคฤกร สลุดันซ์

วิเวกใจเหมือนในเมืองฝัน
แน่มมั่นสรวงสวรรค์มีจริง

.....

เปรียบหอมมิ้งไม้สวนสวรรค์
จับชั้นทิพย์สถานวิมานแนม

ลำนำฏกระถึง : หน้า 61

อังคารกล่าวเปรียบเทียบว่า เมื่อใดเขามีสตรีที่รัก เมื่อนั้นเขาจึงจะเชื่อว่า
สวรรค์นั้นเป็นจริง และเพราะความประทับใจในความงดงามของเมืองสวรรค์ เขาจึง
เปรียบเทียบ กลิ่นแก้มของสตรีนั้นหอมเหมือนดอกไม้ "เมืองสวรรค์"

เลืบนีออนางอ่อนน้อม
มอบซึ่งขำมรงค์อัน
นิ้วนางร่วงรังพลัน
หอมจอมอ่อนน้อมไท้

ถนอมขวัญ
คำไร
ถนอมกอด
คังไคไศวรรย์

เลืบนีออนาง : อุลนา : 28.38 (กุมภาพันธ์ 2518)

ความสุขบนเมืองสวรรค์เป็นสิ่งที่อังคารปรารถนา เขาจึงเปรียบเทียบว่า
เมื่อใดที่ได้ชมเชยสตรีที่รัก เขาคงมีความสุขเหมือนได้ "ไศศวรย์"

การใช้คำ "สวรรค์" เปรียบเทียบกับสตรี ทำให้เห็นภาพสตรีที่อังคารปรารถนา

คังเซน

คลองวาฬาร่วงแล้ว
ฝันว่าพบสาวสวรรค์
โถมนางว่างมิงขวัญ
ร่อนเฝ้านอนบ่อนกลิ้ง

เสมอฝัน
เพริศพริ้ง
อกเปล่า
เกริ่นแรงสุมพร

บันทึก : อุลนา : 43.34 (ตุลาคม 2517)

"สาวสวรรค์" เป็นภาพเปรียบเทียบให้เห็นความงามของสตรีในฝันของอังคาร ซึ่งเป็นความงามที่ประทับใจเขามาก นอกจากนี้เขายังได้เปรียบเทียบให้เห็นความงามส่วนต่าง ๆ ของสตรีที่งามเหมือนสมบัติบนเมืองของเทวคา ดังเช่น

ทรวงอกสลับสองบัวทิพย์	ไกลลิบเล่ห์ <u>สระสรวงสวรรค์</u>
อจินาสโนบางที่พรานั้น	ทั้งแพร่พรรณนิมิตมพากรณ์
เอาจ้องคอรชรอันแอ้น	งามแน้นเอาจอมราชไกรสร
จริยามารยาทงามอน	ตะโพกชะอ่อนเร้าร้อนใจ
ราว <u>ฟ้าแล้ง-แก้งประณีตนั้น</u>	น้าอัศจรรย์กว่านางฟ้าไหน
ควรสงวนแทนดวงพฤหัสบดี	ครวใจทิ้งขว้างเสียดกลางทราย

ลำนำนุกรม : หน้า 71

อังคารเปรียบเทียบทรวงอกของสตรีว่างามเหมือน "บัวทิพย์ในสรวงสวรรค์" ความงามของสตรีเช่นนี้เขาเปรียบว่า ราวกับ "ฟ้าแล้งแก้งประณีตนั้น" หมายถึง เทวคาบรรจงปั้น

คงเป็นเพราะอังคารนึกหวังในความรักบ่อยครั้ง จนเขาเกิดความคิดว่าความรักเป็นสิ่งหายากที่สุด ดังที่เขากล่าวว่า

แต่ความรักจักหายาก	ลำบากคัง <u>นรกแสงสวรรค์</u>
เปรียบประดุจรุ่งเพชรมนต์นั้น	เพียงหนึ่งพันโกฏิดินทราย

ลำนำนุกรม : หน้า 120

อังคารเปรียบว่า ความรักหายากเหมือน "นรกแสงสวรรค์" ความเปรียบเทียบสะท้อนให้เห็นอิทธิพลความเชื่อของคนไทยที่เกี่ยวกับนรกและสวรรค์ อังคารอาจได้ความคิดนี้มาจากวรรณคดีเรื่อง ไทรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่เขาได้ศึกษาอย่างละเอียดทุกสำนวน วรรณคดีเรื่องดังกล่าวได้กล่าวถึงนรกและสวรรค์ไว้ กล่าวโดยสรุป คือ คนที่ทำความชั่วต่าง ๆ ต้องตกนรกและได้รับการทรมานไปตามความชั่วนั้น ๆ เขาเหล่านี้พยายามค้นคว้าให้พ้นทุกข์ทรมาน และปรารถนาจะได้รับความสุขใน

เมืองสวรรค์ แต่เป็นไปได้ เพราะการตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับกระทำแต่
ปางหลังของบุคคลนั้น ฉะนั้น การที่อังคารเปรียบว่าความรักหายากเหมือน "นรกแสง
สวรรค์" นั้นจึงเป็น การเปรียบที่เน้นให้เห็นว่า "ยาก" เพียงไร

3.3 ความคิดเกี่ยวกับกวีนิพนธ์

อังคารมีความปรารถนาที่จะสร้างโลกให้มีความสุขดังความสุขบนเมือง
สวรรค์ เขาเห็นว่า กวีนิพนธ์เป็นวิถีทางประการหนึ่งที่ช่วยได้ เพราะกวีนิพนธ์ที่มีคุณค่า
จะช่วยยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ฉะนั้น เขาจึงพยายามสร้างสรรค์บทกวีนิพนธ์
ให้มีคุณค่าในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ ดังที่เขากล่าวว่

ลายสือหวานวิเวกให้
คุดมิงมนตร์เจิมขวัญ
ใจปลิวลิวไปฝัน
เทือกคาลาดั่งแก้ว

หลุดรรมย์
เพริศแพรว
อมตะ
แมนแลว เล่ห์สวรรค์

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 162

อังคารกล่าวว่ากวีนิพนธ์ที่มีคุณค่าจะช่วยทำให้โลกมีความสุขเหมือนสวรรค์

สวนแก้วสวนวรรณศิลป์
มธุรสลึกซึ้งนั้น

รินทิพย์หอมอ้อมมิ่งขวัญ
กฤษสวรรค์มั่นประทานกิน

อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว 8 หน้า 1

รสของกวีนิพนธ์ที่ลึกซึ้งนั้นอังคารเห็นว่า รวากับเป็นรสที่สวรรค์ได้ประทานให้
แก่โลก

นอกจากนี้อังคารยังเห็นว่า กวีนิพนธ์ทำให้โลกมีชีวิตชีวา รวากับได้สายฝน
จากสวรรค์ ดังที่เขากล่าวว่

ลายสือไหววิเวกให้
ฝนท่าแก้วจากสวรรค์
 ใจปลิวลิวไปฝัน
 หอมกตนี้สะท่อน

ทฤธรรม
 คัมภีรอน
 โลกอื่น
 ภาพหน้ามาหอม

ปณิธานของกวี : กวีนิพนธ์ : หน้า 6

3.4 ความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคม

อังคารตอบคำถามการทำความดีทุกประเภท เขาเห็นว่าปัญหาขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนั้น มีวิธีแก้ปัญหาคือดีกว่าการทำความดี ดังนี้ การให้การศึกษากับเด็ก ซึ่งจะทำให้มนุษย์เห็นคุณค่าของโลกและชีวิตซึ่งจะเป็นผลให้โลกมีสันติสุขเหมือนเมืองสวรรค์ดังที่เขากล่าวว่า

ล้างสงครามความอับยศหมด
 สร้างอุดมคติของโลกนี้

กู้เกียรติยศการศึกษาคัมภีร
 ให้มีมั่นสวรรค์สันติสุขเอย

ลำนำนุกระถึง : หน้า 137

การศึกษาที่ถูกต้องอีกประการหนึ่งในทัศนะของอังคาร คือ การดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้

ตื่นตื่นเกลละเสาะแสวงมรคา
 พลิ้วหิ้งหิ้งของทฤทัย
 ปฏิบัติหัตถะปรีชาใหม่
 เมตตาอย่าฆ่ากันและกัน

รอยบาทพระโพธิสัตว์ใหญ่
 ให้ทานมีดีสุขทุกคืนวัน
 เพื่อโลกใต้อุทิศอุทิศสวรรค์
 เอาเลือดนั้นปลุกบุญหงาสุมาลัย

ลำนำนุกระถึง : หน้า 15

ภาพ "สวรรค์" ที่อังคารประทับใจและนำมาใช้เปรียบเทียบได้แก่ ความงดงามและความสุขของเมืองสวรรค์ สิ่งที่อังคารเห็นว่าเป็นความงดงามเหมือนสวรรค์ ได้แก่ ภาพธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ภูเขา ทิวสน กวังกวาว ฯลฯ และความงามของสตรี เป็นต้น

การที่ฮังการประทับใจความงดงามและความสุขของเมืองสวรร์นั้น น่าจะเป็นเพราะเขาได้อิทธิพลจากวรรณคดีโบราณเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นหนังสือที่เขาได้ศึกษาอย่างละเอียดทุกส่วนวน ฉะนั้นภาพพจน์ที่เกิดจากการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับเมืองสวรร์ จึงขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาและประสบการณ์ของผู้อ่านแต่ละบุคคลว่ามีความรู้ในเรื่องสวรร์เพียงใด

4. ทอง

"ทอง" เป็นคำที่ฮังการใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับห้า มีความถี่ 60 ครั้ง ในผลงาน พ.ก. 2490 - 2518

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹ ให้ความหมายคำ "ทอง" ไว้ดังนี้

1. โลหะสีเหลืองหรือแดง
2. ถ้าใช้ประสมกับคำอื่น หมายความว่า ทองคำ เช่น บ่อทอง เหมืองทอง ทองแท่ง ทองลิ่ม
3. หมายถึงสีเหลือง ๆ แดง ๆ อย่างสีทอง เช่น เนื้อทอง ปรางทอง ยมทอง แสงทอง
4. ใช้ประกอบสิ่งอื่นโดยอนุโลมตามลักษณะสี

ความหมายของคำ "ทอง" ดังกล่าว เป็นคำที่ใช้บอกสีของสิ่งที่เห็นได้ว่ามีลักษณะเป็น สีทอง

ฮังการใช้คำ "ทอง" ในความหมายทั้งที่เหมือนและแตกต่างไปจากพจนานุกรม

4.1 ความหมายตามพจนานุกรม

ฮังการใช้เปรียบเทียบกับสิ่งที่ปรากฏแก่สายตาคำว่าเป็นสีทอง ดังนี้

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 450.

4.1.1 ความมั่งคั่งของธรรมชาติ

สิ่งที่ต้องการเปรียบกับ "ทอง" ได้แก่ ดวงจันทร์ แสงอาทิตย์
ในเวลาเช้าและเย็น เป็นต้น ดังเช่น

ราตรีปากเลี้ยวเคียนทอง แสนเฝ้าหมองใจในความหลัง
ทั้งความรักที่ถูกเกลียดชัง ยังไว้อำนาจของอาชรมณ์

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 158

"เลี้ยวเคียนทอง" เป็นคำที่ผู้แต่งใช้เรียกดวงจันทร์ ซึ่งมีสีคล้ายทอง

แสงทองคำของพระสุริยาพยับเมฆนั้น ส่องทะลุฉางเมฆลงเป็นฉาแสงพราย
พะพราย แลววงทองที่พยับขอบ ๆ กลอยเคลื่อนเลื่อนลงเหนือขอบฟ้า กระจาย
รังสีแจ่มจางประภัสสร สะท้อนฉายแว้งเขาลำเนาไม ทำให้เหือกขุนภูนาไกลลิบ
ลิวสุดขอบฟ้านั้นกลับกลายเป็นทิวเหือกขุนเขาสีทองคำ บริสุทธิ์ประดุจรูปนิมิตใน
เมืองฝัน

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 172

ผู้แต่งเปรียบแสงอาทิตย์ยามเย็นว่า "เหมือนทอง" แสงนั้นทำให้ภูเขาเป็น
"สีทองคำ" ไปด้วย ส่วนคำ "วงทอง" นั้นเป็นคำที่ผู้แต่งใช้เรียกดวงอาทิตย์

นั้นปูตะไกรละม้ายทองคำ พระพรหมทำไว้ให้หรือ
สมัยนี้มีเงินนำขอซื้อ รื้อฟ้ามานั่งปูนอน

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 91

ผู้แต่งเปรียบสีของตะไคร้น้ำ ว่าคล้ายทองคำ

นั้นแมงทับราวกับทองคำ ปินต่ำต้องแสงตะวันสะท้อน
ทั้งข้างอสังการสุวรรณกร ร้อนเนื้อเก่าหล่อเข้าพิมพ์แมลง

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 91

ผู้แต่งกล่าวเปรียบสีของแมงทับเมื่อต้องแสงอาทิตย์ว่าเหมือน "ทองคำ"

4.1.2 ความมั่งคั่งของศิลปกรรม

การใช้คำ "ทอง" ในการเปรียบเทียบให้เห็นความมั่งคั่งของ
ศิลปะ อังคารมักใช้คำ "สุวรรณ" แทน ดังเช่น

กระจันทน์บุษบกบัวหลวง	ปวงฐานสิงห์ปิงพิศพิศวง
ถนิมพิมพาภรณ์ทุกก่าก	วงล้อเลื่อนเหมือน <u>วงสุวรรณ</u>

ถนนก่าทองล่องชาด	งานวิลาสเลิศฟ้าอาภรณ์
หมื่นกว้าง <u>คังกงจักรสุวรรณ</u>	คั่นกันชะเลเมฆวิเวกใจ

ลำนำนุกระกึ่ง : หน้า 6

4.2 ความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม

4.2.1 อังคารใช้คำ "ทอง" เปรียบเทียบกับสิ่งที่เขาเห็นว่ามีความค่า
มีคุณค่าความงามเป็นเลิศ และมีความเจริญสูงสุด ดังเช่น

กระหังสัตว์กินเมืองเฝ้าอยู่	รู้ฉลาดกว่าสัตว์เลื้อยคลานใหญ่
นั้นแหละ <u>บุคทองของกวีไทย</u>	รอฟ้าไหม้รอบกับบันไดทอง

กาพย์กลอน : กวีนิพนธ์ : หน้า 100

"บุคทองของกวีไทย" หมายถึง ความเจริญสูงสุดของวรรณคดีไทย

นอบน้อมทักณะพระโพธิสัตว์	ปฏิบัติประโยชน์ใหญ่ทั้งผอง
เพื่อเริ่มบุญมนุษย์สัตว์เริงรอง	<u>สุสมัยทองของจักรวาลเทอญ</u>

อุทิศโยนทานไว้ทุกสมัย : ลลนา : 62.63 (ตุลาคม 2518)

"สมัยทองของจักรวาล" หมายถึง ความเจริญสูงสุดของโลกความเจริญในที่นี้
หมายถึง ทั้งกายและจิตใจ ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์

ฝูงมหรหรงบินมาบนหน้า กลับคำคมไม่รังรอง นำแห่ทางชีวาปักขาทิ้งป่าคง
หงไพร ค่ายเจ้าไซร้เป็นญกระท่าลำน่าเพลงบรรเลงชลุ่ยวิเศษนอกโมงยามนาที่

มีบางตัวรั้งตำแหน่งระฆังทองของทิวาวาร เจื้อยแจ้วขานเสียงเพื่องจะเรียก
หาเมตตากรมจากความรู้ณาปราณี ซึ่งหนีหายไปจากหัวใจมนุษย์เสียช้านานแล้ว

บันทึกของจิตรกร : กรวีนิพนธ์ : หน้า 172

"ระฆังทองของทิวาวาร" หมายถึงเสียงที่ไพเราะยิ่ง ยังการใช้เปรียบเทียบกับเสียงที่ไพเราะเป็นพิเศษของนก

4.2.2 ใช้ในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์

ยังการใช้คำ "ทอง" ในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์กล่าวคือ ใช้
แทนสิ่งที่มีค่า, สิ่งสูงส่ง เขามักใช้ในการแสดงแนวความคิดต่าง ๆ เช่น

ปฏิญญาลูกจากจะหอม
ซึ่งมีค่ากว่าทองคำ

นอบน้อมกันทั่วหล้าหน้าข้า
เลิกล้ำทุกสัจธรรม
มนุษย์อมตะ : กรวีนิพนธ์ : หน้า 54

"ทองคำ" ใช้แทนสิ่งสูงส่ง "ซี" แทนสิ่งที่ต่ำต้อย

จะเหยียบย่ำทำไมคอกหญ้านั้น สวรรค์ประดับหล้าค่าเลิกล้ำ
สรรเสริญเป็นขอแต่ทองคำ ตะกั่วค่าและเหล็กน้อยใจ

ลำน้าฎกระหึ่ง : หน้า 4

"ทองคำ" เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งสูงส่งและมีค่าในสายตาของมนุษย์ ส่วน
"ตะกั่วและเหล็ก" แทนสิ่งต่ำต้อย

บางครั้งยังการใช้คำ "ทอง" ในความหมายที่คลุมเครือ เช่น

สำเภาทองของชีวี
ไร้งังจอตจะวอควาย

ลำน้าไม่มีจุดหมาย
กลางสายคลื่นกล้าแห่งอารมณ์
ชีวามาแกล้มเหล้า : กรวีนิพนธ์ : หน้า 36

"สำเภาทอง" ในที่นี้ให้ความหมายที่ไม่ชัดเจนนักว่า ผู้เขียนต้องการให้มีความหมายไปทางใด เพราะถ้าหมายถึง "วิถีชีวิตที่มีความสุข" ความก็ขัดกับมาห่อมาแต่ถ้าอาศัยกวีนิพนธ์อื่น ๆ มาพิจารณาประกอบ จะเห็นว่า "สำเภาทอง" คือคำที่ฮังการหมายถึงตนเองด้วยความเชื่อมั่นในผลงานที่เป็นอมตะของตน

"ทอง" เป็นคำที่ฮังการใช้ในความหมายทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากพจนานุกรม ความหมายที่เหมือนพจนานุกรมนั้น เขามักใช้เปรียบเทียบให้เห็นความมั่งคั่งของธรรมชาติและศิลปกรรม ส่วนความหมายของคำ "ทอง" ที่แตกต่างจากพจนานุกรม เขาใช้แทนสิ่งสูงส่ง สิ่งที่มีคุณค่า

การใช้คำ "ทอง" เปรียบกับความมั่งคั่งในธรรมชาติ เป็นผลให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพเกี่ยวกับสิ่งที่เขากล่าวถึงได้ดียิ่งขึ้น เพราะฮังการมักใช้คำนี้เปรียบเทียบกับสิ่งที่มีสีเหลืองคล้ายทอง ส่วนการใช้ "ทอง" แทนสิ่งสูงส่งหรือสิ่งที่มีค่านั้น ผู้อ่านจะเข้าใจความหมายได้ เพราะทองเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเองอยู่แล้ว

5. ป้าช้า

"ป้าช้า" เป็นคำที่ฮังการใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับสี่ มีความถี่ 58 ครั้งในผลงานตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2518

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายคำ "ป้าช้า" ไว้ดังนี้ "ที่ฉงตพ, ที่เผาศพ"¹

"ป้าช้า" เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับความตาย สาเหตุที่ฮังการนำมาใช้ในการเปรียบเทียบในบทกวีนิพนธ์ อาจเกี่ยวเนื่องกับประวัติของเขาตอนที่เขาใช้ชีวิต

¹ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 494.

อยู่อย่างลำบากและเกิดความรู้สึกว่าไม่มีใครสนใจ เขาคิดว่าเขาได้ตายไปจากคนเดิม ดังนั้นเขาจึงเปลี่ยนชื่อจาก "บุญส่ง" เป็น "อังคาร" ซึ่งแปลว่าถ่านเก่าที่เกิดจากการเผาซากศพ อังคารเปลี่ยนชื่อเมื่อออกจากมหาวิทยาลัยศิลปากรประมาณ ปี พ.ศ. 2490 คำนี้เริ่มปรากฏในบทกวีนิพนธ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2490 ในกวีนิพนธ์ที่ชื่อ "พลับพลึง"

อังคารนำคำ "ป่าช้า" มาใช้เปรียบเทียบ ในความหมายทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากพจนานุกรม

5.1 ความหมายตามพจนานุกรม ซึ่งหมายถึง ที่ฝังศพ ดังนี้

โก ลาหลแหล่งหล้า	เวียงสขาม
วา สัตว์ป่าพยายาม	บินบ้า
ปา ใจชั่วเลวทราม	ไปหัว
เปิก ขาตีประชด <u>ป่าช้า</u>	ชักแท็กซี่จวน

กระตู่เรศวร & กวีนิพนธ์ & หน้า ๑๑

"ป่าช้า" ในที่นี้คือ ที่ฝังศพ อังคารเปรียบเทียบให้มีความหมายเหมือนคำ - พงเพยโบราณที่ว่า "ปิ้งปลาประชดแมว"

ซื้อเกียร์ติดเงินทอง	เนืองนองนำเรอ <u>ป่าช้า</u>
จะอยู่ค่าฟ้าพสุธา	ปรารถนาหักห้ามความตาย

แสงวรรณคดี & กวีนิพนธ์ & หน้า 10

"ป่าช้า" ในกวีนิพนธ์นี้อังคารใช้ในความหมายว่า "ที่ฝังศพ" เมื่อกล่าว - ประชดประชันผู้ที่ลุ่มหลงในเกียร์ติดและเงินทอง โดยหวังว่าเมื่อตนตายจะนำเงินนั้น ไปบำรุงบำเรอแกหุลุมดังศพ และคิดที่จะใช้เงินซื้อความตาย

ดาวไกลดั่งฟ้า
ข้าวแห่งมวลข้าว
ยมทูตสงคราม
ส่งสวปรโลกให้

กว่าโกฏิ กับป็น
หวานไว้
เก็บเกี่ยว
ป่าขามาเสวย

อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 3

อังคารกล่าวถึงความตายด้วยโวหารที่น่าสนใจ เข้าเปรียบเทียบมนุษย์ว่า
เหมือนข้าว เมื่อศกรวงแก่จัด "ยมทูต" ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งความตายมาเกี่ยวเพื่อนำ
ไปส่งยัง "ป่าช้า" ซึ่งหมายถึง ที่ฝังศพนั่นเอง

5.2 ความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม

"ป่าช้า" มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ที่ฝังศพ" ซึ่งหมายถึง ป่า
หรือพื้นที่ดิน หรือสิ่งก่อสร้างซึ่งใช้เป็นที่ฝังศพหรือเผาศาสดศพของมนุษย์เท่านั้น
แต่อังคารได้นำมาใช้ในความหมายที่กว้างออกไป ในการเปรียบเทียบ
กับสิ่งต่อไปนี้

5.2.1 โบราณสถาน

อังคารมักใช้คำ "ป่าช้า" เปรียบเทียบกับซากปรักหักพังของ
โบราณสถาน ซึ่งเป็นการใช้คำที่มีความหมายกว้างจากเดิม คือ ไม่ได้หมายถึงฝังศพ
ของมนุษย์ แต่หมายถึงซากของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ดังเช่น

อยุธยาปนป่าช้า
บัวเพื่อพิพม์กนกวลย์
มาเปื้อนป่นอาคารพณ
เปล่าเปลี่ยวทุกเส้นหญ้า

สรวงสวรรค์
รวงฟ้า
โลกกลาง
บ่าน้ำตาสยาม

กิลปอยุธยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 15

อังคารเปรียบเทียบสภาพเมืองอยุธยาในปัจจุบันว่าเหมือน "ป่าช้าของสรวงสวรรค์"
เป็นการเปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นทั้งภาพที่เคยสวยงามเหมือนสวรรค์และภาพที่เหลือแต่ซาก

บันทึกเจดีย์กุวิหาร
อสุรกายรายพิณ

ปณจิกถาธารป้าชาลีน
แววบินเสียงสังข์กังสดาล

ศรีสังฆนาสัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 23

ภาพเจดีย์, กุ และวิหารที่เหลือแต่ซากนั้นยังการเปรียบกับ "จิกถาธาร" คือ
เจิงตะกอนที่เผาผล และ "ป้าชา" คือ ที่ฝังศพแสดงให้เห็นแต่ซากของสิ่งก่อสร้างนั้น

ไอ้สุโขทัยเมืองแก้ว
ปูนป้าชฎาอาวัญ

ลมแล้งกร้างมโหฬาร
ฉุนั้นเวทนาโศกาลัย

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 24

"ป้าชฎา" เป็นคำที่ังการเปรียบเพื่อให้เห็นสภาพที่ปรักหักพังของกรุง
สุโขทัย

นอกจากนี้เขายังไ้เปรียบกับงานศิลปะอื่น ๆ ดังเช่น

เตาถ้วยโถโอชาม
ปูนป้าชฎาป้าชาไทย

งามเลศลายเคลือบน้อยใหญ่
หวากไหวระทระทมระทวย

ศรีสังฆนาสัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 22

ังการกล่าวถึงงานศิลปะประเภทหนึ่งคือ การปั้น "ถ้วยโถโอชาม" ที่เคย
รุ่งเรืองในอดีต แต่ปัจจุบันเหลือแต่ซาก ทำให้เขาเกิดความสังเวชใจว่า สิ่งที่เคย
รุ่งเรืองนั้นปัจจุบันกลายเป็น "ป้าชฎาป้าชา" ไปจนหมดสิ้น

การที่ังการใช้คำ "ป้าชา" ในการเปรียบเทียบให้เห็นสภาพของโบราณสถาน
ดังกล่าว นอกจากจะเป็นการเปรียบเทียบที่ภาพชัดเจนแล้ว ยังเป็นการใช้คำที่
เหมาะสม ช่วยเสริมให้บรรยากาศของโบราณสถานเหล่านั้น วิเวกและวังเวงยิ่งขึ้น
ทั้งยังทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสังเวช เกร้าและสะเทือนใจตามไปด้วย ขณะเดียวกัน
การใช้คำ "ป้าชา" ในการเปรียบนี้ แสดงให้เห็นความเกร้าสะเทือนใจ ความรักและ
ความเลื่อมใสของังการที่มีต่อศิลปกรรมไทยด้วย

5.2.2 ความรักต่อสตรี

จากประวัติของอังคารและเนื้อหาในกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องความรัก สตรี จะเห็นว่าอังคารผิดหวังจากความรักบ่อยครั้งจนทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสตรีว่าสตรี เป็น "ป้าช่าชาย" หมายถึง เป็นที่ฝังศพของชาย ดังตัวอย่าง

ละลอกคลื่นทั้งมหาสมุทร
นางเป็นป้าช่าชาย

ดูจอารมณ์ของหญิงร้าย
ไว้อาตมามาคูใจ

สีขัง : กวีนิพนธ์ : หน้า 90

เจ็บปวดครวครวเร้าเร้าโศก
นารีนี้คือป้าช่าชาย

โลกหน้าฟ้าไหนก็ไม่หาย

เกิดมาตายทุกชาติอนาถเอย

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 64

อังคารมีความเห็นว่า สตรีที่เป็น "ป้าช่าชาย" หมายถึงสตรีที่หลอกหลวงว่ารัก แต่ไม่รักอย่างแท้จริง เป็นผลให้ชายประสบกับความผิดหวังและเศร้าเสียใจ อาวุธสำคัญ ที่สตรีใช้ในการหลอกหลวงคือ คำพูด อังคารใช้คำเปรียบไว้มดังนี้

ที่ปลายลันลันมีป้าช่า
หน้าเนื่อใจเสียเหลือร้าย

มารยาเหวสีกนิกขรวิญหยา

อันตรายทุกทุกกลมหายใจ

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 121

โพล่เพลย์คำมิก
ป้าช่าปลายลันนั้น

จิตซิดเซ่นใจนางกลางคัน

หวนอสรทิมทุกค่านาง

จารึกไว้ในหินผา : กวีนิพนธ์ : หน้า 58

อังคารกล่าวว่า สตรีมีปลายลันเป็น "ป้าช่า" ไว้มดังกพชาย หมายถึงสตรีที่ กล่าววาจาหลอกหลวงให้ชายหลงรัก ชายจึงเสียใจเพราะคำของสตรี

เมื่ออังคารผิดหวังจากความรัก ความรู้สึกเขาเป็นดังนี้

แหวท้าว-งามกว่ามรกต	จะหมกแหวทะแพรวไสล
ทุกกรวทหายหินยาราคี	จะเย้ยแหวมณีที่ตาตาย
วาท้าวหอมกว่าดอกไม้	จะเป็นใบฤดูแล้งแห้งหาย
<u>ลั่นเป็นป้าชาน่าเสียกาย</u>	ขาดไรคำหวานหอมกล่อมกาล

ลำนำนุฎกระคิง ๘ หน้า 65

"ลั่นเป็นป้าชาน่า" ในที่นี้หมายความว่าถึง เป็นใบ

ในเรื่อง "พลับพลึง" ยังการไร้คำ"ป้าชาน่า" ดังนี้

เราเป็นด่านเจ้าสุลี้เสียดีกว่าจะเป็นเปลวไฟไหม้สิ่งรัก ทรามประสย
พากฟ้า เวลานั้นที่ เราก็คงไม่ลืมความรัก จะพูดไปจนปลายลั่นเป็นป้าชาน่าหัวใจ
เอง...

พลับพลึง : กวีนิพนธ์ : หน้า 42

"จะพูดไปจนหลายลั่นเป็นป้าชาน่าหัวใจเอง" หมายความว่า จะพูดไปจนตาย

5.2.3 ใช้เป็นคำแทนตัวกวี

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับความรัก โดยเฉพาะความรักสตรี ยังการ
มักใช้คำ "ป้าชาน่า" เป็นคำแทนตัวเอง อาจเป็นเพราะความรู้สึกที่ว่าตนได้ตายไปจาก
ชีวิตเดิม ดังที่กล่าวไว้ในประวัติ ดังตัวอย่าง

<u>ไอ้คีนี่ป้าชาน่า</u>	กระสัน
หนอนรานทะกินจันทร์	แหงเว้า
กระดุกข้าวกับปลัปลั	ผูกพัน
หิวหื่นหอมกากข้าว	เรารอนรมฉีบ

ป้าชาน่ากระสัน ๘ กวีนิพนธ์ ๘ หน้า 38

ยังการสวมวิญญาณให้ "ป้าชาน่า" ได้แสดงความปรารถนาในความรัก ในที่นี้
คำ "ป้าชาน่า" ยังการใช้แทนตนเอง

เรื่องรองหลักข้อห้า
เปล่าเปลี่ยวเขาเขียววน
หยาดหยบแห่งน้ำตา
ห่วงโลกหลังและหน้า

สนขยา
นิ่งท่า
ตกสิ่ง
ป่าช้ากรรแสง

หนาวปรโลก : ลตนา : 32.34 (เมษายน 2517)

"ป่าช้า" เป็นคำแทนตัวอังคาร ในการกล่าวถึงความเหงาและความเศร้าที่
ขาดความรัก

นอกจากนี้ อังคารยังใช้คำ "ป่าช้า" แทนตนเองในการแสดงแนวความคิด
เสียสละสมมุติที่สำคัญกว่าตนเสียกว่าผู้อื่น ดังนี้

เป็นศาสตราจารย์
เรื่องอยู่คู่คาริภา
ถามนุษย์ถอยจากหมา
งามรังเห่านักแล้ว

จุติมา
พรางแพรว
มาเกิด
ป่าช้าจึกสอน

ใหญ่อย่างกำมะลอ : ลตนา : 58.61 (พฤษภาคม 2518)

5.2.4 ใช้แทนความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความเหงา ความเศร้า ความ
ผิดหวัง ฯลฯ ดังตัวอย่าง

...เราผู้ปราชัยยังหม่อมองไปทุกคำคมไม้ ยุ่งยางกร่างไกร มะคำจำปา
ป่าที่ไม่รู้จักมากมาย มีกล้วยไม้ประหลาด ผลิออกประทุไวกะตึงนิมิตพินิจ
ของปราชัย ตรงกันข้ามกับป่าช้าแห่งหัวใจเราอันประคับ คอยความว่างเปล่า วิเวก
และวังเวง

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 77

"ป่าช้าแห่งหัวใจ" คือ ความรู้สึกเหงา เศร้า และวังเวงใจ

ในลำนำฎกระดิ่ง ยังการใช้คำ "ป๋าซ่า" ดังนี้

เจ้ามือบ่อนในใจไหม
เออหนออกมณุษย์นี้ตา

จนเขาใหญ่ใครของอื้อชื่อ
คือป๋าซ่านำหนาเย็น

ลำนำฎกระดิ่ง ๘ หน้า 49

"ป๋าซ่า" ในที่นี้คือ ความว่า เฒ่า ความเหงา

พิศสิ่งใดใจลอบละห้อย
ฤดูหนาวในอกวุ่นถาววบ
เปรียบว่าป๋าซำอู่นักกลางอก
ดวงวิญญานหนึ่งถูกขว้างทิ้ง

ตาย้อยหยาดเหมยใจหายหาย
คงเย็นไปหลายชาติอนาจจริง
หมกไหม้ไร้ชีวิตนิ่งกลิ้ง
มิ่งขวัญเหลวแหลกแตกกระจาย

ลำนำฎกระดิ่ง ๘ หน้า 153

"ป๋าซำกลางอก" หมายถึง การไม่มีชีวิตจิตใจ ยังการใช้เปรียบเมื่อกล่าวถึงความเหงาความเศร้าที่ขาดสตรีที่รัก เป็นความรู้สึกที่เหมือนกับมีแต่ร่าง ไม่มีชีวิต

5.2.5 ที่ฝั่งซากของสิ่งต่าง ๆ เช่น เหวศา ดวงดาว อารยธรรม เป็นต้น ซึ่งมักปรากฏในเรื่องที่เกี่ยวกับจินตนาการและความคิดเกี่ยวกับสังคม เป็นการใช้คำ "ป๋าซ่า" ที่มีความหมายกว้างจากเดิม ดังเช่น

ในป๋าซ่าของเทพเจ้า
วิญญานหนึ่งรำพึงรำพัน

กลางดวงดาวบนสรวงสวรรค์
ไผ่ฝันถึงหล้าพะว้าพะวัง
ยี่พุงไต้ ๘ กรีนินท์ ๘ หน้า 27

"ป๋าซ่าของเทพเจ้า" ในที่นี้หมายถึง ท้องฟ้า

โอหนอนบ่อนฟากฟ้า
จะมอคม้วยทุกดวงดาว

เป็นป๋าซ่าของเทพเจ้า
เหน็บหนาวนักจักรวาล

มนุชบ่อมตะ ๘ กรีนินท์ ๘ หน้า 54

"ป๋าซ่าของเทพเจ้า" ในที่นี้หมายถึง ความเสื่อมของสวรรค์

กลางสี่นิลสนิหแห่งรัตติกาล มฤตยูท่องเที่ยวเสาะแสวงหาความตาย ยานไป
ในภพต่าง ๆ ทั่วทิศานุทิศ กระทั่งเขาเขตกุหลาบกลางดวงจันทร์อันวิเวกวังเวง
จนทรันไหวไปว่า สรวงสวรรค์เป็นป่าช้าของดวงดาว...

ชมรมพยาธิ : กวีนิพนธ์ : หน้า 116

"ป่าช้าของดวงดาว" คือ ที่ดวงดาว

...ดูเถื่อนนั้นกองถ่านเถ้าธุลีของสัตว์ร้าย กลายเป็นโชคเงินเงินดิน จอมป่าช้า
ของอารยธรรมซึ่งสูญสลายจากสกลโลก

น้ำตาจากดวงดาว : กวีนิพนธ์ : หน้า 111

ดวงแลไปกลางกาลนานช้า กระทั่งซากภาคารอารยธรรม ของหม่อมขุนยู่ศิริไลซ์
บุคสูญหายกลายเป็นฟอสซิลหินผา ระเกระระกะเป็นป่าช้าของอารยธรรม ที่หมกดิน
ไปจากโลก...

เสียงของวิญญาณ : กวีนิพนธ์ : หน้า 73

"ป่าช้าของอารยธรรม" หมายถึง ซากของวัฒนธรรมที่นับวันจะสูญสิ้น
บางครั้ง ยังการใช้คำว่า "ป่าช้า" เป็นที่ฝังซากสัตว์ ดังเช่น

ก เอ๋ย ก ไก่
มีรูปร่างเพชฌฆาตคอยเชือดคอ
นั้นไก่งามกไก่ไก่ดำ
ป่าช้าไก่คือทองสาธารณะ

ทำไมเชื้อหน้าหม่อมขุนยู่พนอ
คือเหล่าจอมขุนยู่คูกักขั่มาร
มาเป็นเนื้อมนุษย์สุดเหี้ยมหาญ
ดังวิญญาณไก่ไม่เต็มเอ๋ย

เลือกตามชอบใจ : ลลนา : 45.31 (พฤศจิกายน 2517)

ยังการ เปรียบว่า ทองของมนุษย์เปรียบเหมือน "ป่าช้าไก่" คือเป็นที่ฝังซาก
ของไก่

"ป่าช้า" เป็นคำเปรียบเทียบกับที่ังการใช้ในความหมายที่เหมือนและแตกต่าง
จากพจนานุกรม แต่ส่วนมากเขาใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม เช่นใช้
เปรียบเทียบกับซากปรักหักพังของโบราณวัตถุ ใช้เปรียบกับความรู้สึกเศร้าหมอง และ

ใช้แทนตนเอง เป็นต้น การเปรียบเทียบในลักษณะดังกล่าวเป็นผลให้บรรยากาศของ
 เรื่องที่เขาถ่าถึง เสร้าหมองและวังเวง ฉะนั้น การใช้คำ "ป่าช้า" จึงดูเหมือน
 ว่า ยังคงใจใช้เพื่อสร้างบรรยากาศในกริณณ์ แต่เมื่อพิจารณาชีวิตประวัติของเขา
 แล้วจะพบว่า ความฉิบหายในชีวิตหลังฝังใจเขาลงมา สิ่งใดที่เป็นสิ่งที่เขาฉิบหาย
 เสร้าหมอง ฯลฯ เขาจะใช้คำ "ป่าช้า" เปรียบเทียบเสมอ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า
 ยังคงใจใช้คำ "ป่าช้า" เปรียบเทียบเมื่อเขาเกิดความสะเทือนใจ ซึ่งเป็นผลให้บรรยากาศ
 ของเรื่องพลอยเสร้าหมองและวังเวงไปด้วย

6. ฝัน

"ฝัน" เป็นคำที่ังคงใจใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับหก มีความถี่ 56
 ครั้งในผลงาน พ.ศ. 2490 - 2518

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹ ให้ความหมายคำ "ฝัน" ไว้ดังนี้

1. การนึกเห็นเป็นเรื่องราวเมื่อเวลานอนหลับ
2. นึกเห็น นึกเห็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

ังคงใจใช้คำ "ฝัน" ในความหมายเหมือนพจนานุกรมส่วนมากเขาใช้ในความ
 หมายถึงสองคือ "นึกเห็น, นึกเห็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้" ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นจินตนาการ
 ของเขา เกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

6.1 ความงงของธรรมชาติ

ังคงใจมักใช้คำ "ฝัน" ในการเปรียบเทียบความงงของธรรมชาติ
 ต่าง ๆ เช่น ความงงของทิวเขา หวาย เมฆ ต้นสน เป็นต้น

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม หน้า 630.

ทิวเขาที่สลับซับซ้อนเป็นสิ่งที่ประทับใจยิ่งการมาก เขาเห็นว่างดงามเหมือน
"ผืน" ดังนี้

ไกรหนอนถมิตไวกามซึ่ง
ชะโงกเงื้อมบาฟ้าบ้านปาน

ภูกระตังคังฟากฟ้ามหาสถาน
หวานรูปเงาผืนอันเหนือจริง

ลำนำภูกระตัง : หน้า 75

อังคารเปรียบเทียบความงามของภูกระตังว่างดงามอ่อนหวานเหมือน "รูปเงา
ผืนอันเหนือจริง"

คำแล้วแนวเทือกภูพาน
แต่ขณะหายใจนั้น

หมอกพาดผ่านเหมือนเมืองผืน
เป็นวังสันสันขวัญอิน

อีสาน ๘ กวีนิพนธ์ : หน้า 149

ภาพของเทือกเขาภูพานที่มีเมฆหมอกปกคลุมและลอยผ่านไปมาอยู่นั้น อังคาร
เห็นว่า เป็นภาพที่มีความงดงามเหมือน "เมืองผืน" ซึ่งหมายถึงเมืองในจินตนาการ
ของเขา ภาพลักษณะนี้อังคารกล่าวเปรียบเทียบว่า "เหมือนผืน" อีกครั้ง ใน "พญาครุฑ"
ดังนี้

ศิขรซับซ้อนชะอ่อนเมฆ
ชะเลณาวีลาวิญญ์

การเวกร่องก้องสรวงสวรรค์
คังรูปผืนอันนุ่มนวล

พญาครุฑ : กวีนิพนธ์ : หน้า 134

อังคารใช้คำว่า "รูปผืนอันนุ่มนวล" ซึ่งหมายถึงภาพจินตนาการที่งดงามอ่อนหวาน
ในการเปรียบเทียบให้เห็นภาพ "ศิขรซับซ้อนชะอ่อนเมฆ"

การใช้คำว่า "เหมือนผืน" กับภาพธรรมชาติอื่น ๆ เช่น

เราอาบน้ำเสร็จ นั่งพักรับประทานผลหมากรากไม้ แล้วปล่อยให้ดวงใจโยยบิน
ถวิลถึงเมืองแมนแดนสวรรค์ เราพิศดูธรรมชาติ รอบข้างแล้วเดินเล่นบนหาดทราย

ทุกบ่วงก้าวช่างละมุนละไม เสมือนเดินลอยไปในความฝัน นุ่มนวลด้วยมวล
รูสึทรายละเอียดอ่อนนับอีกโขกี้

บันทึกของจิตรกร ๘ กวีนิพนธ์ ๘ หน้า 173

อังคารใช้คำเปรียบเทียบให้เห็นความละเอียดของเม็ทราย โดยกล่าวว่า
เวลาที่เหยียบลงบนเม็ทรายนั้นเกิดความรู้สึกนุ่มนวลเหมือน "เดินลอยไปในความฝัน"
ความฝันในที่นี้หมายถึงจินตนาการของเขานั่นเอง ความนุ่มนวลจึงเป็นลักษณะหนึ่งในฝัน
ของอังคาร เพราะยังปรากฏในกวีนิพนธ์อื่น ๆ ด้วย ดังเช่น

เป็นนั่นลาคต่ำลง สูดบ่าหยาสะอองน้ำค้าง นุ่มนวลเสมือนความฝัน บางเป็น
นั้นสะอากเตียนมีสุ่มทุมทุมไม ผลสีหม่นบนน้ำตาลหล่นอยู่เรียบราย ...

บันทึกของจิตรกร ๘ กวีนิพนธ์ ๘ หน้า 77

อังคารเปรียบเทียบความนุ่มนวลของตนไม่ไผ่หยาที่ท้องละอองน้ำค้างเหมือน

"ความฝัน"

ใน "นวลทรายแก้ว" อังคารใช้คำ "ฝัน" ดังนี้

มองมัจฉาเพริศพริ้ง	<u>สีฝัน</u>
สวดยังฟ้าเสกสรรค์	แต่งแต้ม
เหลือองเรืองรุ่งหลายพันคู่	พรายม่วง
แก่งช่วงมรกตกบแถม	คลื่นเข้าปะการัง

นวลทรายแก้ว ๘ บางบทจากสวนแก้ว ๘ หน้า 32

อังคารอธิบายสีของปลาว่าเหมือน "สีฝัน" เป็นการเปรียบเทียบที่ไม่อาจสรุป
ได้ว่า เป็นสีใดแม้เขาจะอธิบายเพิ่มเติมว่าปลาที่เขาเห็นมีสีเหลืออง ม่วง แก่งปนเขียว
ก็ตาม นอกจากจะสรุปว่าเป็นสีที่สวยงามในสายตาของอังคาร

6.2 ความรักสตรี

อังคารใช้คำ "ฝัน" ในการเปรียบเทียบให้เห็นความงามของสตรี แสดง
ให้เห็นลักษณะของสตรีในจินตนาการของเขา ดังนี้

ลืมนะเลิกรักหว่างปวงมนุษย์ กวีวิสุทธิพลอยเลวเหลวไหล
แปรจิตรขึ้นชมพมไพร และนางในฝันอันงามพร้อม

ลำนำนุกระคิง ๘ หน้า 43

"นางในฝัน" คือ สตรีในจินตนาการที่อ้างการปรารถนา ซึ่งเป็นสตรีที่งามพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ บางครั้งเขาเน้นเฉพาะความงามทางกายเท่านั้น ดังเช่น

สีข้างศรีนวลเจ้า
พบน้องพ้องพบพิณฑ์

สวยพริ้งราวสาวในฝัน
พันนาการวิญญานไป

สีข้าง : กวีนิพนธ์ ๘ หน้า 90

อ้างการเปรียบเทียบความงามของสตรีที่เขาพบว่างามเหมือน "สาวในฝัน" แสดงให้เห็นภาพสตรีที่เขาปรารถนาว่าเป็นสตรีที่งดงาม ความคิดนี้ได้รับการกล่าวถึงอีกบ่อยครั้ง บางครั้งเขาให้รายละเอียดภาพสตรีในฝันมากขึ้น เช่น

รูปของอรชนอ่อนแอ้น
ไม่ร้อนแหว่งแรงไฟ

แม่นางกลางฝันหวานไหว
ระคะไหมสิ้นวิญญาน

โฉมจะหาย : กวีนิพนธ์ ๘ หน้า 47

ลักษณะประการหนึ่งของ "นางกลางฝัน" คือ มีรูปร่าง "อรชรอ่อนแอ้น" และเมื่อเขาผิดหวังจากความรัก ยังคงยังคงใช้คำว่า "ฝัน" ในการเปรียบเทียบ ดังนี้

โพล่พลั่วคำมิก
ป่าช้าปลายลั่นนั้น

จิตซึกเช่นใจนางกลางฝัน
หรือนอสรพิษทุกค่านาง

.....

.....

งามรูปโฉมโฉมพรรณ
ราวรูปนิมิตเงาใน

วิญญานนั้นหาไม่
ฝันหลงไหลไปจนตาย

จารึกไว้ในหินผา ๘ กวีนิพนธ์ ๘ หน้า 58

เขากล่าวว่าสตรีที่เขารักนั้น งดงามแต่ร่างกาย แต่ไม่มีน้ำใจให้เขา ลักษณะ
นี้เหมือน "นางในฝัน" และ "รูปนิมิตเงาในฝัน" คำเปรียบนี้น่าจะหมายถึง "การนึก
เห็นเป็นเรื่องราวเวลาอนอนหลับ" เพราะสตรีที่เขาฝันถึงเวลาหลับนั้นเป็นภาพที่เลื่อน-
ลางและไม่มีชีวิตจิตใจ

6.3 ความรู้สึกลึกต่าง ๆ เช่น

ลมหนาวพัดสังเกรา
คอกรวงปนคินไป
ลมวูบหนึ่งพักใจ
เจ็บสันขรุขระหายคิน

อโศกไหว
ปั่นลั่น
ไหวหวั่น
คิ่งม้วยเสมอฝัน

ไว้อาลัย : กรวิพนธ์ : หน้า 95

อังคารเปรียบความรู้สึกเศร้าเสียใจและใจหายกับ "ฝัน" ซึ่งเป็นความรู้สึก
ที่ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์นั้นได้เกิดกับชีวิตจริง

ในเรื่อง "น้ำตาจากดวงดาว" ซึ่งเป็นเรื่องเสียดสีวิถีค้าสงครามของมนุษย์
"ปรมาณู" เป็นตัวละครที่เขาจะแยกเหตุการณ์ดังกล่าวของมนุษย์ ดังนี้

ปรมาณู กำลังรำพึงรำพัน เหงื่ออมจากถ้ำนอนเก่าของมวลมนุษย์ว่า ภัยเสียใจ
เลย อันทุกข์โศกการ ที่ล่วงแล้วนั้นประจักษ์ร้าย หากควรอุปถัมภ์ค้ำชูอย่างไรไม่
ปรมาณูผู้วิเศษจะบุกเบิกนำทางท่านต่อไปอีก จงวางใจเถิด

น้ำตาจากดวงดาว : กรวิพนธ์ : หน้า 109

ปรมาณู กล่าวว่า ความทุกข์ที่ผ่านมาเหมือน "ฝันร้าย" ตื่นขึ้นมาฝันนั้นก็
หายไป

การใช้คำเปรียบเกี่ยวกับ "ฝัน" ในที่นี้ เป็นการเปรียบที่ขยายความไว้อาลัย
ข้างต้นว่าเป็น "ฝันร้าย"

6.4 ความงดงามของศิลปะไทย

อังกคารใช้คำ "ณ" เปรียบกับความงดงามของศิลปะ ดังนี้

โอ้อยุธยาเมืองแก้ว
นิกถึงตีกคำบรรพ

น้ำหลากแล้วเหมือนเมืองณ
หอมมิ่งขวัญธลาลัย

กระบวนเรือ : กวีนิพนธ์ : หน้า 19

"เมืองณ" เป็นคำเปรียบที่อังกคารต้องการแสดงภาพงดงามของอยุธยา
เมื่อนำเต็มดังนี้

ภาพที่ได้จากการเปรียบ เป็นภาพที่ผู้อ่านแต่ละบุคคลใช้จินตนาการของตนตาม
อิสระ เพราะภาพที่กวีเปรียบว่าเหมือน "เมืองณ" นั้นให้ภาพที่หมายถึงความงดงาม
แต่งดงามเพียงใดนั้น ไม่อาจสรุปได้ เพราะเป็นเรื่องของจินตนาการของแต่ละบุคคล

นาคหน้าอุร่าย
แถวถองล่องตามกัน

ฉลุฉลุกลายคล้ายในณ
ตั้งคั่นมาจากบาดาล

กระบวนเรือ : กวีนิพนธ์ : หน้า 20

อังกคารเปรียบเทียบการแกะสลักลายที่หัวเรือ "นาค" ว่าคล้าย "ในณ" ผู้อ่าน
ได้รับรู้ว่าเป็นลวดลายที่งดงาม แต่จะเป็นลวดลายชนิดใดหรืองดงามอย่างไรนั้น ผู้อ่าน
ต้องใช้จินตนาการของตนเป็นสำคัญ

การที่อังกคารใช้คำเปรียบว่า "เหมือนณ" โดยมากเขาหมายถึง ภาพในความ
คิดคำนึงของเขา ฉะนั้นจินตภาพของผู้อ่านจึงขึ้นอยู่กัวจินตนาการอันเนื่องจากประ-
สพการณ์และภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล

แม้การใช้คำเปรียบ "เหมือนณ" จะให้ภาพไม่ชัดเจนนัก แต่ผู้อ่านจะได้เห็น
ภาพในณของอังกคารจากการใช้คำเปรียบเพียงนั้น คือ ภาพที่งดงามของธรรมชาติ ภาพ
สตรีที่มีความงดงามทั้งร่างกายและจิตใจ และภาพความงดงามของศิลปะไทย ฯลฯ
นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าโลกในความคิดคำนึงของอังกคารเกี่ยวข้องกับการใช้
จินตนาการอีกด้วย

7. สัตว์

"สัตว์" เป็นคำที่ังควรใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับเจ็ด มีความถี่ 48 ครั้งในผลงานปี พ.ศ. 2490 - 2518

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹ ให้ความหมายคำ "สัตว์" ไว้ดังนี้

1. สิ่งที่มีความรู้สึกและเคลื่อนไหวไปได้เอง
2. กิริจนา

ตามความหมายดังกล่าว สัตว์จึงเป็นคำเรียกรวมทั้งมนุษย์และสัตว์กิริจนาและมีความหมายเฉพาะ สัตว์กิริจนา

ังควรใช้คำ "สัตว์" ในความหมายทั้งที่เหมือนพจนานุกรม และความหมายที่แตกต่างออกไป

7.1 ความหมายเหมือนพจนานุกรม มีดังนี้

วันนั้นฟ้าเฝ้าสิ้น	สกลโลก
<u>สรรพสัตว์</u> จักแสนไกล	หมนมวย
ถึงยุคแห่งเชื้อโรค	ครองพิภพ
อำนาจบาตรใหญ่ควย	ฤทธิ์ร้ายมีมา

มวลทรายแก้ว 8 บางบทจากสวนแก้ว 8 หน้า 37

ังควรกล่าวว่า วันที่อากาศเป็นพิษ "สรรพสัตว์" ซึ่งหมายถึงมนุษย์และสัตว์คงต้องสิ้นชีวิต เป็นการใช้คำสัตว์ในความหมายตามพจนานุกรม ข้อ 1 แต่ในที่นี้ังควรไม่รวม "เชื้อโรค" เพราะเขาถือว่าเป็นตัวการทำให้เกิดอากาศเป็นพิษ หรืออาจใช้ในลักษณะเป็นสัญลักษณ์แทน "คนชั่ว" หรือ "คนที่หลงอำนาจ"

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 895.

แกวมนั้นน้อยควย

โคลนถม ก็คือ

เปื้อนเปื้อยปนอาจมน

หอนไค

สัตว์ทิพย์ ซึ่งสั่งสม

ใจทิพย์

โคเปื้อยเปื้อนเปล่าไซร้

แจ่มซึ่งวิเศษศรี

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 30

"สัตว์ทิพย์" ในที่นี้หมายถึงมนุษย์ที่มีความดีเป็นเลิศ

ใน "กระบวนเรือ" อังคารกล่าวถึงสัตว์ที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ คือ คชสีห์

ราชสีห์มีสิงหนาท

ผงาคง้อมเอื้อมเมษชาว

คชสีห์ท่วงทีราว

ราชันย์สัตว์นำจักรรบ

กระบวนเรือ : กวีนิพนธ์ : หน้า 20

อังคารกล่าวว่า ท่าทีของคชสีห์นั้นราวกับ ราชาชของสัตว์ทั้งปวง

7.2 ความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม

"สัตว์" ที่อังคารใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรมนั้น คือ สัตว์ที่หมายถึง "คิริจัน" แต่เสริมความคิดว่าเป็น "สัตว์ชั้นต่ำ" ลงไปด้วย เพราะเขามักใช้ในการบริภาษมนุษย์ที่มีพฤติกรรมเช่นสัตว์คิริจันคือ มีชีวิตอยู่เพียง กิน นอน สืบพันธุ์ แต่ไม่รู้จักคุณค่าของโลก ของชีวิตและศิลปะ

พฤติกรรมของมนุษย์ต่อไปนี้ อังคารถือว่าเป็นพฤติกรรมของ "สัตว์" โดยเขาจะกล่าวเจาะจงว่าเป็นสัตว์ชนิดใด ดังนี้

7.2.1 พฤติกรรมของนักการเมืองที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จและคำสั่งโหดสงคราม เขาเปรียบเทียบไว้ดังนี้

สิบสี่ตุลาร วารมหาริโยค
ว่าสัตว์นรกเกิดมาทำร้าย

สยามจักรโกกมิรู้หาย
ให้สิบหายเลือดไทยไหลหลั่งนอง

.....
ควรแล้วลูกซื้อขึ้นทั้งชาติ
เหยียบไทยทั้งชาติเสียฮับจน

.....
พิฆาตเข่นฆ่าสัตว์หน้าชน
สุกหนเมื่อไทยไร้เสรี

สิบสี่ตุลาร มหาริโยค : ลลนา : 21:42 (พฤศจิกายน 2516)

"สัตว์นรก" และ "สัตว์หน้าชน" เป็นคำที่อ้างการเรียกนักการเมืองผู้เรืองอำนาจ

ในปี พ.ศ. 2516

ในเรื่อง "ตำราทางอึ้ง" ยังการใช้คำว่า "สัตว์" ในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์ ดังนี้

หอกดาบเพชฌุศได้
สัตว์เซลล์เดียวจะรวมกัน

น้ำลายหลากหลายพาสัน
รสกลิ่นของอชิปไทย

ตำราทางอึ้ง : กวีนิพนธ์ : หน้า 62

"สัตว์เซลล์เดียว" เป็นสัตว์ชั้นต่ำที่สุด ยังการใช้แทนผู้ที่ทำลายประชาชิปไทย

เช่นหากหมามันไปเลียน
จอมพลเขลาเหลากอฮันธพาล
เออยากจะหาใครในโลก
บ้าอำนาจเขลาเมาฤทธิ์กัน

กากเขียนเจิ้งฮิตเลอร์ชาน
ล้วนสิ้นคานสัตว์ป่าสามัญ
คิดคืบโกกเพื่อโลกเล่ห์สรวรรค
ทั้งนั้นแนชัดสัตว์ร้ายเออย

ลำนำนุกระคิง : หน้า 107

นักการเมืองที่คลั่งไคล้สงคราม เป็นผู้ที่ยังการมักบริหารแบบเสมอ เขาเปรียบว่า
เป็น "สัตว์ป่า" ซึ่งมีความร้าย และเปรียบกับ "สัตว์ร้าย"

7.2.2 ผู้ทำลายกิเลสไทย

ยังการบริหารผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่าของกิเลสไทยและยังทำลาย

นั้นว่าเป็น "สัตว์" ดังนี้

กนกทิพย์ เครือวัลย์ทอง
ธรรมะบำบัดหลายเป็น

ทองมือสัตว์ซึ่งแล้งทีล
สุดสาสิ้นทุกทวงใจ
อุบยาวิปโยค : กวีนิพนธ์ : หน้า 123

มหาชัยประชัยสัตว์
กรุงแก้วเปื้อนจมนดิน

สารพัดพินาศนิพทายสิ้น
หมิ่นว่าสูญตระกูลไทย
อุบยาวิปโยค : กวีนิพนธ์ : หน้า 124

"สัตว์ซึ่งแล้งทีล" และ "สัตว์" เป็นคำที่องค์การใจเรียมกัญที่หลายคิดปะไทย
บางครั้งใจคำว่า "สัตว์ป่า" ดังเช่น

โออุบยาอิงฟ้า
มาดมหาทกล่าทหาญ
เสียแรงข้างเขี้ยวชาญ
แสนสัตว์ป่ามาแกลง

มหาสถาน
ล่าแลง
นฤมิต
ป่นเกลี้ยงมโหฬารรบ

อุบยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 13

แต่บางครั้งคำ "สัตว์" ที่เขาใช้ในการเปรียบเทียบ หมายถึง ชนชาติพม่าโดย
ตรง ดังเช่น

ประธานบานทวารวิหารใหญ่
วาร์หนึ่งแสนสัตว์ป่าอาธรรม
คือพินกนกแก้วคันทหนึ่ง
สืบไปภายหน้าทั้งปฐพี

ในวัดพระศรีสรรเพชญ์นั้น
มันรุมเผาไหม้สลายเก้ายูลี
ซึ่งเขาวุบยาเป็นเมืองผี
มิไครมีลวงรู้สักบุญเคียว

พินกนกแก้ว : กวีนิพนธ์ : หน้า 125

"แสนสัตว์ป่าอาธรรม" ในที่นี้หมายถึง ชนชาติพม่า

อยุธยาขึงฟ้ามหาสถาน
ของเคนส์ตัวปฐพี

ปัจจุบันปานกะกากรี้
ที่ครองเมืองเพื่องเคธา

อยุธยาวิปโยครกวีนิพนธ์ : หน้า 123

"เคนส์ตัวปฐพี" หมายถึงผู้นำของประเทศที่ไม่เอาใจใส่ในกิจการของชาติ

7.2.3 ผู้ทำลายโลก

อังคารมักใช้คำ "สัตว์" บริภาษผู้ที่ทำลายโลกโดยวิธีต่าง ๆ
เช่น ทำให้อากาศเป็นพิษ คัดต้นไม้ การทำสงครามด้วยระเบิดปรมาณู เป็นต้น ดังนี้

อากาศใหญ่กว่าหน้า
อันหยิ่งหยาบยโสจุ
ทำลายสิ่งซึ่งวิสุทธิ
คือมาโลกและฟ้า

หม่มนุษย์
สัตว์บ้า
วิเศษศา
ไมธำสฤษดิ์พันธุ์

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 48

"สัตว์บ้า" ในที่นี้คือมนุษย์ผู้มีแต่ความหยิ่งยโส ไม่รู้คุณค่าของโลกที่อาศัย ช่วย
กันทำลายโลกทุกวิถีทาง

อังคารตระหนักถึงคุณค่าของโลกที่มีต่อมนุษย์ ดังนั้นเมื่อเห็นมนุษย์ผิดสักระเบิด
ปรมาณูเพื่อทำลายล้างกัน ซึ่งจะเป็นผลให้โลกถูกทำลายลง เขาจึงแสดงความโกรธ-
เกรี้ยวด้วยการบริภาษด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ดังเช่น

ทุ รชนโลกล่าปล้น
สุ ทรายระเบิดลามหา
มุ มุ่งฆ่ากันฉาว
อุ กว่าสัตว์คิบรราย

เกื่อนดาว
โลกใหม่
พิภพลม
เบ่งมาสยบคสยอง

กระทูโบราณ : ดลนา : 64.59 (สิงหาคม 2518)

"สัตว์คิม" เป็นคำที่ฮังการใช้เรียกมนุษย์ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาทางจิตใจ ไม่มีสมองที่จะคิด มุ่งแต่จะทำสงครามประหัตประหารทั้งโลกและสัตว์โลก ฮังการเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวนี้ เสมือน "สัตว์ก่ดกัน" ดังที่เขากล่าวว่า

เพราะอย่างนี้เล่าโลก
หลงแค้นสงครามกันเสียจน

จึงจมโทกทุกข์ทุกแห่งหน
ลัสนเสมอสัตว์ก่ดกัน

ลำนำนุกระถึง : หน้า 37

การที่มนุษย์บางกลุ่มมุ่งทำสงครามกันนี้ ฮังการเห็นว่าเป็นเพราะ มนุษย์เหล่านี้ยังไม่ได้พัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น จึงยังคงมีพฤติกรรมเยี่ยง "สัตว์ป่า" คือมีแต่ความกลัวและป่าเถื่อน ดังที่เขากล่าวว่า

ช่างงกประคิษฐุคตอกิเลส
บ้าร่ำทำแต่ระเบิดประลัย

ถึงโกฏิเคยปีแสงแล้งใจ
ไวล้างหล้าชั่วช้าสามัญ

.....

.....

ในสมองพของหึงยโส้น
แรงอย่างลึกดับเล่ห์หลุมเหว

ซ่อนสามัญสัตว์ป่าแสนเหลว
เปลวไฟนรกมนุษย์ตกต่ำตาย

ลำนำนุกระถึง : หน้า 41

ฮังการมีความเห็นว่า วิธีการที่จะช่วยให้มนุษย์ทำตนให้มีคุณค่า รู้จักคุณค่าของโลกและชีวิตก็ด้วยการให้การศึกษาที่ถูกต้อง เช่น เรียนรู้ค่าของวรรณคดีและศิลปะ ดังเช่น

เจ้ารักอะไรในโลกนี้
เพราะช่วยมนุษย์ชาติรุ่งเรือง

รักวรรณคดีสุนทรีย์ฟุ้งเฟื่อง
ปราชญ์เปรี๊ญพันสัตว์มหัศจรรย์

เกิดมาทำไมชาตินี้ : กวีนิพนธ์ : หน้า 128

แสงน้ำอิงแห่งทูน
 เติมเพื่อเติมดวงใจ
ความเป็นสัตว์ลงไป
 เติมสิ่งวิเศษซ้ำให้

พิภพสมัย
 เปี่ยมไว้
 จากจิตร
 ใหม่วโรคาเสมอ

นวลทรายแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว 8 หน้า 23

"ความเป็นสัตว์" ในที่นี้หมายถึงมนุษย์ที่มีชีวิตเปี่ยมสัตว์คือ เพียงกิน นอน
 สืบพันธุ์ ทะเลาะเบาะแว้งและแก่งแย่งกัน

7.2.4 พฤติกรรมบางประการของมนุษย์เช่น มนุษย์มีความโลภ อาฆาต
 แค้นจองเวร ตูร่าย ส่อเสียดนินทา เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวนี้ อังคารนำมาเปรียบเทียบ
 ว่าเป็นพฤติกรรมของสัตว์ ดังเช่น

ในหัตถ์ของใครบ้าง
 ในใจสัตว์เศรษฐกิจไม่มี

ที่ไร้ร่างกายแก้ววิสุทธิศรี
 แม่แต่ละองธุลีของวรรณกรรม

.....

.....

กระทั่งสัตว์กินเมืองเฟื่องฟู
 นั้นแหละยุคทองของกรีไทย

รู้ฉลาดกว่าสัตว์เลื้อยคลานใหญ่
 รอฟ้าใหม่ร้อยกับปิ่นบิณฑ

ภาพกลอน : กรีนินทร : หน้า 100

"สัตว์เศรษฐกิจ" เป็นคำที่อังคารใช้เรียกมนุษย์ที่ฉุนหลงบูชาแต่เงินทอง ซึ่ง
 บุคคลเหล่านี้ไม่ใส่ใจในวรรณคดี

ส่วน "สัตว์กินเมือง" เป็นคำที่อังคารใช้เรียกผู้นำประเทศซึ่งเขาเห็นว่ามี
 ความฉลาดไม่ผิดกับสัตว์เลื้อยคลาน เขาตั้งความหวังไว้ว่า เมื่อใดที่ "สัตว์กินเมือง"
 ฉลาดกว่าสัตว์เลื้อยคลาน เมื่อนั้นคงจะถึง "ยุคทองของกรีไทย" แต่คงต้องใช้เวลาเป็น
 "ร้อยปี"

มนุษย์ทั้งโลกนั้น
เหยียบย่ำคดปราชญ์ชัด
กอบโดยทั่วไปถนัด
ถาซึ่งใจเปลี่ยนย้าย

เสมอสัตว์ ต่ำ แล
ชั่วร้าย
ในรัง งามแธ
หยั่งรู้สัจธรรม

อนิจจา : ลลนา : 61.63 (กรกฎาคม 2518)

"สัตว์ต่ำ" เป็นคำที่วงการใช้เรียกมนุษย์มีแต่ความโลภ

เมฆ อ้อย ปาก สัว รวม คำ
นั้นแหละธาตุอิสระเสรีนำ

เยาะเย้ยว่านิรรูปชินชา
มโนคติลึกลับแคแค้นกิน

เมฆ : ลลนา : 54.40 (มีนาคม 2518)

วงการเปรียบมนุษย์ที่ชอบส่อเสียดนินทาและไม่รู้จักคุณค่าของธรรมชาติว่าเป็น
"สัตว์ปากสัว"

ในลำน่านุกระตึง อังคารเรียกคนขับรถยนต์ที่ใช้ความเร็วสูงและกดแตรเสียง
ดังอยู่ตลอดเวลา ว่า "สัตว์ปาก" ดังนี้

รถม้าแตรแตรนั้แตรนั้เกรี้ยวกราด	ทำอำนางวิ่งห้อฝุ่นฟุ้ง
บรรทุกหม่อมขุนดยุคไม่สูง	มุ่งไปนาคว่าชั่วชอกตาย
เป็นธรรมชาติ <u>สัตว์ปาก</u> ขับรถ	จกอดดูร้ายกระไรได้
เห่าแตรเปรี้ยวไปไปรู้วาย	หูกับคืบไหม้เทราจะสามานย์

ลำน่านุกระตึง : หน้า 23

บางครั้งเมื่อเขาผิดหวังจากความรัก เขาใช้คำ "ศิริจรรย์" ในการเปรียบ-
เทียบ ดังนี้

ให้เขาเยาะเขาเย้ยหยัน
หมิ่นจ้านน้ำใจชั่วกาลนาน

เรานั้นดู สัตว์ศิริจรรย์
อัปราคาบยอมยับกับบาบา
เมืองไค้หล้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 129

"สัตว์ศิรัจฉาน" เป็นสัตว์ที่มนุษย์เห็นว่า เป็นสัตว์ชั้นต่ำที่ไม่มี พัฒนาการทางความคิด เมื่อใช้เรียกมนุษย์จึงเป็นการเหยียดหยาม

"สัตว์" เป็นคำที่อ้างการใช้ในการเสียสละเบาะแยะพฤติกรรมของมนุษย์มากที่สุด พฤติกรรมดังกล่าวได้แก่ การไม่รู้จักรักคุณค่าของโลก ชีวิต ธรรมชาติและคิอปะ ลุ่มหลง แตร้ตดูเงินทอง คลั่งไคล้สงคราม การอาฆาตมาดร้าย ส่อเสียคินทา เป็นต้น

ในการใช้คำ "สัตว์" อ้างการมักขบายความเพิ่มเติม เพื่อบ่งบอกลักษณะที่แน่นอน เช่น สัตว์ที่เพย สัตว์ป่า สัตว์นรก สัตว์เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งการขบายความเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้อารมณ์และความคิดของผู้แต่งไปค้วย ดังเช่น อ้างการมักใ้รับรักษาผู้ที่ทำดาบกลปะ ธรรมชาติ ฯลฯ อย่างรุนแรง แสดงให้เห็นความรักและความสนใจและตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งนั้น ๆ อย่างจริงจัง

8. เพชร

"เพชร" เป็นคำที่อ้างการใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับแปด มีความถี่ 42 ครั้งในผลงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 - 2518

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹ ให้ความหมายคำ "เพชร" ไว้ดังนี้

1. ชื่อแก้วแข็งที่สุดและมีน้ำแวววาวมากกว่าพลอยอื่น ๆ ใช้ทำเครื่องประดับ
2. โดยปริยายหมายถึงความแข็งที่สุด เช่น เหล็กเพชร ใจเพชร

คำ "เพชร" ที่อ้างการนำมาใช้ในการเปรียบเทียบ เขาใช้ในความหมายที่เหมือนกับพจนานุกรมและความหมายที่แตกต่างออกไป

8.1 ความหมายเหมือนพจนานุกรม ปรากฏดังนี้

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 667.

8.1.1 ความมั่งคั่งของธรรมชาติ โดยนำลักษณะ "น้ำแฉะฉะ" ของเพชร มาเป็นสิ่งที่เปรียบเทียบกับธรรมชาติ เช่น น้ำค้าง ดวงดาว น้ำ ฝน คลื่น เป็นต้น ธรรมชาติที่อิงการนำมาเปรียบกับ "เพชร" มากที่สุดคือ ดวงดาว ดังเช่น

ไอจันทร์แรมแจ่มแว้ง
ลมเป่าหอมบุปผชาติ
ดวงดาวพร่างพรายหยาด
พลอยแห่งน้ำค้างย่อย

เวทาส
ขึ้นช้อย
เพชรร่วง รุ่งแสง
ยั่วฟ้าไออุรุย์

อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 13

อิงการเปรียบประดาพระยิบระยับของดวงดาวว่าเหมือน "หยาดเพชร" ร่วง

งามอย่างภาษาฟ้าเตือนหล้า
แฉะเจียรระไรดาวทุกทุกดวง

รู้จักคำดินแดนแทนดวง
หวางหารวามหาสมุทรเพชรพลอย

ลำนำนุกรม : หน้า 106

อิงการเปรียบดวงดาวว่าเป็น "มหาสมุทรเพชรพลอย" เป็นการเปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นทั้งปริมาณและประกายแฉะฉะของดวงดาว

บางดวงร่วงแสงเพชรน้ำค้าง
ลมบนิบไม้แพรวพราย

เมฆบางบางรุ่มทึมกายหนาว
หวิวหวิวเรียวเรียวรมนีย์

ลำนำนุกรม : หน้า 58

"เพชรน้ำค้าง" เป็นคำที่อิงการเปรียบให้เห็นภาพดาวร่วงจากฟ้ามีประกายแฉะฉะ เหมือนประกายของน้ำค้างที่ระยิบระยับเหมือนประกายเพชร

คืนอารมณ์ชื่นชมฟ้ากว้าง
เสมอเมืกเพชรพลอยเจียรระไร

ทางช้างเผือกพรายละอองดวงใส
ใครหนอคิดคนฉนิตจักรวาล

ลำนำนุกรม : หน้า 100

ยังการเปรียบเทียบความเป็นประกายแวววามของหางช้างเผือกว่าเหมือน "เม็ดเพชรพลอยเจียรระโน"

นอกจากนี้ยังการใช้คำ "เพชร" เปรียบกับคลื่น ดังเช่น

ไหวะลอกทรายข้าพริ้ง	เพลิงสินธุ์
เสียงสังหวานแคนดิน	ไปสิ้น
สายน้ำซาเซาะหิน	นากרון
พ่อนคลื่นครืนฟองคื่น	กึ่งน้ำเพชรใส

อุทยานแก้ว : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 21

"น้ำเพชรใส" หมายถึง ประกายแวววามของเพชร ซึ่งยังการนำมาเปรียบกับความเป็นประกายของคลื่น

ภาพที่งดงามอีกภาพหนึ่งคือ การเปรียบประกายของหยาดฝนว่าเหมือน "หยาดเพชรพลอยร่วง"

ปลายนีนา มีฝนท่าแก้ว	ตกแพร่พรศพร้านาพิศวง
กึ่งหยาดเพชรพลอยร่วงมลายลง	ทรงหน้าดูจวามงคลชัย

ชากกโค่น : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 47

น้ำค้างพร่างพราวาวพะแพร่	ฉายแววสุริยาจำแสงใส
ราว <u>เพชรพลอย</u> ระยับประดับไพร	ยัวไศศรรยฟ้าอาวรณ์

ลำน่านฤกระทิง : หน้า 67

ยังการเปรียบประกายระยับระยับของน้ำค้างเมื่อต้องแสงอาทิตย์ว่าเหมือนประกายของเพชรพลอย

8.1.2 ลักษณะของจิตใจ

อังคารใช้คำ "เพชร" ในความหมายว่า "แข็งที่สุด" ซึ่งเป็นความหมายโดยปริยาย โดยใช้เปรียบกับลักษณะของจิตใจ ดังนี้

รัตนาเสมอว่าใจฉัน
 ฝึกใจละเปราะระ้าวเร็วจริง
 มหกร้าวก็ร้าวกะเหล็กเพชร
 วาระแรงก็เร้าร้อนเป็นไฟ

อันไวแสงสีสะท้อนทุกสิ่ง
 นำทะนุถนอมยิ่งสิ่งใด
 แข็งเค็ดชราคมิพริบหันไหว
 อาจไหม้หมกเองจะละลาย

ลำนำนุกระถึง : หน้า 88

"เหล็กเพชร" หมายถึงสิ่งที่แข็งที่สุด อังคนำมาเปรียบเทียบกับความใจแข็งของเขา

8.1.3 ความฉีกห่างจากความรัก อังคนักเปรียบเทียบความพลาคหวัง
 ความสูญเสียกับ "เพชรระ้าว" ดังเช่น

ถามพหน้ามาจุติซ้ำ
 ให้เขามาตัดชั่วหฤทัย

รอนฉิ่งใจคำหว่าร้ายใหม่
 เหยียบคุดเพชรใสระ้าวรังมณี

ลำนำนุกระถึง : หน้า 17

8.2 ความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม

อังคารใช้คำ "เพชร" เปรียบเทียบกับสิ่งที่เขายกย่อง สิ่งที่มีค่าและ
 สิ่งที่ดีเลิศ ดังนี้

8.2.1 ใช้แทนตนเอง

อังคนมีความเชื่อมั่นว่าตนมีคุณสมบัติเป็นเพชร ขอมส่องประกาย
 แวววามอยู่เสมอ ในกวีนิพนธ์หลายบท อังคนำคำ "เพชร" แทนตนเอง ดังเช่น

จิตรกรกรีนึงเห็น
นามรุ่งคังฮังการ
เกียรตียศอยู่ในงาน
ฝากมิ่งขวัญไว้แล้ว
ตั้งเพชรน้ำหนึ่งรุ่ง
หวังเพื่อใจปฐวี
จงอยู่คู่เกื้อนปี
คัมแผนดินฟ้าใหม่

ใจหาญ
คู่ฟ้า
รักยิ่ง
เนิ่นฟ้าผดมั่งคั่ง
วิสุทธิศรี
สิ้นไว้
กลับกับปี
จึงให้สลายตาม

ลำนำนุกรม : หน้า 163

"เพชรน้ำหนึ่ง" อาจหมายถึงทั้งตัวและผลงานของเขา ความคิดนี้ยังปรากฏ
ในกรนิพนธ์อื่น ๆ อีก ดังเช่น

วันหนึ่งจะลึกซึ้งปฐนี
วิญญานปานเพชรมณีนั้น

มีอำนาจเหนือขรรษาอภรรพณ์
จะรุ่งรุ่งฉายฉานพรพราย

ลำนำนุกรม : หน้า 36

8.2.2 สตรีที่รัก

เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อฮังการมีความรัก คำที่ใช้ในการเปรียบ-
เทียบกับสตรีมักเป็นคำที่แสดงการยกย่อง ดังเช่น

สุดรักจักม้วยด้วยพิณณัน
เกรงนางแก้วโกรทมิโปรคปราน
สาวเจ้าราวรุ่งเพชรมณี
เฉกมัจฉาเสนาหาลาถัย

อกหวิหวันสันไหวสะท้าน
ประทานของหวงคือดวงใจ
พลีชีวิตแลกจะได้ไหม
โฉนน้ำไม่กรุณาปราณี

ลำนำนุกรม : หน้า 69

"รุ่งเพชร" เป็นคำเปรียบที่ฮังการใช้เรียกสตรีที่รัก แสดงให้เห็นความรู้สึก
ของเขาต่อสตรีผู้นั้นว่า เขาชื่นชมในความงามและคุณค่าของสตรีผู้นั้น

8.2.3 บทกริยา

อัครการใช้คำ "เพชร" ดังนี้

เพชรพลอยแห่งถ้อยคำพิพม์
พร้อมเงาฉายมัญญาบารมี

จับคีมดุมอามฤตวิเศษศรี
ลำนาคันตรีเพริศพริ้งพราว

ภาพย่อกลอน : กริยา : หน้า 100

"เพชรพลอยแห่งถ้อยคำพิพม์" หมายถึงความไพเราะงดงามของถ้อยคำใน
บทกริยา

คำ "เพชร" เป็นคำที่อัครนิยมนำมาเปรียบเทียบกับภาพธรรมชาติต่าง ๆ เช่น กวักวาว น้ำค้าง ฝน เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นความงดงามของสิ่ง ที่เปรียบว่ามีประกายแวววาวคล้ายเพชรแล้ว ยังแสดงให้เห็นความผูกพันของอัครที่มี ต่อความงดงามของเพชรด้วย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครั้งหนึ่งอัครได้มีโอกาสศึกษา เครื่องประดับพื้นบ้านเมื่อครั้งไปล่องภาพที่อยุธยา ความงดงามของเครื่องประดับโบราณ ซึ่งมักทำด้วย ทอง เพชรและพลอยนั้นคงประทับใจอัคร เมื่อเขาเห็นภาพที่มีลักษณะ ประกายแวววาว ทำให้ความคิดคำนึงของเขาโยงไปถึงความงดงามของเพชรนั้น

9. ทะเล

"ทะเล" เป็นคำที่อัครใช้ในการเปรียบเทียบกับมากเป็นอันดับเก้า มีความถี่ 24 ครั้งในผลงาน พ.ศ. 2490 - 2518

"ทะเล" คือคำว่า "ทะเล" นั่นเอง อัครให้เหตุผลในการใช้คำ "ทะเล" ว่า เพราะเป็นคำที่มีเสียงไพเราะและใกล้เคียงกับคำว่า "ชล"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน¹ ให้ความหมายคำว่า "ทะเล" ไว้ดังนี้

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 455.

1. ส่วนของมหาสมุทร, ห้วงน้ำกว้างใหญ่
2. ที่เรืงว้างกว้างขวาง เช่น ทะเลหญ้า

อังกการใช้คำ "ทะเล" ในความหมายที่เหมือนพจนานุกรมและที่แตกต่างจากพจนานุกรม ดังนี้

9.1 ความหมายตามพจนานุกรม ดังนี้

9.1.1 ความงคงามในธรรมชาติ ส่วนมากใช้ในความหมายว่า "ที่เรืงว้างกว้างขวาง เช่น ทะเลหญ้า" สิ่งที่เขานำมาเปรียบเทียบได้แก่ภูเขา หญ้า เมฆ กว่งควา เป็นต้น ดังตัวอย่าง

ทะเลภูเขาเงาฟ้าลิลลิว
เมฆพลรุ้งทองของแสงตะวัน

ทิวทองเนื้อเก้ารารูปผืน
สะท้อนอันปิติมิพรรณนา

ฉานน้อย : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 43

เพลินเนินดินลี้ลับซับซ้อน
สวยสนสวยหุบห้วยเหวซาร

ทะเลหญ้าอ่อนสะท้อนใจสะท้อน
ปานทิพย์สถานวิมานแมน

ลำน่านุกระคิง : หน้า 58

ไปในเรืงทะเลควงควา
กระทั้งหิมพานต์แดนไกล

เมฆขาวนภาอากาศกว้างใหญ่
สับเหลี่ยมไศลสุเมรุมินาน

ลำน่านุกระคิง : หน้า 6

วนเรืงจักรวาลวิเวก
เสียงเทพเจ้ารำพัน

ทะเลเมฆเหมือนแมนแดนสวรรค์
สังขริลลอยหึ่งถึงโลเกีย

ป่าซากกระสัน : กวีนิพนธ์ : หน้า 38

การใช้ "ทะเล" กับสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวเช่น เมฆ กว่งควา ฯลฯ เป็นการบอกปริมาณที่มากมายของสิ่งเหล่านั้นได้อย่างแยบคาย บางครั้งใช้คำ "หลวง" เติมคำ "ทะเล" เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพที่กว้างใหญ่ไพศาลชัดเจนขึ้น ดังเช่น

เนินดินลึบลีวทิวชอบฟ้า
เวียงเขาลำเนาไม้เหมือนลำนำ

เบื้องหน้าว่า เล่ห์ ทะเลหลวง
เนินดินสลับซับซ้อนมากมาย

เสมอว่า ทะเลหลวง ท่วงลึกล้ำ
ละลอกคลื่นหว้าหวีแววตา

ลำนำ ภูกระดึง : หน้า 98

แห่งปวงทวยเขาลำเนาไม้
ข้างคล้ายละลอกคลื่นระรินตา

ลำนำ ภูกระดึง : หน้า 80

"ทะเลหลวง" เป็นคำที่ฮังการีใช้เปรียบเพื่อให้เห็นภาพทิวเขาและแมกไม้ที่
สลับซับซ้อน และกว้างใหญ่ไพศาล

9.1.2 ความคิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความเศร้าใจ ความรัก ความ
ปรารถนา ฯลฯ ดังตัวอย่าง

แรงจรีทคลื่นมารยา
รอรวันลุ่มจมใน

ชัคเมตราเสียหวันไหว

ทะเลน้ำตา อาลวตาย

สีซัง : กวีนิพนธ์ : หน้า 90

"ทะเลน้ำตา" เป็นคำที่ฮังการีใช้เปรียบเพื่อให้เห็นปริมาณของน้ำตาที่เกิดจาก
ความเศร้าเสียใจ

คลื่นคือกุสุมรสบทวี
ดวงใจลอยไหลไปฮันจน

ที่สาละสวนนอกแสนทน

จมกน ทะเล เสนหาอาตุร

ลำนำ ภูกระดึง : หน้า 141

ฮังการีเปรียบเทียบให้เห็นปริมาณความเศร้าโศกเสียใจ และความปรารถนา
ของทนต์กับ "ทะเล" โดยใช้คำว่า "ทะเลเสนหาอาตุร"

ผานาน้อยละห้อยจิตรึกถึง
นั่งรอกินเมฆวิเวกใจ

จึงมาซ้ำ ณ เข้านี้ใหม่

อารมณ์ไหลเล่ห์ ทะเลวน

ลำนำ ภูกระดึง : หน้า 141

อังคารเปรียบอารมณ์ของตนว่าไหลดั่ง "ทะเลวน" เป็นการเปรียบเทียบกับธรรมชาติของทะเล แสดงให้เห็นอารมณ์ที่สับสนเวียนวนเหมือนทะเล

พลีแต่ใจในสงคราม	เพื่อความรักประเสริฐวิสุทธิศรี
เสมอวิญญานพระแม่ธรณี	ที่เสียสละแต่แคว้น-แดนดิน
เล่ห์ทะเลโอบอุ้มสัตว์มัจฉา	ปวงปลา เสนหาแควกระแสน้ำ
มิ้งไม้ทั้งหลายรักใคร่ศิริน	ทั้งสิ้นปีติสุขทุกคืนวัน

ลำนำฎกระติง : หน้า 119

อังคารเปรียบความตั้งใจในการสร้างสร้งงานอมตะให้เป็นสมบัติแก่โลกว่าเป็นความเสียสละ เหมือน "ทะเลโอบอุ้มสัตว์มัจฉา"

9.2 ความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม

เขาใช้ในลักษณะคล้ายสัญลักษณ์ ดังนี้

ทะเลวนป่าช้า	กระสับ
ลุ่ม ลีวหนองบ่อนจันทร์	แหวงเว้า
ปุม หินพรำรำพัน	เพลงป่า
ปู หมูหอยสรวบเศร้า	ไต่เต้าขึ้นสวรรค์

มโนคติ : กริณีพนธ์ : หน้า 91

"ทะเล" เป็นคำที่อังคารใช้แทนสตรี เขาให้ความเห็นว่าทะเลมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับสตรี เช่น ลักษณะคลื่นที่มีความอ่อนช้อยงดงาม ซึ่งเทียบได้กับความงดงามและความอ่อนโยนของสตรี และลักษณะเจ้าอารมณ์ของสตรีซึ่งเทียบได้กับทะเลขามมีพายุ ทั้งยังเห็นว่าทะเลเหมือนมารดาที่โอบอุ้มชีวิตสัตว์ ซึ่งเหมือนสตรีที่มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และทำหน้าที่เป็นมารดา เป็นต้น

อังคารนิยมใช้คำ "ทะเล" ในการเปรียบให้เห็นขอบเขตที่กว้างใหญ่ไพศาล และปริมาณของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น ภูเขา ควงดาว หน้้า าลา ซึ่งการใช้

คำเปรียบเช่นนี้นอกจากจะเป็นวิธีการใช้ภาษาเพื่อบอกปริมาณได้อย่างแนบคาย ช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ ได้ดียิ่งขึ้นแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความผูกพันของอังคารกับธรรมชาติอีกด้วย โดยเฉพาะอังคารอาจประทับใจทะเลเป็นพิเศษ

การใช้คำ "ทะเล" ในการเปรียบเทียบนี้ บางครั้งจะให้ภาพที่เคลื่อนไหว เพราะทะเลย่อมมีคลื่นเคลื่อนที่กระทบเข้าหาฝั่งอยู่ตลอดเวลา ภาพที่อังคารใช้เปรียบกับทะเลจึงเป็นภาพที่มีการเคลื่อนไหวไปด้วย เช่น ภาพทะเลหญ้า ผู้อ่านจะได้เห็นความเคลื่อนไหวเป็นคลื่นของต้นหญ้ายกด้วย

10. นรก

"นรก" เป็นคำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบกับมากเป็นอันดับสิบ มีความถี่ 22 ครั้ง ในผลงาน พ.ศ. 2490 - 2518

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำ "นรก" ไว้ดังนี้

"โลกเป็นที่ลงโทษผู้ทำบาปเมื่อตายไปแล้ว"¹

วรรณคดีไทยโบราณที่กล่าวถึงเรื่อง "นรก" ไว้อย่างพิสดาร ได้แก่ "ไตรภูมิพระร่วง"²

อังคารนำคำ "นรก" มาใช้ในความหมายที่เหมือนและแตกต่างไปจากพจนานุกรม ทั้งยังได้นำรายละเอียดต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงมาเปรียบเทียบ เช่น ไฟนรก ความทุกข์ทรมานที่สัตว์ในนรกได้รับ ความมืด เป็นต้น บางครั้งเข้าใช้คำว่า "นรกานต์"

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม หน้า 490

²ดู "นรกภูมิ" ใน ไตรภูมิพระร่วง.

10.1 ความหมายตามพจนานุกรม

10.1.1 เสียดสีสังคม

มนุษย์ที่อ้างการเปรียบเทียบเป็น "สัตว์นรก" ได้แก่ ผู้ทำลายโลก
ทำลายศิลปะ นักการเมืองที่ใช้อำนาจเผด็จการ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

เจ้าเล่ห์หนอนมอนเวียงจักรวาล จะมลายูกาวต่างต่างแห่งแล้ง
เสียดสีเกิดมาค่าแสนแพง รู้แจ้งว่าอุบาทว์ชาตินรกานต์

เสียดสีมนุษย์ : กวีนิพนธ์ : หน้า 132

"ชาตินรกานต์" เป็นคำที่อ้างการใช้บริภาษผู้ที่ทำลายโลกด้วยระเบิดปรมาณู

ขอประทานก็งกกับรับประทาน ห้วยละหานคลองแห่งแล้งสัตว์ก็ล
ออกตั้งตกรกรายป่ายป็น ป็นไปก็ไปพันโลกกันต์

ลำน้าชวานา : บางบทจากสวนแก้ว : หน้า 59

"ตกรกร" เป็นคำที่อ้างการใช้เปรียบเทียบให้เห็นความรู้สึกที่เกิดจากการเห็น
ข้าราชการฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นความรู้สึกที่อึดอัดและทุกข์ทรมานใจ

ช้านายทุนโลกร้าย	เสมอสัตว์ คำแธ
งกก็กตุนสารพัด	ที่ปล้น
เศรษฐกิจปั่นป่วนฉฉฉ	เหมือนนรก
รอแต่ไฟพิษล้น	โลกไหม้หันตภย

อนิจจา : ลลนา : 61.63 (กรกฎาคม 2518)

สภาพเศรษฐกิจที่ปั่นป่วนเนื่องจากนายทุนโลกร้าย กักตุนสินค้า ทำให้คนเดือดร้อน
และทุกข์ทรมานไปทั่วนั้น อ้างการเปรียบเทียบว่าความทุกข์ทรมานนี้เหมือนการตกอยู่ในนรก

10.1.2 ความผิดหวังจากความรัก

อ้างการนำลักษณะต่าง ๆ ของนรกมาเปรียบเทียบให้เห็นความ
รู้สึกผิดหวังจากความรัก ดังเช่น

ทะเลบอกว่าน้อยแล้ง
โศกแกมจนาโน
ความรักขูเกลียดไกล
แน่นแน่นดินสิ้นไร

ชลาลัย
กล่าวได้
ความชื่อ
อุรอนนรกเสมอ

นาฬิกาละเมอ : กวีนิพนธ์ : หน้า 167

ความรู้สึกรุ่มร่ามของอังคาร เมื่อปิดหวังจากรักที่ร้อนเหมือนอยู่ในนรก

รศติกาลทรمانค้ำพิชณ
จะมีคณิตชีวิตอยู่กับอัครา

รวิวันหวังเปล่าไรว่าสนา
ประจวบจุมนรกหมกใจ

อุบายคอย่าโศกเศร้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 130

ชีวิตที่ไม่มีความรัก เป็นชีวิตที่มีแต่ความมีคณ ไม่มีความหวัง อังคารเปรียบ-
ความมืดและสิ้นหวังนั้นว่าเหมือนมี "จุมนรกอยู่ในใจ"

สมเพชเวทนาชีวิตนี้
สาวราวปีศาจร้ายนรกานต์

เป็นซากผีเสืยก่อนอวสาน
หลอกลวงผลาญชีวิตอันตราย
ลำนํ้าภูกระตัง : หน้า 64

ลักษณะของนรกที่อังคนำมาเปรียบเทียบกับความรู้สึกผิดหวังจากรัก
ได้แก่ความร้อน ความมืด และความน่ากลัวของผู้ตกนรก ดังเช่นเขาเปรียบสตรีที่หลอก-
ลวงว่าเหมือน "ปีศาจร้ายนรกานต์"

10.1.3 ความสูญเสียศิลปะไทย

อังคารรักและสนใจในศิลปะไทย เขามักแสดงความโกรธเกรี้ยว
เมื่อเห็นศิลปะไทยถูกทำลาย เขาย้ำเสมอว่าความสูญเสียของกรุงศรีอยุธยาอันเกิดจาก
น้ำมือของผู้ที่ไม่รู้คุณค่าของศิลปะ การที่พม่าเอาไฟเผาอยุธยาจนพินาศนั้น อังคาร
เปรียบว่าราวกับอยุธยาถูก "ไฟนรก" เผาผลาญ ดังที่เขากล่าวว่า

อภุชยามหาสถจน
 แรงกาหมามากมาย

นรگانต์ มาดลายุใหม่
 ทลายจิกกินดินที่รัก

อภุชยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 14

"นรگانต์" ในที่นี้หมายถึง ไฟที่พม่าจุกเขายลายุ

พระศรีสรรเพชญ์
 สดุดีก้าววิหาร

จอมเปลวไฟนรگانต์
 ราชฐานสิ้นจมนคราย

ศิลปอภุชยา : กวีนิพนธ์ : หน้า 15

ไฟที่พม่าไขเขายลายนั้น อังคารเปรียบกับไฟแห่งนรก

10.2 ความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม

อังคนำคำ "นรก" มาใช้ในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ ดังนี้

โปรยปรายกรุณาเมตตาศรรรม เจกฝนฉ่ำโลกอันแห้งแล้ง
 คับไฟเวจีสีแดง ฉายแสงศรีอารยเมตไตรย

หวังแสงอะไรในชีวา : กวีนิพนธ์ : หน้า 115

"ไฟเวจี" ในที่นี้ หมายถึง ความเคียดแค้นในสังคม

จาก นรก ขมขื่นถึง
 จี๋ เฝื่อนยมนบาลหนัก
 รั้ พลหมุกขุณย์
 ไร รุ่งข้ามห้วย

นอกจักร วาดแล
 นิ่งม้วย
 เปรตเถื่อน
 สังกษามายของ

มโนคติ : กวีนิพนธ์ : หน้า 91

"นรก" ในที่นี้หมายถึง ความทุกข์

คำ "นรก" ที่อังคนำมาใช้ในการเปรียบเทียบนี้ อังคนำจะได้อิทธิพลจาก
 วรรณคดีทางศาสนาเรื่อง "ไตรภูมิพระร่วง" ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของนรกไว้อย่างละเอียด

อังคารคงตั้งใจกับความทุกข์ทรมาน ความมืด ความร้อน ของนรกดังที่บรรยายไว้ในวรรณคดีเรื่องสังกัลาว เขาจึงมักนำสิ่งที่ตั้งใจนั้นมาเปรียบเทียบกับความทุกข์ทรมานที่เขาได้รับ

การใช้คำเปรียบเทียบกับนี้ ผู้อ่านจะเกิดจินตภาพชัดเจนเพียงใดนั้น บ่อมนั้นอยู่กับประสบการณ์และภูมิปัญญาของผู้อ่านว่ามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนรกมากน้อยเพียงใดด้วย

อังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นผู้หนึ่งที่นิยมใช้คำเปรียบเทียบกับเพื่อสร้างจินตภาพ คำเปรียบที่ใช้แสดงให้เห็นความรู้สึกนึกคิดอย่างจริงจัง มิใช่เป็นการโอ้อวดในเชิงภาษาคำบางคำอังคารนำมาใช้บ่อยครั้งจนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าเป็นการใช้คำซ้ำ ๆ แต่เมื่อพิจารณาวิธีการใช้คำเพื่อเปรียบเทียบกับแล้วจะเห็นว่า เขามีได้ใช้เพราะ "ติดคำ" หรือหาคำอื่นมาใช้ไม่ได้ แต่เป็นเพราะเขาต้องการใช้คำที่ตรงกับความคิดและความรู้สึกของเขาให้มากที่สุด ผู้ที่อ่านบทกวีนิพนธ์ของอังคารจะเกิดจินตภาพชัดเจนเพียงใดนั้น บางครั้งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้นั้นด้วย เพราะเขาใช้คำให้มีความหมายมากกว่าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้อ่านจำเป็นต้องมีจินตนาการที่ลึกซึ้งและกว้างไกลด้วย ดังเช่น การใช้คำ "ทิพย์" ในการเปรียบเทียบกับให้เห็นสีนั้น ผู้อ่านแต่ละคนจะเกิดจินตภาพที่ไม่เหมือนกัน ผู้ที่มีความรู้ทางศิลปะจะเกิดจินตภาพที่ชัดเจนกว่า หรือการใช้คำ "ป่าช้า" ซึ่งเป็นการใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกวิเวก รังเวงและเงิบเหงา ผู้อ่านจำเป็นต้องใช้จินตนาการประกอบด้วย ดังนี้ เป็นต้น

แต่บางครั้ง อังคารใช้คำเปรียบเทียบกับที่ชวนให้คิดว่า อังคารใช้เพราะติดคำดังเช่น

สำเภาทอง ของชีวี
ไร่องจอกจะวอดวาย

ลำนี้นี้มีจุดหมาย
กลางสายคลื่นกล้าแห่งอารมณ์

ชีวิมาแลดมเหต : กวีนิพนธ์ : หน้า 36

คำ "สำเภาทอง" นี้ ถ้าดูข้อความแวดล้อมประกอบ จะได้ใจความที่ไม่ชัดเจนนัก ต่อเมื่อได้อ่านกวีนิพนธ์บทอื่น ๆ ของอังคารประกอบจะเห็นว่า "สำเภาทอง"

ในที่นี้เป็นการใช้คำที่แสดงให้เห็นความเชื่อมั่นในตนเองของอังคารว่า มีผลงานที่เป็นอมตะ มีคุณค่าต่อโลก ดังนั้น การศึกษาการใช้คำเพื่อเปรียบเทียบของอังคาร บางครั้งจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิธีนิพนธ์บทอื่นๆ ประกอบด้วยโดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเธอ

คำที่อังคารนิยมใช้ในการเปรียบเทียบมากที่สุด 10 อันคือ ไค้แก๊ ทิพย์ แก้ว สวรรค์ ทอง ป่าช้า ผัน สัตว์ เพชร ชะเล และนรกตามลำดับ

คำทั้ง 10 คำ แบ่งเป็นประเภทไค้ดังนี้

1. คำที่เกี่ยวกับการใช้จินตนาการ ไค้แก๊ ทิพย์ สวรรค์ นรก ผัน

คำเหล่านี้เป็นคำที่อังการน่าจะได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับวรรณคดีโบราณเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง แสดงให้เห็นว่าอังคารมีความสนใจในทางศาสนาและวรรณคดีโบราณ ทั้งยังเป็นผู้ที่ชอบใช้จินตนาการและมีความนึกถึงถึงสิ่งที่ยืนอยู่นอกเหนือความจริง วรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณคดีที่อังคารสนใจศึกษาอย่างลึกซึ้งทุกส่วนวน เมื่อเขาอ่านหนังสือเล่มใดก็ตาม ความคิดคำนึงของเขาไปไกลกว่าตัวหนังสือเสมอ ดังนั้นเมื่อเขาอ่าน ไตรภูมิพระร่วง อังคารรู้สึกถึงความเป็น "ทิพย์" เห็นความสุข ความดี ความงามของ "สวรรค์" และตระหนักถึงความทุกข์ทรมานของ "นรก" จนเกิดเป็นความฝังใจดังปรากฏว่า คำเหล่านี้เป็นคำที่เขา拿来ใช้เปรียบเทียบในบทวิธีนิพนธ์ในจำนวนค่อนข้างสูง

ส่วนคำ "ผัน" เป็นอีกคำหนึ่งที่ยืนยันว่า อังคารมีความพอใจที่จะได้จินตนาการถึงความสุข ความดี ความงามต่าง ๆ

2. คำที่เกี่ยวกับเครื่องประดับที่มีค่า ไค้แก๊ แก้ว ทอง เพชร

แก้ว ทอง เพชร เป็นเครื่องประดับที่มีค่าที่มีมาแต่โบราณ สาเหตุที่ความคิดคำนึงของอังคารมักเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ อาจเป็นเพราะเขาได้ศึกษาค้นคว้าและลอกภาพเขียนโบราณที่อยุธยา สุโขทัย ศรีสุพรรณาสืบ ฯลฯ เป็นโอกาสให้เขาได้สัมผัสความมั่งคั่งของเครื่องประดับพื้นบ้านซึ่งมักทำด้วย แก้ว ทอง และเพชร เขาประทับใจความงามนั้น¹ ดังนั้น เมื่อเขาพบสิ่งดี สิ่งสวยงามและมีค่า ความคิดคำนึงของเขาจึง

¹ อังการกล่าวเสมอว่า เครื่องทองของอยุธยามีความงามเป็นเลิศ.

โยงถึงเรื่องประทับดังกล่าว เขาจึงนำมาใช้ในการเปรียบเทียบ

3. คำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ชะเล สัตว์ คำทั้งสองคำนี้ แสดงให้เห็นความสนใจของอังคารที่มีต่อธรรมชาติ ทะเลคงเป็นธรรมชาติที่อังคารประทับใจมากที่สุด ซึ่งอาจเนื่องมาจากการมีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคใต้ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ใกล้ทะเล และอาจเป็นเพราะอังคารมีความผูกพันกับทะเลเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คำนี้จึงปรากฏในกวีนิพนธ์บ่อยครั้ง

ส่วนคำ "สัตว์" ที่ปรากฏในบทกวีนิพนธ์เป็นคำที่ส่วนมากใช้ในการบริภาษและเสียดสีพฤติกรรมบางประการของมนุษย์บางกลุ่ม ดังเช่น ผู้ที่มีแต่ความโลภ ผู้ทำลายศิลปะและธรรมชาติ ผู้ที่คลั่งใคล้การทำสงคราม เป็นต้น แสดงให้เห็นทัศนะของอังคารที่มีต่อสัตว์ในทางลบ

4. คำที่เกี่ยวข้องกับความตาย ได้แก่ ป่าช้า

การที่อังคารใช้คำนี้ในการเปรียบเทียบ อาจเป็นเพราะความตั้งใจในความทุกข์แก่ครั้งอดีต กล่าวคือ ชีวิตช่วงหนึ่งของอังคารประสบกับความทุกข์ยาก เขาใช้ชีวิตตามลำพังจนเขาเกิดความรู้สึกอ้างว้าง ว้าเหว และน้อยใจในความเป็นไปของชีวิต เขาจึงเปลี่ยนชื่อจากบุญส่งเป็น "อังคาร" ซึ่งแปลว่า ถ่านเถ้าที่เกิดจากการเผาซากศพ เขามีความรู้สึกว่าเขาได้ตายไปจากคนเดิม ความทุกข์นั้นฝังใจอังคารมาตลอดเวลา เห็นได้จากการที่เขานำคำที่เกี่ยวข้องกับความตายมาใช้ในการเปรียบเทียบในกวีนิพนธ์อยู่เสมอ คำ "ป่าช้า" เป็นคำที่ปรากฏมากกว่าคำอื่น

ลักษณะการนำคำต่าง ๆ มาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพดังกล่าวข้างต้น น่าจะเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่า สิ่งที่กวีนำมาเปรียบเทียบนั้นคือ สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวกวีที่สุด ซึ่งอาจเป็นความใกล้ทางกายหรือใกล้ในความคิดคำนึง

คำที่อังคารนำมาใช้ในการเปรียบเทียบนี้ นอกจากเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว คำเหล่านี้ยังเป็นสื่อผู้อ่านให้รู้จักตัวกวีมากยิ่งขึ้นว่า เขาชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด อย่างไร เขามองสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเขาอย่างไร

บุคคลิกภาพของเข่าที่ปรากฏเป็นไปในรูปใด เป็นต้น

เมื่อพิจารณาการใช้คำเปรียบเทียบกับของอังคารพบว่า คำเปรียบเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงความรู้สึกนึกคิดของเขาที่มีต่อโลกและชีวิต โลกในความคิดคำนึงของอังคารส่วนใหญ่เกี่ยวกับความคิดค้น และการสร้างจินตนาการถึงโลกหรือสิ่งที่อยู่ไกลตัว เขาคิดค้นถึงความดี ความงามของ "สวรรค์" ซึ่งมี "ทิพย์" เป็นสมบัติ จินตนาการดังกล่าวอาจได้อิทธิพลจากวรรณคดีโบราณดังใดกล่าวมาแล้วข้างต้น อังคารมีความคิดค้นที่เป็นอุดมคติ ดังเช่น เขามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้โลกมนุษย์มีสันติสุขเหมือนโลกในความฝันของเขา คือ "สวรรค์" ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ การใช้คำเพื่อเปรียบเทียบกับยังแสดงให้เห็นความสนใจของอังคารต่อความมั่งคั่งของธรรมชาติ ศิลปะ และกวีนิพนธ์ อังคารแสดงความชื่นชมในคุณค่าของสิ่งดังกล่าวที่มีต่อมวลมนุษยชน เห็นได้จากการใช้คำ "ทิพย์" เปรียบเทียบเมื่อกล่าวถึงสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นเมื่อใดที่เขาเห็นสิ่งที่มีคุณค่าในสายตาของเขาถูกทำลายโดยผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่าของสิ่งนั้น เขาจะบรรยายการกระทำนั้นด้วยถ้อยคำที่รุนแรง โดยการเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของ "สัตว์" หรือ "นรก"

ลักษณะการใช้คำเปรียบเทียบกับที่แตกต่างในทางตรงกันข้ามเช่นนี้ แสดงให้เห็นความเป็นคนที่มีอารมณ์อ่อนไหวของอังคารกล่าวคือ สิ่งใดที่เขาเห็นคุณค่าเขาจะใช้คำที่แสดงถึงการยกย่องเชิดชูอย่างสูงสุด แต่เมื่อมีผู้ทำลายสิ่งนั้น เขาจะใช้ถ้อยคำบรรยายการกระทำนั้นอย่างรุนแรง แสดงถึงความเชื่อมั่นในตนเอง เขาจะไม่เสียเวลากลับกรองถ้อยคำที่ใช้ในการเปรียบเทียบกับไม่ว่าเขาจะอยู่ในความรู้สึกเช่นใด แม้แต่เมื่อกล่าวถึงตนเองยามมีความทุกข์ เขาจะใช้คำ "ป่าช้า" แทนตนเอง ด้วยความรู้สึกรันทดและแสดงความเจ็บอย่างถึงแก่นด้วยการซ้ำเติมแม้กระทั่งความรู้สึกของตนเอง ดังนี้ เป็นต้น

โลก - ศิลปะ - ธรรมชาติ - กวีนิพนธ์ จะเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อรวมอยู่ในตัวของอังคาร ดังที่เจตนา นาควัชระ กล่าวว่า "อังคารพยายามเพ่งพินิจโลกแห่งสรรพสิ่งทั้งปวง ครอบคลุมไปจนจบจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่างมีความหมาย แม้แต่กรวด

ทรายอันคุประหนึ่งไร้ค่าก็เป็นส่วนหนึ่งของเอกภาพนี้ที่ทวีบรรจงกลั่นกรองออกมาด้วย
อารมณ์อันละเอียดอ่อนและวิจารณ์อย่างประณีต แล้วถ่ายทอดออกมาด้วยถ้อยคำสำนวน
ที่เป็นของเขาเอง"¹ เขามีความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการสร้างสรรค์งานที่เป็นอมตะ
เพื่อยกระดับโลกให้สูงขึ้น และด้วยความเชื่อมั่นในผลงานของตนเอง อังคารถือว่าเขา
เป็น "เพชร" ที่เปล่งประกายรังสีให้ปรากฏอยู่เสมอ เพราะงานประพันธ์ของอังคาร
ส่วนมาก สื่อความรู้สึกนึกคิดของทวีไค้ยิ่งและก่อให้เกิดความประทับใจให้แก่ผู้อ่าน²
ทั้งยังได้รับรู้ถึงความจริงใจของเขาที่อยากให้ผู้อ่านสัมผัสความงามและความจริงใน
ธรรมชาติ เขาได้ช่วยยกระดับความคิดจิตใจของผู้อ่านขึ้นเหนือความจำเจของชีวิต
ทำให้มองเห็นโลกและชีวิตในแง่มุมใหม่ ๆ ที่น่าพิศวง³ บทกวีนิพนธ์ของอังคารจึงมีคุณค่า
ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ประเภทของคำที่อังคารถู้นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพ

คำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภทคือ

1. คำที่ได้รับอิทธิพลจากกวีนิพนธ์โบราณ

2. คำที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ

1. คำที่ได้รับอิทธิพลจากกวีนิพนธ์โบราณ

1.1 วรรณคดี

1.1.1 ไตรภูมิพระร่วง

ไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อการใช้คำเปรียบ

¹เจตนา นาควัชร วิจารณ์อังคาร กลัณพพงศ์ เอกสารโรเนียว หน้า 1.

²ด

³ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ข้อคิดเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ที่เสนอเพื่อรับรางวัล

"เสฐียรโกเศศ" เอกสารโรเนียว หน้า 3.

ของฮังการมากที่สุด สิ่งที่ยังการนิยมนำมาใช้ในการเปรียบเทียบได้แก่

1.1.1.1 สวรรค์และคุณลักษณะของสวรรค์ ได้แก่ส่วน

ประกอบและความงดงามของสวรรค์ และความเป็นทิพย์ ฯลฯ บางครั้งฮังการีใช้คำเหมือนกับคำที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ดังเช่น

ไตรภูมิพระร่วง

...แลเมืองนครไตรตรึงษ์ เมืองบุรพทิศมีอุทยานทิพย์อันหนึ่ง ชื่อว่านันทวัน—
อุทยาน โดยรอบอุทยานนั้นโค 800,000 วา มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีปราสาทแก้ว
มุงเหนือประตูทุกอันแล สวนขวัญนั้นสนุกนันทนประมาท และมีสมบัติและสรรพคุณไม่
สรพันลูกไม้สรพันดอกไม้ อันประเสริฐแลอุดมแลที่เล่นแสนสนุกนันทนสำราญแก่เทพยดา
ทั้งหลาย อันอยู่ในไตรตรึงษ์นั้นแลฯ เทพอุทยานฝ่ายจะเข้สาธุเมืองนั้นมีสระใหญ่ ๆ
อัน ๆ หนึ่งชื่อมหาโบกขรณี อนึ่งชื่อจุลันทนาโบกขรณีแลวสระนั้นมึน้ำนั้นใสงาม
กังแดนแก้วอันทนิลดูรุ่งเรืองงามดังฟ้าแมลง...

กวีนิพนธ์ของฮังการ

ภูกระตังเพียงเวียงแก้วสวนขวัญ คำนันปานสถานทิพย์ทุกสิ่ง
ภาวนาบึงไปไม่ไหวติง ในมิ่งมนตรีเขาเขียวเขียวคาย

ลำนำนภูกระตัง : หน้า 140

ไ้ปูนสวนสระแก้ว
ชะโงกโตรกยาทวาน
สมทุมพุ่มพฤกษ์ปาน
หอมปาล้านนอย

อุทยาน ทิพย์เอย
รูปยอย
มนตรีเป่า
น่านฟ้าอาถรรพ์

แควน้อย : กวีนิพนธ์ : หน้า 30

ฝันเอ๋ยฝันถึงภูกระดึง
เมฆอบร่ำกุ่มรสสุคนธ์

งามซึ่งดั่งไตรทรีงชาสวรรค์
อาบมิ่งขวัญต่างทิพย์ธารา

ลำนํ้าภูกระดึง : หน้า 157

คำ "สวนขวัญ" "อุทยานทิพย์" และ "ไตรทรีงชา" เป็นคำที่อังคารใช้เหมือนกับคำในไตรภูมิพระร่วง

1.1.1.2 นรก

ลักษณะของนรกที่อังคารนำมาใช้เปรียบเทียบ
ได้แก่การทรมาน และลักษณะของนรกแต่ละขุม เป็นต้น ดังเช่น

ชลประทานกึ่งกับรับประทาน
ออกตั้งตกรายป้ายปืน

ห้วยละหานคลองแห้งแล้งสีล
ปืนไปก็ไปพันโลกันต์

ลำนํ้าชาวนา : กรวีนิพนธ์ : หน้า 59

นรกขุมที่อังคารนำมาเปรียบเทียบคือ "โลกันตนรก" ซึ่งเป็นนรกที่อยู่นอกจักรวาล
มีลักษณะเด่น คือ

... แลในโลกันตนรคนั้นมีคนักหนา ยุงสัตว์ซึ่งได้ไปเกิดในโลกันตนรคนั้นดังหับตา
อยู่เมื่อเคื่อนคืบนั้นแล...

... เมื่อเขาอยากอาหารได้ เขามีได้ไปหาเพื่อจะหากิน ครั้นได้ต้องมือกันเข้าได้
ใจเขาดีกว่าเขา กิน ก็จับกุมกันกิน คนหนึ่งก็นิกว่าเขากิน จึงคนทั้งสองนั้นก็จับกุม
กันกิน ต่างคนต่างตะคุบกัดกินก็รู้ๆ เอาด้วยกันทั้งสองคนในน้ำอันขุ่นแฉนดิน เมื่อเขา
ตกลงในน้ำนั้น โสคแตกแรกคั้งแด่แดนดินแด่คอบหอนจะไปตองน้ำนั้นได้สักคาบหนึ่งเลย
และน้ำนั้นเย็นหนักหนา ครั้นว่าตกลงมาในน้ำนั้นก็ตายบัดใจ โสค เขาก็เปื้อยแหลก
ออกไปสิ้นดังก้อนอาจมซึ่งตกในน้ำนั้นก็ตายบัดใจ แลวจึงกลายเป็นคนเขาขึ้นอีกเล่า
โสค เขาจึงปืนขึ้นไปเกาะกำแพง จักรวาลภายนอกนั้นอยู่ดังนั้นหลายคาบหลายครา
นักหนาแล แต่เขาทนทุกข์เวทนาอยู่ที่นี่ ข้าพเจ้านานนักชั่วพุทธชินคร ก็ลปหนึ่งแล¹

¹ พระญาติไทย ไตรภูมิพระร่วง หน้า 31 - 33.

อังคารเปรียบให้เห็นความรู้สึกของเขาเมื่อเห็นข้าราชการจ้อราษฎ์บังหลวง
ว่าเหมือนกับทกนรกโลกกันต์ จึงเป็น การเปรียบที่แสดงความสิ้นหวังที่จะแก้ไขเหตุการณ์
นั้นได้

อังคารใช้คำเปรียบเทียบกับที่ได้ผิดพลาดจากไตรภูมิพระร่วงถึง 235 ครั้ง ผู้อ่าน
ที่มีความรู้ในวรรณคดีดังกล่าวจะเข้าใจกวีนิพนธ์ของเขาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.1.2 ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

อังคารนำสำนวนที่ปรากฏในศิลาจารึกมาใช้เปรียบเทียบในกวี-
นิพนธ์ของเขา มีทั้งที่นำมาใช้โดยตรงและนำมาดัดแปลง ดังนี้

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

"...เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว..."¹

กวีนิพนธ์ของอังคาร

ในน้ำมีปลา

กระตังมให้ศจรรยชวัญเมือง

ในนามีข้าว พู่เพียง

สื่อเลื่องไปทั่วชั่วฟ้าดิน

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 25

บางครั้งนำมาดัดแปลง ดังนี้

แล้งข้าวในนา

ขาดเสียงพาทย์เสียงพิณ

กระตังปลาในน้ำสิ้น

วิบธสสุชลปนดินดาน

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 24

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

...เจ้าเมืองบ่เอาจากอุบ ในไพร่หลวง เพื่อนจูงวัวไปค้า ชี้นำไปขาย ไครจัก
ไครคางคา ไครจักไครคามา ไครจักไครคาเงื่อนคาทองคำ ไพรฟ้าหนาใส...²

¹อ้างอิงจาก ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา หน้า 36.

อังคารนำสำนวน "ใครจักใครค้า...ค้า" มาใช้บ่อยครั้ง โดยมีการดัดแปลง
ไปบ้างตามเนื้อหาในกวีนิพนธ์แต่ละบท ดังนี้

กวีนิพนธ์ของอังคาร

ใครใครค้าศกค้า

เตรียมแต่น้ำตานอง

ใครใครค้าศกค้า

ศรี พัดพรากจากหาย

เสาวภาค ร้างนิคสลาย

โอมจูงมิ่งขวัญแก้ว

ใครใครค้าศกค้า

น้ำตาบาแทนแก้ว

ไพร่ฟ้าหน้าใสไหม้หมอง

ดวงเค็มบ้านทุกมุมเมือง

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 25

คราสาย นีนา

ลับแล้ว

เป็นถ่าน

สู่แคว้นแดนสรวง

ดวงเวลาสายเสียแล้ว

แหวนเงินทองจองไมตรี

ไว้อาลัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 95

บางครั้งเขาใช้เป็นคำประชดประชัน ดังเช่น

ใครใครค้ากายแรงขายค้า

เจิญชายอื่นอยู่เป็นคู่ครอง

ชาติหน้าจะมาจับจองน้อง

ชาตินี้ต้องพรากเพราะยากจน

ลำนำนุกระตึง : หน้า 136

ใครใครค้าถ้อยคำเถอะคำ

ทาสนาหึงกลิ้งกระจาย

คัดเคื่อนพระพุทธรูปวางขาย

บ้านเมืองไร้อื้อแปดลือปรีดิ์

ลำนำนุกระตึง : หน้า 137

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

...เมืองสุโขทัยนี้จึงชมสร้างบ้านมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง¹

¹อ้างอิงจาก ประวัติศาสตร์ประเทศไทยสำหรับนักศึกษา หน้า 36.

กวีนิพนธ์ของอังคาร

บัดนี้ศรีบูรก็สูญหาย
พ้องพ้อขุนรามฉาอิน

ไร้ป่าหมากป่าพลูสิ้น

ถวิลหวาดไหวในวิญญาณ

สุโขทัย : กวีนิพนธ์ : หน้า 25

1.1.3 ขุนช้างขุนแผน

คำเปรียบที่อังคารได้อธิพลจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน คือ
การเปรียบเทียบป่าเขาลำเนาไพรว่างดงามเหมือนม่านฝีมือปักของนางวันทอง¹ ดังนี้

เนินดินสลับซับซ้อนอ่อนหวาน

ปานฉากแมนสรวงปักแพรไหม

เงาเพือกเขาเขียวเทาละมุนละไม

ทอแว่นน้ำเงินใสนวลาว

ล่านำภักระคิง : หน้า 127

ใน "ขุนช้างขุนแผน" กวีกล่าวถึงม่านที่นางวันทอง ปักไว้ ดังนี้

ม่านนี้ฝีมือวันทองทำ

จำได้ไม่ผิดคาที่

เส้นไหมแน่น เขียนแนบเนียนดี

สิ้นฝีมือแล้วแต่นางเคียว

เจ้าปักเป็นป่าพนาเวช

ขอบเขตเขาคุ่มขุ่มเขียว

รุกขชาติคาบไยระบัดเรียว

พริ้งเพียวคอกกระตะดวง

ปักเป็นมยุราลงรำรอน

ฟ้าย้อนอยู่บนยอดเขาหลวง

แผ่ทางกางปีกเป็นพุ่มพวง

ชะนีท่วงเหนี่ยวไม้ขม้อยตา

ปักเป็นทิมพานต์ตระหง่านงาม

อรามรูปพระสุเมรุภูผา

วินันตกหักกันเป็นหล่นมา

การวิกิวิสินทรบุณนทร

¹ คำกลอนตอนนี้อังคารจำได้ขึ้นใจ.

อากาศคงคาสลีนธุ์
 ไกรลาสสะอาเคอี่ยมมอธร
 ลงเล่นน้ำคำคั่นอโนคาค
 หมู่มังกร ล่อแก้วแพรวพราวตา

มัจฉินทรท่าแถวแนวสลอน
 ฝูงกีนรคนธรรพวิทยา
 ใสสะอาดเยือกเย็นเห็นขอบนา
¹

นอกจากนี้ ยังได้อ้างถึงชื่อของขุนแผนและนางพิมในการเปรียบเทียบกับ
 "เทพนิมิต" ดังนี้

แม่พิมพิ์เอ๋ยอ่อนไ้
 พี่เช่นขุนแผนโฉม
 เข้าเย็นหอมวันโหม
 หลงเหอจนไ้แก้ว

กรายโฉม
 ไปแล้ว
 ปรุฟห้วง
 เจื้อยแจ้วจวนสว่าง

บันทึก : ลลนา : 41.39 (กันยายน 2517)

1.1.4 มหาเวสสันดรชาดก

อ้างการนำพฤติกรรมของชูชกมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทน "ความโลภ"
 โดยถือเอาพฤติกรรมครั้งสุดท้ายของชูชกเป็นสิ่งที่เปรียบเทียบ คือ

...ส่วนว่า เจ้าชูชกพญายักษ์ บริโภคอาหารเหลือขนาดขึ้นตักก็มีอาจเพื่อจะ
เผาบูชา ก็กระทำกาลกิญา สมเด็จพระนเรศวราก็ไ้กระทำสรีรังแกและระบบพิตร
 ก็ไ้พาจารย์หาพวกเผาเหลาที่น้องของตาพี่ หัวทั้งจังหวัดพระนครสี่พันโคกพบปะ
 แทลกลคน ทาวเชอก็ไ้ชนทรหัยสมบัติของเจ้าทั้งปวง ก็นเข้าของพระกัลลหดวง
 นั้นแล²

¹ กรมศิลปากร, ขุนช้างขุนแผน. หน้า 343 - 344.

² กรมศิลปากร เทศน์มหาชาติ หน้า 240.

ยังการนำลักษณะที่เห็นแก่การบริโภคของชุก มาเปรียบเทียบเสียดสีประชด
ประชันมนุษย์ที่มีลักษณะดังกล่าว ดังเช่น

แม่ค้าเร่หาเงินทอง
หะยาบได้พุ่งสะกั้งละเมอ

ลอคของส้มตำทำทองเพื่อ
เหอเป็นฐชุกกสราย
ลำนำนุกระคิง : หน้า 24

ข้าพะแนงแกงไก่ไข่ม
ลอคของกะทิหวานน้ำตาลแพรว

เนืออย่างส้มตำทำพร้อมแล้ว
แจ่งแจ้วเสียงหมูชุกชะโย
ลำนำนุกระคิง : หน้า 33

บางครั้งเขาใช้ในความหมาย "การฉ้อราษฎร์บังหลวง" ดังนี้

เชื้อชุกกลับชาติเกิดใหม่
ร่อยล้านพันล้านหวานอร่อยจ้ง

กินเมืองไทยเสียดจนบ้านหลัง
ทั้งโคตรชาติก็ลชรรมจรรบา
ลำนำนุกระคิง : หน้า 128

...เราปรารถนาอ่านอุทมนหาอมตะนิพพานแต่ไม่โลกหลงดูหมิ่นมนุษย์กโลกหลง
มาหลังกันอบางชุกกโลกอาหารทรัพย์สินถุงการบริวารนั้นแล

บันทึกของจิตรกร : กรวีนิพนธ์ : หน้า 175

ชุก ในที่นี้ หมายถึง มนุษย์ที่มีแต่ความโลภ

1.1.5 ลิลิตพระลอ

ยังการนำเหตุการณ์ในลิลิตพระลอมากล่าวเปรียบเทียบคือ ตอน
ที่ปู่เจ้าสมิงพรายทำเสน่ห์ให้พระลอมาแมนสรวงและตอนพระลอตามไก่ ดังนี้

เมืองไถ่หล้าฟ้าทอแคน
ปู่เจ้าลอพระลอมาลวง
เมืองไถ่หล้าฟ้าทอแคน
อดีตกรรมชักนำควงคู่

ไกลกันแสนแค้นแค้นแมนสรวง
ศิคบ่วงสวาทวินาศชีวี
ไกลกันแสนโยชน์ด้นโกฏิสี่
น้องกับพี่ให้ไกลลัดกัน
เมืองไถ่หล้า : กรวีนิพนธ์ : หน้า 129

อังคารเปรียบเทียบกับแม่เมืองสองและเมืองสรวงจะอยู่ใกล้กัน แต่ด้วย
อำนาจมนต์ของปู่จ้าวสมิงพราย ก็ชักนำให้พระลอมาพบความรักได้เหมือนกับอังคณา
และสตรีใดใกล้ชิดกัน เพราะกรรมแต่อดีต

ส่วนเนื้อความตอนพระลอตามไถ่นั้น อังคนำมาใช้อย่างมีอารมณ์ขัน ดังนี้

เห็นไถ่อย่างมาขึ้นชาน
พลันพระลอปลั่งงเงินมา
อะไรตามไถ่ไปแต่เข้าตรู
ชั้นไถ่ลื้อชอต่อชอไป

เนื้อนุ่มหวานมันแรงกล้า
ล่อไถ่ก็เสน่ห์หาอาลัย
ปู่จ้าวสามกีให้หัวหรือโฉน
เพราะหลงใหลเพื่องแพ่งจริงเอย
ลำนำนุกกระต๊ิง : หน้า 61

1.1.6 พระอภัยมณี อ้างถึงคำอธิบายฐานที่ว่า

ถึงม้วยคินสิ้นฟ้ามหาสมุทร
แม่เกิดในไต้ฟ้าสุธาธาร
แม่เนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณพ
แม่เป็นบัวศวีที่เป็นกุมรา
เจ้าเป็นถ้ำอำไพขอให้พี่
จะติดตามทราชมสงวนนวลละออง

ไม่สิ้นสุดความรักสมิครสมาน
ขอพบพานพิศวาสไม่คลาดคณา
ที่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
เชยดกาโกสุมประทุมทอง
เป็นราชสีห์สมสู่เป็นคู่สอง
เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป¹

อังคนำแนวการอธิบายของสุนทรภู่ มาใช้ในกรณีพิเศษของตนในลักษณะที่
เหมือนและลักษณะที่เป็นของตนเอง ดังนี้

¹ สุนทรภู่ พระอภัยมณี หน้า 625.

ลักษณะที่เหมือนคำอธิบายของสุนทรภู่

ดูจุนทรภู่ครุฑราณา
 ขลังพลังรักจริงสิงวิญญาณ
 ถึงขรณีนี้นี้แตกแหลกเหลว
 คับคองคารุณียันจันทรา
 สลายก็ฟ้าหล้าอย่าสลาย
 สองสุกรรักซึ่งตรึงวิญญาณ
 แม่ทกอเวจีที่ตกควาย
 ทายไหนดายนั่นควายกันพลัน
 ถึงคำเช่นเงือกงูหยอ
 อุปสรรคอะไรไม่พ่ายแพ
 ถ้าน้องเป็นเช่นแจ่มจันทร์เจ้า
 เจ้าจะจุติเป็นสิงไคไค
 ภพใหม่รักใหม่ไม่สิ้นสุด
 ทั้งดวงใจรักในชีวา
 แก้วตาเป็นผาเทียมฟ้าวิเวก
 จมพิศภูเขเอาอกเอาใจ

แม่ม้วยคินสิ้นฟ้ามหาสถาน
 อมตะนานเหนือกาลเวลา
 เปลวไฟประลัยไหม้ล้างฟ้า
 เสนหาจงอยู่คู่กาล
 แฉงหายขาดพิศวาทหวาน
 อมตะนานมันสมักรรักกัน
 ขอบุญม้วยไม่แปรผัน
 ทรายวันกรรมเราเบาบางแล
 จะตามต่อยบ่มสมักรรักแท้
 แน่วแน่วพิศวาสทุกชาติไป
 ที่ราวสุริยาแสงรุ่งใส
 ขอไคอยู่คู่ข้างทุกอย่างนา
 จุนทรภู่รักภักดี
 สุดแสนเสนหาอาลัย
 ที่เพียงเมฆหมอกขาวสกาไส
 พิศมัยในแน้นนิรันดร์

ลำนำนุกระถึง : หน้า 72-73

ส่วนลักษณะที่เป็นของตนเอง ยังการเสียนแบบคำอธิบายของสุนทรภู่ แต่เนื้อ
 ความกลับเป็นตรงกันข้าม คือ แทนที่จะอธิบายให้ไคพบสตรีที่รักทุกชาติ เขากลับอธิบาย
 ขอไม้ไคพบ ดังนี้

ถ้าเจ้าอุบิบนสรวงสวรรค์
 สูเป็นไฟเราเป็นไม้
 แม่แก่ธุลีมีอาลัย
 ถ้าชาติไหนเกิดไปพบพาน
 ตายไปอยู่ไครรอบเท้า
 เพื่อจกจำพินช้านานา

ข้าขอลงโลกกันคั่นหมันไหม้
 ให้ทำลายสิ้นถึงวิญญาน
 สัมเจ้าไชยชั่วกัลปาวสาน
 จะทรมาณควักทิ้งทั้งแก้วตา
 ให้เจ้าเหยียบเลนเหมือนเส้นหญ้า
 ไปชั่วฟ้าชั่วดินสิ้นเอย

เสียเจ้า : กวีนิพนธ์ : หน้า 48

บางครั้งเขาอธิบายไปในลักษณะการประชดประชัน ดังเช่น

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร
 ชาติหน้าเป็นเศรษฐีเที่ยวขอราน
 แม่เนื้อเย็นเป็นห่วงมหรณพ
 หึงยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดิน
 แม่เป็นถ้าอำไพใครเป็นหงส์
 ของอเฝ้าวิญญานพลละออง

ไม่สิ้นสุดความรักสมครสมาน
 ชื่อรักหวานชื่นพื้นชีวา
 พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
 ค่ายเงินตราสารพันเพชรทอง
 จะไถลงสิ่งสูงเป็นคู่สอง
 ชื่อกายครองพิศวาทุกชาติเอย

ลำนำนุกระคิง : หน้า 104

คำอธิบายบทนี้ ยังการเสียดสีสตรีที่เห็นเงินสำคัญกว่าความรัก

1.1.7 อิเหนา

ยังการอ้างถึงตัวละครเอกในเรื่องอิเหนา คือ อิเหนา มุขบา

และจรรกา ดังนี้

ที่อยู่ทางต่างหล้า
 รั้นนี้โชคดีเจียว

ขอบฟ้าชะเลน้ำเขียว
อิเหนาท่องเที่ยวจะมุขบา

ฤกษ์ดีเลี้ยงชีพรุ่ง : กวีนิพนธ์ : หน้า 92

ยังการเปรียบว่าคนได้พบกับสตรีที่รัก เหมือนอิเหนาได้พบมุขบา

เราชี้รั้วจริงยิ่งกว่าหนอน
ใจแบกะดินจนเล่าสือ

เจาะบ่อนจรกามีดีกว่าหรือ
แถมเปล่าคือหมากมีกิน

กวีนิพนธ์

ยังการเปรียบว่าตนชี้รั้วยิ่งกว่าทั้งหนอนและ "จรกา"

1.1.8 พระมะเหลเถไถ

ยังการอ้างชื่อของ "พระมะเหลเถไถ" นำมาใช้เรียกคนไทย
ที่ลุ่มหลงในวัตถุ และใช้ชีวิตอย่างไรประโยชน์

ครึ่งคนครึ่งยบตร์ศรีวิไล
เป็นมะเหลเถไถทั้งไทยแลนด์

คือไทยใหม่เน้นล้านโกฏีแสน
แคนจนชั้นขำระยำจริง

ลำนำนุกระดิง : หน้า 126

การที่อ้างการอ้างเรื่องราวจากวรรณคดีโบราณมาเปรียบเทียบกับข้อความใน
กวีนิพนธ์ของคนนั้น แสดงให้เห็นอิทธิพลของวรรณคดีดังกล่าวที่มีต่อการใช้คำเพื่อสร้าง
จินตภาพของเขา ทั้งยังแสดงให้เห็นว่ายังการมีความรู้และความสนใจในวรรณคดี
โบราณอีกด้วย นับว่าเป็นลักษณะการใช้คำที่ฉลาด กล่าวคือใช้คำน้อยคำ แต่มีความ
หมายกว้าง ผู้อ่านที่มีความรู้ในวรรณคดีโบราณที่อ้างการอ้างถึงจะเกิดจินตภาพและเข้าใจ
ถึงกวีนิพนธ์ของเขาได้ดียิ่งขึ้น

1.2 สุภาษิต คำพังเพย

สุภาษิตและคำพังเพยที่อ้างการนำมาใช้เปรียบเทียบเพื่อสร้าง

จินตภาพ มีดังนี้

1.2.1 ไก่ได้พลอย

1.2.2 กบในกะลา

1.2.3 กินน้ำได้ศอก

1.2.4 คางคกขึ้นวอ

- 1.2.5 งูงปลาปลา
- 1.2.6 นกยูง
- 1.2.7 น้ำท่วมปาก
- 1.2.8 นำน้อยแพไฟ
- 1.2.9 ดักชีโรยหน้า
- 1.2.10 พุดไปสองไฟเบ๊ย นิงเสียบตำสิ่งทอง
- 1.2.11 มีเงินนับว่าน้อง มีทองนับว่าพี่
- 1.2.12 สิงไค้แก้ว
- 1.2.13 สามวันจากนารี
- 1.2.14 สีขอให้ถวายพัง
- 1.2.15 เสือนอนกิน
- 1.2.16 ไส้แห้ง
- 1.2.17 หน้าเนื้อใจเสือ
- 1.2.18 หน้าไหว้หลังหลอก
- 1.2.19 ไม่หลักปักเลน
- 1.2.20 ออกใหม่ไส้ขม

1.3 ประวัติศาสตร์

ยังคารอ้างชื่อบุคคลในประวัติศาสตร์ในการเปรียบเทียบ ดังนี้

- 1.3.1 ชงเบ้ง
- 1.3.2 ขุนหลวงซีเรื้อน
- 1.3.3 เจิ้งกีสข่าน
- 1.3.4 ชาฮาน - มุมตัส
- 1.3.5 เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร และเจ้าฟ้างสังวาลย์
- 1.3.6 นโปเลียน
- 1.3.7 รัสบูติน¹
- 1.3.8 อีแซลเลอร์

¹ยังการใช้คำว่า "ราชบุติน" เพื่อให้รูปคำเป็นคำไทย

1.4 ศาสนา

1.4.1 ศาสนาพุทธ

1.4.2 สัทธรรมพิภค

2. คำที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ

2.1 ขรรษชาติ

2.1.1 พืช ไคแก

กระดังงา

คันทู

คันทู

พลับพลึง

มะนาว

หวา

ออย

พืชขึ้นต่ำไคแก เห็ด

2.1.2 สัตว์

2.1.2.1 สัตว์เซลล์เดียว ไคแก

จุลินทรีย์

อมีบา

2.1.2.1 สัตว์จำพวกแมลง ไคแก

ผึ้ง

มด

มด

วัน

หิ่งห้อย

สัตว์จำพวกแมลงที่มี 8 ขา ไค้แก๋ แมงมุม

2.1.2.3 สัตว์น้ำ ไค้แก๋

กุ้ง

ปลา

ปลิง

ปู

หอย

2.1.2.4 สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ไค้แก๋

กบ

คางคก

อึ่งอ่าง

2.1.2.5 สัตว์เลื้อยคลาน ไค้แก๋

กิ้งก่า

จิ้งเหลน

จระเข้

ตะกวด

เต่า

ฉลาม

หอยทาก

สัตว์เลื้อยคลานโบราณ ไค้แก๋ ไค้โนเสาร์

2.1.2.6 สัตว์ปีก ไค้แก๋

กา

ไก่

นก

1199

2.1.2.7 สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ไคแก

การ

ควาย

ทาง

၁၆၂

វិ

สุนัข

2.1.2.8 สัตว์โนวบรรณคดี ไคแก

กบฏ

ក្រុម

เชิงอก

สิงห์

หงส์

2.1.3 อนินทรีบสารและพลังงานต่าง ๆ ได้แก่

คิดน

การ

คิน

ເດຊີ

ทะเล

ทราย
น้ำค้าง

ผา

ฝน

ไฟ

ฟ้า

ภูเขา

เมฆ

โลก

ลม

หมอก

ห้วย

2.2 โคหราชฤๅษะ ใต้ถ้ำ

ทอง

นิล

พลอย

เพชร

2.3 มนุษย์ ใต้ถ้ำ

กษัตริย์

โจร

ชาย

นักการเมือง

นักมวย

นายยาม

นางแก้ว

เพชรฆาต

เพื่อน

มนุษย์

มารดา

ราชันย์

ราชินี

ลูก

สตรี

หญิง

2.4 ความเปรียบที่ใช้คำซึ่งแสดงอาการเคลื่อนไหว ได้แก่

ควักแก้วตา

ใจไหวหวั่น

เฉาะ

เฒ่าเชือกกาย

ของเบา

ลอยอยู่กลางอากาศ

2.5 คำที่เกี่ยวกับความตาย ได้แก่

กระดูก ๑

เชิงตะกอน

ซาก

ตาย

ถ่านเผา

ป่าช้า

ผี

2.6 ศิลปะกรรม

2.6.1 นาฏศิลป์ ได้แก่

นาฏศิลป์

2.6.2 สีตศิลป์ ได้แก่

สังคีตคีตลี

2.6.3 จิตรกรรม ได้แก่

จิตรกรรม

2.6.4 วรรณศิลป์ ได้แก่

วรรณคดี

วรรณศิลป์

2.6.5 ประติมากรรม ได้แก่

พระปฏิมา

2.7 ผ้า ได้แก่

ผ้า

ผ้าขาว

ผ้าสี

ผ้าสีริ้ว

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

ผ้าสีขลิบ

2.8 คำที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ ได้แก่

ขวัญ

มงคล

มนต์

เสน่ห์

อาถรรพณ์

2.9 อาวช ไค่แก๋

กริช

คาบ

ทวน

ปิ่น

มีด

หอก

2.10 เชื้อโรค ไค่แก๋

กลาก

เกสร

กาฬโรค

พยาธิ

บิก

มะเร็ง

มะเลเรียม

เรื้อน

รวมโรค

2.11 สิ่งที่น่ารังเกียจ ไค่แก๋

ขบะ

ชี

อุจจาระ

2.12 เครื่องของจำ ไค่แก๋

ช็อค

คุก

โซ่ตรวน

ตารางแสดงการไหลค่าเปรียบอันดับที่ 1-10 ในผลงานตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2518

	90	91	95	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	15	16	17	18	ปรากฏ รวม พ.ศ.	
1. ทิพย์	1	-	-	4	-	3	-	4	2	6	3	3	6	4	17	6	4	25	8	47	5	8	28	-	194
2. แก้ว	-	-	1	-	-	2	-	3	-	8	5	2	13	6	5	4	1	27	1	17	12	24	11	1	162
3. สวรรค์	-	-	-	1	2	3	-	3	-	11	5	7	8	4	3	5	2	30	1	5	13	7	4	-	117
4. ทอง	-	1	1	-	1	2	-	1	2	3	3	3	5	1	5	3	-	12	-	2	3	1	9	2	60
5. ปราณี	1	-	-	-	1	3	-	1	-	8	3	-	6	-	1	3	-	6	1	6	-	3	5	1	58
6. ดัน	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	2	-	6	-	5	4	2	10	1	12	1	-	-	-	56
7. สัตว์	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	-	1	1	4	1	11	2	6	2	10	5	-	48
8. เพชร	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	1	-	3	1	-	17	-	8	-	-	8	1	42
9. ชะโล	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	1	-	15	-	2	-	-	1	-	24
10. นรก	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	1	-	6	2	3	3	1	1	-	22

จากตาราง ยังการใช้คำเปรียบเทียบกับเพื่อสร้างจินตภาพ ดังนี้

1. ทิพย์

"ทิพย์" เป็นคำที่อยู่ในความนึกคำนึงของยังการมีความถี่สูงสุด คือ 194 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี คำนี้เริ่มปรากฏครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2490 และผลงานปี พ.ศ. 2515 เป็นผลงานที่ปรากฏคำ "ทิพย์" มากที่สุด คือ มีความถี่ 47 ครั้ง

ผลงานปี พ.ศ. 2490 ที่ยังการใช้คำ "ทิพย์" เป็นครั้งแรกนั้น ปรากฏใน "แนวทาสของกาลเวลา" ซึ่งเขาใช้ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ

ผลงานในแต่ละปีนั้น คำ "ทิพย์" ปรากฏในผลงานที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นส่วน ใหญ่ ได้แก่ ผลงานปี พ.ศ. 2500, 2502, 2507, 2509, 2512, 2515, 2517 และ 2518 รองลงไปได้แก่ผลงานที่เกี่ยวกับศิลปะ ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2504, 2511 และ 2513 และผลงานที่เกี่ยวกับกวีนิพนธ์ ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2506 แสดงให้เห็นว่าในช่วงปีดังกล่าวยังการสนใจในธรรมชาติ ศิลปะ และกวีนิพนธ์มากที่สุด

ผลงานปี พ.ศ. 2508 เป็นผลงานที่ยังการใช้ "ทิพย์" แปลกกว่าปีอื่น ๆ คือ ใช้เปรียบเทียบกับรสของอาหาร

ผลงานปี พ.ศ. 2516 แสดงให้เห็นความคิดที่เปี่ยมเบนของยังการ กล่าวคือ ในปีดังกล่าว ยังการใช้คำ "ทิพย์" ในกวีนิพนธ์ที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับสังคมมากที่สุด แต่พอถึงปี พ.ศ. 2517, 2518 ความสนใจของเขาจึงกลับไปหาธรรมชาติดั้งเดิม

ผลงานปีอื่น ๆ ได้แก่ปี พ.ศ. 2498, 2503, 2505, 2510 ปรากฏในเนื้อหาต่าง ๆ อย่างเสมอกัน เช่น เนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ความรัก แนวความคิดเกี่ยวกับสังคม กวีนิพนธ์และศิลปะ แสดงว่ายังการมิได้ให้ความสนใจแก่เรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นพิเศษ

จะเห็นว่า ลักษณะการใช้คำ "ทิพย์" ของยังการเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ส่วนใหญ่ปรากฏในเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ, ศิลปะและกวีนิพนธ์

การที่อ้างการนำคำ "ทิพย์" มาใช้เปรียบเทียบกับความงดงามของธรรมชาติ คือปะและกวีนิพนธ์เช่นนี้ อาจเป็นเพราะอ้างการประทับใจในลักษณะความเป็น "ทิพย์" ซึ่งเป็นสมบัติของสวรรค์ดังปรากฏในวรรณคดี เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง อ้างการตระหนักในคุณค่าความงามและความเป็นอมตะของความเป็น "ทิพย์" ซึ่งเขาถือเป็นสิ่งวิเศษสุด ขณะเดียวกันอ้างการ ก็ไต่ตระหนักถึงคุณค่าความงามและความเป็นอมตะของธรรมชาติ คือปะและกวีนิพนธ์ เขาจึงนำ "ทิพย์" มาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เขาสนใจ ดังแสดงให้เห็น ความผูกพันของอ้างการที่มีต่อเรื่องราวในอดีตได้แก่ คือปะ วรรณคดี และธรรมชาติ

ส่วนการที่อ้างการนำคำ "ทิพย์" เปรียบกับรสของอาหาร ก็ด้วยความรู้สึกว่า ความเป็น "ทิพย์" เป็นสิ่งวิเศษสุดหาที่เปรียบมิได้

ในเรื่องแนวคิดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคมนั้น แสดงให้เห็นความปรารถนา ของอ้างการในการยกระดับความคิดของคนในสังคมให้สูงขึ้น และหวังที่จะเห็นทุกคนมี สันติสุขเหมือนดังได้เสวยความเป็น "ทิพย์" ของสวรรค์

เป็นที่น่าสังเกตว่า อ้างการใช้คำ "ทิพย์" ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติมากที่สุด จนมีข้อสังเกตว่า ผลงานปี่โคที่พรรณนาความงดงามของธรรมชาติ ผลงานปี่นั้น จะปรากฏคำ "ทิพย์" มากเป็นพิเศษ ดังเช่นผลงานปี่ พ.ศ. 2515 มี "ลำนํ้าภูกระดึง" ซึ่งมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติบนภูกระดึง และผลงานปี่ พ.ศ. 2512 ได้แก่ "บางบทจากสวนแก้ว" ซึ่งมีเนื้อหาชมความงดงามของทะเล เป็นต้น

คำ "ทิพย์" ที่อ้างการใช้ในการเปรียบเทียบ เขาใช้ในความหมายกว้างที่ สิ่งใด ที่อ้างการนำคำ "ทิพย์" มาเปรียบเทียบกับแสดงให้เห็นว่า สิ่งนั้นคือสิ่งวิเศษซึ่งหมายถึง ความสวยงาม ความดีงาม ความมีคุณค่าที่เป็นอมตะที่เลิศที่สุดในสายตาของอ้างการ

ฉะนั้น การนำคำ "ทิพย์" มาใช้ในการเปรียบบ่อยครั้ง มิได้หมายความว่า อ้างการจะใช้เพราะติดคำ แต่เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นทัศนะของเขาต่อสิ่งเหล่านั้น ดังกล่าว ข้างต้น

2. แก้ว

"แก้ว" เป็นคำที่อยู่ในความคิดคำนึงของฮังการเป็นอันดับสอง มีความถี่ 162 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี คำนี้เริ่มปรากฏครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2495 และผลงานปี พ.ศ. 2512 เป็นผลงานที่ปรากฏคำ "แก้ว" มากที่สุด คือมีความถี่ 27 ครั้ง

ผลงานปี พ.ศ. 2495 ที่ฮังการใช้คำ "แก้ว" เป็นครั้งแรกนั้น ปรากฏใน "โลก" ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวความคิดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคมโดยใช้คำ "มณี" แทนคำ "แก้ว" และใช้ในลักษณะสัญลักษณ์ซึ่งหมายถึงสิ่งสูงส่ง

ผลงานในแต่ละปีนั้น คำ "แก้ว" ปรากฏในผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2507, 2509, 2512, 2515, 2517 และ 2518 รองลงไปได้แก่ผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะ ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2504, 2500, 2505 และ 2511 ส่วนผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2508 และ พ.ศ. 2517 และผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวความคิดในการปฏิบัติตนได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2495 และ พ.ศ. 2516 และสุดท้ายคือผลงานที่เกี่ยวกับกริยพนธ์ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2500 และ 2502

การใช้คำ "แก้ว" ในการเปรียบเทียบกับเนื้อหาทั้งกล่าวแต่ละปี แสดงให้เห็นความสนใจของฮังการในปีนั้นต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เขาให้ความสนใจตลอดเวลาอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ

ฮังการนำคำ "แก้ว" มาใช้ในความหมายที่เหมือนพจนานุกรมเขาใช้เปรียบเทียบสิ่งที่มีประกายแวววับคล้ายแก้ว และใช้เรียกสิ่งที่มีคุณค่าและสิ่งที่เขาอยากยอว่า "แก้ว"

การที่ฮังการนำคำ "แก้ว" มาใช้ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ นั้น มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ประการหนึ่ง เขาต้องการเสนอภาพธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นประกายแวววับคล้ายแก้ว เช่น น้ำค้าง สายน้ำเมื่อต้องแสงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงจันทร์ เป็นต้น ให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ อย่างเด่นชัด ประการที่สองแสดงให้เห็นทัศนะของฮังการที่มีต่อธรรมชาติว่า เขาเห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์อย่างมหาศาล

ฉะนั้น ผลงานปีใดที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติแล้ว ผู้อ่านจะได้พบคำ "แก้ว" ในการเปรียบเทียบบ่อยครั้ง ที่เป็นดังนี้มีใช้เพราะยังการติดคำ แต่เป็นการย่ำให้เห็นความชื่นชมของเจ้าที่มีต่อธรรมชาติอย่างมั่นคง

3. สวรรค์

"สวรรค์" เป็นคำที่อยู่ในความคิดคำนึงของยังการเป็นอันดับที่สามที่มีความถี่ 117 ครั้งในผลงาน 23 ปี ผลงานปี พ.ศ. 2498 ปรากฏคำ "สวรรค์" เป็นครั้งแรก และผลงานปี พ.ศ. 2512 เป็นผลงานที่ยังการใช้คำ "สวรรค์" ในการเปรียบเทียบมากที่สุด มีความถี่ 30 ครั้งในผลงาน 1 ปี

ผลงานปี พ.ศ. 2498 ที่ยังการใช้คำ "สวรรค์" ในการเปรียบเทียบเป็นครั้งแรกนั้น ปรากฏใน "ฟ้าบ้านฉันเคียว" ซึ่งมีเนื้อหาที่แสดงความน้อยใจที่ชาตศรัทที่รัก ยังการใช้คำ "ฟ้า" แทน โดยหมายถึงผู้มีอำนาจของสวรรค์

การใช้คำ "สวรรค์" ในผลงานต่อ ๆ มา ยังการใช้มากในเนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ศิลปะ แนวความคิดต่อสังคม และกวีนิพนธ์ ฯลฯ โดยใช้สลับกันไปดังนี้ ผลงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ได้แก่ ผลงานปี พ.ศ. 2500, 2509, 2512, 2516, 2517 และ 2518 ผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะ ได้แก่ ผลงานปี พ.ศ. 2504, 2510 และ 2511 ผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ได้แก่ ผลงานปี พ.ศ. 2498, 2505 และ 2507 ผลงานที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคม ได้แก่ ผลงานปี 2506 และ 2516 ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ ได้แก่ ผลงานปี พ.ศ. 2502 และ 2513 ส่วนผลงานปี พ.ศ. 2508 ยังการใช้คำ "สวรรค์" ในเนื้อหาต่าง ๆ เสมอกัน ได้แก่ ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์, แนวความคิด, ธรรมชาติ ผลงานปี พ.ศ. 2499 เป็นผลงานที่ใช้คำ "สวรรค์" ในเนื้อหาที่แตกต่างจากปีอื่น ๆ คือ ใช้ในการเปรียบเทียบให้เห็นความรู้สึกเมื่อได้รับประทานอาหาร

จะเห็นว่า ยังการใช้คำ "สวรรค์" เปรียบเทียบในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอ

ความหมายของคำ "สวรรค์" ที่อังคารใช้ในกวีนิพนธ์นั้น เขาใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรม คือ "เมืองของเทวดา, เมืองฟ้า" การที่อังคารนิยมนำคำ "สวรรค์" มาใช้เปรียบเทียบกับภาพธรรมชาตินั้น อาจเป็นเพราะอังคารประทับใจในความงามของเมืองเทวาค้างที่บรรยายได้ในวรรณคดีโบราณเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง เมื่อเขาพบภาพที่งดงามของธรรมชาติที่เกินจะบรรยายด้วยภาษาธรรมดาได้ เขาจึงเปรียบเทียบกับภาพในจินตนาการเกี่ยวกับ "สวรรค์" ของเขา ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า อังคารมีความผูกพันทั้งต่อวรรณคดีโบราณและต่อธรรมชาติ

4. ทอง

"ทอง" เป็นคำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบกับมากเป็นอันดับสี่ มีความถี่ 60 ครั้งในผลงาน 23 ปี คำนี้ปรากฏครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2491 และผลงานปี พ.ศ. 2512 ปรากฏคำ "ทอง" มากที่สุด

ผลงานปี พ.ศ. 2490 ซึ่งเป็นปีที่อังคารใช้คำ "ทอง" เป็นครั้งแรกนั้น ปรากฏใน "แววตาของกาลเวลา" อังคารใช้ในเรื่องที่เสียดสีความโลภของมนุษย์ โดยใช้คำ "ทอง" หมายถึงสิ่งที่มีราคา

ส่วนผลงานในปีต่อ ๆ มา อังคารใช้คำ "ทอง" มากในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2500, 2504, 2507, 2508, 2509, 2512, 2515, 2516 และ 2517 รองลงไปได้แก่ผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวความคิดเกี่ยวกับสังคม ได้แก่ผลงาน พ.ศ. 2490, 2495, 2503 และ 2510 ส่วนผลงานปี พ.ศ. 2506 อังคารใช้คำ "ทอง" เปรียบเทียบมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรัก

อังคนำคำ "ทอง" มาใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรม คือ ใช้เรียกสิ่งที่มีสีคล้ายทอง และใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม คือ ใช้เรียกสิ่งที่เขาเห็นว่ามีความค่า และใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งสูงส่ง

อังคารใช้คำ "ทอง" ในกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้เปรียบเทียบกับเพื่อให้เห็นสีของสิ่งที่กล่าวถึงว่าคล้ายทอง และใช้

เรียกสิ่งที่เขาเห็นว่ามีคุณค่า การที่อังคารใช้คำ "ทอง" เปรียบเทียบกับภาพธรรมชาติ นั้นอาจเป็นเพราะความประทับใจที่อังคารได้รับครั้งที่ไปศึกษาศิลปะที่อยุธยา เขาได้มีโอกาสศึกษาเครื่องประดับพื้นบ้าน และประทับใจในความงามของ "เครื่องทอง" สมัยอยุธยาเป็นพิเศษ ดังนั้น เมื่อเขาพบเห็นภาพธรรมชาติที่มีสีคล้ายทอง และตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ อังคารจึงนำคำ "ทอง" มาเปรียบเทียบ

5. ป่าช้า

"ป่าช้า" เป็นคำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับห้า มีความถี่ 58 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี ผลงานปี พ.ศ. 2490 เป็นผลงานที่อังคารเริ่มใช้คำนี้ในการเปรียบเทียบเป็นครั้งแรก ผลงานปี พ.ศ. 2504 มีคำ "ป่าช้า" ปรากฏอยู่มากที่สุดคือมีความถี่ 8 ครั้งใน 1 ปี ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า เป็นคำที่มีความถี่สูงที่สุดในการใช้เปรียบเทียบในปีที่แตกต่างจากคำอื่น

อังคารเริ่มใช้คำ "ป่าช้า" ในการเปรียบเทียบเมื่อ พ.ศ. 2490 ใน "พลับพลึง" ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก เขาใช้ในความหมายแทนความตาย ดังนี้

เราเป็นด่านเก่าขุสเสียดีกว่าจะเป็นเปลวไฟไหม้ สิ่งที่เราถูกรามประสับ ฟากฟ้า
เวลานานที เราก็ก็น้อมความรัก จะพุดไปจนปลายดินเป็นป่าช้า ยังหัวใจเอง...

พลับพลึง : กวีนิพนธ์ : หน้า 42

จะพุดไปจนปลายดินเป็นป่าช้ายังหัวใจเอง หมายถึงว่าจะพุดไปจนกว่าจะพุด
ไม่ได้ ซึ่งอาจหมายความว่าถึง ตาย

การใช้คำ "ป่าช้า" ในผลงานปีต่อมา อังคารใช้มากในเนื้อหาที่เกี่ยวกับการสูญเสียศิลปะ ความผิดหวังจากความรัก แนวความคิดเกี่ยวกับสังคม ปรากฏในปีต่อไปนี้ ดังนี้ ผลงานที่เกี่ยวกับการสูญเสียศิลปะ ปรากฏใน พ.ศ. 2499, 2500, 2504, 2507 ผลงานที่เกี่ยวกับความรัก ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2490, 2505, 2509, 2512

ผลงานที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดต่อสังคม ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2518 นอกนั้นปรากฏในเนื้อหาต่าง ๆ เสมอกันไปได้แก่เนื้อหาที่เกี่ยวกับความรัก ศิลปะ และแนวคิดต่อสังคม ดังปรากฏในผลงานปี พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2517

ยังการนำคำ "ป่าช้า" มาใช้ในความหมายทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากพจนานุกรม คือ ใช้ในความหมายว่า "ที่ยังศพ" ทั้งที่เป็นศพของมนุษย์และซากของสิ่งต่าง ๆ เช่น ซากปรักหักพังของโบราณวัตถุ ดวงดาว อารยธรรม เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า คำ "ป่าช้า" มักปรากฏในเนื้อหาที่เป็นความเศร้าหมอง ดังเช่น ความเศร้าที่เกิดจากความเสียดายศิลปะไทย ความเศร้าที่เกิดจากความผิดหวังในความรัก เป็นต้น และในบางโอกาสที่อังคารใช้คำ "ป่าช้า" แทนตนเอง แม้เขาจะใช้ในเนื้อหาที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับสังคม ผู้อ่านก็จะได้รับรู้ถึงความรู้สึกของอังคารในการซ้ำเติมตนเองของเขา ทั้งนี้ เนื่องจากประวัติของเขาตอนหนึ่ง ที่เขาเปลี่ยนชื่อจากบุญส่ง เป็น "อังคาร" ซึ่งแปลว่า ถ่านเก่าที่เกิดจากการเผาผลาญ ด้วยอังคารรู้สึกว่าเขาได้ตายไปจากร่างเดิม ตั้งแต่นั้นเขามักใช้คำที่เกี่ยวกับความตายในการเปรียบเทียบเสมอ เช่น คำ จิตกาธาร เจตภูต ป่าช้า เป็นต้น แต่คำ "ป่าช้า" ปรากฏอยู่มากที่สุด

ผลงานปี พ.ศ. 2504 เป็นปีที่อังคารใช้คำ "ป่าช้า" ในการเปรียบเทียบมากที่สุด และเป็นปีแตกต่างจากความถี่สูงสุดของคำอื่น ๆ ที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ทั้งยังสูงสุดของการใช้คำเปรียบเทียบในผลงานปี พ.ศ. 2504 นั้น อังคารใช้คำ "ป่าช้า" ในเนื้อหาที่แสดงความสูญเสียศิลปะไทย ได้แก่ "อูษุขยา" "ศรีสังฆนาถีย" และ "กระตู่ นเรศวร" และเนื้อหาที่แสดงความผิดหวังจากความรัก ได้แก่ "ผีพุ่งไต้" และ "จารึกไวโนหินผา" ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า อังคารมีความสะเทือนใจสูงสุด 2 ประการคือ

1. ความสะเทือนใจเมื่อเห็นโบราณสถานและศิลปะวัตถุต่าง ๆ ถูกทำลาย
2. ความสะเทือนใจที่เกิดจากความผิดหวังจากสตรีที่รัก

ดังนั้นการใช้คำ "ป่าช้า" ในผลงานปี พ.ศ. 2504 มีความถี่สูงสุด จึงเป็นเพราะเขามีความสะเทือนใจดังกล่าวนามากจนมิได้คิดถึงความรู้สึกงามของสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนผลงานในปีอื่น ๆ

ในการใช้คำ "ป่าช้า" ในการเปรียบเทียบของอังคาร มีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ ความสนใจในศิลปะจะปรากฏอยู่มากในผลงานระยะต้น ๆ เท่านั้น ส่วนผลงานระยะหลังอังคารเกิดความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับความรัก และต้องการแสดงแนวความคิดบางประการมากกว่า

6. ฝัน

"ฝัน" เป็นคำที่อังคารใช้เปรียบเทียบเป็นอันคัมภีร์ มีความถี่ 56 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี คำนี้อังคารใช้ในการเปรียบเทียบเมื่อ พ.ศ. 2502 ผลงานปี พ.ศ. 2515 เป็นผลงานที่อังคารใช้คำ "ฝัน" มากที่สุดมีความถี่ 12 ครั้งในผลงาน 1 ปี

ผลงานปี พ.ศ. 2502 ที่อังคารใช้คำ "ฝัน" เปรียบเทียบเป็นครั้งแรกปรากฏใน "ปณิธานของกวี" โดยใช้ในความหมายว่า "เมืองสวรรค์"

ผลงานในแต่ละปีนั้น คำ "ฝัน" ปรากฏในผลงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2507, 2509, 2512, 2513 และ 2515, 2516 รองลงไปคือผลงานที่เกี่ยวข้องกับความงมงายของศิลปะได้แก่ผลงานปี พ.ศ. 2505 และ 2511 ส่วนผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก อังคารใช้คำ "ฝัน" เปรียบเทียบกับความงมงายของสตรี ปรากฏในผลงานปี พ.ศ. 2510 ส่วนผลงานปี 2502 เป็นผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ ผลงานปี พ.ศ. 2504 อังคารใช้คำ "ฝัน" เปรียบเทียบให้เห็นความงมงายของสตรีและภาพในจินตนาการ

อังคารนำคำ "ฝัน" มาใช้ในความหมายที่เหมือนพจนานุกรมคือ "นึกเห็น, นึกเห็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้" และใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม คือหมายถึง "เมืองสวรรค์"

การที่อังคารนำคำ "ฝัน" มาใช้เปรียบเทียบกับความงมงายของธรรมชาติมากเป็นพิเศษ อาจเป็นเพราะว่าอังคารชอบใช้จินตนาการและภาพในความฝันของอังคารมักเป็นภาพที่สวยงาม ฉะนั้น เมื่อเขาเห็นภาพความงามของธรรมชาติ ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่า เป็นภาพที่งดงามเหมือนภาพในความคิดคำนึงของเขา อังคารจึงใช้คำ "ฝัน" เปรียบเทียบ

7. สัตว์

"สัตว์" เป็นคำที่อังคารใช้เปรียบเทียบมากเป็นอันดับเจ็ดมีความถี่ 48 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี คำนี้ปรากฏครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2500 และผลงานปี พ.ศ. 2512 เป็นผลงานที่อังคารใช้คำ "สัตว์" มากที่สุด คือมีความถี่ 11 ครั้ง

ผลงานปี พ.ศ. 2500 ที่อังคารใช้ "สัตว์" ในการเปรียบเทียบเป็นครั้งแรก นั้นปรากฏใน "อภุชยา" เขาใช้เป็นคำบริภาษมนุษย์ผู้ทำลายศิลปะไทย

อังคารนำคำ "สัตว์" มาใช้ในความหมายที่เหมือนพจนานุกรม ซึ่งหมายถึง มนุษย์และสัตว์เครื่องจวน และใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรมคือใช้เป็นคำบริภาษ

ความหมายคำ "สัตว์" อังคารมักใช้ในลักษณะการบริภาษการกระทำบาง ประการของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์ที่อังคารบริภาษมากที่สุดได้แก่ การไม่รู้จักรูปลักษณ์ ของศิลปะไทยและการทำลายศิลปะนั้น ๆ ดังปรากฏในผลงานปี พ.ศ. 2500, 2501, 2504, 2509, 2510 และ 2511 รองลงไปได้แก่มนุษย์ผู้ทำลายธรรมชาติ ได้แก่ ผลงานปี พ.ศ. 2512, 2515 และ 2518 และนักการเมืองที่ชอบใช้อำนาจเผด็จการ, ถาสงครามและมีความโหด ปรากฏในผลงานปี พ.ศ. 2506, 2508, 2516 และ 2518 ส่วนผลงานปี พ.ศ. 2513 อังคารใช้คำ "สัตว์" เปรียบเทียบให้เห็นความ น้อยใจที่ชาคสตรี้ที่รัก และใช้บริภาษผู้ที่มีความอกตัญญู

การที่อังคารนำคำ "สัตว์" มาใช้บริภาษผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่า และทำลายธรรมชาติ มากที่สุด อาจเป็นเพราะว่าอังคารมีความผูกพันกับธรรมชาติเป็นพิเศษ เขาชื่นชมใน ความงดงามของธรรมชาติ และตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์และโลก ดังนั้น เมื่อมีผู้ทำลายสิ่งที่เขาชื่นชม เขาจึงบริภาษโดยเปรียบเทียบกับ "สัตว์" ซึ่งอังคารเห็น ว่ามีพฤติกรรมเพียง กิน นอน และสืบพันธุ์ เท่านั้น สัตว์ไม่มีพัฒนาการทางค่านิยมคติ ไม่รู้จักคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เหมือนดังที่มนุษย์รู้จัก ดังนั้นพฤติกรรมของมนุษย์ดังกล่าวนั้น อังคารจึงใช้คำ "สัตว์" ในการเปรียบเทียบ

8. เพชร

"เพชร" เป็นคำที่ังการใช้เปรียบเทียบมากเป็นอันดับที่แปดมีความถี่ 42 ครั้งในผลงาน 23 ปี คำนี้ปรากฏครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2502 และในผลงานปี พ.ศ. 2512 ปรากฏคำนี้มากที่สุด

ังการนำคำ "เพชร" มาใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรมคือ ลักษณะที่เป็นประกายแวววาว และความหมายโดยปริยายหมายถึงความแข็งแกร่ง และใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม คือใช้แทนสิ่งที่มีคุณค่า

คำ "เพชร" ปรากฏครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2502 ใน "แควน้อย" ังการใช้เปรียบเทียบภาพธรรมชาติที่มีลักษณะประกายเหมือนเพชร

ในผลงานต่อมา ังการใช้คำ "เพชร" ในการเปรียบเทียบให้เห็นความงดงามเป็นประกายแวววาวระยิบระยับของธรรมชาติมากที่สุด ดังปรากฏในผลงานปี พ.ศ. 2502, 2505, 2510, 2512, 2515 และ 2518 รองลงไปได้แก่คุณค่าของกวีนิพนธ์ ดังปรากฏในผลงานปี พ.ศ. 2507 ส่วนผลงานปี พ.ศ. 2509 ังการใช้คำ "เพชร" เปรียบเทียบให้เห็นน้ำใจของสตรี ภาพในจินตนาการและภาพธรรมชาติ

การที่ังการนำคำ "เพชร" มาใช้เปรียบเทียบกับความงดงามของธรรมชาติ อาจเป็นเพราะังการประทับใจในความงดงามเป็นประกายและความแข็งแกร่งของเพชร ความประทับใจนี้น่าจะเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ังการได้ไปศึกษากิลปะที่อยุธยา เขาได้ศึกษาเครื่องประดับพื้นบ้านที่งดงาม ดังนั้นเมื่อเขาเห็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นประกายแวววาวคล้ายเพชร เขาจึงใช้คำ "เพชร" เปรียบเทียบให้เห็นความงดงามนั้น

9. ชะเล

"ชะเล" เป็นคำที่ังการใช้ในการเปรียบเทียบมากเป็นอันดับเก้ามีความถี่ 24 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี คำนี้ปรากฏครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2500 ผลงานปี พ.ศ. 2512 เป็นผลงานที่ปรากฏคำ "ชะเล" มากที่สุด มีความถี่ 15 ครั้งในผลงาน 1 ปี

อังคารนำคำ "ชะเล" มาใช้แทนคำ "ทะเล" เราใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรมคือ "ส่วนหนึ่งของมหาสมุทร, ห้วงน้ำกว้างใหญ่" และที่เรีงว่างกว้างขวาง และใช้ในความหมายที่แตกต่างจากพจนานุกรม คือ ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสตรี

ผลงานปี พ.ศ. 2500 ที่อังคารใช้คำ "ชะเล" เป็นครั้งแรกนั้นปรากฏใน "ธรรมชาติ" โดยใช้คำ "ทะเล" ในความหมายที่เรีงว่างกว้างขวางกับภาพธรรมชาติ คือ ทะเลเมฆ

ผลงานในปีต่อมา อังคารใช้คำ "ชะเล" ในกรณีพิเศษที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ในความหมายที่เรีงว่างกว้างใหญ่ ดังปรากฏในผลงาน พ.ศ. 2500, 2501, 2505, 2512, 2515 และ 2518 ส่วนในปี พ.ศ. 2506 เขาใช้ ในเนื้อหาที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์วีนิพนธ์เพื่อกระชับจิตใจคนให้พ้นจากชะเลโลก็ย และปี พ.ศ. 2509 อังคารใช้คำ "ชะเล" เป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงสตรีโดยใช้คำ "ทะเล" แทน

การที่อังคารนำคำ "ชะเล" มาใช้เนื้อหาที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ นั้น เห็นได้ว่า อังคารมีความประทับใจในความกว้างขวาง ความอ่อนไหวและบางครั้งรุนแรง ของคลื่นในทะเลซึ่งเป็นภาพธรรมชาติที่เขาประทับใจเขามากที่สุด เมื่อเขาเห็นภาพธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีความเรีงว่างและเคลื่อนไหวอย่างอ่อนพริ้วและบางครั้งรุนแรง เขา จึงนำคำ "ชะเล" มาเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

10. นรก

"นรก" เป็นคำที่อังคารใช้เปรียบเทียบมากเป็นอันดับสิบ มีความถี่ 23 ครั้ง ในผลงาน 23 ปี คำนี้ปรากฏเป็นครั้งแรกในผลงานปี พ.ศ. 2500 ผลงานปี พ.ศ. 2512 อังคารใช้ "นรก" ในการเปรียบเทียบมากที่สุด

อังคารนำคำ "นรก" มาใช้ในความหมายเหมือนพจนานุกรม คือ "โลกเป็นที่ลงโทษผู้ทำบาปเมื่อตายไปแล้ว" และใช้ในลักษณะเป็นสัญลักษณ์แทนความทุกข์

ผลงานปี พ.ศ. 2500 ที่อังคารใช้คำ "นรก" เปรียบเทียบเป็นครั้งแรกนั้น
ปรากฏใน "อุบาย" โดยเปรียบเทียบไฟที่เผาไฟเผากรุงศรีอยุธยาว่า เป็นไฟนรก

ในผลงานปีต่อมา อังคารมักใช้คำ "นรก" เปรียบเทียบกับความรู้สึกต่าง ๆ
ได้แก่ ความรู้สึกเมื่อเห็นข้าราชการ, นักการเมืองฉ้อราษฎร์บังหลวง ได้แก่งานปี
พ.ศ. 2512, 2513, 2515, 2515, 2517 และ 2518 ความรู้สึกผิดหวังจากความ
รักได้แก่งาน พ.ศ. 2503 และ 2510 ความรู้สึกโกรธแค้นเมื่อมีผู้ทำลายศิลปะไทย
ได้แก่งานปี พ.ศ. 2500

ผลงานที่อังคารใช้คำ "นรก" เปรียบเทียบมากที่สุด มีความถี่ 6 ครั้งในผล
งานปี พ.ศ. 2512 ซึ่งเป็นปีที่มีผลงานเรื่องราวเรื่อง "ลำนํ้าภูกระดึง" ซึ่งมีเนื้อหา
ส่วนใหญ่ชมความงดงามของธรรมชาติบนภูกระดึง และเนื้อหาบางส่วนเป็นการเสียดสี
พฤติกรรมของมนุษย์ โดยใช้คำ "นรก" ในการเปรียบเทียบให้เห็นความชั่วร้ายต่าง ๆ
ของมนุษย์

การที่อังคารถูกใช้คำ "นรก" มาใช้เปรียบเทียบกับความทุกข์ ความชั่วร้ายต่าง ๆ
นี้ อาจเป็นเพราะว่า อังคารประทับใจในเรื่องราวของ "นรก" ที่ปรากฏในวรรณคดี
โบราณเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง เขาเห็นความทุกข์ทรมาน ความมืด ความทรมานต่าง ๆ
ที่มนุษย์ที่ทำความชั่วได้รับ เขาจึงนำมาเปรียบเทียบให้เห็นความชั่วร้ายของมนุษย์บาง
กลุ่มที่ทำให้บุคคลอื่น ๆ ได้รับทุกข์ทรมานเหมือนกับความสุขทรมานจากเมืองนรก

สรุปผลการค้นคว้า

1. กล่าวโดยทั่วไป สังคารถักยานพงศ์ มีความสามารถสูง ในการใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพ คำที่เขาใช้มีประมาณ 400 คำ ส่วนคำที่มีความถี่สูงสุดมี 10 คำ ได้แก่ ทิพย์ แก้ว สวรรค์ ป่าช้า ผืน สัตว์ เพชร ชะเล และ นรก ตามลำดับ คำเหล่านี้เป็นคำทั้งที่ได้อิทธิพลจากวรรณคดีโบราณและคำที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ โดยใช้ในความหมายที่เหมือนและแตกต่างจากพจนานุกรม

การที่สังคารใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพในกวีนิพนธ์ของตนนั้น เป็นผลให้งานของเขามีคุณค่าทางวรรณศิลป์ เขามีความฉลาดในการเลือกคำมาสร้างบรรยากาศได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องเป็นผลให้ผู้อ่าน เกิดจินตภาพและอารมณ์สะท้อนใจตามไปด้วย ดังเช่น เมื่อเขาพรรณนาความงดงามของธรรมชาติและศิลปกรรม เขาจะใช้คำ "สวรรค์" หรือคำที่เกี่ยวข้องกับโลก^{อุดมคติ} เช่น "เพชร" "ทอง" ในการเปรียบเทียบ หรือในการกล่าวถึงซากปรักหักพังของโบราณสถาน เขาใช้คำ "ป่าช้า" แทนสถานที่แห่งนั้น และในกรณีที่เขากล่าวเสียคดียุติกรรมของมนุษย์เขาจะประชดประชัน เบียดเบียนหรือถึงขั้นบริภาษ โดยการเปรียบกับ "สัตว์" ดังนี้ เป็นต้น

การใช้คำเปรียบเทียบของสังคาร มีลักษณะน่าสนใจประการหนึ่งคือ เขาใช้น้อยแต่มีความหมายกว้าง แทนที่จะต้องใช้คำบรรยายเรื่องราว^{ไทย}นั้น ๆ เขากลับใช้คำที่กระต๊วตโดยเฉพาะคำที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีโบราณ หรือจากประวัติศาสตร์ เช่น คำ "ชุกชุก" เปรียบกับผู้มีปัญญาโลภหรือข้าราชการที่ฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือคำ "นโปเลียน" แทนมนุษย์ที่คดโกงในการทำสงคราม ฯลฯ

นอกจากนี้ สังคารถักยังนิยมใช้คำเปรียบเทียบที่แสดงอาการเคลื่อนไหว ดังเช่น "เจ้าปวศรวรรณมีคเณณ" หรือ "ลมโบกโบไม่ไหว อนิจจาเสมอว่าหัวใจ ปลิวไปม้วย

ควบลมดวง" ลักษณะนี้เป็นการเน้นอารมณ์และความรู้สึกของเขาให้เด่นชัดขึ้นและทำให้จินตภาพของผู้อ่านมีการเคลื่อนไหวไปด้วย

ในบางครั้ง อังคารใช้คำเปรียบเทียบกับ ๗ เช่น คำ "ทิพย์" ซึ่งเขาใช้มีความถี่ 194 ครั้งในผลงาน 23 ปี ที่เป็นดังนี้มิใช่เพราะเขาติดคำ แต่เพราะสิ่งที่อังคารเห็นว่าเป็น "ทิพย์" นั้นอยู่ในความสนใจของเขาตลอดเวลา ได้แก่ความงดงามและคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปกรรมและกวีนิพนธ์ เป็นต้น อังคารชื่นชมและตระหนักในคุณค่าของสิ่งเหล่านี้เสมอกับความเป็น "ทิพย์" ของสวรรค์

(2.) การศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร ถือหลักเกณฑ์ที่ว่าโวหารที่สร้างจินตภาพเป็นการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นโลกในความคิดคำนึงของผู้ใช้ซึ่งจะเป็นเครื่องบอกอารมณ์ จินตนาการ ความรู้ความสนใจและความนึกคิดของผู้ใช้นั้น เพราะสิ่งที่กวีนำมาเปรียบคือสิ่งที่อยู่ใกล้ - กวีที่สุด ซึ่งอาจเป็นความใกล้ทางค่านางกายหรือใกล้ในความคิดคำนึง

จากการวิเคราะห์การใช้คำเปรียบของอังคารพบว่า แม้ชีวิตของเขาจะประสบแต่ความทุกข์ยาก ความขัดสนและเจ็บไข้ในบางครั้ง แต่ปรากฏว่าคำที่เขานำมาใช้เปรียบเทียบกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเขาเพียงคำเดียว คือคำว่า "ป่าช้า" ที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่อังคารนำมาเปรียบเทียบกับส่วนใหญ่มิใช่สิ่งที่อยู่ใกล้กาย แต่เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ในความคิดคำนึงของเขาซึ่งได้แก่ความดี ความงามในวรรณคดีโบราณ เครื่องประดับที่มีค่า ศิลปกรรมและธรรมชาติ

สิ่งที่เป็นความดีความงามที่อังคารได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีโบราณ เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ได้แก่ ความเป็น "ทิพย์" และ "สวรรค์" ซึ่งคำทั้งสองคำนี้อังคารมักนำมาเปรียบกับความงดงามของธรรมชาติ ศิลปะ และกวีนิพนธ์ และจากวรรณคดีเรื่องเดียวกัน เขานำคำ "นรก" มาใช้เมื่อต้องการแสดงความทุกข์ทรมาน

ส่วนคำที่เกี่ยวกับโลหราทุและอัญมณี ได้แก่ "เพชร" "แก้ว" "ทอง" ฯลฯ คำเหล่านี้ อังคารใช้เปรียบกับลักษณะที่งดงามของธรรมชาติ ความรัก และใช้แทนสิ่งที่เขาเห็นว่ามีค่า

ภาพธรรมชาติที่อังคารประทับใจในความงดงามและคุณค่าที่มีต่อโลกเป็นพิเศษ ได้แก่ "ทะเล" ซึ่งอังคารใช้แทนคำ "ทะเล" เขานำมาใช้เปรียบเทียบให้เห็นถึงความงดงามและอาณาเขตอันไพศาลของสิ่งต่าง ๆ เช่น ทะเลภูเขา ทะเลทุ่งหญ้า ทะเล-เมฆ ทะเลดาว เป็นต้น

ส่วนคำที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติ ได้แก่ คำ "ป่าช้า" นั้นเขาใช้ในความหมายที่กว้างไปจากพจนานุกรม คือ ไม่ใช่เฉพาะที่ฝังศพมนุษย์เท่านั้น แต่ยังหมายถึงที่ฝังซากของโบราณสถาน ของดวงดาว ของเทวดา ฯลฯ อีกด้วย และบางครั้งใช้เป็นคำแทนตนเองซึ่งเป็นลักษณะการซ้ำเติมตนเอง

จากการวิเคราะห์การใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพในกวีนิพนธ์ของ อังคาร ผู้เขียนพบว่า อังคารมีอารมณ์อ่อนไหว เห็นได้จากการใช้คำเปรียบ ดังเช่น สิ่งใดที่เป็นสิ่งสวยงาม มีคุณค่าเขาจะใช้คำเปรียบที่แสดงการยกย่องเทิดทูน เช่น ใช้คำ "ทิพย์" "แก้ว" "ทอง" "เพชร" "สวรรค์" เป็นต้น ดังปรากฏเมื่อเขากล่าวถึงธรรมชาติ ศิลปะ และกวีนิพนธ์ แต่เมื่อใดที่เขาเห็นสิ่งเหล่านี้ถูกทำลายโดยผู้ที่ไม่รู้จักคุณค่า เขาจะแสดงความโกรธเกรี้ยวและบริภาษว่าเป็นการกระทำของ "สัตว์" การใช้คำตรงกันข้ามในลักษณะนี้แสดงให้เห็นอารมณ์อันอ่อนไหวและความรู้สึกนึกคิดที่รุนแรงของ อังคาร แม้กวีนิพนธ์ของเขาเองยังกล่าวถึงลักษณะอารมณ์และจิตใจของเขาไว้ดังนี้

รัตนาเสมอว่าใจฉัน
จิตใจจะเปราะร้าวเร็วจริง
บทกร่ำก็กร่ำกะเหล็กเพชร
วาระแรงก็เร้าร่อนเป็นไฟ

อันไวแสงสีสะท้อนทุกสิ่ง
น้ำทะเลนอมบึงสิ่งใด
แข็งเคียดขาคมิพวันมิหวั่นไหว
อาจไหม้หมอกเองละลาย

ลำนำนุฎกระตึง : หน้า 88

อย่างไรก็ตาม ความหวั่นไหวและความรุนแรงที่อังคารแสดงออกในกวีนิพนธ์นี้ แสดงให้เห็นความเป็นคนจริงใจ ไม่เสแสร้ง เพราะเขาซื่อสัตย์ต่อความรู้สึกของเขาเสมอ

นอกจากนี้ผู้เขียนยังพบว่า บางครั้งยังการมีอารมณ์ไม่คงที่ มีความรักแค้นในตนเอง กล่าวคือ บ่อยครั้งที่เขาใช้คำ "เพชร" : เป็นคำเปรียบเทียบกับตนเอง ้วยความมั่นใจว่าตนมีคุณค่าต่อโลกด้วยผลงานที่เป็นอมตะ แต่บางครั้งเมื่อยังการผิดหวังจากสตรีที่รัก ความมั่นใจดังกล่าวจะหมดไป เขาจะเกิดความรู้สึกท้อแท้หมดหวัง เห็นตนเป็นคนไม่มีคุณค่า ไม่เป็นที่ต้องการ เขาจะซ้ำเติมตนเองด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ใช้คำแทนตนว่า "ป่าช้า" หรือ "บ้าซีริว" เป็นต้น

ยังการเป็นทั้งจิตรกรและกวี ความคิดคำนึงของเขาจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา เพราะความเป็นจิตรกรจะทำให้เขาได้เปรียบผู้อื่นตรงที่มีอารมณ์ละเอียดอ่อนและจินตนาการของเขามักมีองค์ประกอบของภาพที่สมบูรณ์แบบ เห็นได้จากการใช้คำ "ทิพย์" "สวรรค์" "ฝัน" และ "นรก" คำเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ยังการชอบใช้จินตนาการในเรื่องที่อยู่ไกลตัว เมื่อเขาศึกษาวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วง ความคิดคำนึงของเขามีได้อยู่เพียงตัวหนังสือ แต่โลกแล่นไปถึงดินแดนแห่งนั้น เขาเห็นภาพอันงดงามของ "สวรรค์" ประทับใจในความเป็น "ทิพย์" ความประทับใจนั้นกลายเป็นความตั้งใจที่ปรากฏออกมาในรูปคำเปรียบเทียบกับ ภาพธรรมชาติบางภาพงดงามเกินกว่าจะใช้คำบรรยายให้เห็นจริงได้ แต่ยังการทำได้โดยใช้การเปรียบเทียบที่แยบคาย ดังเช่น

เหือกภูญานัน สลับซับซ้อนลาดสูงลิ่วขึ้นเทียมเมฆ เสมือนมรรคาไปสู่ทิพยสถานของเทพเจ้า เรานั่งอยู่บนเนินสูง เห็นวงไปจวบเรียงเหือกเขาลำเนาไม บางก็เขียวแก่ออนละออ บางก็ขรุขระพร่างพรายทั้งไกลใกล้กลมกลืนปริมาณซับซ้อนลึกซึ้ง

บันทึกของจิตรกร : กวีนิพนธ์ : หน้า 76

ยังการเปรียบให้เห็นภาพทิวเขาที่สลับซับซ้อนและสูงชันกับ "มรรคาไปสู่ทิพยสถานของเทพเจ้า" ทั้งยังใช้คำที่แสดงองค์ประกอบของภาพให้ความแก่ออนของสีและความลึกของภาพได้อย่างน่าสนใจ

อนึ่ง ในการศึกษากรวีนิพนธ์ของยังการนั้น ถ้าผู้ศึกษามีความรู้ในเรื่องวรรณคดีไทยโบราณ ศิลปกรรม และมีความสนใจในธรรมชาติแล้ว การศึกษากรวีนิพนธ์ของยังการ

จะได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะอังกคารเป็นกวีที่มีความรู้และความสนใจในเรื่องกึ่งกล่าวอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง เห็นได้จากการใช้คำเปรียบเทียบโดยการอ้างถึงวรรณคดีโบราณเรื่องต่าง ๆ เช่น ไตรภูมิพระร่วง ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ขุนช้างขุนแผน อิเหนา พระอภัยมณี พระมะเหลเถไถ มหาเวสสันดรชาดก ลิลิตพระลอ เป็นต้น สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าอังกคารสนใจในวรรณคดีโบราณทั้งยังได้ศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง ดังนั้นเมื่อเขาอ้างถึง เขาสามารถนำรายละเอียดในเรื่องมาใช้เปรียบมากมาย เช่น "ทิพย์" "สุวรรณ" "นรก" "กัลปพฤกษ์" "กินรี" จากวรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น

ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมนั้น อังกคารมักเสนอด้วยคำที่ตรงไปตรงมามากกว่าจะใช้คำเปรียบเทียบ แม้กระนั้นก็ยังแสดงให้เห็นความสนใจในศิลปะของอังกคาร โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นเครื่องประดับมีค่า เช่น เพชร ทอง าลว ความสนใจดังกล่าวน่าจะเกิดขึ้นเมื่ออังกคารไปศึกษาศิลปะที่อยุธยา ความมั่งคั่งของเครื่องประดับเหล่านั้นประทับใจอังกคารมาก เขาจึงมาใช้เปรียบเทียบเมื่อเขาพบสิ่งสวยงามและมีคุณค่า

ธรรมชาติที่อังกคารสนใจและนำมาใช้เป็นคำเปรียบเทียบได้แก่ "ทะเล" ส่วนคำ "สัตว์" ที่อังกคารใช้เปรียบกับพฤติกรรมของมนุษย์นั้น เขามักใช้ในความหมายทางลบ ในผลงานตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2518 รวม 23 ปีนั้น คำที่อังกคารใช้ในการสร้างจินตภาพอย่างสม่ำเสมอ คือ คำที่เกี่ยวข้องกับความสกปรกซึ่งเขาใช้ในการกล่าวถึงธรรมชาติ กวีนิพนธ์และศิลปะ แต่เมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์เขาจะใช้คำในลักษณะการเสียดสี เบียดเบียน ประชดประชัน บางครั้งถึงขั้นบริภาษ ลักษณะการใช้คำเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าอังกคารมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ กวีนิพนธ์และศิลปะ แต่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับมนุษย์ทั่วไป

3. ลักษณะที่นำสังเกตประการหนึ่งในการใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพของอังกคารคือ คำเปรียบเทียบนั้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของผลงานกับประวัติของกวี

คำเปรียบที่อังกคารใช้มากที่สุดได้แก่ คำที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่เขาได้ศึกษาอย่างแตกฉาน ลึกซึ้ง แสดงให้เห็นความเป็นผู้

ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างถึงแก่น ยังการมีความเห็นว่า วรรณคดีเรื่องนี้เป็น
พื้นฐานสำคัญในการศึกษาศิลปะไทยโดยเฉพาะภาพจิตรกรรมไทย¹ นอกเหนือจากการ
ศึกษาจากหนังสือด้วยตัวเองแล้ว ยังการยังมีโอกาสได้ศึกษาภาพจิตรกรรมไทยเมื่อ
คราวไปลอกภาพเขียนผ่านังตามวัดที่อยู่ชยา ศรีสังฆนาลย์ และเพชรบุรี ภาพเหล่านี้
ส่วนมากเป็นภาพพระพุทธรูปประวัติ ภาพเทพชุมนุม และภาพสวรรค์, นรก ซึ่งเขียนตาม
คติตามเชื่อกันปรากฏในไตรภูมิพระร่วง

จากการที่เรามีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าศิลปะและวรรณคดีดังกล่าว เป็นผลให้
ภาพในความคิดคำนึงส่วนมากเป็นภาพจากวรรณคดี^{ไทย}โบราณเรื่องนั้น

คำเปรียบบางคำที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประวัติของเขาโดยตรง คือ คำ "ป่าช้า"
ซึ่งเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับความตาย ยังการเริ่มใช้คำนี้ในผลงานปี พ.ศ. 2490 สาเหตุ
เนื่องมาจากความทุกข์ทรมานที่เขาได้รับในชีวิตช่วงนั้นจนเขาเกิดความรู้สึกว่า ได้ตาย
ไปจากร่างเดิม จึงเปลี่ยนชื่อจากบุญส่ง เป็น "ยังการ" ซึ่งแปลว่า "ถ่านเก่า" หลัง
จากนั้นเขาเริ่มใช้คำ "ป่าช้า" ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า "ยังการ"
ในการเปรียบเทียบเพื่อบรรยายความสับสนใจต่าง ๆ และบางครั้งเขาใช้เป็นคำแทน
ตนเอง แสดงให้เห็นลักษณะการประชดประชันชีวิตและข้าเดิมตนเอง

¹ผู้เขียนเคยตามยังการถึงวิธีการและลักษณะภาพจิตรกรรมไทยโบราณที่ปรากฏ
อยู่ตามผาผนังโบสถ์ ยังการให้คำแนะนำว่า ควรศึกษาหาความรู้พื้นฐานจากหนังสือก่อน
พร้อมทั้งแนะนำชื่อหนังสือให้ผู้เขียนประมาณ 10 เล่ม ลักษณะนี้แสดงให้เห็นความเป็นผู้
ศึกษาอย่างถึงแก่น หนังสือเล่มหนึ่งที่เขาแนะนำคือ "ไตรภูมิพระร่วง" ซึ่งเป็นวรรณคดี
ที่เขาได้อ่านทุกสำนวน

เนื่องจากเขามีความเชี่ยวชาญและรอบรู้เรื่องราวในไตรภูมิพระร่วงเป็นพิเศษ
บางครั้งจึงได้รับเชิญเป็นวิทยากร ดังเช่น เป็นวิทยากรพิเศษของวิทยาลัย ศษนิ
ในการบรรยาย "ภาพจากไตรภูมิพระร่วง สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี" ณ สถาบันวัฒนธรรม
เยอรมัน เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2520.

อภิปรายผล

การศึกษากิลปะการใช้ภาษาในกวีนิพนธ์ของอังคาร โดยการวิเคราะห์ ทำให้เราทราบประเภทของโวหารและศิลปะในการใช้ภาษาเปรียบเทียบของเขา ซึ่งแสดงให้เห็นความไพเราะงดงามของภาษาและกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อสร้างจินตภาพ นอกจากนี้คำที่อังคารใช้ในการเปรียบเทียบยังแสดงให้เห็นอารมณ์ จินตนาการและความผูกพันที่อังคารมีต่อวรรณคดีโบราณ ศิลปกรรม ธรรมชาติ และสังคมมนุษย์ โลกในความคิดคำนึงของเขาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการจินตนาการถึงเรื่องราวในอดีต ไตรภุมณี และความคิดคำนึงเกี่ยวกับความงดงามของธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ทำให้เรารู้จักอังคารมากขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับ ภูมิปัญญา ความสนใจ อารมณ์และทัศนะของอังคาร เรามีความรู้และความสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีต วรรณคดีโบราณที่เขาให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ ไตรภูมิพระร่วง เราได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งจนเกิดความประทับใจถึงกับนำมาใช้เปรียบเทียบในผลงาน นอกจากนี้อังคารยังสนใจและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ในกวีนิพนธ์หลายบทเขาเรียกร้องให้ช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งเป็นความคิดที่ล้ำสมัย นับว่าอังคารเป็นมุมมองการณ์ไกลผู้หนึ่ง

จากการศึกษาการใช้คำเปรียบเทียบเพื่อสร้างจินตภาพ ในกวีนิพนธ์ของอังคาร อาจกล่าวโดยสรุปว่า โลกในความคิดคำนึงของอังคารเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ศิลปะ และวรรณคดี นอกจากนี้การใช้คำเปรียบเทียบดังกล่าวดังกล่าวแสดงบุคลิกบางประการของเขา เช่น ความเป็นคนมีอารมณ์อ่อนไหว มีการแสดงออกที่จริงใจ และบางครั้งมีอารมณ์ไม่คงที่

ผลที่ได้จากการศึกษา ทำให้ผู้เขียนเกิดความคิดว่า น่าจะได้นำวรรณคดีบางเรื่องซึ่งไม่ปรากฏว่ากวีผู้ใดเป็นผู้จินา เช่น ลิลิตพระลอ มาศึกษาในค่านกิลปะการใช้ภาษาดังกล่าว เพราะถึงแม้จะไม่ทราบชื่อผู้แต่ง แต่การศึกษากการใช้คำเปรียบเทียบนี้จะช่วยให้รู้จักกวีทางด้านภูมิปัญญา ความสนใจ จินตนาการ ความผูกพันของกวีต่อสิ่งต่าง ๆ และอารมณ์ชั่วขณะของกวีได้ ซึ่งอาจเป็นทางนำไปสู่ความรู้ที่ว่าตัวกวีเป็นใคร

ข้อ เสนอแนะ

๑. จากการศึกษาศิลปะการใช้ภาษาค้นการใช้โวหารในกวีนิพนธ์ของยังคาร ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า วิธีการนี้อาจเป็นประโยชน์ในการค้นหา "กวี" เพราะลักษณะการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับยอมแสดงให้เห็นความรู้ ความสนใจ ทัศนะ จินตนาการและอารมณ์ของผู้ใช้ภาษานั้น และธรรมชาติของภาษาย่อมมีการถ่ายเท คนที่อยู่ร่วมสมัยหรือระยะเวลาใกล้เคียงกัน อาจใช้ภาษาใกล้เคียงกัน จึงน่าจะได้อีกศึกษาเปรียบเทียบการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับของกวีที่อยู่ร่วมสมัย ดังเช่น สิลิตพระลอกับสมุทโฆษ หรือวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมสมัยใกล้เคียงกัน เพื่อหาข้อยืนยันว่าสิลิตพระลออยู่ในสมัยใดแน่ ทั้งยังทำให้เรารู้จักตัวกวีในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นด้วย

๒. ศึกษาศิลปะการใช้ภาษาของกวีอื่น ๆ เพื่อจะได้เข้าใจความรู้ ความถนัด จินตนาการ อารมณ์ และทัศนะส่วนทั่วของกวีผู้นั้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระแสร มานายากรดี วรรณคดีวิจักษ์และวิจารณ์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน 2498,
85 หน้า

กระแสร มานายากรดี วรรณคดีเปรียบเทียบเบื้องต้น โรงพิมพ์สตรีเนติศึกษา แผนกการ
พิมพ์ 2516, 451 หน้า

กุหลาบ มัลลิกะมาส ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย บรรณาการในงานฉาปนกิจศพ
นางรำเพย จำปรัตน์ ณ. เมรุวัดชลประทานรังสฤษดิ์ วันอาทิตย์ที่ 6 พฤษภาคม
2516, 207 หน้า

ขุนช้างขุนแผน พิมพ์ครั้งที่ 12 สำนักพิมพ์บรรณาคาร 2512, 1083 หน้า

คุรุสภา, ชุมชนภาษาไทย คำบรรยายภาษาไทยชั้นสูง โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 121 หน้า

เจตนา นาควัชระ "ศิลปะและอักษรศาสตร์" ชุมนุมทางวิชาการ รายงานการประชุมทาง
วิชาการครั้งที่ 2, 9 - 14 กันยายน 2511 กรมสามัญศึกษา, หน้า 17 - 34

_____ "วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี" วรรณคดี ชุมชนบทความทางวิชา
การถวายพระเจ้าวรวงศ์เชอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ในโอกาสที่พระชนม์ครบ
80 พรรษาบริบูรณ์ 25 สิงหาคม 2514, 157 หน้า

เจียมศักดิ์ กอวัฒนาสกุล "กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์
2 : 3 : 110 - 111 (กุมภาพันธ์ 2508)

เฉลิม อยู่เวียงชัย "ตำนานภูกระดึง" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 4 : 137 - 142
(มีนาคม 2512)

ชลธิรา กัด้อยู่และคณะ การใช้ภาษา สำนักพิมพ์เคสดีไทย 2517, 400 หน้า

ชลธิรา สัตยารัตนา การนำวรรณคดีวิจารณ์ใหม่แบบตะวันตกมาใช้กับวรรณคดีไทย
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513,
213 หน้า อีศำเนา

ด. ปราทศิลป์ (นามแฝง) "ศิลปสากลินสยาม" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 2 : 80
(มิถุนายน 2507)

เดโช บุญช่วย "จดหมายถึงบรรณาธิการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 4 : 1 : 119
(มิถุนายน - สิงหาคม 2509)

เทพศิริ สุขโสภา "ธรรมชาติกับทัศนะของกวี" วิทยาสาร 21 : 5 : 38 - 39, 64
(1 กุมภาพันธ์ 2513)

_____ "ผลงานของผู้ใฝ่ใจในธรรมชาติ" วิทยาสาร 21 : 6 : 38 - 39, 55
(8 กุมภาพันธ์ 2513)

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น วิทยาวรรณกรรม ก้าวหน้า 2504,
499 หน้า

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา บันทึกความรู้ต่าง ๆ สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย 2506, 288 หน้า

นัยนา สุทธิธรรม ต้นตอหลักของไทยร่วมสมัยในการสอนแต่งคำประพันธ์ระดับมัธยมศึกษาตอน
ปลาย อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518,
462 หน้า

นิตยา มาทะวิสุทธิ "แนวโน้มของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน" วรรณกรรมไทยปัจจุบัน
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2516 หน้า 56 - 72

บุญเหลือ เพทยสุวรรณ, ม.ล. แนะแนวทางวิจารณ์วรรณคดีประเภทร้อยกรอง อนุสาร
มหาวิทยาลัยภาษาไทย ท 3/2511 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
โรงพิมพ์จุลสุภา 2511, 42 หน้า

วิเคราะห์วรรณคดีไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 โครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ไทยวัฒนาพานิช 2517,
226 หน้า

"หัวใจของวรรณคดีไทย" วรรณคดี ชุมนุมบทความทางวิชาการถวาย
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ในโอกาสที่พระชนม์ครบ 80
พรรษาบริบูรณ์ 25 สิงหาคม 2514, 157 หน้า

"การสอนภาษาไทยกับค่านิยมในปัจจุบัน" วิทยาสาร 25 : 36 : 12 - 14
(1 ธันวาคม 2517)

"ข้อสังเกตเรื่องวรรณคดีไทย" ทองสมุท 11 : 4 : 214 - 234
(กรกฎาคม - สิงหาคม 2510)

ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ ปรมสมโพธิกิตติ โรงพิมพ์กรม
ศาสนา 2505, 562 หน้า

ประภาพร กวีสมบัติ วงวรรณคดี : 25 (มิถุนายน 2489)

ประยอม ทองทองและเจษฎา วิจิตร "กวีนิพนธ์" สามทหาร 4 : 2 : 89
(มกราคม 2508)

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ภาษา กวี ไทยวัฒนาพานิช 2518, 286 หน้า

เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 3 ไทยวัฒนา
พานิช 2501, 342 หน้า

ประวัติวรรณคดีสำหรับนักศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 6 ไทยวัฒนาพานิช 2513, 446
หน้า

"ลำนํ้าอุกกระตึง กวีรสใหม่ของอังคาร กัลยาณพงศ์" วิทยาสาร 20 : 11 :
18 - 19 (15 มีนาคม 2512)

ปีเตอร์ บี "A Living and Breathing Poet" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 1 :
70 - 81 (มิถุนายน - สิงหาคม 2511)

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ อริยเมตไตรย พิมพ์ครั้งที่ 8 บรรณาการ 2512,
1207 หน้า

"บทเห่เจ้าเขิน" ประชุมกาพย์เห่เรือ โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 2503,
97 หน้า

พหลพลวงและ น.ฉ. ปากน้ำ (นามแฝง) รอยอดีต โอเคียนสโตร 2510 492 หน้า

พัก ณ ลงาม "อีกรูปกายหนึ่งของอังคาร "พิมพ์แซ" วิทยาสาร 24 . 3 . 36 - 37
(15 มกราคม 2516)

มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์ พิมพ์ครั้งที่ 12 โรงพิมพ์คุรุสภา 2506, 416 หน้า

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม พ.ศ. 2493 โรงพิมพ์กรมการศาสนา 2510, 1053 หน้า

สีไทย, พระยา ไตรภูมิพระร่วง โรงพิมพ์คุรุสภา 2506, 326 หน้า

ลิลิตพระลอ พิมพ์ครั้งที่ 18 โรงพิมพ์คุรุสภา 2515, 190 หน้า

วิชัย วงศ์ใหญ่ ศิลปะเบื้องต้น บุรพาคิดส์ 2515, 148 หน้า

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย
ไทย 2504, 372 หน้า

วิทย์ากร เชียงกูล "อ่านว่าถูกกระมัง" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 7:65 - 67 (กุมภาพันธ์ 2512)

วชิรญาณ หอพระสมุด ชุมนุมตำรากลอน โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 323 หน้า

วิภา เสนานายู "คนกับภาษา" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 6 : 1 : 113 - 120
(มิถุนายน - สิงหาคม 2511)

_____ ท่องเที่ยวไปกับตัวอักษร เอกสารโรเนียว คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร 2513, 6 หน้า

_____ "ศึกษาวรรณคดีให้สนุก" จันทร์เกษม 81 : 48 - 53 (มีนาคม -
เมษายน 2511)

วิภา กงกะนันทน์ โวหาร เอกสารพิมพ์ดีด คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2520, 10 หน้า

ศรีนกรินทรวโรธ, มหาวิทยาลัย คู่มือการเขียนรายงาน ภาคนิพนธ์ และปริญาานิพนธ์
โรงพิมพ์คุรุสภา 2514, 115 หน้า

ศิลป์ พีระศรี ศิลปะสงเคราะห์ พระยาอนุমানราชชน แปล ราชบัณฑิตยสถาน 2500,
198 หน้า

ศิลปากร, กรม ประชุมโคลงโลกนิติ ศิลปบรรณาการ 2511, 316 หน้า

สงวน รอดบุญ ศิลปะกับมนุษย์ อักษรสมัย 2514, 159 หน้า

สตรีวิทยา, โรงเรียน "คุยกับนักเขียน" ภาพพิมพ์ ชุมนุมภาษาไทย 18 สมาคมสังคมนัก
ศาสตร์แห่งประเทศไทย 2518, หน้า 35 - 43

เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ นิตรนราการพิมพ์ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์, 247 หน้า

สมปอง หิริยกิจ โคลงและรสรไฟเราะ วิทยาลัยวิชาการศึกษา 2513 112 หน้า

สมโรจน์ สวัสดิกุล ๓ อุษยา "การสอนวิชาวรรณคดีนิยมหรือวรรณคดีวิจักษ์" จันทร์เกษม
47 : 17 - 43 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2505)

_____ "วิจารณ์ทรอยกรอง" จันทร์เกษม 28 : 7 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2502)

ลีทรา พิณภูวนทลและคณะ การเขียน มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2516, 200 หน้า

ลีทรา พิณภูวนทลและประทีป วาทิกทินกร ร้อยกรอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2516,
213 หน้า

สุชาติ สวัสดิ์ศรี "แนวคิดของนักเขียนวรรณกรรมไทย" วรรณกรรมไทย ปัจจุบัน
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2516, หน้า 47 - 57

สุเทพ สุนทรเกสัช "กวีกับกวีนิพนธ์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 3 : 1 : 73 - 81
(มิถุนายน 2508)

_____ "อังคาร กัลยาณพงศ์ กับยุคใหม่ทางกวีนิพนธ์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์
2 : 2 : 95 - 96 (ตุลาคม 2507)

สุนทรภู่ พระอภัยมณี พิมพ์ครั้งที่ 12 แพร่พิทยา 2513 1301 หน้า

สุสัณห์ ศิวรักษ์ ความคิดความอ่าน แพร่พิทยา 2510, 165 หน้า

_____ ไทยเขียนฝรั่ง โอเคียนสโตร 2511, 407 หน้า

ประวัติของอังคาร กัลยาณพงศ์ เอกสารโรเนียว

"อังคาร กัลยาณพงศ์" วิทยาสาร 21 : 5 : 46 - 48 (1 กุมภาพันธ์ 2513)

สุวรรณ, คุณ พระมะเหลเถไถกับอุตรทร้อยเรื่อง โสภณพิพรรฒชนากร 2464, 31 หน้า

อนุমানราชชน, พระยา การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) พิมพ์ครั้งที่ 1 ราชบัณฑิตยสถาน 2507, 199 หน้า

อังคาร กัลยาณพงศ์, กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ พิมพ์ครั้งที่ 3 สึกนิตสยาม 2517, 180 หน้า

บางบทจากสวนแก้ว สึกนิตสยาม 2515, 50 หน้า

"เรียงร้อยถ้อยคำ" ลลนา ฉบับที่ 7 - 71 พ.ศ. 2516 - 2518

งานนำถุกระดัง สึกนิตสยาม 2512, 163 หน้า

Caroline Spurgeon "From Shakespeare's Imagery and what It Tell us" Shakespeare : Macbeth Western Printing Service. Great Britain 1968 p. 168 - 177

Kenneth Muir "Shakespeare's Imagery" Shakespeare Survey Cambridge 1965 p. 46 - 57

การสัมภาษณ์

- 1 สัมภาษณ์คุณอรัญย์ ศิษย์ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2519 ณ อาคารบีอาร์ ชั้น 5 ห้อง 3 ถนนเพชรบุรี กรุงเทพมหานคร
- 2 สัมภาษณ์คุณนันทะ เจริญพันธุ์ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2519 ณ ร้านกิมมิตสยาม สามย่าน กรุงเทพมหานคร
- 3 สัมภาษณ์ "น.ณ ปากน้ำ" เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2519 ณ บริษัทธนบุรี ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร
- 4 สัมภาษณ์คุณสมจิตต์ ไชยมูลิก เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2519 ณ บ้านท่ามท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 5 สัมภาษณ์คุณอนันต์ วิริยะพิจา เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2519 ณ ร้านกิมมิตสยาม สามย่าน กรุงเทพมหานคร
- 6 สัมภาษณ์อาจารย์อวบ สาณะเสน เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2519 ณ ห้องโทรทัศน์ แผนกวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- 7 สัมภาษณ์ คุณอังคาร กัลยาณพงศ์
 - ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2519 ณ ร้านกิมมิตสยาม สามย่าน กรุงเทพมหานคร
 - ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2519 ณ บ้านเลขที่ 459/56 ซอยวัดเงิน ถนนจรัสสินทวงศ์ กรุงเทพมหานคร
 - ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2520 ณ บ้านเลขที่ 459/57 ถนนจรัสสินทวงศ์ กรุงเทพมหานคร

ກາດພະນາກ

ภาคผนวก ก.

รายชื่อกวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์ เรียงลำดับตามปี พ.ศ. ที่แต่ง

1. กวีนิพนธ์ขนาดสั้น

1.1 จากหนังสือ "กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์" (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2517) เรียงตามลำดับตัวอักษร

พ.ศ. 2490	พลัมพลึง ราคาของเขี้ยวเล็บ แหวทราของกาลเวลา สุนัขเนา
พ.ศ. 2491	นกนางแอ่น
พ.ศ. 2495	โลก โอม
พ.ศ. 2498	ฟ้าบ้านฉันเคียว รอยโลกก็รอยร่าง
พ.ศ. 2499	พุทไธศวรรย์ รักอักษรไทย
พ.ศ. 2500	กระทูพมา ตุลาการ ธรรมชาติ อัญชยา
พ.ศ. 2501	ดุฎกศิลปะ
พ.ศ. 2502	ปนิธานของกวี แควนอย

- พ.ศ. 2503 กราบพระรัตนไตร
กาลจักร
- พ.ศ. 2504 กระพุ่มเรศวร
จารึกไว้ในหินยา
ความฝันของเทือกผาหลวง
บุพเพสันนิวาส
ผีพุ่งไต้
ศรีสัชชนาลัย
ศิลปอยุธยา
- พ.ศ. 2505 กระบวนเรือ
จินตนาการ
ป่าชากระสัน
ฝันสีทอง
ขายกะตาคำขาว
สิ้นน้อง
อัญชลี
- พ.ศ. 2506 เจียรไนแววชีวา
ชาติหน้าถ้ามีจริง
ตำราทางอึ่ง
ลมหมอนนอนเสื่อ
ถาแผ่นดินสิ้นกวี
วักทะเล
- พ.ศ. 2507 ชีวามาแกลมเหล่า
แสงวรรณคดี
สุโขทัย

พ.ศ. 2507

กลางความเป็นไป

โถมจะหาย

ชมรมพยาธิ

ทุ่งขาว

บันทึกของจิตรกร

ฤกษ์ดีเลี้ยงชีพร้าง

ไว้อาลัย

เสียใจ

เสียงของวิญญาณ

พ.ศ. 2508

กรุงเทพ

ชมนก

ชมปลา

บันทึก

แม่-นก

หอมบรืนดี

ไอ้มัทหมัน

พ.ศ. 2509

บันทึกของจิตรกร

บางระจัน

ญา

พญาครุฑ

มโนคติ

แม่พันธุ์รักัน

เศรษฐี

อนิจจา

พ.ศ. 2510

ภูดวงใจ
 ดึกคืนแล้ว
 น้ำตาจากดวงดาว
 ปริศนา
 สีขัง

หลักชัย

อูษุขยาริโยค

พ.ศ. 2511

จดหมายรัก
 ฟีน กนก แก้ว

โสภนาฏกรรม

พ.ศ. 2512

เสียดาติมนุชย์
 หวังแสงอะไรในชีวา

พ.ศ. 2513

เกิดมาทำไมในชาตินี้

ชมลายประดับมุก

นาฬิกาละเมอ

บวก - ลบ

เมืองไคหล่า

ยายหอม

อีสาน

อุษาโยคอุษาโสภเสรา

เรื่องที่ไม่ปรากฏปีที่แต่ง ไคแก

กราบพิชเนศร์

ภาพยกลอน

ดึกนี้ชีวิตก็สั้นลง

มนุษย์อมตะ

รำพึงรำพัน
 สดุดีอาลัย
 สดุดีชมบาลย์มาลัยโคก
 1.2 จากนิทยสาร ลอนนา (ยังไม่ได้พิมพ์รวมเล่ม)

พ.ศ. 2516

ปิดหมก

เล่ม 7, เมษายน 2516

เกริ่น

เล่ม 8, 9, 10, เมษายน 2516

ชานายมาชาว

เล่ม 16, พฤษภาคม 2516

ปิยะมหาราชสดุดี

เล่ม 20, ตุลาคม 2516

สิบสี่ตุลา ๗ มหาวิปโยค

เล่ม 21, พฤศจิกายน 2516

ระบำนาคาง

เล่ม 22, พฤศจิกายน 2516

อัญชลี

เล่ม 23, ธันวาคม 2516

ศรีสิทธิโชค

เล่ม 24, ธันวาคม 2516

พ.ศ. 2517

กลอนพาไป

เล่ม 25, 26, 27, 28, 29, 30,

31, มกราคม 2517

หนาวปรโลก

เล่ม 32, เมษายน 2517

น้ำตาผ้าชีรีว

เล่ม 33, พฤษภาคม 2517

สู่กระแสดร

เล่ม 34, พฤษภาคม 2517

คอยนางนอน

เล่ม 35, มิถุนายน 2517

อุปาทาน

เล่ม 36, มิถุนายน 2517

น้ำใจ

เล่ม 37, กรกฎาคม 2517

สามัญ

เล่ม 38, กรกฎาคม 2517

12 สิงหาคม

เล่ม 39, สิงหาคม 2517

วันโศกหวังโศกร่าง

เล่ม 40, สิงหาคม 2517

บันทึก

เล่ม 42, 43, กันยายน 2517

งามหน้า

เล่ม 44, กันยายน 2517

เลือกตามชอบใจ

เล่ม 45, 46, 48, ตุลาคม 2517

พ.ศ. 2518

ฝึกฝนตนเอง

เล่ม 49, มกราคม 2518

สูญเปล่า

เล่ม 50, มกราคม 2518

เกสรรัง

เล่ม 51, กุมภาพันธ์ 2518

ไตรมโศก

เล่ม 52, กุมภาพันธ์ 2518

โลกมนุษย์

เล่ม 53, มีนาคม 2518

เมฆ

เล่ม 54, มีนาคม 2518

สงกรานต์

เล่ม 55, เมษายน 2518

น้ำเพชร

เล่ม 56, เมษายน 2518

เสียงฟ้า

เล่ม 57, พฤษภาคม 2518

ใหญ่อย่างกำมะลอ

(ไม้ม้วนยี่สิบคำ)

เล่ม 58, พฤษภาคม 2518

บุพพันหมัน

เล่ม 59, มิถุนายน 2518

เมาละเมอโคลง

เล่ม 60, มิถุนายน 2518

อนิจจา

เล่ม 61, กรกฎาคม 2518

อาหารเช้า

เล่ม 63, สิงหาคม 2518

กระซู่โบราณ

เล่ม 64, สิงหาคม 2518

ฉนวนภพชาติ

เล่ม 65, กันยายน 2518

ตุลารคน้ำ

เล่ม 66, กันยายน 2518

อุทิศโยธานไว้ทุกสมัย

เล่ม 67, ตุลาคม 2518

เลือกตามใจชอบ

เล่ม 69, พฤศจิกายน 2518

เสน่ห์ คุณตา ฟ้าดิน

เล่ม 70, 71, พฤศจิกายน 2518

2. กวีนิพนธ์ที่เป็นเรื่องยาว

2.1 ถ่านำภูกระตัง

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2512

2.2 ขางบพจากสวนแก้ว

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2515

ภาคผนวก ข.

บทกวีนิพนธ์ของอังคาร ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ

1. ปณิธานของกวี

ฉันเอาฟ้าหม้อให้
 ดึกคืนกินแสงดาว
 น้ำค้างพร่างกลางดาว
 ไหลหลังกวีไว้เช้า

พลีใจเป็นป่าช้า
 ขวัญลิวไปเมืองฝัน
 เสาะพิภพที่สวรรค์
 โลมแผ่นทรายเส้นหญ้า

นิพนธ์กวีไว้เพื่อกู
 กลางคลื่นกระแสนกาล
 ชีวิตนิรันดร์
 ใจเปล่งแววพิภพห้า

จิตกาธารกลุ่นไหม้
 กาพย์ร่ำหอมแรงใจ
 อุมิตีที่ภพไหน
 ขวัญท่วมพิภพรุ่งแก้ว

ลายสือไหววิเวกให้
 ฝนท่าแกวจากสวรรค์
 ใจปลิวลิวไปฝัน
 หอมภพนี้สะท้อน

หายหนาว

ต่างข้าว

หาต้ม

ข้าวฟ้ากินสมัย

อาถรรพณ์

ฟากฟ้า

มาโลก

เพื่อหล้าเกษมสานต์

วิญญาณ

เชียวกล้า

เปลื้องเปล้า

ข้าวฟ้ากินสลาย

โคมไป ก็ดี

ไปแล้ว

ภพนั้น

รวงน้ามนัสสมัย

หลุดร่อน

ดับร้อน

โลกอื่น

ภพหน้ามาหอม

ชายอมสละหอคิ้ง
หวังสิ่งสินนฤมิต
วิชากรวิจักษ์ศักดิ์สิทธิ์
ขลังคัมภีรงานาแก้ว

ชีวิต
ใหม่แพรว
สูงสุด
รวงฟ้ามานอม

อังคาร กัลยาณพงศ์

THE POET'S TESTAMENT

I wrap the sky around myself
to keep away the cold
and eat starlight late at night
to take the place of rice.
Dewdrops scatter below the sky
for me to find and drink,
and out my poems flow
to greet the morn, to last the age.

My heart, sacrificed to its grave,
gains unworldly powers;
the spirit flies to lands of dreams
the far side of the sky.
It seeks divinity in Heaven
and brings it back to earth
to soothe the sand and grass,
bringing happiness, bringing peace.

My purpose in composing poems
is to salvage the soul
now lying upon the swift, bold
currents and waves of time.
Although this life, which is not long,
gets all used up so soon,
the heart's proclamations,
sparkling and divine, shall last.

Let your body burn away
in its crematorium=
poems made with strength and sweetness
cannot be burnt away.

Whichever world the soul's reborn in,
 there will be floods
 of precious holy rainbows,
 flashing crystal and speaking gems.

Stillness is spirited into joy
 by the written word,
 as Heaven's precious heavy rain
 extinguishes the heat.
 The heart is swiftly blown away
 to dream in other lands.
 This life smells sweet. The next
 will have reflections of its sweetness.

I'm willing to renounce my life
 and to throw it away.
 I only want valuable goods,
 the twinkling and the new.
 Poetry surely is the most
 sacred art of all,
 magic as sweet bouquets are
 that, taken from a precious wood,
 have fallen from the sky.

ผู้แปล สุลักษณ์ ทิวกัญญ์ และ

Hiram Woodward

2. เสียดเจ้า

เสียดเจ้าราราวมณีนั่ง
มุงปรารภนาอะไรในหล้า
มิหวังกระหังฟากฟ้า
ชมหน้าตาดินกินทราย

จะเจ็บจำไปถึงปรโลก
ถารอยโคกรูรางจางหาย
จะเกิดที่ฟ้ามาตรมตาย
อย่าหมายว่าจะให้หัวใจ

ถ้าเจ้าอุบิบนสรวงสวรรค์
ข้าขอลงโลกันต์หมั่นไหม้
ดูเป็นไฟเราเป็นไม้
ให้ท่าสายสิ้นถึงวิญญาน

แม่แต่ธุลีมีอาลัย
ชื่อเจ้าไซร้ชั่วกาลปาวสาน
ถ้าชาติไหนเกิดไปพบพาน
จะทรมาณควักหึงห้วงแก้วตา

ตายไปอยู่ไคร่รอยเท้า
ให้เจ้าเหยียบเล่นเหมือนเส้นหญ้า
เพื่อจจจำพิษช้านานา
ไปชั่วฟ้าชั่วดินสิ้นเอย

I Lost You

A rainbow jewel-it cracked when I lost you.
 Who and what in the world is there to want?
 Not even hoping for the sky, my face
 pressed upon the earth in grief, I eat sand.
 From this world to the next, this pain will stay;
 its traces will not dissipate or fade.
 However many lives I'll have to suffer,
 I'll never give my heart to you again,
 If you are born in Heaven, I shall request
 to descend to Hell, where I'd rather burn.
 You are the fire and flames, I, only wood.
 You may consume me all, even my soul.
 Though those ashes haven't any desire
 for you, nor will they have for evermore,
 if we chance to meet in a future life
 I'll scoop out my eyes and cast them away.
 Dead, I'll go and lie below your footstep.
 Trample on me then, as you would on grass,
 so I shan't forget the gall or bruises
 as long as there's an earth or there's a sky! Oei!

ผู้แปล สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และ

Hiram Woodward

3. รักทะเล

รักทะเลเห่ไถ่จวน
เอื้อมเก็บบางดวงดาว

คุบหอยเรียงระบำ
กึ่งกา^{บู}กึ่งกือบิน

คางคกขึ้นวอทอง
ซึ้งอ้างไปด้วยกัน

ไล่เดือนเหี่ยวเกี้ยวสาว
ทุกจุลินหรือมิ^{บ้า}

เทพไทเปื้อน่ายวิมาน
ชมอาจมว่ามี

ป่าสุ่มทุมพุ่มไม้
ชีเลื้อยละเมอท่า

ใครไปไปถึงฟ้า
ที่หนักจักเป็นเบา

รับประทานกับข้าวขาว
ไว้คลุกเคล้าขาวเกลือกิน

เต็นรำทำเพลงวังเวงสิ้น
ไปกินตะวันและจันทร์

ลอยล่องท่องเหี่ยวสวรรค์
เทวดานั้นหนีเข้ากะลา

ชาวฮัสนอนขึ้นฟ้า
เชิดหน้าไค้คิยไค้คี่

หะยานลงดินมากินชี
รสวิเศษสุดที่จะกล่าวคำ

พูดไค้ปรัชญาลึกล้ำ
คำนวณน้ำหนักแห่งเงา

อยู่ไค้หล้านี้ไ้เงา
เมามายใหญ่ในโลกเอย

อังคาร กัลยาณพงศ์

"รักทะเล" มีจำนวนแปล 2 ส่วน ดังนี้

3.1

Scoop Up The Sea

Scoop up the sea, pour it in a bowl
and dine on it and rice.

Reach out, gather some stars,
and mix them with salt to eat.

Look at crabs and oysters dancing with joy
and playing nostalgic songs,

Or chameleons and gelley worms
flying to eat the sun and moon!

A toad climbs on a golden palanquin
and floats around Heaven on a special tour.
He goes together with a bullfrog,
and the angels there escape, into shell of a
coconut.

Earthworms woo maids,
the Apsaras who live in Heaven,
And every amoeba
sticks up his nose because of his very high status.

The gods are bored with celestial abodes
so leap down to eat dung on earth.
This waste matter they praise,
for its taste is most splendid and can't be
described!

Groves of trees and forests
can talk deep philosophy:
Sawdust in its sleep
can calculate the weight of shadows.

Anyone who doesn't go up to Heaven
but remains below on earth is stupid,
For the heavy would he light,
and the world is very, very drunk.

ผู้แปล สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และ

Hiram Woodward

3.2

"Take seawater put in a plate eat it with white rice
Collect some stars mix with salt for eating
Watching crabs and shellfish dancing and singing pretty
Insects crawling on 2 feet flap upward to eat sun and
moon
Wart toads high on gold palanquins fly up to see Heaven
Smooth frogs going along on the trip while devas hide in
coconutshells
Rain worms make love with girls Sleeping nights with
them in the sky
Millions of cells and amoebas lift their heads and get
rich
The angels are sick of their skies and jump down to
earth to eat shit
Enjoy feces The taste, they can't find words for it
Forest creepers and trees talk about deep philosophy
Sawdust in the dream Calculates the weight of shadow
Those who are afraid to go Heavenly And stay down on
earth-are acting silly
As the heavy stuff gets lighter There'll be the greatest
drunkeness"

4. ดูถูกศิลปะ

ใครดูถูกดูหมิ่นศิลปะ
 อนารยะสกุลสกุลสัตว์
 ราวลึงคางเลื้อยกลางป่าช้า
 ใจมืดจืดกว่าน้ำหมึกดำ
 เพียงกินนอนสืบพันธุ์นั้นๆ
 ชื่อว่าสิ่งประเสริฐเลิศล้ำ
 หยาบยโสก็กษัตริย์ธรรม
 เหยียบยำทุกหย่อมหญ้าสาธารณ
 ภาพหน้าอย่ามีรูปมนุษย์
 จงผูกเกิดในร่างสัตว์จวน
 หน้าตาคินกินชี้อ้อยกลาน
 ทรมาณทุกชั่วอนันต์ครี เอย

อังคาร กัลยาณพงศ์

These who look down on Art

These who insolently look down on art
 are base, coarse, and no better than beasts
 or wildcats and monkeys deep in the forest,
 their hearts blacker than the blackest ink.

Is only to eat, sleep, and reproduce
 called the most excellent and unsurpassed?
 you coarse, cruel, evil, and arrogant things,
 Stamp down everything, every clump of grass!

In your next life you won't take human form:
 Your bodies will instead be beasts' bodies,
 heads on the ground, crawling and eating dung.
 Thus tortured, you'll suffer there forever.

แปล Tenggara

5. อยุธยา

โออยุธยาอิงฟ้า	มหาสถาน
มาลมหาทกลาหนาญ	ลาแสง
เสี้ยแรงข้างเขี้ยวชาญ	นฤมิต
แสนลัศวป้ามาแกลง	ป่นเกลี้ยงมโหศวรรย์
พระศรีสรรเพชญ์นั่งกลิ้ง	กลางคืน
แรงหมหมากากิน	ฟากฟ้า
ชลเนตรเจตภูตริน	เป็นเลือด
นองหลากไหลไหลล่า	ลมม้วยเมืองหาย
ดากรุงเกลี้ยงทแก้ว	ไกรหาญ ะธา
โออยุธยาป่าน	ป่าชา
ไอศูรย์มหาศาล	เหลือซาก
เลือดคนมนุษย์แล้งหลา	ลึกซึ่งบัดสี

อังคาร กัลยาณพงศ์

Ayudhya

(excerpt)

Oh Ayudhya, great city, greater than Heaven,
you are a capsized state, A hunt for brave soldiers
in barren of hope. The energies of those expert
craftsmen who made the city were all for nought.
One hundred thousand beasts have played a trick
and ground the Royal City into dust.

Shut out, the holy palladium rolls on the ground.
Dogs, pigs, vultures, and crows devour our heaven.
Tears from the eyes of the guardian spirits turn to
blood that floods and flows around the lost,
defeated town

Royal City, you've used up all
your bold brave warriors, have you? Oh Ayudhya,
you're like a graveyard. Of your grandeur and
dominion only a corpse is left.

The blood of mankind has dried up,
and the disgrace is profound.

ดูแปด Tenggara

ภาคผนวก ค.

ความคิดเห็นของคณะกรรมการตัดสินกวีดีเด่นของมูลนิธิเสฐียรโกเศศ - นาคะประทีป
เกี่ยวกับงานประพันธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์

อังคาร กัลยาณพงศ์

เมื่อได้อ่านกวีนิพนธ์ของอังคารไปแล้ว 3 เล่ม ดิฉันก็รู้สึกว่าได้พบข้อเด่น ๆ อยู่
หลายข้อ ที่สมควรพิจารณาให้รางวัลดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นต้นคิดไม่ซ้ำแบบใคร

อังคารมีความเป็นต้นคิด และมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ซึ่งแสดงออกในบทกวี
นิพนธ์ของเขาไม่ซ้ำกับใคร จะเห็นได้จากการเลือกแบบรูปของคำประพันธ์ตามที่เขาพอใจ
ให้เหมาะสมกับเรื่องที่เขียน และการกล่าวถึงความคิดในแง่ที่ไม่มีใครคิดมาก่อน เขามีได้จำ-
ใจอยู่กับกรอบของฉันทลักษณ์ตามแบบฉบับโบราณมากนัก แต่ได้ใช้แบบที่เขาสร้างขึ้นเอง
จากการที่ได้ศึกษาของเก่ามาจนเข้าใจซึมซาบ บทกวีของเขาจึงให้ความรู้สึกใหม่แบบไทย ๆ
แต่ก็เข้ากับลักษณะและความคิดของสากลได้ในหลายแง่หลายมุม แม้เขาจะ "แหวกแนว"
เก่าออกไป แต่เขาก็ยังมีความเคารวศอกวีโบราณอยู่คงจะเห็นได้จากบทไหว้ครู ในหนังสือ
กวีนิพนธ์เล่มแรก (พ.ศ.2503)

2. ความเข้มข้นของบทกวีนิพนธ์

งานกวีนิพนธ์แต่ละชิ้นของอังคารมีรสเข้มข้นที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจแก่
ผู้อ่านเป็นอย่างมาก เขาแสดงให้เห็นอารมณ์ต่าง ๆ ได้แก่ อารมณ์รักชาติและหวงแหนใน
ศิลปวัตถุของชาติ อารมณ์เกลียดชังซึ่งสังคมที่อยุติธรรมและเหลวไหลในค่านิยม
อารมณ์น้อยเนื้อต่ำใจในการที่ถูกเหยียดหยามและสลัดรัก และอารมณ์ที่มุมานะจะสร้างงาน
กวีนิพนธ์ให้เป็นอมตะ ฯลฯ แม้จะมีอารมณ์รุนแรงต่าง ๆ บทกวีของเขาก็มิได้คอยในรสอัน
ไพเราะ อ่อนหวาน และละเมียดละไม เขารักธรรมชาติอันสวยงามและชอบเขียนชนิดที่
สวมชีวิตและวิญญาณให้กับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติไม่ว่าจะหยิบยกสิ่งใดมากล่าว รู้สึกว่าเขา SURREALIST

จะต้องพยายามดำดิ่งลงไปให้ถึงก้นบึ้ง หรือแก่นของสิ่งนั้นเสมอ เขาสามารถนำสิ่งที่มีลักษณะตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกันมาเข้าคู่กันในโคลงหรือกาพย์แต่ละบท และให้แง่คิดที่เป็นปรัชญาได้ เช่น บทที่ให้อธิบายว่า "โลก" เขาได้ยกเอา "มณีกับทราย" และ "หงส์กับกา" มาเข้าคู่กัน และสรุปว่าทุกสิ่งมีสิทธิเป็นเจ้าของโลกนี้ไม่ว่าจะเป็นสิ่งสูงหรือต่ำ การที่จะยกอะไรสูง เหยียดอะไรต่ำนั้น ล้วนเป็นสิ่งสมมุติทั้งนั้น บทกวีนิพนธ์ของเขาจึงมีความเข้มข้นอย่างเห็นได้ชัด

3. ศิลปะในการใช้ถ้อยคำ

ยังการมีวิธีเลือกเฟ้นถ้อยคำสัมผัสมาใช้อย่างอิสระ ถ้อยคำเหล่านั้นแม้เพียงน้อยคำก็สามารถเป็นสื่อให้ความคิดของเขาหลั่งไหลออกมากระทบใจผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้คำขึ้นอยู่กับอารมณ์ของเขาด้วย ถ้าเขาเกลียด หมั่นไส้ และเหยียดหยามสิ่งใด ถ้อยคำที่ใช้ก็จะรุนแรง บางครั้งถึงหยาบคายและน่าเกลียด ดังจะเห็นได้จากหลายแห่งใน "ลำนางฤกระดัง" แต่เมื่อใดที่เขาซาบซึ้ง และชื่นชมธรรมชาติ เขาก็จะใช้คำพูดที่อ่อนหวาน มีเสียงไพเราะ ให้ความหมายลึกซึ้ง และกว้างไกล เรียกได้ว่าคำร้อยกรองของเขามีทั้งเสียง สี และแสง ครบครัน ในบทที่ให้อธิบายว่า "เจียรระโนแวชีวา" เขาให้ทัศนะว่า ไม่มีสิ่งใดที่เขาเห็นสำคัญเกินไปกว่างานศิลปะคือกวีนิพนธ์ เขาเขียนไว้ดังนี้

ฝากแรงใจในเมืกทราย	มุ่งหมายนฤมิตโลกนี้
ค้ำยันงานพิพจน์ธรรมดี	หวังบุรีวีเป็นสวรรคตนิรันดร์ เอย

บทที่ให้อธิบายว่า "เศรษฐี" ก็น่าฟังมาก กล่าวถึงความร่ำรวยของกวีในฐานะที่เป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติ สามารถบัญชาให้ธรรมชาติทำตามความประสงค์ของตนได้ เช่นตอนที่ว่า

"ปลุกมึงไม่ว้าหลายภุญา	สั่งฟ้าอุ้มฝนเค็มที่
ไว้รดอุทธานแรมปี	ให้เขียวขจีทั้งไพรวัน"

(จาก "เศรษฐี")

อังคารทำให้ผู้อ่านแปลกใจในความคิดที่ประหลาดและใหม่ของเขาอยู่เรื่อย ๆ ไม่ได้วนเวียนอยู่กับเรื่องรัก เสร้า ราวึง ราวพัน เพียงวงแคบ ๆ อย่างที่กวีอื่น ๆ ชอบเขียนกันทั่วไป

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งก็คือ เขาชอบสวมวิญญาณให้กับสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ รอบตัว และหยิบเอาสิ่งธรรมดา ๆ ที่คว่ำไถ่ในสายตากันทั่วไปมาเขียน เช่น กรวด หวาย กิ่งกือ ใต้เคียน ฯลฯ บางทีก็กล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้ ให้ "เป็นไปได้" ในทัศนะของเขาอย่างผาดโผน เช่น

รักทะเลเทโสจ่าน
เอื้อมเกินบางดวงดาว

รับประทานกับข้าวขาว
ไว้คดลูกเกล้าขาวเกลือกิน

และอีกตอนหนึ่ง

"ป่าสุ่มทุมพุ่มไม้
ชีเลื้อยอะเมอท่า

พูดได้ปรัชญาลึกล้ำ
คำนวณน้ำหนักแห่งเงา"

(จาก "รักทะเล")

4. จินตนาการของกวี และแง่คิดเชิงปรัชญา

อังคารมีจินตนาการอันกว้างไกลไพศาลแสดงออกมาในบทกวีของเขา เขามีดวงตาที่สามารถมองเห็นความหมายในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง เมื่อมองแล้วก็ใช้จินตนาการคิดนึกเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้นอย่างวิจิตรพิสดาร ในขณะเดียวกันก็สะท้อนแง่คิดเชิงปรัชญาออกมาอยู่เรื่อย ๆ เช่นในบทกวีต่อไปนี้

"สรรพสิ่งสมคูลย์คุณค่า
โลกและฟ้าท่าแรงถวิล
บางแห่งแจ่มแจ้งสุนทรีย์
ลำน่านาขาลลับ
ลับแวตาไว้ให้คมกริบ
เรียบภาษาคินน้ำฟ้า

ซึ่งตราฐู่เท่ากันสิ้น
วิญญาณจินตนาการไป
ซ่อนภาษากวีวิสุทธีโส
ปรุ้งทิพย์ไว้สู่กระแสนุรา
เพ้นหีบปัญญาขลังกล้า
หาปิตีชื่นชมรมณีย์

(จาก "จากจากจากอดีต")

ทัศนะของอังคารอีกแง่หนึ่งที่มีคุณค่า คือเขาเห็นว่าชีวิตนี้สั้นนัก จึงควรที่มนุษย์จะรีบแสวงปัญญาและสร้างงานอมตะไว้ให้แก่โลก อย่าเพียงแต่เกิดมาเพื่อ กินนอน และสืบพันธุ์ เท่านั้น ดังจะเห็นได้จากบทต่อไปนี้

คตินี้ชีวิตก็สั้นลง	ประสงคสิ่งใดละในหล้า
ตื่นตื่นเฝ้าเพ่งญาณปัญญา	อย่าให้หนีพร้าตัวตาย
หลงใจ หลงแกก๊นนอนสืบพันธุ์	วิญญาณนั้นสามัญเหลือหลาย
สิ่งประเสริฐเลิศล้ำมากมาย	เสาะแสวงไ้สักสิ่งจริงฤา
เปล่าทั้งชีวิตหาเห็นไม่	รู้สึกไรเสมอหมุ่หมามาหรือ
แลงสติปัญญาบเลาเลื้อ	ข้อชาคิมนุชย์นั้นโดนจริง
ทิพยญาณปานแก้วสารพัดนึก	เพ่งครึกครองทองแท่ทุกสิ่ง
วิจัยวิจารณ์รู้แจ้งทั่วทั้งคิง	เร่งชิงชิงอวิชาสารพัน..."

(จาก "คตินี้ชีวิตก็สั้นลง")

บทกวีประเภทยาวของอังคาร มีอยู่หลายชิ้นที่แสดงจินตนาการลึกซึ้งและกว้างไกล บางชิ้นก็แสดงออกในเชิงเยาะหยันประชดประชันสังคม เช่น "ราคาของเขี้ยวเล็บ" "ชมรมสวะปฏิภูล" "น้ำตาจากดวงดาว" ฯลฯ บางชิ้นก็แสดงจินตนาการงดงามอย่างบริสุทธิ์ใจ เช่นเรื่อง "บันทึกของจิตรกร" ความในใจของอังคารในฐานะที่เป็นทั้งจิตรกรและกวีอยู่ในตัวเอง ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นบทกวีอันไพเราะ ดังนี้

"เราจิตรกรผู้ยากไร้ ก็เตรียมกระดาษรองเขียน คินสอร่างป้ายป็นชั้นบน ชะง่อนหินสูง พร้อมสมาธิประทับภาพนั้นลงไว้ในกระดาษขาวนวลทันที เป็นการดื่มทิพย์จากธรรมชาติ ทำให้มีพลังแข็งแกร่งอึดเิบ ดวงวิญญาณซึ่งเราถือเป็นหน้าที่ จะกองกัใจเรียนรู้อุบัติประจักษ์วัน สละสิ่งสุนทรีย์ไว้พิเศษไว้ นฤมิตในงานศิลปกรรม เสมือนกินข้าวกินน้ำให้เกิดแรงกายณนี้ใด ใจเราก็มรสสุนทรีย์เพื่อเกิดพลังใจฉันนั้น..."

มีสิ่งหนึ่งที่ผู้อ่านจะรู้สึกได้จากการอ่านบทกวีของอังคารนอกเหนือไปจากความไพเราะงดงาม สิ่งนั้นก็คือ เราผู้สั่กถึงความจริงใจของเขาที่อยากให้ผู้อ่านได้สัมผัสกับ

ความงาม และความจริงในธรรมชาติเช่นเดียวกับที่เขาได้สัมผัสมาแล้ว เขาได้ช่วย
ยกระดับความคิดจิตใจของผู้อ่านขึ้นเหนือความจำเจของชีวิต ทำให้มองเห็นโลกและชีวิต
ในแง่มุมใหม่ ๆ ที่น่าพิศวง

สำหรับงานกวีนิพนธ์ของกวีอื่น ๆ นั้น เนื่องจากกวีนั้นมีเวลาน้อยจึงไม่ได้
พิจารณาอย่างละเอียด จึงขอเสนอเพียงแง่คิดที่เกี่ยวกับบทกวีนิพนธ์ของอังคาร
กัลยาณพงศ์ ไว้เพียงเท่านั้น

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

30 พฤศจิกายน 2515

ข้อเสนอแนะของ อังคาร กัลยาณพงศ์

ถ้าหากว่าองค์กรใด เห็นสมควรสนับสนุนการแต่งหนังสือของไทย จะเป็นใน
ด้านกวีนิพนธ์หรือร้อยแก้วด้วยการให้รางวัล ข้าพเจ้าก็ใคร่เสนอ ดังต่อไปนี้

ในสมัยปัจจุบันนี้ งานประพันธ์ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าควรแก่การยกย่องมากที่สุดคือ
งานประพันธ์ของ อังคาร กัลยาณพงศ์ เหตุผลที่ข้าพเจ้าให้เช่นนั้น เป็นไปตามอัคติวิสัย ไม่ใช่
เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งข้าพเจ้าคิดว่าไม่เข้าข่ายที่จะยกมาได้ ในการวินิจฉัยกวี-
นิพนธ์ เหตุผลในการที่ข้าพเจ้ายกย่องงานของอังคาร กัลยาณพงศ์ ก็คือ

ข้าพเจ้าได้พยายามพิจารณาวรรณคดีไทยเท่าที่รู้จักกันแพร่หลาย และได้รับการ
ยกย่องในหมู่ผู้ที่รักการประพันธ์ เป็นเวลานานตั้งแต่ข้าพเจ้ายังมีอายุน้อย จนถึงบัดนี้
ประมาณได้ 50 ปี เห็นว่ากวีนิพนธ์ ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของวรรณคดีไทย เพราะงาน
ร้อยแก้วยังมีน้อย เป็นกวีนิพนธ์ที่ขึ้นต่อความรู้สึกสามัญของบุคคลทั่ว ๆ ไป ได้แก่ ความ
รัก ความซื่อตรงต่อมิตร ซื่อตรงต่อพระมหากษัตริย์ ความอัจฉราของชายหนุ่มหญิงสาว
ความกตัญญูแก่ญาติและความห่วงใยในครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้ ก็เป็นไปตามระบบ
ชีวิตของไทย ซึ่งไม่คงดงปัญหาคณิตศาสตร์ หรือปรัชญา หรือการเมืองเช่นที่มีอยู่ในสังคม
อื่น แต่กวีนิพนธ์ของไทยที่เป็นงานเขียนยังมีเป็นจำนวนมาก เทียบกับจำนวนคนที่ใช้
ภาษาไทย และจำนวนคนที่เอาใจใส่กับวรรณคดี กวีนิพนธ์ไทยอาศัยการเลือกเฟ้นโดยคำ
อย่างประณีตบรรจง อาศัยความรู้สึกที่ลึกซึ้งของกวีเองในสิ่งที่เป็นสามัญ จนสิ่งที่เป็น
สามัญกลายเป็นสิ่งเหนือสามัญขึ้นมาได้ ดังที่เราเห็นใน ลิลิตพระลอ อิเหนา และ
นิราศนรินทร์ เป็นต้น การเลือกเฟ้นโดยคำเพื่อพรรณนาธรรมชาติที่เห็นกันอยู่ทั่ว ๆ ไป
มีต้นไม้ใบหญ้า ห่อฟ้า ป่าเขา หรือเพื่อพรรณนาอารมณ์ซึ่งคนใดเคยผ่านเกือบไม่เว้น
คน ถึงที่ระบุไว้แล้ว เป็นศิลปะที่น่าพิศวงของกวีไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงกลาง
สมัยรัตนโกสินทร์

ต่อมาเมื่อมีชีวิตของสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลง จากความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่
ซับซ้อน มาเป็นชีวิตที่เริ่มมีปัญหาวางการเมือง ทางเศรษฐกิจและสังคม ก็ได้เกิดผู้จรรยา

ภาพยนตร์แสดงความรู้สึกของท่านเกี่ยวกับปัญหาที่ว่่านั้น แต่งงานประพันธ์เหล่านั้นนัก
จะเป็นงานประพันธ์ที่ดีในเชิงอักษรศาสตร์ และความคิดเป็นงานแสดงสมรรถภาพทาง
สมอง

จนกระทั่งข้าพเจ้าได้เริ่มอ่านงานของ อังคาร กัลยาณพงศ์ เมื่อประมาณ
15 ปีที่แล้วมานี้ จึงมีความรู้สึกตื่นเต้นยินดีว่ามีกวีไทย ที่กลั่นกรองความคิดของสังคม
ใหม่ มากล่าวเป็นภาษาของกวีตามอารมณ์ของกวีได้ ลักษณะของกวีนิพนธ์ไทยมาถึง
หัวเลี้ยวแล้ว เราเริ่มมีกวีที่กล่าวถึงสิ่งที่กระทบใจที่ทำให้เกิดความเจ็บปวด ความขม
ความหวาน ด้วยถ้อยคำที่เรียกอารมณ์ของข้าพเจ้าให้ติดตาม ตื่นเต้น และชื่นชม เป็น
กวีของยุคสมัย มีชนนักภาพยนตร์ ที่ใช้สมรรถภาพทางสมอง แต่เป็นกวีที่รวมความคิด
ของผู้ที่มองเห็นชีวิตไทย กับโศกนาฏกรรมของกวีเข้าไว้ด้วยกันได้

สำหรับท่านผู้อื่นที่ประพันธ์ภาพยนตร์อยู่ในระยะนี้ ที่ข้าพเจ้ายกย่องก็มีหลาย
คน แต่เมื่อเปรียบกับอังคาร กัลยาณพงศ์ ข้าพเจ้าเห็นว่ายังอ่อนกว่ากันอยู่ ข้าพเจ้า
จึงขอเสนองานของ อังคาร กัลยาณพงศ์ ให้ได้รับรางวัลของมูลนิธิเสฐียรโกเศศ ด้วย
เหตุผลดังกล่าวนี้นี้แล้ว

ส่วนขอบทรวงของ อังคาร กัลยาณพงศ์ นั้นก็มีบ้าง เช่นมักใช้คำซ้ำ ๆ กัน
อยู่ มีคำ สมัย และ พิศัย พบในบทกวีบ่อย ๆ แต่พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่ใช่เพราะจน
ถ้อยคำ แต่เป็นเพราะ "ติด" คำ ซึ่งนักภาษาศาสตร์สมัยนี้สงเคราะห์ไว้ใน
Idiolect คือภาษาเฉพาะบุคคล ซึ่งถ้ามีผู้วิจารณ์กวีนิพนธ์มากขึ้น อาจทำให้กวีพิณิจ
พิเคราะห์กับการใช้ถ้อยคำมากขึ้น

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ

อังคาร กัลยาณพงศ์ ควรได้รับเกียรติเป็นผู้ได้รับรางวัลจากมูลนิธิเสรียวโกเสศ
 ในฐานะเป็นกวีร่วมสมัย ซึ่งมีความหมายอย่างสำคัญต่อวรรณกรรมไทยยุคปัจจุบัน
 เนื่องด้วยงานทุกชิ้นของอังคารสะท้อนให้เห็นความเจิดจ้าของวิญญาณกวีที่ถูกพันทอไปกับ
 ธรรมชาติ มองและเห็นทุกสิ่งในทุกอย่างทุกมุมอย่างประณีตละเอียดคายคาย ค่ำใจ ใน
 แสงและสีอันมรรเจิด สุกความกว้าง ความลึก และความสูงของธรรมชาติเท่าที่จะชักจูง
 ให้ล่องลอยไปถึง อังคารมิได้เป็นเพียงผู้ร่ายกรองคำประพันธ์ในแบบอย่างของตัวเอง
 แต่เป็นจิตรกรจินตกรวิอย่างเต็มภาคภูมิ เติมความหมายของคำสองคำนั้น สามารถสร้าง
 ความสะเทือนใจรุนแรงด้วยภาพจนบางภาพที่งามปานจะหยด และไม่เคยปรากฏในจินตนาการ
 ของผู้ใดมาก่อนเลย ด้วยปลายปากกาเช่นเดียวกับปลายพู่กัน อังคารวาดความนุ่มละไม
 ของใบเมฆ เสกตะไคร้ธรรมชาติให้เป็นพรหมทองบริสุทธิ์ หวงใยกระทั่งดอกหญ้ากระจิริด
 ที่มีมิตรคือแมลง และรูลื่นน้อยที่ลอยสู่ฟ้าแทนการนิรนาแบบเรณูหงา สาละวันเมียนที
 ความหนาวเหน็บที่กวต้วด้วยเสื้อคลุมและผ้าคลุม หายที่สูกกลั่นความเกรี้ยวในใจให้
 กรีกออกมาเป็นบรีภาพแผ่กร่อน ล้วนด้วยปลายปากกาที่บัญชาสมองอันโรมายาจารึก
 อังคารวาดตลอดทั้งแต่ความเป็นทิพย์จนพยาธิกลากเกลื่อน กลิ่นเกษรขจรระรวยจนกระทั่ง
 ซากอสุภ ภูริยศัพท์เสนาะ จนความเงียบสงัดจับ รสอาหารร่อยลิ้น กระทั่งน้ำล้างถิ่น
 สัมผัสแผดวะมุนกระทั่งความหยาบกร้านกักขะ ประมวลเป็นผลงานอันงดงามในรูปแบบ
 เฉพาะตัว อิศระจากอาภิสและความหวั่นเกรงคำพิณใด ๆ ป่วยการพรรณนาในมาก
 ความในเมื่องานของอังคารเป็นประจักษ์พยานอยู่แล้วครบถ้วน ในยุคที่วรรณกรรมไทย
 ของเราไหลเรื่อยเอื่อยเอื้อยไร้จุดหมายแน่นอน งานของอังคารลอยเด่นขึ้นมา ยืนยง
 ในคุณค่าความเป็นวรรณศิลป์ของผู้เขียนผู้มีมนตราในปากกา สามารถเสกสรรคสุนทรีย์
 และสัจรสที่ยิ่งความปราโมทย์และสิ่งโลกแก่ใจผู้อ่านได้อย่างเลิศเลอและลึกซึ้งถึงขีดสุด.

ขอเสนอ

คุณสุกร พลชีวิต

ผลงานมีเรื่องใหญ่ ๆ หลายเรื่อง เช่น รามายณะ มหาภิเนษกรรม ฯลฯ งานเกี่ยวกับสังคมปัจจุบัน มีนิราศสองไต้ ฯลฯ ได้ผลิตผลงานในรูปต่าง ๆ ทั้งโคลงสุภาพ โคลงฉันท์ ฉันท์ กาพย์ กลอน

งานแต่ละชิ้นแน่ว่าส่วนมากจะเป็นการนำเรื่องเดิมมาเขียน แต่เป็นงานที่ประณีต ไพเราะ เป็นศิลปะบริสุทธิ์ตามแบบฉบับกวีนิพนธ์ไทย ที่มีค่านิยมในความใหม่อย่างเกี่ยวสำคัญ ที่การแสดงออกอย่างประณีต บรรจง เลือกล้อคำสมเนื้อหา ไพเราะ ยกกระตือรือร้นใจอ่านแล้วเกิดอารมณ์สบาย

ในแง่ของความคิดก็มีความคิดใหม่ ๆ เช่น ในรามายณะฉบับย่อ ก็มุ่งยกวัฒนธรรมอินเดียที่เหมาะสมกับคนไทยมาให้เห็นเด่นชัด และในเรื่องนิราศสองไต้ ก็มีแนวแปลกออกมา กล่าวถึงสังคมปัจจุบัน ลีลาการเขียน นุ่มนวล เรียบงามโดยตลอด

คุณอังคาร กิตยาพงศ์

มีผลงานมาก เป็นงานสมัยใหม่ที่ควรยกย่อง ความคิดทันสมัย แปลก ยกสิ่งที่ยังสังคมปัจจุบันสนใจ มากกล่าวได้อย่างถึงใจ ลีลาของการเขียนบางตอนก็มาก ไพเราะ ชื่นกใจ แต่ไม่สม่ำเสมอ บางตอนขาดความประณีต การแสดงออกของอารมณ์รุนแรง ไม่กลั่นกรองให้ละเอียดละไม ไม่ยกกระตือรือร้นใจผู้อ่าน ขาดความสุภาพ แสดงตนเป็นใหญ่ แต่งงานชิ้นหลัง ๆ ประณีตขึ้น

สรุป งานของทั้งสองท่านนี้ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ในเชิงความคิดริเริ่ม คุณอังคารเหนือคุณสุกร แต่ในเชิงกวีนิพนธ์ คุณสุกร เหนือคุณอังคาร.

มอบ โปษะกฤษณ

วิจารณ์ อังคาร กัลยาณพงศ์

กวีไทยในยุคปัจจุบันที่จะยึดงานศิลปะเป็นแนวทางชีวิตเช่น อังคาร กัลยาณพงศ์ เห็นจะหาได้ยาก เรามี "นักกลอน" ที่มีฝีมือ เรามี "นักแต่ง" กวีนิพนธ์ที่พยายามจะ จรรโลงไว้ซึ่งประเพณีดั้งเดิม เราหมกมุ่นอยู่กับ "คำ" เราหมกมุ่นอยู่กับฉันทลักษณ์ เรา หมกมุ่นอยู่กับความประณีต ความไพเราะ เรา "สร้าง" กวีนิพนธ์ขึ้นมาด้วยความพอใจ แม่แต่อารมณ์เราก็ "สร้าง" กันได้ กวีนิพนธ์เพื่อสังคม กวีนิพนธ์เพื่อปฐมนิยบุคคล กวี- นิพนธ์เพื่อจรรโลงวัฒนธรรมไทย กวีนิพนธ์ "เพื่อ" อะไรทำไมอะไร แม่แต่ เมื่อเรา พูดยกกันถึง วรรณกรรม "เพื่อ" ชีวิต เราก็ยังไม่หลุดพ้นจากกรอบของกวีนิพนธ์ที่ของการ จะสนองความต้องการบางสิ่งบางอย่าง อังคารมีแนวว่าได้หลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้แล้ว สำหรับอังคาร กวีนิพนธ์ คือ ชีวิต

โลก -กวี- กวีนิพนธ์ ทั้งสามสิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นหนึ่ง เป็นเอกภาพ อังคารพยายาม เพ่งพินิจโลกแห่งสรรพสิ่งทั้งปวง ครอบคลุมไปจนจบจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่างมีความหมาย แม่แต่กรวดทรายอันดูละเอียดประหนึ่งไรค่าก็เป็นส่วนหนึ่งของเอกภาพนี้ที่กวีบรรจงกลั่นสะกัดออกมา ด้วยอารมณ์อันละเอียดอ่อน และด้วยวิจรรณญาณแห่งปราชญ์ แล้วถ่ายทอดออกมาด้วย ถ้อยคำสำนวนที่เป็นของเขาเอง เป็นอิสระ เป็นอิสระเสียจนกระทั่งนักอักษรศาสตร์บางคน กลาวหาว่าอังคารได้ประทุษร้ายต่อต้านลักษณะของไทย ซึ่งท่านเหล่านั้นถือว่าเป็นปฐมนิย- วัตถุ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเราก็เห็นจะต้องยอมรับว่างานประพันธ์ส่วนมากของอังคารนั้น ลือความรู้สึกนึกคิดของกวีได้ดียิ่ง และก่อให้เกิดความประทับใจแก่ ผู้อ่าน ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วเราจะมาวัดพละวงอยู่กับฉันทลักษณ์ทำไมเล่า

อังคารเป็นกวีที่ยังไม่ "หยุด" นับแต่งงานประพันธ์รุ่นแรก ๆ ที่เขียนลงในหนังสือ ใช้น้องใหม่ของมหาวิทยาลัยศิลปากรไปจนถึง "สวนแก้ว" เขาก้าวไปไกลมาก แต่เราก็ก็นึกจะต้องยอมรับว่ามีหลายครั้งหลายหนที่อังคารจวนจะเข้รกรเข้าพงไป "ล่าน้ำภูกระดึง" ทำให้เห็นขอบพรองหลายอย่างที่เกือบจะทำให้เขา ปังมรอก ความรุนแรงของอารมณ์ ที่แสดงออกมาอย่างตรงเกินไปโดยมิได้กลั่นกรอง ลักษณะเพื่อเจาะใจถ้อยคำซ้ำซาก แต่

ชอบทรวงเหล่านี้จะหายไปมากแล้วในงานประพันธ์ชิ้นใหม่คือ "สวนแก้ว" กวีนิพนธ์ชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่าอังคาร "นิ่ง" ขึ้นมาได้แล้ว เขาบรรยายโลกและจักรวาลได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนเสียจนเราต้องยอมรับว่าเขาได้มองโลกจากภายนอก แต่เขาเป็นส่วนหนึ่งของโลกนั้น ประสบการณ์จากการอ่านกวีนิพนธ์ชิ้นนี้เปรียบเสมือนเราได้รับแสงประทีปแห่งปัญญา ความชื่นชมที่ผู้อ่านได้รับ มิใช่เป็นเพียงความชื่นชมทางสุนทรีย์เท่านั้น กวีนิพนธ์มีแรงจูงใจที่จะทำให้เรามองเห็นตัวเราเองเป็นส่วนหนึ่งของโลกนั้นด้วย รุ่งใจให้เรามีความสำนึกในบทบาทของเราที่จะเข้ามามีส่วนจรรโลงโลกนั้นไว้ นั่นเป็นคุณค่าอีกด้านหนึ่งของงานประพันธ์ของอังคารที่นอกเหนือไปจากคุณค่าทางศิลปะ

ปัญหาใหญ่ของอังคารก็คือว่าเขาจะมุ่งไปไหนต่อจากนี้ ความลุ่มลึกในทางปัญญานั้นเป็นสิ่งที่ผู้อ่านส่วนมากเห็นจะต้องยอมรับนับถือ แต่ถาพินิจดูให้ถ่องแท้แล้ว อังคารยังเป็นกวีที่ถนัดเขียนงานสั้น ๆ ปัญหาความคิดอันเฉียบแหลมนั้นก็แสดงออกมาประปรายในวรรณกรรมชิ้นต่างๆ เมื่อใดเล่าเอกภาพแห่งปัญญาของกวีผู้นี้จะได้รับการถ่ายทอดออกมาในรูปของงานประพันธ์ชิ้นเอกที่มีเอกภาพทางศิลปะอันสมบูรณ์ เมื่อใดเล่าเอกภาพแห่งปัญญากับเอกภาพแห่งวรรณกรรมจะประสานกันเข้าเป็นหนึ่ง เมื่อใดเล่าอังคารจะมีงานชิ้นเอกของเขาเช่นเดียวกับที่ Faust เป็นวรรณกรรมเอกของ Goethe เขารู้ตัวของเขาหรือเปล่าวาเขามีศักยภาพมหาศาล แต่ยังขาดระบบและระเบียบซึ่งกวีผู้ยิ่งใหญ่จำเป็นต้องมี เขาพึงพอใจแล้วหรือที่จะเป็นคนตาเดียวในเมืองคนตาบอด.

เจตนา นาควิธระ

ประวัติของผู้นี้เขียน

ชื่อ

พิทยา เจริญสุวรรณ

เกิดวันที่ 1 ธันวาคม 2490 ที่ ต. บางสมัคร อ.บางปะกง
จ.ฉะเชิงเทรา

การศึกษา

ปีการศึกษา 2500 จบชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนวัดบางสมัคร จ.ฉะเชิงเทรา

ปีการศึกษา 2501 จบชั้นมัธยมปีที่ 1 จากโรงเรียนมารกานตกุล จ.ฉะเชิงเทรา

ปีการศึกษา 2503 จบชั้นมัธยมปีที่ 3 จากโรงเรียนวรนารีเฉลิม จ.สงขลา

ปีการศึกษา 2508 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ

กรุงเทพมหานคร

ปีการศึกษา 2512 สำเร็จปริญญาการศึกษาบัณฑิตจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร

ปีการศึกษา 2520 สำเร็จปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทร-

วิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร

การทำงาน

พ.ศ.2512 - ปัจจุบัน รับราชการที่วิทยาลัยครูมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคาม